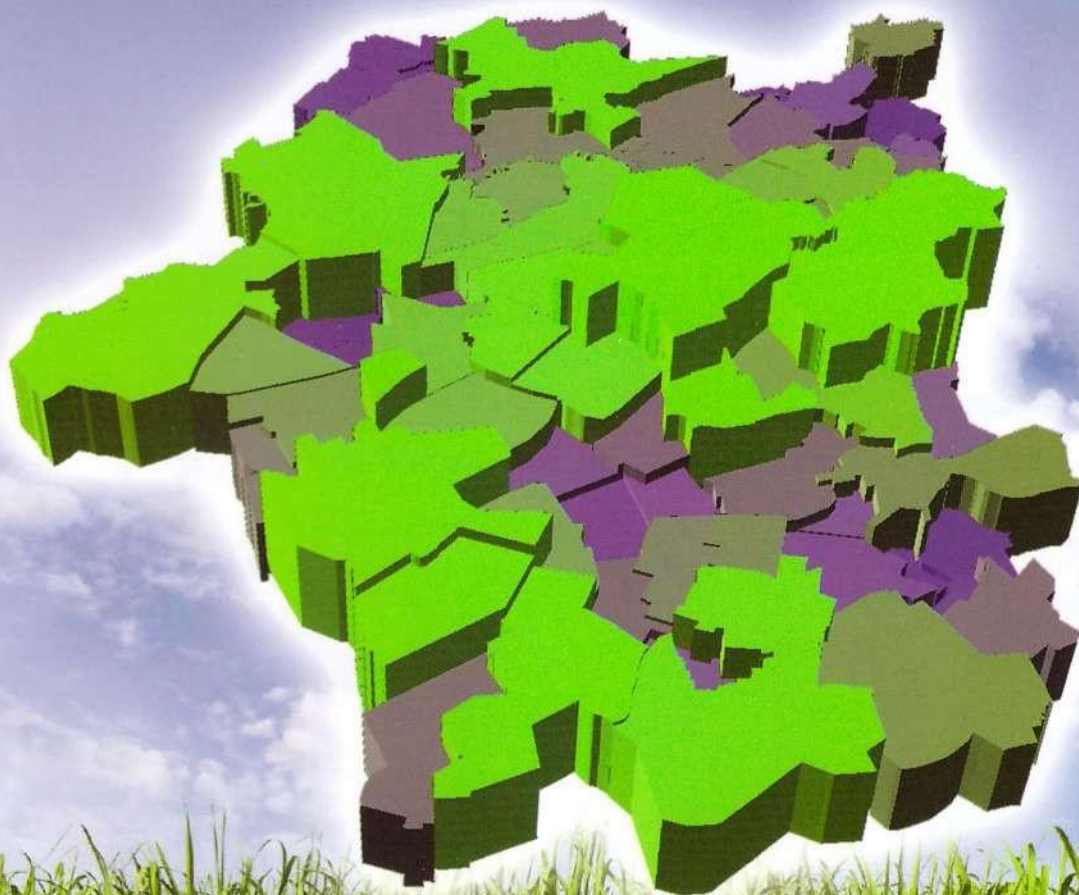

A békési települések dinamikus elemzése

Édesapám emlékének

Dr. Malatyinszki Szilárd

A békési települések dinamikus elemzése

Békéscsaba
2010.

Lektorálta:

Dr. Krisztián Béla Ph.D.

A kötet megjelentését támogatta:

Pécsi Tudományegyetem Természettudományi
Kar Földtudományok Doktori Iskola

Békés Megyei Területfejlesztési Tanács

ISBN 978-963-06-8802-4

© Dr. Malatyinszki Szilárd, 2010. január 28.

Felelős kiadó: Dr. Malatyinszki Szilárd
Kiadja a SZUMASZI BT., Békéscsaba
Felelős szerkesztő: Dr. Malatyinszki Szilárd

Nyomdai előkészítés, nyomtatás, kötés:

A műszerzői jogilag védett.

Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva.

A mű kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokon nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalom

Előszó	7. oldal
Bevezetés	9. oldal
1. A témaválasztás indokoltsága	9. oldal
2. Beruházások az emberi erőforrásba	10. oldal
4. A kutatás szerkezeti felépítése	11. oldal
I. Vizsgálati módszerek és szakirodalmi áttekintés	13. oldal
1. Az emberi erőforrások mérésének hazai és nemzetközi módszerei	13. oldal
2. Az emberi fejlettség mutatója (HDI)	15. oldal
3. A HDI kistérségre vonatkozó magyar adaptációi	19. oldal
4. A kutatás célja és vizsgálati módszerei	20. oldal
4. 1. A kutatás célja	21. oldal
4. 2. Kvantitatív módszerek	22. oldal
4. 3. Kvalitatív módszerek	24. oldal
5. Fogalmi rendszer	24. oldal
5. 1. Az emberi tőke, az emberi erőforrás jelentősége	24. oldal
5. 2. Verseny és az emberi tőke	28. oldal
5. 3. Az emberi erőforrás	29. oldal
5. 4. Emberi tényező	31. oldal
5. 5. Település, falu, nagyközség, város	32. oldal
II. Települési szintű HDI-mutató	33. oldal
1. A kutatás előzményei	33. oldal
2. A HDI települési szintű módosítása	35. oldal
3. A HDI új települési szintű változata húsz részindexből	38. oldal
4. A HDI új települési szintű változata (SHDI) húsz részindexből kibővítve az elérhetőségi vizsgálatokkal	44. oldal
4. 1. Demográfia	45. oldal
4. 2. Egészség	50. oldal
4. 3. Oktatás, képzettség	54. oldal
4. 4. Foglalkoztatás, munkaerő	62. oldal
4. 5. Gazdaság	67. oldal
4. 6. Életminőség	71. oldal
4. 7. Kultúra	78. oldal
4. 8. A közlekedési elérhetőségek vizsgálata	80. oldal
4. 8. 1. A három legközelebbi város közlekedési elérhetőségének átlaga percben	81. oldal
4. 8. 2. A három legközelebbi kistérségi központ közlekedési elérhetőségének átlaga percben	81. oldal
4. 8. 3. A három legközelebbi megyeszékhely vagy megyei jogú város közlekedési elérhetőségének átlaga percben	82. oldal
4. 8. 4. Az elérések átlagának elemzése	83. oldal

III. A települési szintű HDI elemzése elérhetőségi mutatókkal kiegészítve	85. oldal
1. A Békéscsabai kistérség településeinek részletes elemzése	86. oldal
2. A Békési kistérség településeinek részletes elemzése	87. oldal
3. A Gyulai kistérség településeinek részletes elemzése	89. oldal
4. A Mezőkovácsházai kistérség településeinek részletes elemzése	90. oldal
5. Az Orosházai kistérség településeinek részletes elemzése	94. oldal
6. A Sarkadi kistérség településeinek részletes elemzése	95. oldal
7. A Szarvasi kistérség településeinek részletes elemzése	97. oldal
8. A Szeghalomi kistérség településeinek részletes elemzése	98. oldal
IV. Empirikus vizsgálataim Békés megyében	101. oldal
1. A Sarkadi kistérség emberi erőforrásainak empirikus megismerése	101. oldal
2. A Sarkadi kistérség bemutatása	101. oldal
3. A Sarkadi kistérség településeinek elemzése a vezetőkkel történt interjú alapján	102. oldal
4. A Sarkadi kistérség településeinek vezetőivel készített interjúk összefoglalása	107. oldal
5. Békés megye településeinek vezetői által kitöltött kérdőívek értékelése	108. oldal
5. 1. Kvantitatív kérdések	108. oldal
5. 2. Kvalitatív kérdések	110. oldal
V. Békés megye településeinek dinamikus elemzése	113. oldal
1. A népességszám változása	114. oldal
2. A népesség vándorlásának változása	115. oldal
3. 100 gyerekkorúra jutó időskorú arányának változása	115. oldal
4. Alap- és középfokú iskolák száma és elhelyezkedése	116. oldal
5. A foglalkoztatottság és munkanélküliség tendenciái	117. oldal
5. 1. A foglalkoztatottság változása	117. oldal
5. 2. Az eltartottak arányának változása	118. oldal
5. 3. A munkanélküliek és inaktívak arányának változása Békés megyében	119. oldal
5. 4. A tartós munkanélküliek arányának változása	120. oldal
6. A működő vállalkozások számának változása	121. oldal
7. Az életminőség változása	122. oldal
7. 1. A vezetékes ivóvíz-ellátottság változása	122. oldal
7. 2. A vezetékes gázellátottság változása	123. oldal
7. 3. A személygépjárművek számának változása	124. oldal
7. 4. A háztartások kábeltelevízió ellátottságának változása	125. oldal
8. A könyvtárakkal való ellátottság változása	126. oldal
VI. Határ menti együttműködések az emberi erőforrásban	129. oldal
1. Oktatás, képzettség	131. oldal
2. A vállalkozások kapcsolatai, a munkaerő mobilitása	132. oldal
3. A társadalmi kapcsolatok	134. oldal
VII. A kutatás eredményei, a hasznosítás lehetőségei	135. oldal
Táblázatok	139. oldal
Melléklet	177. oldal
Ábrák jegyzéke	179. oldal
Felhasznált és hivatkozott irodalom	181. oldal

Előszó

Nagy öröm egy idősebb kutató számára az, ha egy fiatal kutató fontos és a szakma számára elismerésre méltó tudományos eredménnyel jelentkezik, s ezt a szélesebb tudományos közösség és az érdeklődők számára is elérhetővé kívánja tenni. Soraim első mondataiban a legnagyobb örömmel tudom ezt az érdeklődők figyelmébe ajánlani és a nyomdai megjelenetést támogatni. Természetesen a legfontosabb kérdés az, hogy melyek azok a tények, amelyek az előbbi kijelentéseimet támogatják és indokolják.

Induljunk el attól a pillanattól, amikor rátekinünk eme munkára, amely formai megjelenésében azt a benyomást kelti, hogy világos, áttekinthető mű áll előttünk, ez önmagában is felkeltheti az érdeklődésünket, de az öröm akkor válik teljessé, ha ehhez a tartalom, a szövegben meglévő ismeretanyag, annak eredetisége, feldolgozottsága, rendje, számos más, a minőséget jelző tulajdonsága ezt a formai, külső megjelenést meg is erősíti. Ebben az esetben ilyen anyag áll előttünk, amely igazolja e fiatal szerzőnek az eredményes kutatói tevékenységét, amit nem főállásban végez.

Feladatomnak érzem azt, hogy előljáróban néhány általános megjegyzést tegyek, így:

1. a mű hiteles adatokat tartalmaz,
2. a tudományos eredmények a szerző eredményei, a szerző sikeresen használja a geográfiai szakmai kategóriákat, sőt társtudományi kitekintéssel is rendelkezik.

A szerző maga is megfogalmazza e nagyra értékelhető tudományos mű elkészítésének legfontosabb céljait:

- feltárni és bemutatni azt, hogy települési szinten milyen hatással van az emberi erőforrás a társadalomra, annak működésére, folyamataira;
- a nemzetközi és hazai szakirodalomban rendelkezésre álló, az emberi erőforrás mérésére alkalmas mutatószámok települési szintű adaptálása és egy olyan mutatószám képzése, melynek részelemei az emberi erőforrás egyes tényezőit jelentik;
- ennek a komplex mutatónak a módosításával – a szerző szerint- létrehozható egy olyan mérőszám, amely alkalmassá válik az emberi erőforrás települési szintű mérésére, a fejlesztési lehetőségek megfogalmazására és a célok kitűzésére;
- a vizsgálatok Békés megye településeire készültek el.

A fentiekén túl nagyra értékelem azt a tényt, hogy a szerző fontos új, a társadalmi földrajz által kevésbé vizsgált témát választva eredménnyel gazdagította a földrajz tudományokat. Éppen ezért igen fontosnak és újszerűnek tartom a témaválasztást, hiszen a társadalmi földrajz vizsgálati témáihoz egy új feladat kijelölésével is hozzájárult. Ugyanakkora szerző hangsúlyozza napjaink egyik igen fontos folyamatát, nevezetesen az emberi erőforrásba való beruházás jelentőségét, amiknek nemcsak geográfiai, hanem közgazdasági, igazgatási, statisztikai és, ami különösen kiemelendő érdem, hogy társadalompolitikai szempontból is kiemelkedő jelentőséggel bír.

E könyv legjelentősebb eredménye: a HDI (Human Development Index) települési szintű módosítása és az SHDI (Settlement Human Development Index) kidolgozása. Ez az új index nemcsak új módszerként alkalmazható a hasonló kutatásokban, hanem egyben igazolja a szerző invenciózusságát és a téma kutatása iránti elkötelezettségét. Bizonyára a kiválasztott és kidolgozott mutatók helyességén vitatkozni lehet, ami módosulásokat hozhat, de az új módszer bevezetése és kidolgozása igen jelentős területi és települési szintű elemzést tett

lehetővé, amit a mű szerzője magas szintű területi érzékenységgel és komplexitással el is végzett.

A kutatás másik nagy eredményének azt tartom, hogy előbb a komplex mutatók, majd azoknak a településszintű elemzésére kerül sor, amelyeket kiegészít az elérhetőségi adatokkal. A vizsgálatokban bár a települési szintű elemzés dominál, de figyelemmel van az országos és a kistérségi folyamatokra is, így nem egy elszigetelt területi egység összképét kapjuk meg, hanem azt belehelyezi az általános folyamatokba is. A megye statisztikai adatok alapján történt elemzését a szerző kiegészítette empirikus vizsgálatokkal is, amelyeket – mint a legtöbb írás – nem külön mutat be, hanem mintegy megerősítés, vagy cáfolat, netán kiegészítésként kapcsolhat a tényadatok által mutatott jelenségek és folyamatok mellé. Ez a módszer és szemlélet is dicsérhető, mert a településvezetők számára is inspirációt jelenthetett, továbbá az eredmények megismerésén túl, a feladatok továbbgondolására is ösztönözhet.

Végül: jelentős megoldásnak tartom azt is, hogy Malatyinszki Szilárd a bemutatott emberi erőforrás eredményeit, területi differenciáltságát kiegészítette a megyében tapasztalható, s az elemzés következtében megfogalmazható főbb tendenciákkal. A szerző fontosnak tartotta a dinamikus vizsgálatok lefolytatását, mivel így az eredmények a jövőben jobban hasznosulhatnak a kutatók és a döntéshozók számára. Az elemzések menetében számos helyen találkozhatunk a szerző által megfogalmazott gyakorlati feladatokkal, illetve a kutatás eredményeinek gyakorlati felhasználására tett javaslataival. Ezek azt mutatják, hogy a szerző a mindennapi munkájában tapasztaltakat és a tudományos eredményeket egymással össze tudta kapcsolni, s így adekvát feladatok megfogalmazására nyílt lehetősége.

Az olvasó érdeklődésének, esetleges szakmai orientációjának megfelelően bizonyára az olvasás közben még számos más pozitívumra is fel fog figyelni, esetleg vitatható kérdésekre is rábukkan, ami csak a könyv pozitív jellegének újabb bizonyítéka lehet, hiszen egy ilyen mű ismereteket nyújt, gondolkodtat, vitára ösztönöz. Mindezek alapján jó szívvel ajánlom szélesebb és tágabb szakmai, valamint az érdeklődő nagyközönség figyelmébe is Malatyinszki Szilárd tudományos írását.

Békéscsaba, 2010. január 18.

Dr. Becsei József DSc
professzor emeritus

Bevezetés

1. A témaválasztás indokoltsága

Az emberi erőforrás vizsgálata szinte ósidőkig nyúlik vissza, tudományos vizsgálata azonban mindössze néhány száz éves. A hadseregek felépítéséhez már érteni kellett az „emberi erőforrás” szerkezetéhez, a motivációhoz, a célok kitűzéséhez. Napjainkban az élet számos területén van szükség e tudomány kutatásaira, eredményeire még akkor is, ha sokszor nem közvetett módon.

A közgazdaságtan folyamatosan követi a tőke fejlődését, vándorlását, működését. Alaptézis e tudományban, hogy a tőke oda vándorol, ahol a megtérülése gyorsabb, kevesebb befektetést igényel, és maximális hozammal kecsegtet. E hozam viszont akkor lesz maximális, ha a társadalom tudása, tapasztalata, munkakultúrája lehetővé teszi, hogy képes legyen az adott szektorban ezt létrehozni. Az országnak rendelkeznie kell a gépgyártásban például megfelelő mennyiségű mérnökkel, aki megtervezi a terméket, több szakmunkással, aki a korszerű eszközöket képes legyártani és mindazokkal a szakemberekkel, akik irányítani tudják e tömegeket. A globális világban azonban a fent felsorolt tényezőket a multinacionális vállalatok sokszor nem egy országban, néha nem egy földrészen találják meg. A folyamatot árnyalja, hogy e ponton még nem gondoltunk az alapanyagok, politikai rendszerek, logisztikai módszerek és a szállítási folyamatos sokszínűségére. Mint láthatjuk társadalmunk egy igen bonyolult és komplex rendszer. A társadalomba történő bármilyen beavatkozás hatással lesz a többi elem működésére. A beavatkozások többnyire az ember oldaláról szoktak bekövetkezni, egyre többet akar birtokolni mind anyagiakban, mind térben. E birtoklási vágy így befolyásolja mind a tér szerkezetét, mind a társadalom felépítését.

Írásomban törekszem bemutatni azt, hogy a tér – egy viszonylag kicsiny – területén, települési szinten milyen hatással van az emberi erőforrás a társadalomra, annak működésére, folyamataira. Kutatásom alapjául Békés megyét választottam elsősorban kutatási előéletem, korábbi publikációim alapján. Békés megye azon kevés megyék egyike, ahol több halmozottan hátrányos helyzetű kistérség van, ezért indokolt ezen hátrányok feltárása, az emberi erőforrások mélyebb vizsgálata. A megye hátránya köztudottan történelmi múltból fakad. A hátrányt tudomásul kell venni, de a jövőben mindent el kell követni, hogy megszűnjön. Fontos cél lehet a területi kiegyenlítést célzó politika, a fejlettebb megyéktől való „távolság” csökkentése, vagy ha ez nem lehetséges, akkor a lemaradás csökkentése. Az Európai Unió egyik célkitűzése a területi kiegyenlítés, melyre költségvetésének közel 40 %-át fordítja. Az összegek hatékony felhasználásához objektív, pontos kutatások kellene. Össztársadalmi érdek, hogy az emberi erőforrásban rejlő kihasználatlan potenciálokat ne hagyjuk parlagon heverni, minden lehetséges módszerrel meg kell akadályoznunk az előregedést, a szegregációt, az elvándorlást... stb., ehhez azonban fel kell tárni az okokat. Békés megye határos a romániai Arad és Bihar megyékkel, így természetes vonzáskörzettel bír mind munkaerőben, gazdaságban, fogyasztói bázisban, stb. A dinamikus fejlődés már elindult, sok területen fejlettebbek Románia határ menti térségei, mint a Dél-Alföld. Ha a fejlettebb nyugati területeink több szempontból magasabb életminőségét el szeretnénk érni, akkor ehhez szintén kutatások szükségesek. Békés megye választása azért is fontos volt számomra, mert nem engedhető meg, hogy a közel négy-százézer ember mindig le- és elmaradott legyen. Mindenkinek joga van a fejlett

technikához, jó közlekedéshez, kedvező infrastrukturális ellátottsághoz, egészségügyi rendszerhez, mint bárki másnak.

2. Beruházások az emberi erőforrásokba

Ulbert azt a folyamatot, tevékenységet és az ennek eredményeképpen létrejött objektumot nevezi beruházásnak, amely tőkefelhasználással, tőkelekötéssel jár, időt igényel, állandóan de nem szükségszerűen ismétlődik, valamint egyértelmű hozamsorral jellemezhető (ULBERT J, 1992). Az emberi erőforrásokba történő beruházás azonban szinte folyamatos befektetést igényel, megtérülése viszont korántsem egyértelmű.

Az ember és az állam jelenetős idő- és tőkeáfordításokat végez annak érdekében, hogy mind jobban felhasználja, kihasználja az emberi tőkét. A magánszemélyek beruháznak saját magukba annak tudatában, hogy ez által magasabb tudásra, jövedelemre tehetnek szert, esetleg csak azért, hogy megtartsák állásukat. Azt remélik, hogy így a fogyasztási javakból többet, jobb minőséget birtokolhatnak majd és az egyre több szabadidejüket kényelmesebben tölthetik el. Az állam e beruházásoktól azt várja, hogy a dolgozók nagyobb hozzáadott – szellemi – értéket teremtve hatékonyabban és eredményesebben dolgoznak majd és így jobban hozzájárulnak az állam működéséhez, több adót „termelnek”. E mellett az állam az önállóbb és önellátóbb társadalom miatt a szociális kiadások és társadalmi problémák csökkenését is reméli. A vállalkozások az emberi beruházásoktól nagyobb termelékenységet, több profitot remélnek és azt, hogy ez a képzett, kiképzett munkaerő nem más vállalkozás eredményét fogja a jövőben növelni. Mint látható az emberi erőforrásokba történő beruházások áthatják a társadalom teljes spektrumát és mindenkinek érdeke – eltérő formában –, hogy befektessen az emberi potenciálba.

Az emberi erőforrásokba, tőkébe való befektetés igen jó megtérülést eredményez szinte minden esetben. Ez az emberi tőke jóval gyorsabban növekedett a nyugati társadalmakban, mint a fizikai tőke. Az emberi tőkébe való beruházások többségében fogyasztásként jelennek meg, oktatásra, egészségügyre való ráfordításokban. A munkaerő mobilitása a fejlett nyugati társadalmakban igen jelentős méreteket ölt, ennek ellenére a magyar munkavállalók álláskeresési mobilitása igen alacsony mértékű.

Az emberi tőkébe való beruházásról szóló statisztikákból sok tényező kimarad, melyek a nem megfelelő mérhetőségük kapcsán okoznak fejtörést. A munkaképes korú lakosság oktatása alatti kiesett munkaidő az egyik ilyen elmaradt haszon. Gondoljunk arra, hogy a felnőttek oktatása miért jelent kiadásokat a mellett, hogy hosszú távon megtérülő befektetésről beszélünk. Kiindulásként tekintsünk egy munkanélküli, akinek az oktatását, átképzését az állam finanszírozza. A tanuló nem tud olyan nagyságú jövedelemre szert tenni, melyet a piaci szféra tudna nyújtani, másrészt a termelésből kivont munkaereje nem gyarapítja a GDP-t, nem beszélve a termelésből származó elmaradt adóbefizetésekről. Amennyiben alkalmazásban álló dolgozót iskoláznak be, úgy az oktatás költségei a foglalkoztatót kétszeresen terhelik. Egyrészt a kieső bért és járulékait, másrészt az oktatási költségeket is neki kell állnia, az oktatási idő alatt pedig nem végez a munkavállaló termelő vagy szolgáltató tevékenységet. A gazdaság számára az az optimális oktatásra fordított idő, amikor egy munkavállaló munkaidőn túl végez el egy-egy tanfolyamot, át- vagy továbbképzést. Ekkor nem jelentkezik kieső munkaidő, nem keletkezik termelés kiesés és az oktatási költségeket is a foglalkoztatott állja. Már több nyugati állam észlelte ezt és kifejezetten támogatja az emberi tőke ilyen irányú fejlesztését annak ellenére, hogy ezzel hozzájárul az emberi tőke eróziójához.

3. A kutatás szerkezeti felépítése

Az első fejezetben kifejtem, mely gondolatok vezettek e könyv megírásához, melyek a témaválasztásom okai. Meghatározom kutatásom célját és felteszem a célhoz vezető kérdéseket.

A II. fejezet azokat a főbb hazai és nemzetközi szakirodalmakat mutatja be, melyek segítségül szolgáltak a saját mutatószám létrehozásához. Több olyan mutatót elemzek, ami képes és alkalmas az emberi erőforrások területi szintű elemzésére.

A III. fejezetben a kutatásom során felhasznált kvantitatív és kvalitatív módszereket mutatom be. Törekedtem az emberi erőforrás elnevezéseinek és a földrajzi kifejezések meghatározások pontos bemutatására, azok elkülönítésére más – a szakterületen, esetleg átfedéssel használt – kifejezésektől. Rövid áttekintést adok azokról a mutatószámokról, melyek az emberi erőforrást mérik hazai illetve határon túli szakemberek kutatásaiban.

Három részből áll a IV. fejezet. Az első részben a komplex mutatóhoz vezető utat, a kutatás előzményeit tárom fel, míg a másodikban a felhasznált alapmutatókat elemzem, végül a komplex mutató települési szintű elemzésére kerül sor. A IV. fejezetben részletesen bemutatásra kerül az általam kifejlesztett települési szintű mutató kiegészítve az elérhetőségi adatokkal. Békés megye statisztikai adatok alapján történt elemzését kiegészíttem az V. fejezetben az empirikus felmérésemmel.

A VI. fejezet célja, hogy a korábban Békés megyében bemutatott emberi erőforrás eredményeit tendenciába helyezzem. Fontosnak tartottam a dinamikus vizsgálatok lefolytatását, mivel így az eredmények a jövőben jobban hasznosulhatnak a kutatók és a döntéshozók számára. A VII. fejezetben a határmenti kapcsolatokban rejlő lehetőségeket tárom fel. Végül kutatásom lezárásaként az eredményekre és a további kutatási lehetőségek feltárására került sor.

I. Vizsgálati módszerek és szakirodalmi áttekintés

1. Az emberi erőforrások mérésének hazai és nemzetközi módszerei

A humán erőforrások mérése nem újkeletű. Az emberi tudásban rejlő erő, az ember értéke a rabszolgatartó társadalmakban eltérő volt. Egy rabszolga értékes volt ugyan, de „csak” mint árucikk jelent meg a „piacon”. A hóbéri társadalmakban az ember szintén mint kizsákmányolható, leigázható, majd hogyanem humánnum nélküli tényező jelentkezett. A civilizáció előrehaladásával (fejlődésével?) a demokratikus társadalmakban az emberek értéke kiegyensúlyozottabb lett. Az osztálytársadalmak a különbségek sorát tárják elénk, mégis a személyiség és az egyéniség óhatatlanul és visszafordíthatatlanul megjelennek. A nemzetközi szervezetek jelentős intézkedéseket tesznek – bár sokszor látszatintézkedéseket – a gazdasági, politikai és társadalmi egyenlőségért, mégis az egyénre fordítható tőke nagyságrendekben eltér az egyes országokban, de még sokszor az egymáshoz közel álló településekben is. Elgondolkodtató, hogy a harmadik világ fejlődő társadalmi töredékét képesek csak egy-egy emberre, az emberi tőkére fordítani, mint a bőségben és jólétben élő államok (ANWAR, S. 2008). Az emberi erőforrás kifejezés (Human Resource – HR) megjelenésétől fogva összekapcsolódott a közgazdaságtannal. A kereskedelem, a tőke, a pénz jelentette a megélhetést és sokszor a politikai támogatottságot, így a kutatások többsége is közgazdasági megközelítésből született. Korábban a célja - elsősorban az amerikai és nyugat-európai szakirodalomban – a vezetők, a menedzseri réteg kiválasztásában, az emberi tulajdonságok értékelésében keresendő (BEER, M. 1984). Az első olyan írások, melyben már emberi tőkeként értékeli az embert, a posztfordista társadalmakban jelennek meg. Magyarországon a kilencvenes években jelennek meg azok a vállalatok melyek már széles körben alkalmazzák a technikákat (TRÓCSÁNYI A. 1999). A közgazdasági megközelítéső szakirodalom megjelenik már Magyarországon is a nyolcvanas évek végén (LÁSZLÓ GY. 1995). Az első mutató, mellyel a fejlettséget kívánták mérni a GDP volt. A GDP-vel összehasonlíthatósága miatt nagyon sok ország össze meg tudja állapítani fejlettségét, a többi országhoz való viszonyát. Egyes vélekedések szerint a gazdaság fejlettségének megállapítására is alkalmatlan, mivel csak a pénzáramlást mutatja, azt nem, hogy ezeket az összegeket mire fordították (STOCKHAMMER, E. 1997). A mi szempontunkból ennél is fontosabb, hogy nem képes megmutatni a rendelkezésre álló emberi erőforrások mértékét, fejlődésének tendenciáját. A GDP értékében nem jelenik meg a társadalmi, emberi nézőpont (GÖRBE A. 2006).

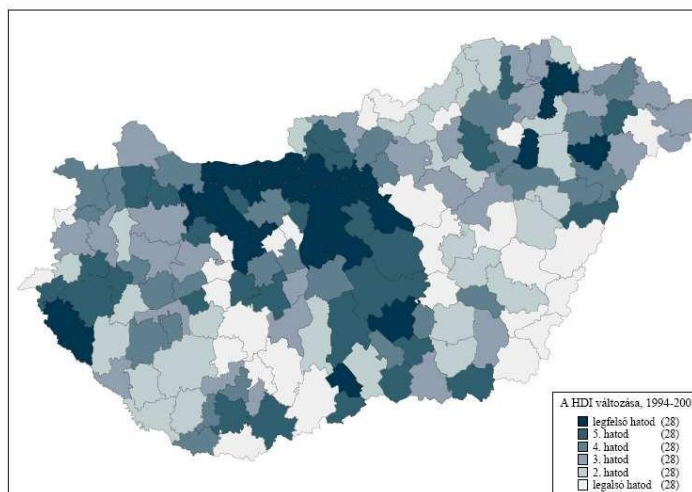
Sokakban felvetődött az a kérdés is, hogy a gazdasági fejlettség valóban záloga-e az emberek jólétének? Egyre több kutató hajlott arra, hogy kell valamit találni, ami az elégedettséget, a jólétet, az életminőséget képes feltárni (FERRANS, C. E. 2006). Lassan az a nézet kezdett kialakulni, hogy a fejlettség egyetlen jelzőszámmal nem írható le, többmutatós fogalom. Lehetnek ugyan együtt mozgó mérőszámok, de ezek nem jellemezhetnek egy-egy területet kizárólagosan (NEMES NAGY J. 1995).

Felismerték, hogy szükség van olyan társadalmi jelzőszámok és indexek kidolgozására, melyek lehetőséget nyújtanak az egyes országok, térségek életminőségeinek és a fejlődési tendenciák összehasonlítására, megítélésére.

A térbeliség vizsgálatában elsősorban a társadalmi jólétet célozták meg a kutatók. Nordhaus és Tobin szerzők a gazdasági jólét mérését kívánták elérni (*Measure of Economic Welfare, MEW*). Úgy szerették volna kiegészíteni a nemzeti jövedelmet, hogy a teljes gazdasági

jólétet tükrözze. Így a korábbi elemekhez újakat adtak, a humán tőkébe fektetett beruházásnak vették az egészségügyi kiadásokat és egyéb kiadásokat – mint a rendőrség fenntartását – „köztes”, semleges kiadásként értelmezték. Imputálás útján új tételeket foglaltak bele és az urbanizáció bizonyos költségeit levonták. A megkapott adatokat a szerzők 1926 és 1965 közötti időszakra számolták ki, de mivel a GDP-vel erősen korreláltak elvetették (HELTAI L. 2006). 1989-ben Herman Daly közgazdász és John Cobb teológus fejlesztette ki a fenntartható gazdasági jólét mutatóját (*Index of Sustainable Economic Welfare, ISEW*). Alapja a jövedelemegyenlőtlenség indexével korrigált lakossági fogyasztás. E mutató a lakosság fogyasztásból vesz el, vagy adja hozzá az egyes tételeket. Hozzáadandó tételek: háztartási munka értéke, a tartós fogyasztási cikkek éves szolgáltatásainak értéke, az utak, országutak nyújtotta szolgáltatások értéke, az egészségügyi és oktatási közkiadások. Kivonandó tételek: a tartós fogyasztási cikkek vásárlására fordított éves összeg, a jóléthez hozzá nem járuló egészségügyi és oktatási magánkiadások, az országos szintű reklámkiadások, az ingázás - munkába járás - közvetlen költségei. Kivonandó tételek továbbá az urbanizáció költségei: a motorizált közlekedés baleseteinek költsége, a víz- és légszennyezés költségei, a zajból, a mocsarak és lápok elvesztéséből fakadó, a mezőgazdasági területek csökkenéséből fakadó károk, a nem megújítható erőforrások kimerüléséből eredő költségek és a hosszú távú környezeti károk költsége. Változó tételeknek tekintik a nettó tőkenövekedést, és az ország nettó nemzetközi tőkepozíciójának változása. A mutató nagymértékben becslésekre hagyatkozott, e tételek jelentős része nem számszerűsíthető. (DALY, H. 1989). Az ISEW komoly kritikákat kapott, főként a pontossága kapcsán, ezért átdolgozásra került és az új mutatószámot a „valódi fejlődés mutatószámának” nevezték el (*Genuine Progress Indicator, GPI*). A GPI az ISEW továbbfejlesztése. A munkát Clifford Jobb, Ted Halstead és Jonathan Rowe készítette el 1995 szeptemberére (COBB, C. 1995). E mutatóban is jövedelemegyenlőtlenségekkel egészítik ki a személyes fogyasztást és adják hozzá, vagy vonják ki azokat az elemeket, melyek környezeti vagy társadalmi károkat, vagy előnyöket okoznak. Több tételt tartalmaz, mint az ISEW, mert öt társadalmi és két környezeti kárral bővült (HELTAI L. 2006). Az emberi erőforrások mérésének egyik ága az életminőség indexének vizsgálata. Ebben maradandót alkotott Ferrans és Powers. Az életminőség indexe mutatót 1985-ben (*Quality Of Life Index, QLI*) fejlesztették ki. Az alábbiak szerint definiálták az életminőséget: az emberek jólétének érzete, hogy elégedettek vagy elégedetlenek az életük azon területével, amely fontos nekik. A QLI méri az élet főbb területeinek elégedettségét és ennek fontosságát is. Pontozták az életminőség alábbi négy fő területét: egészséges életműködés (angolban: health and functioning), pszichológiai/szellemi, szociális és gazdasági, családi területet. A *The Economist* című újság hasonló mutatónéven (*Quality-of-Life Index, QLI*) készített egy saját felmérést, melyben kilenc életminőség faktort és mutatószámot különböztetett meg: anyagi jólét, egészség, politikai stabilitás és biztonsági kockázatok, családi élet, közösségi élet, klíma és földrajz, a munkahely biztonsága, politikai szabadság, nemek közötti egyenlőség: férfiak és nők egyenlő keresete. E listán 2005-ben a 37. helyen végeztünk, a szomszédos országok közül Ausztria (20.) és Szlovénia (27.) előzte meg Magyarországot (THE ECONOMIST, 2005). Az emberi erőforrás területi megközelítése kapcsán sok külföldi szerző egy-egy vállalat vagy állam egyedi, tipikus problémáira keresett magyarázatot (ZHONGMING, W. 2005) és csak néhány próbált globális válaszokat adni (PRENDERGAST, R. 2004). A honi elemzések többsége kistérségi szintet célzott meg (TRÓCSÁNYI A. 1997), másoknak inkább egy-egy terület – képzettség, iskolázottság, munkaerőpiac – elemzése volt a célja (CSITE A. – NÉMETH N. 2007).

1. ábra: Kistérségek HDI változása Magyarországon, 1994–2005.

Forrás: CSITE A. – NÉMETH N. 2007.

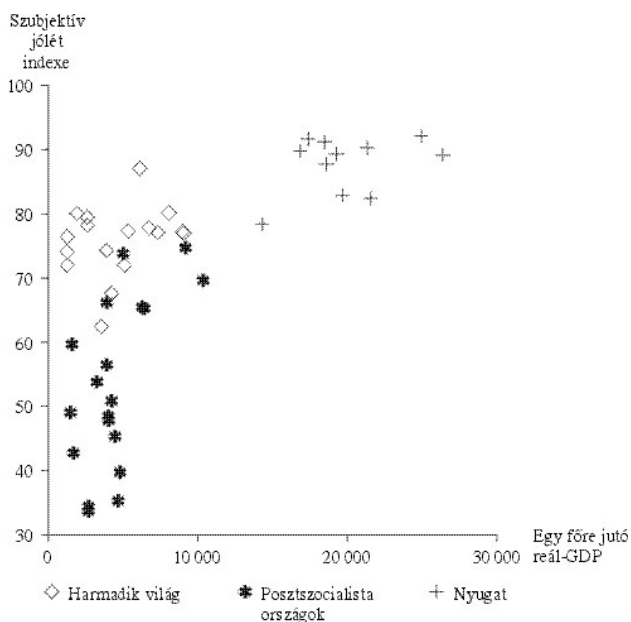
Az infrastruktúra fejlettségét érintő kérdésben az 1950-es évektől több, Békés megyét bemutató munka született, melyek egy részében találunk az emberi erőforrás egyes elemeire utaló kutatás is. Külön kidolgozott területnek számít a demográfia, munkaerőmozgás és az értelmiség területe (BECSEI J. 1994), de jeles munkák foglalkoznak az urbanizálódás kérdésével is (PERCZEL K. 1981). Kiemelten kutatott téma a közép-békési településegüttes, melynek részletes eredményeit öt kötet foglalja magában. E munka kitért Békéscsaba, Békés, Gyula és vonzáskörzetét érintő valamennyi kérdéskörre, beleértve természetesen az emberi erőforrás, munkaerő és urbanizáció kérdéseit is (TÓTH J. 1981). Az első átfogó országos, települési szintű írás 1999-ben született (TRÓCSÁNYI A. 1999). Dr. Trócsányi András is a humán erőforrások területi egyenlőtlenségeit vizsgálta települési szinten, melynek alapjául szolgált a korábban oly sokak által bírált HDI-mutató.

2. Az emberi fejlettség mutatója (Human Development Index, HDI)

Az emberi erőforrás fejlettsége. A HDI mutatót 1990-ben dolgozta ki Mahbub ul Haq pakisztáni közgazdász. Ha a mutatószám angol megfelelőjéből indulunk ki, akkor a HDI (Human Development Index) az emberi fejlettség mutatója. Más országokkal, területekkel összehasonlítva megmutatja az eltéréseket, egyazon terület különböző időben történő elemzése pedig a területről irányt, dinamikát mutat. Az emberi fejlettséget igen sokan és sokféleképpen értékelték. Korábbi gondolatmenetre utalva egyes közgazdászok próbálták a nettó hazai termékkel és annak fejlettségével párhuzamba állítani. Mások – közgazdászok, környezetvédők – a fenntartható fejlődésre hívják fel a figyelmet (ANTAL L. 2004). Mindannyian egyetértenek abban, hogy a fejlődéshez szükség van az emberi gondolkodás egyre magasabb szintjéhez. Már 1961-ben Schulz is kifejtette, hogy a növekedéshez, fejlődéshez az emberi tényező önálló és más termelési tényezővel nem helyettesíthető

szerepet játszik (SCHULZ, T. W. 1961). Mint látjuk a fejlődés, fejlettség fogalma több szempontból megközelíthető. E sorok írója a következő definíciót fogadja el: a fejlődés során az emberi erőforrás egyre fejlettebbé, tökéletesebbé és magasabb színvonalúvá válik (JUHÁSZ J. – SZŐKE I. – O. NAGY G. – KOVALOVSKY M. szerk. 1985). A HDI nem kizárólag a GDP-vel, hanem a jólét egyes tényezőivel is összefüggésben áll, a szubjektív jólét korrelációját több kutató is bebizonyította (LENGYEL GY. – HEGEDŐS R. 2002).

2. ábra: A GDP és a szubjektív jólét összefüggése országoként - szórásdiagramm

Forrás: LENGYEL GY. – HEGEDŐS R. 2002

Ennek nyomán a kutatók olyan mutatókat próbáltak kifejleszteni, melyek segítségével elsőként 1989-ben a caracasi kongresszuson vetődött fel Victor Anderson ajánlása kapcsán, hogy a GDP helyett „fel kellene ismerni a mutatók mindhárom fajtájának: pénz-, társadalmi, környezeti és erőforrás-indikátorok használatának fontosságát” (HELTAI L. 2006).

1992-ben az Európai Unió is figyelmet fordított e problémára és a maastrichti egyezmény aláírásával céljaként tűzte ki a tagállamok életminőségének javítását. Az életminőség, az emberek elégedettsége meghatározza az emberi erőforrások minőségét is.

1990-ben Az Egyesült Nemzetek Fejlesztési programjának kiadványában, a Human Development Report-ban megjelent a HDI és még abban az évben több, mint 160 országra kiszámolták. Jelenleg már több, mint 177 ország adata szerepel a Reportban (FARAGÓ T. 2007). Az emberi fejlettség indexe (Human Development Index, HDI) kezdetben azt a célt szolgálta, hogy felváltsa a korábbi GDP-t. Ezen indexnek igen nagy előnye az egyszerű felépítése, összehasonlíthatósága. E mutatószám a jövedelem, a várható élettartam és a képzettség mutatóit kombinálja egyetlenegy mérőszámba. Azonban a HDI-t számos kritika érte, sok módosuláson esett át és elfogadottsága tudományos körökben a mai napig

megkérdőjelezhető. A HDI kritikáit, módosulásait Husz Ildikó 2001-es írásában részletesen kifejti.

Az alábbiakban bemutatom, hogy a HDI milyen változásokon ment keresztül 1990 óta. A kezdetektől fogva az index kidolgozói a három komponenshez ragaszkodtak. E komponensek: születéskor várható élettartam, a felnőtt írni-olvasni tudás mérőszámának kombinációja és az egy főre eső reál GDP vásárlóerő-paritáson vett értéke. A Human Development Report (HDR) szerkesztői mindig kiemelték egy-egy új területe, bár ezeket az indexben nem szerepeltették. Az évek folyamán a következő dimenziók jelentek meg:

- 1992 – fenntartható fejlődés, a következő generációk esélyegyenlősége
- 1993 – az egyének érdekérvényesítő képessége társadalmi, gazdasági, politikai területen, illetve az egyének döntésekben való részvétele
- 1994 – a lakosság anyagi- és állásbiztonsága
- 1995 – nemek közötti egyenlőtlenségek
- 1996 – emberi jólét és a gazdasági növekedés
- 1997 – a szegénység
- 1999 – a globalizáció hatásai
- 2003 – szegénység enyhítéséért, társadalmi kirekesztettség
- 2004 – a béke, a prosperáló világ gondolatának elterjesztése

Az index három alapindikátorból áll össze:

Születéskor várható élettartam mutatója. E dimenzió kevés bírálatot kapott, így az évek alatt nem is változtattak rajta. Emberi fejlődés oldaláról a születéskor várható élettartam nem befolyásolható genetikai alapon. Lind javasolta, hogy e helyett használják az egészségben eltöltött élettartam mutatóját használni. Évtizedekkel ezelőtt ugyanis megalkották a mértékegységét, a QUALY-t (quality-adjusted life year). Az egészségben eltöltött élettartam alapvetően más minőséget képvisel, hiszen egészségben élni nem ugyanaz, mint hosszú ideig élni (Husz I. 2002)

Felnőtt írni-olvasni tudás mutatója. E mutatót sok bírálat érte kezdettől fogva. Az írni-olvasni tudás egyes országokban eltérő, a kulturáltsági szinttől függő mutató. Az egyes nyelvek esetében mást és mást jelent az olvasás minősége. A távol-keleti országokban esetenként az olvasáshoz több ezer írásjelet is meg kell tanulni, míg más nyelvek esetében elég 20-30-at (LIND, N. C. 1992). A következő problémát az jelentette, hogy e mutató maximum 100% lehet, míg az emberi fejlődésnek nincs felső határa. E mutatónak harmadik világ kultúráiban van igazán jelentősége, mert a nyugati civilizációban már nincs lényeges különbség. A felnőtt alfabetizáció a fejlett országokban már megközelíti a 99%-ot, így a közöttük lévő különbség nincs hatással az index alakulására. Ráadásul a fejlett országokban már évtizedek óta nem számolnak alfabetizációs arányt. Ennek áthidalására módosították az indexet 1995-ben. A kritikai elemzések hatására elsőként az iskoláztatás átlagáit vették figyelembe, később az egyes iskolai szintek kombinált bruttó beiskolázási arányát használták. Az említett két mutatóból jelenleg súlyozott számtani átlaggal számítják ki, ahol a felnőtt írni-olvasni tudás kétharmad, a beiskolázási arány egyharmad súllyal szerepel. A beiskolázási arányt pedig az egyes nemzeteknek eltérő az oktatási rendszerei miatt tették kérdésessé (SRINIVASAN, T. N. 1994).

Egy főre eső bruttó hazai termék (GDP) reál vásárlóerő-paritáson vett értékének mutatója. A komplex index leginkább kritizált eleme. A kritikusok érvei szerint: a nem piaci mechanizmusokon működő országokban a nemzeti vagyon csak rosszul mutatható ki GDP-ben, nem tartalmazza a szolgáltatások és nem-piaci javak (fekete- és szürkegazdaságban keletkező jövedelmek) értékét, a környezeti ártalmak kapcsán megjelenő jólétszökkenést nem

fejezik ki. Alapjaiban elmondható, hogy a GDP sokan bírálták, bírálják, de könnyő összehasonlíthatósága okán jelenleg is használják.

A GDP-t kezdetben logaritmusával számolták. A Human Development Report szerzői próbálták ez utóbb mérőszámban kifejezésre juttatni a jövedelemnövekmény csökkenő hozadékának elvét és 1991-től az ún. Atkinson-formula módosított változatát használták. Ennek a hatása az lett, hogy a szegénységi küszöb feletti jövedelmeket erősen diszkontálta és ez jelentősen torzította az eredményeket. A logaritmikus számítási módot azonban csak 1999-ben vezették be újra.

Az indikátorokra a következő képlet használták:

$$I_i = \frac{\text{Max X} - X_i}{\text{Max X} - \text{Min X}}$$

Max X és Min X = a mutató értékeinek két szélsőértéke

X_i = I-edik ország mutatójának megfelelő értéke

A HDI-t a három ország egyszerű számtani átlagával számolták ki. Könnyen belátható, hogy ha egy ország várható élettartama, vagy GDP-je ugyanannyival növekszik, akkor az értékek változatlanok maradnak. Az évenkénti változás sem vethető össze, hiszen ha változnak a szélső értékek, akkor az az összes ország szélső értékeit módosítja. A torzítások elkerüléséért 1994-től rögzítették a mutatók szélső értékeit és ezekhez viszonyították az adatokat. 1994-től az alábbi szélső értékek az iránymutatók az indexekben:

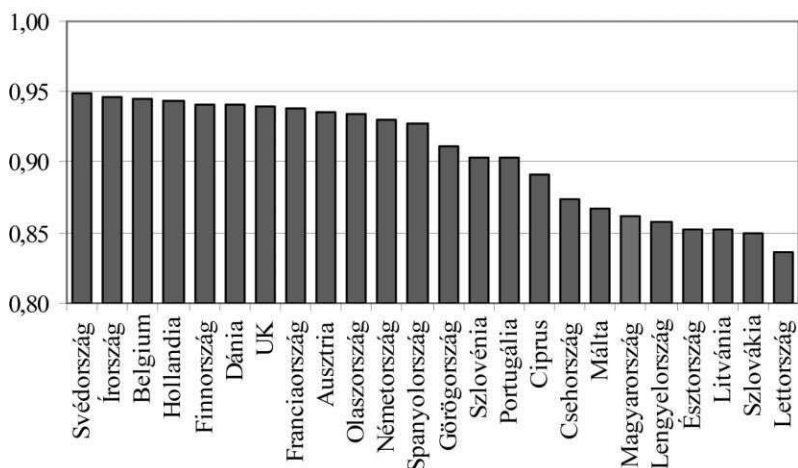
- a születéskor várható élettartamban 25 és 85 év,
- a felnőtt írni-olvasni tudás rátája és a beiskolázási arány 0% és 100% közé esik,
- az egy főre eső vásárlóerő-paritáson mért GDP 100 USD és 40000 USD határok között mozog.

A három dimenzió egyenlő fontossága vitákat váltott ki elsősorban a helyettesíthetőségük miatt. Rámutattak arra, hogy állandó HDI érték esetében pl. a várható élettartam egy évvel való csökkenését már a GDP 99 dollárral való növelésével lehet kompenzálni az alacsony élettartamú országokban, a fejlett országokban ehhez több tíz- vagy százezer dollárra lehet szükség (SAGAR, A. D. 1998).

A következő bírálati alap az egyes tényezők közötti korreláció. Nem bizonyítható ez által az, hogy eltérő fejlettségi elemeket jelölnek az indexek (LAI, D. 2000). Példaként az 1993-as HDI indikátorok közötti korreláció 0,8 körüli (HUSZ I. 2002).

A jelenlegi számítási módszer. Három indikátor számtani átlaga a módszer alapja. Az első indikátor az egy főre eső reál GDP vásárlóerő-paritáson vett értékének diszkontált változata, melynél a rögzített értékek 100 ill. 4000 USD közé esnek. A második indikátor a születéskor várható élettartam, ahol 25 és 85 éves életkor a két szélső érték. A harmadik komponens két indikátorból áll össze: a felnőtt írni-olvasni tudás arányából és a kombinált (tehát alap-, közép- és felsőfokú oktatás) bruttó beiskolázási arányának súlyozásából. Az előbbi egyharmad, az utóbbi kétharmad arányban szerepel. Végül a három index egyszerű átlagolásával megkapjuk a HDI értékét. A HDI egyhez közeli értéke magasabb, míg a 0-hoz közelebbi értéke alacsonyabb fejlettséget jelez.

3. ábra: Az emberi erőforrások fejlettségét mutató HDI-index, 2005.

Forrás: UNDP Human Development Report 2005

3. A HDI kistérségre vonatkozó magyar adaptációi

Az emberi erőforrás fejlettségének indexét használhatjuk országon belüli jövedelmi, etnikai, regionális különbségek megragadására is. Ha az indexet kisebb területre, esetleg egy-egy népcsoportra használjuk, akkor bemutathatjuk a társadalmi egyenlőtlenségeket. Így – amennyiben igénylik – lehetőséget adhatunk a döntéshozóknak törekvéseik kidolgozására, az egyenlőtlenségek mérséklésére. Egy pontos mérőszám – pl. kistérségi szinten – jó alapot adhat a NUTS 2-es szintű támogatások elbírálására, vagy a pályázatok megalapozására.

Az ENSZ logikáját követve 2001-ben elkészítették a HDI kistérségi változatát és három csoportba sorolták Magyarországot valamennyi kistérségét (OBÁDOVICS Cs. – KLUCSÁR L. – MOKOS B. 2001). A kutatók szintén négy mutatót képeztek:

1. írástudók aránya a 6 évesnél idősebb népességen belül
2. 6 évesnél idősebb népesség által átlagosan elvégzett osztályszám
3. egy állandó lakosra jutó személyi jövedelemadó
4. élvmemaradási arányszáma

E mutatókból az alábbi három indexet alakítottak ki:

- képzettségi index: az első mutatóból iskolázottsági részindexet képeztek, a második mutatóból az átlagosan elvégzett osztályszám részindexet. E kettőt súlyozással összevonták, ahol az első kétharmad, a második egyharmad súllyal szerepelt.
- jövedelmi index: számításához az egy állandó lakosra jutó személyi jövedelemadó adatot használták fel
- élvmemaradási index: az élvmemaradási arányszámot használták azt feltételezve, hogy 1000 lehet a maximális érték, mely esetben a csecsemőhalandóság 0.

E három indexből (50-25-25%-os súlyozással) átlagot képezve megkapjuk a HDI-t. Az értékek 0 és 1 közé esnek, a magasabb értékek jelentenek kedvezőbb helyzetet.

Számításaihoz 1990-es népszámlálási adatokat és 1998-as T-STAR adatokat használtak fel. Így az élen a Győri kistérség végzett 0,8-as értékkel, utolsó helyen pedig a Nyírbátori kistérség 0,11-es értékkel.

A HDI-t települési szintre nem lehet alkalmazni, mivel nem rendelkezünk településsoros GDP adatokkal. Ennek áthidalására komoly kutatások épültek - faktoranalízis, klaszterképzés - módszereivel, melyek főként a gazdaság állapotát hivatottak felmérni (NEMES NAGY J. 1998, BUZÁS N. 2000), azonban humánerőforrás-vizsgálatra való alkalmazásuk még megoldásra vár. Egy úttörő próbálkozás a QLI – Quality of Life Index – magyarországi adaptálása (MALCOLM S. 2000). A QLI annyiban tér el a HDI-től, hogy beemeli a környezeti és a szociális szektort is az életminőség méréséhez a vizsgálatba. Magyar kutatók a Shooker-féle társadalmi, egészségi, gazdasági és környezeti indikátorokból képeztek egy sajátos életminőség indexet (EMI), mely kistérségi szinten képes mérni e tendenciaszerű változásokat (VÁMOS A. – FARKAS T. 2004) Az emberi erőforrás kistérségi szintű mutatószámokkal alátámasztott vizsgálatra elsőként 1998-ban vállalkoztak, de e kutatás sem alkalmazható települési szintű vizsgálatokra (OBÁDOVICS CS. – KULCSÁR L. – MOKOS B. 2001). Települési szinten az emberi erőforrás vizsgálata nem elterjedt. Ennek egyik oka lehet a megfelelő mutatószámok és adatok hiánya. A másik ok talán abban keresendő, hogy e kutatások jelentőségét a terület – és településfejlesztő szakemberek még nem ítélik súlyához mérten.

Az emberi erőforrás mennyiségi és minőségi elemzése vállalati szinten komoly múlttal rendelkezik. A gazdaságosság és a profit szelleme kutatások egész sorát indította el. Azonban települési szinten vagy nem engedték vizsgálni e területet, vagy nem volt – anyagi és szakemberi háttér hiánya révén – lehetősége erre az önkormányzatoknak. E kutatás kapcsán megállapítható, hogy még mindig igen nagy lehetőségek vannak a szakemberek előtt, feltéve, ha az igény és a felismerés lehetőséget ad számukra.

4. A kutatás célja és vizsgálati módszerei

Kutatásom Békés megye fejlesztésére irányul az emberi erőforráson keresztül. Az elemzésemben feltárom az emberi erőforrás-vizsgálatok mutatóinak jelentősebb állomásait. E mellett vizsgálatomban egy olyan települési szintű mutató megalkotására is törekedtem, mely képes és alkalmas az emberi erőforrás mennyiségi és minőségi paraméterének feltárására egyaránt. Az UNDP által használt HDI jelenlegi formájában országok közötti értékelésre alkalmas. E mutató kistérségi szintű változtatásai nem egységesek és elfogadottak. Jelenleg az emberi erőforrás települési szintű mérésére kizárólag egy-egy mutatóval, statisztikai adattal történik, bár az igény megfogalmazódott egy komplex mutatószám megalkotására. A HDI konkrét indexeinek a felhasználását a települési szintű mutatóhoz alapjaiban el kellett vetnem. Ennek első oka, hogy települési szinten több statisztikai adat – születéskor várható élettartam, GDP/fő – nem elérhető. A felnőtt népesség írás-olvasás tudása alapjaiban a mai fejlett társadalmakban is minimálisan tér el, egy országon, megyén belül a hasonló kulturális és szocializációs folyamatok miatt még kisebb az eltérés.

4. 1. A kutatás célja

A kutatás fő célja Békés megye településein található emberi erőforrások vizsgálata, mérése annak érdekében, hogy a későbbiekben e vizsgálatokat a további fejlesztésekhez a települések vezetői és a döntéshozó szervek felhasználhassák. Kutatásom céljaul az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg:

1. A nemzetközi és hazai szakirodalom felhasználásával megtalálhatóak azok a főbb mutatószámok, melyek segítséget jelentenek az emberi erőforrás mérésére, vizsgálata kapcsán. Amennyiben e mutatószámok rendelkezésre állnak, adaptálhatóak települési szintre és képezhető egy olyan komplex mutatószám, melynek a részelemei az emberi erőforrás egyes tényezőit jelentik.
2. A kapott komplex mutatószámot Békés megye településein vizsgálva megállapítható annak valóságosága. Feltételezésem szerint, amennyiben a statisztikai adatokat e mérőszámba beillesztem, akkor kapható a települések emberi erőforrásairól egy rangsort, melyet a tapasztalatokkal kibővíve és értékelve, annak realitása és érvényessége megállapítható.
3. A fent említett komplex mutató módosításával létrehozható egy olyan mérőszám, mely alkalmassá válik az emberi erőforrás települési szintű mérésére, a fejlesztési lehetőségek megfogalmazására, a célok kitűzésére.
4. Békés megye polgármesterei, jegyzői képesek és alkalmasak megítélni a településük emberi erőforrásának minőségét, annak fejlesztési lehetőségeit. Az ő megkérdezésükkel egy komplexebb, pontosabb képet tudunk alkotni településen élő lakosság képzettségéről, minőségéről, állapotáról. Bár nézetük, tapasztalatuk és gondolkodásmódjuk eltér, mégis jelentős tapasztalattal bírnak, valamint nem elhanyagolható tény, hogy a lakosság őket hatalmazta fel a döntéshozással.
5. Az elemzett mutatószám és az empirikus vizsgálatok együtt feltárhatják a települések aktuális állapotát és felvázolhatják a fejlesztési lehetőségeket, segítséget jelenthetnek a szakembereknek abban, hogy fejlesztési forrásokat milyen irányba célszerű csoportosítani, ha céljuk – vagy rész céljuk – az egyes térségekben élők életminőségének, az emberi élet valódi értékének a megőrzése.
6. A mutatószám és az empirikus vizsgálatok alkalmasak Békés megye emberi erőforrásainak feltárására, az erősségek és gyengeségek megfogalmazására, a célok kitűzésére. Egy olyan eszközt kaphatunk, mely kibővíti a terület- és településfejlesztésben dolgozó szakemberek lehetőségeit.

A kutatásomban az alábbi kérdésekre kerestem a választ:

1. Melyek azok a főbb hazai és nemzetközi mutatószámok, melyek részben, vagy egészben az emberi erőforrást hivatottak bemutatni?
2. E mérőszámok mely elemei adaptálhatók települési szintre?
3. Milyen módszertan szerint lehetséges egy komplex mutatószám létrehozása?
4. Milyen alapadatok állnak rendelkezésre települési szinten, melyek alkalmasak a vizsgálat lefolytatására?
5. Békés megye települései ez egyes tényezők terén milyen szinten állnak, milyen eltérések tapasztalhatók az egyes térségekben?
6. A települések vezetői milyen tényezőket tartanak fontosnak az emberi erőforrás kapcsán és e tényezőknek milyen fontosságot tulajdonítanak?

7. A települések vezetői a saját településüket hogyan értékelik e téren, milyen eszközöket vetnek be és milyen fejlődési lehetőséget látnak?
8. A komplex mutatószám vizsgálatának eredményeit alátámasztják-e az empirikus vizsgálatok?
9. Békés megyében hogyan változik az emberi erőforrások fejlettsége és milyen javaslatok tehetőek ennek pozitív irányba történő elmozdítására?

4. 2. Kvantitatív módszerek

- a. A kvantitatív módszerek kapcsán elsősorban a KSH adatainak elemzését használtam fel. A 2001-es népszámlálás alapadataira támaszkodhatott a felmérés, mivel települési szinten nem áll rendelkezésre időben közelebbi adatsor. A kutatáshoz nem volt lehetőség – anyagi és időbeli korlátok miatt – a településektől közvetlenül pontosabb adatok begyűjtésére. A 2001-es népszámlálásból az alábbi alapadatokat használtam fel: demográfia, foglalkoztatottság, képzettség.
- b. Kiegészítő adatokat gyűjtöttem a TeIR 2007-es és a T-STAR 2007-es adatbázisából az egészség, életminőség, kultúra egyes tényezőinek vizsgálata kapcsán. A TeIR adatbázisai főként a következő alapmutatóknál nem bizonyultak megbízhatónak: vízcsatlakozások, gázbekötések száma, személygépjármű ellátottság. Az adatok értékelésében ezért figyelembe vettem e tényezőket, de módosítást nem tettem ezekben a tényszerűség megőrzése miatt.

A korábban említett mutatócsoportok adják a végső mutató pontszámainak a 70%-át. Azon adatoknál, ahol szükséges volt, a rendszerezés után a lakosságszámhoz arányosítottam. Az arányosítás után tízfokozatú skálára transzformáltam. Több adatsor transzformálása kapcsán felmerült, hogy az adatok mennyiségi növekedése ellentétesen arányos az emberi erőforrás minőségével (pl.: analfabéták száma, 100 gyermekkorúra jutó idős korúak száma, eltartottak száma, stb.), ezekben az esetekben értelemszerűen a fordított skálát használtam.

- c. Települési szinten az emberi erőforrás vizsgálatához fontosnak tartottam a mutatószámokban megjeleníteni az egy-egy település vonzáskörzetéhez tartozó városok számát és távolságát. Egy-egy város közelsége a vizsgált település számára mind kulturális, egészségügy, oktatási, stb. funkciókat jelenthet. A gyakorlat azt mutatja, hogy mind több település működteti intézményeit önkormányzati társulásban, így az összefogás mind nagyobb jelentőséggel bír.

A közlekedési elérhetőség vizsgálatához a távolságokat az Internet segítségével gyűjtöttem. A települések leggyorsabb megtételéhez szükséges adatokat kaptam meg. A települések városi, kistérségi központi, illetve a megyeszékhelyi elérhetőségeket percben dolgoztam fel. A program az útminőséget nem tudja érzékelni, így a feldolgozott adatainkban nem szerepel a megyei rossz utak állapota által megnövekedett elérési idő. A közlekedési elérhetőség vizsgálata maximálisan 30 %-ot tesz ki a végső komplex mutatóban arányosan 10-10 %-ot a városok, kistérségek és megyeszékhelyek elérhetősége terén. A kapott adatokat szintén tízfokozatú skálára transzformáltam.

A adatsorokból kaptam egy települési táblát, melyben a súlyozás után a végső oszlop a települések emberi erőforrásának a helyzetét mutatja meg. A súlyozás az alábbi táblázat alapján történt:

1. táblázat: Az elérhetőségi adatokkal bővített települési HDI adatainak súlyozása

Tényezők	Súlyozás
Demográfia	
- természetes szaporodás és fogyás	3%
- vándorlási különbözet	4%
- 100 gyerekkorúra jutó idős korúak száma	6%
Egészség	
- közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők száma	4%
- orvosok száma	4%
Életminőség	
- hálózati vízzel rendelkező háztartások száma	1%
- hálózati gázzal rendelkező háztartások száma	1%
- személygépkocsik száma	3%
- kábeltelevíziós hálózatba bekapcsolt lakások száma	2%
Foglalkoztatás, munkaerő	
- foglalkoztatottak aránya	4%
- munkanélküliek + inaktívok száma	4%
- eltartottak száma	2%
Gazdaság	
- egy főre jutó személyi jövedelemadó-alap összege	5%
- vállalkozások száma	6%
Kultúra	
- könyvtárak száma	4%
- Internettel ellátott helyek száma a közoktatási intézményekben	3%
Oktatás, képzettség	
- általános iskola első évfolyamát el nem végzettek száma	1%
- általános iskola nyolc évfolyamát elvégzettek	2%
- érettségizettek	4%
- főiskolai, egyetemi diplomával rendelkezők	7%
Elérhetőség	
- a három legközelebbi város elérhetőségének átlaga	10%
- a három legközelebbi megyeszékhely vagy megyei jogú város elérhetőségének átlaga	10%
- a három legközelebbi kistérségi központ elérhetőségének átlaga	10%
Összesen:	100%

Forrás: saját szerkesztés

- d. A kutatásom eredményeit össze kívántam vetni a települések vezetőinek számszerű értékelésével, így kérdőívben kértem, hogy az iskolai osztályzatoknak megfelelően értékeljék az emberi erőforrás tényezőit (1. melléklet). E felmérés célja, hogy az ő fontosságról alkotott véleményük mennyire felel meg az általam megalkotott súlyozásnak. A kérdőív további részében a saját településüket értékeltettem a fent említett tényezők szerint. Az eredmények értékelésekor összehasonlítottam az ő véleményüket a saját kutatási eredményeimmel.

4. 3. Kvalitatív módszerek

A minőségi módszerekből a kérdőívet és a mélyinterjút használtam fel kutatásom során. A kérdőív megfogalmazás során mindössze két kérdésben kértem ki a települések vezetőinek véleményét (1. melléklet):

- Kérem írja le, hogy településükön milyen tendenciát lát az emberi erőforrás minősége kapcsán!
- Kérem fejtse ki, hogy milyen lépéseket tesznek az emberi erőforrás minőségének megőrzéséért, fejlesztéséért!

Az adatok elemzése kapcsán nyilvánvalóvá vált, hogy a Sarkadi-kistérség adatai jelentősen rosszabbak, mint a megyei adatok, így felkerestem e település vezetőit, hogy fogalmazzák meg véleményüket az emberi erőforrás jelenlegi helyzetéről és a tendenciáiról. A mélyinterjút nyolc település polgármesterével vagy jegyzőjével készítettem el, településenként foglaltam meg a véleményüket. Kérdéseim az alábbi kérdéskörök szerint voltak csoportosítva: demográfia, oktatás, képzettség, foglalkoztatottság, gazdaság, kultúra.

5. Fogalmi rendszer

5. 1. Az emberi tőke, az emberi erőforrás jelentősége

Az emberi erőforrás a XIX. századtól folyamatosan nagyobb szerephez jutott. Az élő munka árucikkból folyamatosan kulcstényezővé vált és ezzel a minőségi váltással párhuzamosan következett be a technológiák fejlődése, melyhez szükségszerűen párosult a humán tőke kibontakozása, felértékelődése. A humán erőforrás a modern közgazdaságtani és társadalom-földrajzi elméletekben már nem csak, mint mennyiségi elem jelenik meg, hanem kiemelkednek egyes kulcstulajdonságai is. Egyre fontosabbá válik az életkori és nemi megoszlás, a biológiai jellemzők és kiemelt szerepe van megszerzett tudásszintnek és tapasztalatnak is, ami szintén a humán tőke fogalmkörébe sorolható. Az ipari forradalom kezdete óta egyre nagyobb hangsúly tevődik a termékek mennyiségéről a minőségére, mely megváltoztatja a tervezési, fejlesztési és marketing folyamatokat. Mind inkább kiemelkedő lesz a hozzáadott érték, melyhez egy új minőségő humán potenciálra van szükség. A vállalatok napjainkban már nem az olcsó, nagy tömegben rendelkezésre álló munkaerőt tekintik az ipartelepítés legfőbb tényezőjének, hanem a kvalifikált, innovatív, mobilis emberi erőforrást (BECSEI J. 2004).

Az emberi tőke fogalmát először William Petty (1623-1687) használta és a jelentését is próbálta meghatározni, de William Smith írásaiiban is megjelent. ő az állótőke fogalmába az emberi tőkét is beleértette (VARGA J. 1998). Az emberi tőke a közgazdaságtanban is használt

fogalom, de tartalma koronként eltérő. A közgazdászok az emberi tőkét, mint növekedési faktornak, termelési tényezőnek tekintik. Emberi tőke tudásállomány, amely megfelelő képzéssel folyamatosan bővíthető, fejleszthető. Kővári György (1995) szerint: „tudás, a tapasztalat, a szakismeret egyik formája, a szervezeti vagyon része. Működtetése, fejlesztése költséges, jelentős befektetéseket igényel mind az egyén, mind a szervezet részéről.” Schultz azt írja, hogy „emberi, mivel az ember részévé válik, és tőke, mert a jövőbeli szükségletkielégítés vagy kereslet – vagy mindkettő forrása.” Fritz Machlup már másképp határozza meg: „akkor beszélünk az emberi tőke képződéséről, amikor arra a célra eszközölnék beruházásokat (ráfordításokat vagy áldozatokat), hogy az egyes személyekben megtestesüljön szellemi vagy fizikai felkészültséget úgy alakítsák át, hogy képessé tegye az egyéneket:

- több vagy/és jobb áru vagy/és szolgáltatás nyújtására,
- magasabb pénzjövedelem szerzésére,
- jövedelmük értelmesebb elköltésére,
- az életből több öröm szerzésére” (F. MACHLUP, 1982).

Az 1960-as évektől elfogadottá vált, hogy az emberek beruházása önmagukra is irányul és ez a beruházás megnöveli az emberi-tőkeállomány nagyságát. E beruházás hasonlatos a fizikai tőkeberuházásokhoz. A hasonlatosságok az alábbiakban fogalmazhatóak meg Schultz szerint:

- Az emberi tőke alanyai a piac szereplői és annak szabályai szerint lépnek egymással kapcsolatba.
- Az emberi tőke értékét szintén a piac határozza meg, ára a kereslet és a kínálat viszonyai által meghatározott. Az árnak fedeznie kell az ember költségeit, családjá fenntartását, egyéb szükségleteit és a többletet is.
- A szellemi tőkét annak gazdája a piaci logika lapján működteti, beruházásokat hajt végre, ezeket hasznosítja a hozadék reményében.
- Az emberi tőke működtetése kapcsán a döntések a beruházások megtérülési rátája alapján működnek, hasonlóak a költség-haszon mutatókhoz.

Az eltérések az emberi tőke és a fizikai tőke között:

- Az emberi tőke megszűnik az ember halálával, bár tudását, tapasztalatát, kultúráját, tudományát utódaiban, tanítványaiban továbbadja.
- Az ember termelési intenzitását szabályozni képes, szabad akaratral rendelkező személyiség.
- A tárgyi eszközök amortizációjától eltérően egy sajátos görbe figyelhető meg az ember életkorának előrehaladtával. A fejlett államok jelentős összegeket fordítanak a fiatalok oktatásába, képzésébe. Egy bizonyos képzési szintet elérve kilépnek ezek a fiatalok az életbe, ahol fizikai erejük maximumát tudják nyújtani, mely az idő múlásával egyre csökken. Ekkor tudásuk – gyakorlatlanságuk miatt – még igen alacsony szintű, évek kellenek, míg egy-egy vállalat megfelelően hasznosítani tudja őket. A középkorú munkavállalók már rutinosnak számítanak, de fizikailag egyre kevesebbet tudnak teljesíteni a nyugdíj felé közeledve. A tapasztalatok átadásával viszont jelentős értéket képviselnek.
- Az ember tőkéje elavulása jelentkezik egyrészt akkor, ha nem használják, másrészt amortizálódik akkor, ha túlzottan is igénybe veszik.
- Az emberi tőke többségében fogyasztásban, míg a fizikai tőke inkább a termelés folyamatában keletkezik.

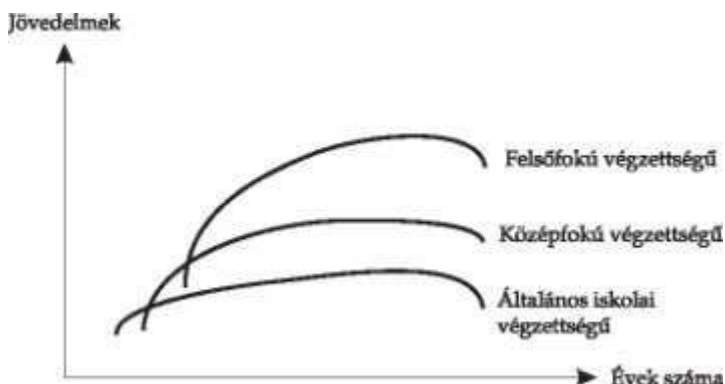
- Nem lehet az emberi tőke rövid-, közép- és hosszú távú beruházásait határozottan elkülöníteni, ennek elkülönítése sokkal inkább tartozik a pedagógia, pszichológia és szociológia tárgykörébe, minthogy a közgazdaságtan eszközeivel feldolgozható lenne. Vizsgálhatjuk az óvodai nevelést vagy az alapfokú oktatás, mint hosszú távú beruházást, de ennek a beruházásnak az összegét egyaránt állja a család és az állam, illetve az államon keresztül a közösség. Sikereiből részesedik az egyén, a család, a közösség, a leendő munkahely(ek) és adóbevételeken keresztül – jó esetben – az állam. Vizsgálhatjuk a táplálkozást, mint rövid távú befektetést, de aligha lehet meghatározni, hogy ki és milyen hozadékkal bír ebből. Ha például ez a táplálkozás nem megfelelő, akkor mind az egyénnek, mind a közösségnek egy rossz befektetést jelent.
- Végezetül talán a legfontosabb, hogy az emberi tőke értéke, felhasználhatósága, működtetése társadalmi, gazdasági hatásoktól függ, míg a fizikai tőke értéke a társadalmi feltételeknek kevésbé van alárendelve (TÓTHNÉ S. G. 2000).

A modern emberi tőke („human capital”) elméletet Theodore W. Schultz (1902-1998) alapozta meg. Az eredeti fogalmat már maga Marx is alkalmazta a Sayról írott bírálatában, de teljesen más tartalommal. E közgazdászok szóhasználatában az emberi tőke ugyanolyan jellegű, mint a munkabér, hozamuk megegyező.

Az emberi tőke az 1960-as években más fogalmat nyert. A szakemberek felfedezték, hogy az emberi tőke képes új cselekvésmódokat elsajátítani és ezek az új képességek és készségek újfajta minőséget hoznak létre. Akkoriban az átváltozást a tárgyi tőkéről vitték át az emberi tőkére, hiszen úgy alakul a nyersanyagból termelésből eszköz, mint az emberből értékteremtő emberi tőke (J. S. COLEMAN, 1998). Megfigyelhető, hogy a XX. század közepétől az ember termelésben elfoglalt mennyiségi szerepén túl annak minősége is jelentőssé válik (KOPÁTSY S. 1993).

A közgazdasági növekedéseméletek új dimenzióba helyezték az emberi tőkét, melyben két tudományos iskola emelkedett ki eredményeivel. Harrod és Domar – a keynesi iskola képviselői – úgy vélték, hogy a beruházás nyomán bővül a piac és ennek a GNP növekménynek kizárólag a fizikai tőke beruházás a forrás. Ezt az elméletet Hicks építi tovább, aki a kiegészítő a multiplikátor és az akcelerátor kölcsönhatásával, beilleszti az indukált és autonóm beruházások fogalmát. Solow és követői – a neoklasszikus növekedésemélet képviselői – számítása szerint a növekedésben a tőkeállománynak csak egynolcad szerepe van, a hétnolcad rész oka a technikai haladás (SOLOW R. 1957). A közgazdaság elméletek egyre nagyobb szintű maradék változóval számoltak a növekedések kapcsán, azonban e tényezőket nem tudták megmagyarázni, így mint „tudatlansági koefficiens” kezelték. Az együttthatót több közgazdász vizsgálta, többen az emberi tőkével magyarázták. Lassan kialakult az a nézet, hogy a gazdaság átlagos tudásszintjének növekedése miatt fejlődik egyre gyorsabban a gazdaság, ill. ezért magasabb a fizikai tőke egy egységének mai hozama a tegnapiánál. Az ember végzettsége és képzettsége arányban áll a jövedelmi viszonyaival, de egy idő után már a tudásba fektetett összeg nem térül meg (CIPPOLLONE P. 1995).

4. ábra: Életkereseti görbék iskolai végzettség szerint

Forrás: VARGA J. 1998.

Schultz kimutatta, hogy az emberi tőke éppúgy mérhető mennyiségileg, mint a fizikai tőke és értéke az USA-ban nagyságrendileg azonos a fizikai tőkével. Számításai alapján a második világháború után az emberi tőke jövedelmezősége nő, ellenben a fizikai tőkéé csökken. A megállapítást Denison is megerősítette. Denison szerint a növekvő GNP oka

- egyharmad részben a fizikai tőke,
- egyharmad része a munka mennyiségének bővülése,
- kétharmad része az oktatás, a tudás és az innováció növekedése.

A magyar kutatók közül a termelési tényezők közül Kozma Ferenc, Kopátsy Sándor és Jánossy Ferenc végzett kutatásokat a termelési tényezők és a növekedés terén. Kozma szerint a termelési tényezők összetétele a következő:

- természeti erőforrások 15%
- tőke 40% (ingatlanok és munkaeszközök összessége)
- munka 45 % (szakképzetlen munkaerő 14%, szakmunkás 20%, középfokú 3%, felsőfokú 8%).

Kozma szerint Magyarországnak erősen nyílt a gazdasága és mivel a termelési tényezőinek majdnem a fele eleven munka, nagy gonddal kell vigyázni, hogy ez ne értékelődjön le (KOZMA F. 1981). Kopátsy Sándor azt állítja, hogy a szellemi tőke meghaladja a fizikai vagyon értékét. Ő a megtermelt nemzeti jövedelem háromszorosára teszi a nemzet fizikai vagyonát, míg a szellemi vagyont ötszörösére (KOPÁTSY S. 1993). Az ember meghatározó szerepét több közgazdász előtérbe helyezi a fizikai tőke ellenében (PORTER, M. E. 2000). Jánossy Ferenc szintén az emberi tőke és a munkaerő fejlettségétől teszi függővé az ország gazdasági felemelkedését. Már az 1960-as években úgy látta, hogy a gazdasági növekedést jelentősen csökkenti az a strukturális feszültség, ami a munkahelyi-, foglalkoztatási- és szakmastruktúrában tapasztalható. E gondolat a mai napig érvényes és megszívlelendő.

Tóthné Sikora Gizella az emberi tőkét megjelenési helye szerint egyéni, mikro- és makroszintre tagolta. Egyéni szint a tőke tulajdonosa, személyében jelenik meg egy nem homogén, a társadalmi és gazdasági rendszerektől függően hasznosuló szellemi tőke. Mikroszinten az emberi tőke véleménye szerint a családban, a háztartásban hasznosul. Ott a tagok beruháznak magukba, a családtagokba, fogyasztásokat vesznek igénybe és átadják egymásnak azt a tudást, mely ez által hasznosul. Makroszinten működnek továbbá a vállalkozások is, ahol sajátos szervezetek jönnek létre. Egy magasabb szintet képviselnek a

társadalmi szervezetek, intézmények, melyek a társadalmi viszonyokat örökölték át (TÓTHNÉ S. G. 2000). E szervezetek stabilitása és folyamatosan erős működése kívánatos ahhoz, hogy a társadalom bizalma kialakuljon és az emberi potenciált valóban értékteremtésre tudja fordítani.

5. 2. Verseny és az emberi tőke

Az emberi erőforrások vizsgálata kiemelt terület, több tudományág kutatja és tartja a fejlődés kulcsának (PORTER, M. E. 2000). A gazdaságtudomány jeles képviselői rámutatnak arra, hogy „az infrastruktúra és humán tőke a regionális versenyképesség különbségeinek kialakulásában lényeges, nem csak a fizikai (műszaki) infrastruktúra, mint a fejlett közlekedési és telekommunikációs hálózatok, hanem a humán tőke színvonalát, képzettségét meghatározó hatékony oktatási és szakképzési rendszer is” (LENGYEL I. 2003). A társadalomföldrajz képviselői is vallják, hogy a megszerzett tudásszint, amely a humán tőke fogalomkörébe sorolható be hatással van egy adott népesség gazdasági teljesítményére (BECSEI J. 2001). A tőke áramlása kapcsán a gazdasági döntésekben előtérbe kerül erőforrásként a szakképzett munkaerő és egyén regionális kötődése, identitása is (LUKOVICS M. 2004). Összességében elmondható, hogy a terület- és településfejlesztéssel foglalkozó szakterületek szerint kiemelt jelentősége van az emberi erőforrások kérdésének, ennek ellenére a közgazdaságtudomány nem minden esetben sorolja be az emberi tőkét a hagyományos tőkeformák közé (RECHNITZER J. 1994).

Egy-egy térség versenyerejét több tényező okozza. Meghatározó lehet a földrajzi fekvése, természeti erőforrásokban rejlő ereje. A földrajzi fekvést ki tudja használni egy térség turisztikai, kereskedelmi, gazdasági stb. téren. A természeti erőforrások megjelenhetnek többek között kedvező vagy kedvezőtlen mezőgazdasági területekben, nyersanyaglelőhelyekben. Hazánk kedvező adottságú mezőgazdasági területekben gazdag, bár ennek előnyeit egyre kevésbé élvezhetjük a tőlünk „független” európai uniós szabályzók miatt. E területeink is egyre inkább szikesednek és a műtrágyák, növényvédő szerek okozta talajszennyezés mind nagyobb mértéket ölt. Az elmúlt néhány évtizedben a nyersanyagaink jelentős részét kitermeltük, értékesítettük. E gondolatot László Tibor is alátámasztja: „Az igazi versenyelőnyt ma már nem a nyersanyag és a földrajzi fekvés jelenti, hanem a képzettség, a műszaki/technológiai színvonal, a megújulási képesség, az információ... A gazdasági teljesítmény növekvő mértékben függ a tudástól, a gazdasági siker pedig a tudás alkalmazásától” (LÁSZLÓ T, 1997). Szükséges az összefogás a hátrányos helyzetű régióink felzárkóztatása miatt, hiszen e nélkül az állami és a közösségi beavatkozások ellenére növekedni fognak a különbségek az államok, régiók és térségek között is (HORVÁTH GY. 2006).

A szakemberek egyetértenek abban, hogy tudástársadalomban élünk, felemelkedésünket a bennünk rejlő szürkeállomány alapjaiban meghatározza, mégsem szentelünk elég figyelmet ennek az értéknek. A gondolkodás és a kreativitás lehetőséget és képességet ad egy-egy társadalomnak ahhoz, hogy kilábaljon a problémáiból, kríziseiből. Ehhez azonban kell adni egy célt és meg kell szervezni azokat a népcsoportokat, melyek szellemi energiái sokszor szétforgácsolódnak. Adam Smith felismerte, hogy a „...képességek megszerzése, a megszerzőnek tanulmányai vagy tanonckodása ... valóságos költséget jelent, ez mintegy az ő személyébe befektetett állótőke.” (SMITH, A. 1950) Ezt az állótőkét pedig csakis a gyakorlatban, tapasztalatok, munka útján lehet életre kelteni, ellenkező esetben elvész.

Egy-egy térség humánfejlettségének elérése hatalmas összegeket emészt fel és hosszú időt vesz igénybe. Mind az állam, mind a társadalom részéről igen komoly munkát jelent, amíg egy

fiatal munkát vállalhat. Az emberi tőkébe történő beruházásra konkrét számításokat végzett Lakatos Gyula, aki szerint egy felsőoktatást végzett fiatalra 12 millió 656 ezer 332 forintot költött (1998-as árakon számolva) az állam és a család (LAKATOS GY. 2005). Ha egy munkavállaló belép a munkaerőpiacra, akkor addig a pontig az állam, a család és az egyén vállalta a költségeket. A vállalat nem kérdezi meg, hogy eddig mennyi összegbe került a munkavállaló képzése. A felvételtől kezdve a vállalat használja a munkavállalót, mint erőforrást, az ő költségein képzí ki és a képzési költségek számára csak innentől keletkeznek. Az elbocsátásával pedig e költségek elvesznek, a társadalom pedig – optimális esetben – nyer egy képzett, tapasztalt munkaerőt.

A fejlett gazdaságok növekedése azon múlik, hogy azok milyen módon tudják a tudást előállítani és hasznosítani. Napjainkban a tudás az alapja minden fajta innovációnak, új piacokat képes teremteni és olcsóbbá teheti a termékek és szolgáltatások előállítását (RECHNITZER J. – SMAHÓ M. 2005).

5. 3. Az emberi erőforrás

„Azokat az egyéni képességeket és adottságokat is magában foglalja, amelyek az egyén immanens velejáró, de az adott gazdasági feltételrendszerben részben kihasználatlanul maradnak, illetve nem kerülnek felhasználásra (TÓTHNÉ S. G. 2000).”

Gáspár László szerint „*emberi erőforráson értjük a népesség egészében felhalmozott értékteremtő képességek összességét*” (GÁSPÁR L. 2000). A társadalom értékteremtő képessége szükséges ahhoz, hogy a természeti erőforrásokból gazdasági tényezők segítségével anyagi javak képződjenek és képes legyen az ember elérni a célját, megvalósítani önmagát mindig magasabb szinten (MALATYINSZKI SZ. 2006). E személyes törekvések tükröződnek egy-egy település arculatában, megjelenésében, gazdasági erejében is.

Az emberi tőke és emberi erőforrás két egymással látszólag szinonim fogalom, maga Schultz is használja mindkettőt. Az emberi tőke tudáshalmaz, ami megszerezhető, növelhető. Az emberi erőforrás viszont több egy tudáshalmaznál, mert magába foglal még társadalmi és biológiai tényezőket is, melyek befolyásolják az egyén képességeit, adottságait.

Jelentős közgazdászok – Frederick Harbison és Charles A. Myers – négy csoportba sorolják az emberi erőforrásokat jellemző teóriákat:

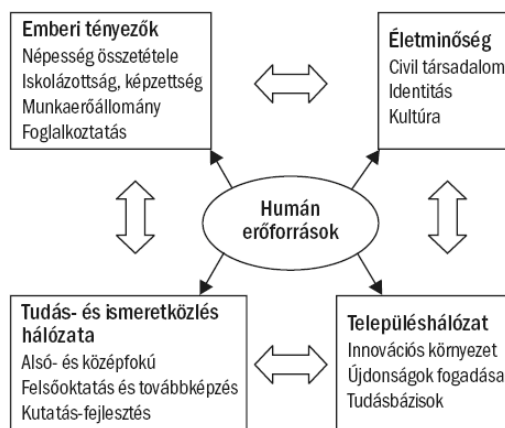
- Az oktatási költségek és a jövedelemnövekedés vagy fizikai tőkeképződés közötti összefüggések meghatározása egy bizonyos országban egy bizonyos időtartamra vonatkozóan.
- Kizárásos megközelítés annak meghatározására, hogy az oktatás milyen arányban járul hozzá a nemzeti jövedelemhez.
- Az oktatási költségek hozamának meghatározása.
- Nemzetközi összehasonlítások készítése az iskoláztatási arányokra és a nemzeti jövedelemre vonatkozóan (HARBISON, F. 1966).

A fenti csoportosítás jellemzően az oktatáshoz kötött elméleteket mutatja. Polónyi István az emberi erőforrások fejlődését szintén kizárólag az oktatás fejlődésében látja: „Az emberi erőforrások fejlődése több úton megy végbe. Ide tartozik a közoktatás (az elemi oktatástól a felsőoktatásig), a felnőttoktatás, a különböző (nemcsak szakképzettséget adó) tanfolyamok, önképző körök, az önnevelés, továbbá az élelmezés és a közegészségügy (POLÓNYI I, 2000).” Alapvető része a fejlődési potenciálnak a humán erőforrás, melyhez még szükség van az infrastruktúra, elérhetőség, tőke, gazdasági kooperáció elemeire és nem utolsósorban szubvenciókra (G. FEKETE É. 2005).

Harbison és Myers szerint magától értetődő, hogy az egészségügy, az élelmezés és a közoktatás tökéletesítése lehet a gazdasági növekedés oka és eredménye. E gondolat már szélesebbé tárja a lehatárolást, de mégis kevés tényezőt vesz számításba.

A közgazdászok között nem ritka a munkaerő-szükségleten alapuló megközelítés. Chikán Attila szerint az emberi erőforrás „a vállalatnál alkalmazott munkavállalóknak a munkavégzéshez szükséges képességeik, szakismeretük és munkamegosztásban elfoglalt helyük szerint strukturált összessége. A munkaerővel azonos értelemben használjuk” (CHIKÁN A. 1992). Az emberi erőforrás egy jóval komplexebb és a vállalati gondolkodásnál magasabb szint, hiszen az emberi erőforrás kihat a tulajdonos családjára, környezetére, társadalomra és egy sajátos textúrát alkot. Gondoljunk csak bele, hogy emberi erőforrás szükséges ahhoz is, hogy egyéni és családi problémákat oldjunk meg, vagy éppen a háztartásunk számára saját kertünkben megtermeljük az ételünk alapanyagjait. Míg Chikán Attila megfogalmazása kizárólag vállalatra és munkahelyre vonatkozik, addig az imént említett példák nem jelennek meg a munkaerőpiacon és a gazdaságban. Ha ezt a gondolatmenetet követjük, akkor jóval inkább egyet tudunk érteni László Gyula jóval szélesebb alapokon nyugvó gondolataival. Az emberi erőforrás sajátos és más erőforrással nem összemérhető tőke. Kettős természettel, hatással bír. Makro szinten szemlélve a foglalkoztatásnak és a munkajövedelmeknek egyszerre jelentkezik a jelentős társadalmi és gazdasági hatása, míg mikro szinten a munkaerőnek egyidejűleg tapasztalható az erőforrás és emberi jellege, a gazdálkodási és a szociális hatása. Az említett tényezőket mindig egyidejűleg kell szemlélni és összehangolni. A külső tényezők – társadalmi, kulturális és szociális elemek – többnyire állami beavatkozást, támogatást kívánnak, míg a belső tényezők – vállalatpolitikai, szakmai elemek – egyes vállalatok, termelési egységek, csoportok sajátosságai közé sorolhatók (LÁSZLÓ GY, 1997). Szintén komplexebb gondolkodás tükröződik a következő modellben. A területi gondolkodásban már megjelenik a településhálózat és az életminőség valamint az innováció és a tudásbázisok szerepe, ami csak a XX. század végén jelent meg, mint az emberi erőforrásban domináns elem (Rechnitzer J. – Smahó M. 2005).

5. ábra: A humán erőforrások és a regionális fejlődés

Forrás: RECHNITZER J. – SMAHÓ M. 2005.

Az emberi erőforrást felhasználásában különböző koncepciók léteznek. László Gyula négy csoportra osztotta ezeket:

1. Egyszerű termelési tényező elve: a munkaerő olyan termelési tényező, mint a tőke, a föld vagy az eszközök. A századfordulón bőséggel állt rendelkezésre, színvonala és termelékenysége alacsony volt. A munkaerőtől a rendelkezésre állás, a feladatvégzés volt elvárható.
2. A gép-analógia: idővel a munkaerő jobban bekapcsolódik a termelési folyamatba, fontos az aktivitása, befolyásolja az eredményességet. A motiváció kapcsán magasabb teljesítmény érhető el. Ez az időszak a bérmunkások időszaka.
3. A menedzsment-koncepció: a piac átstrukturálódása kapcsán a fogyasztók egyre jobb minőségű termékeket igényelnek, melyhez műszaki eszközök, technológiák, menedzsment módszerek társulnak. A menedzsment érzékeli a piaci folyamatokat, követelményeket és ehhez hozzárendeli a célokat és eszközöket.
4. Társadalomtudományi, magatartáseméleti közelítés: a munkavállalót motivációs szabályozzák. Úgy kell motiválni a munkaerőt, hogy a vállalatnak minél kedvezőbb legyen ráfordítás és hozam arányában. E közelítéshez szükséges a munkavállaló érdekeinek megismerése, képességei, kapcsolatrendszerei feltárása. Olyan közeget kell teremteni, ahol a dolgozó jól érzi magát és kiteljesítheti a személyiségében és tudásában rejlő lehetőségeket.

Az emberi erőforrásokat termelő folyamatok közé tartozik a biológiai életképesség kialakulása, az alapadottságok kibontakozása, a szociális életképességek kifejlődése, az általános képességek fejlesztése (iskolázás), a speciális képességek kifejlesztése (a szakképzés), az életvezetési képességek kialakulása, az érett személyiség önfejlesztési képességeinek felhalmozódása. Ezek a folyamatok kölcsönösen feltételezik egymást, egymást segítve, együtt képesek megoldani az emberi erőforrások „termelésének” feladatait (GÁSPÁR L, 1998).

Az emberi erőforrás fogalmat főként az személyügy, a humánerőforrás-gazdálkodás és a szociológia is használja. Az emberi erőforrásnál is tágabb fogalom az emberi tényező.

Harbison az emberi erőforrás fejlesztési stratégiáját az alábbi öt pontban vázolja fel:

1. a munkaerő-szükséglet kiszámítása,
2. a közoktatás fejlesztési terve,
3. programosztónzők kiépítése,
4. program az egészségügy fejlesztésére,
5. megfelelő gépezet az emberi erőforrás tervezésére és az általános fejlesztési tervekkel való egyesítésére.

5. 4. Emberi tényező

A társadalmi és gazdasági oldal egyfajta együttélése, melyben a társadalmi viszonyokat az értékek, normák, magatartásminták, szerepek és kapcsolatrendszerek alkotják, míg a gazdasági oldat a termelés, elosztás, forgalom, fogyasztás, beruházás egysége. Az emberi tényező valójában egy olyan hozzáadott érték, mely a társadalom keretét feltölti, így a szociológia tudománya mutatja be a legpontosabban (TÓTHNÉ S. G. 1997).

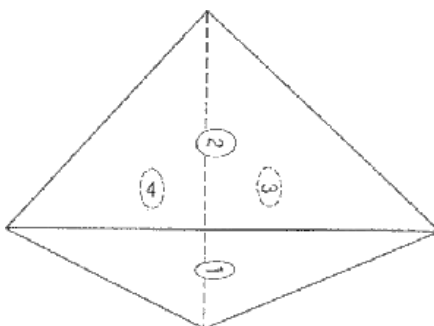
A három fogalom közül az emberi erőforrást használjuk, mivel e fogalom nem csak magát a tudás mennyiségét jelöli, hanem egy jóval komplexebb fogalom. Megjelenik az emberi erőforrásban az a társadalmi és gazdasági környezet is, mely ennek a tőkének a felhasználhatóságát meghatározza. Az emberi tényező fogalom félrevezető lehet, hiszen jelen

kutatás – jellegéből és céljaiból adódóan – nem vizsgálhatja az emberi jellemet, pszichét és a fogalom jelentése ezt is sugallhatja.

5. 5. Település, falu, nagyközség, város

Az ember közösségi lény, így vizsgálatánál nem lehet eltekinteni a közösségek által formált tértől. Kutatásom alapja is a társadalom által formált terek, a települések elemzése. Mendöl Tibor meghatározása alapján a település egy embercsoport lakó- és munkahelyének térbeli egysége. A klasszikussá vált meghatározás minden szava fontos. Embercsoportról szól, legalább egy főnek kell lennie egy településen. Az adott településen hajléknak lennie kell, hiszen ez a lakófunkciót testesíti meg. Sok mai településen a lakó- és munkahelyi funkció már elvált térbeli egységben és a rekreáció, pihenés is előtérbe került. E definíció így az idők folyamán módosításra szorult. Ma a szakemberek egyaránt a Beluszky Pál-féle kiegészítéssel fogadják el, mely szerint a település egy embercsoport lakó-, munkahelyének és rekreációs terének együttese. Modernebb felfogás szerint a település a társadalmi-gazdasági tér sűrűsödési góca. Tóth József tetraéder-modellje szerint a település a társadalmi-gazdasági, infrastrukturális és természeti szférák kölcsönhatásán alapuló, együttműködő rendszere (TÓTH J. 2002).

6. ábra: A települések tetraéder-modellje

Forrás: TÓTH J. 1981.

A falu és város lehatárolása a szakirodalom szerint viszonylag egyszerűen megoldható. Faluban a funkciók viszonylag kisszámúak és viszonylag alacsony hierarchiaszintűek. Akkor tekinthető egy település városnak, ha a funkciók nagyobb számúak és bonyolultabb az összetételük, hierarchiaszintjük magasabb. Látható, hogy a fenti definíciók alapján nem lehet biztonsággal megállapítani egy településről, hogy az város, vagy falu. Mendöl Tibor is megemlíti, hogy a város fogalmát nagyon nehéz definiálni, mert a csoportos települések nagy száma nem tagolható egymástól két élesen elkülönülő csoportra. Mindig vannak olyan települések, melyek városi jegyei a falu jellemzőivel keverednek, így a legtöbb település átmeneti típust képvisel. Elmondhatjuk, hogy sok városdefiníció létezik, nagy a lehetséges jegyek száma: nagyság, nem agrárjelleg, központi funkciók, autonómia, zárt és magas beépítési mód, vonzáskörzet, meglévő intézmények stb. (MENDÖL T. 1944). Formai csoportosítás szerint megkülönböztethetünk magányos és csoportos településeket, utóbbin belül

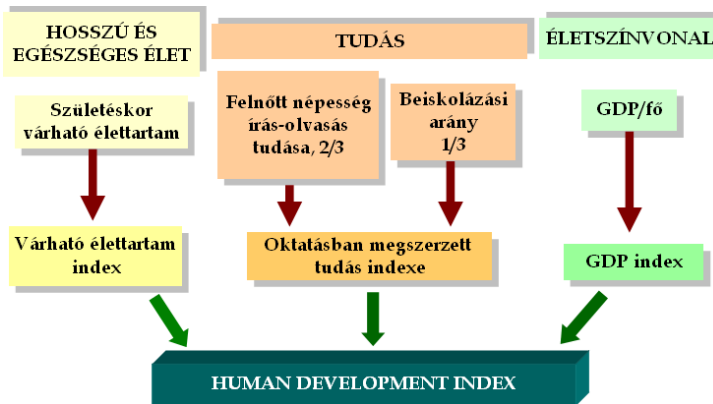
elkülöníthetjük a falvakat és a városokat (MENDÖL T. 1963). Jelen kutatásban a városok és községek lehatárolását az érvényes statisztikai tipizálás szerint tettem meg.

II. Települési szintű HDI-mutató

1. A kutatás előzményei

Kézenfekvő volna egy korábbi mérőszámot, a HDI-t adaptálva elvégezni a települési szintű elemzést. Sajnos több tényező ezt nem teszi lehetővé. Elsőként az, hogy az egy-egy térség fejlettségének mérésére szolgáló HDI mérőszám szakmai körökben igen nagy bírálatot kapott már a bevezetésekor (MAZUMDAR, K. 2000). Másodsorban azért, mert települési szinten nem áll rendelkezésemre – a Központi Statisztikai Hivatal nem adja ki – a GDP adata (1. ábra). Így olyan adatokat kerestem, melyek egy-egy település humántőkájének fejlettségét leginkább megmutatják.

7. ábra: A Human Development Index összetevői

Forrás: SMAHÓ.M. 2006.

Korábban e sorok írója tett arra kísérletet, hogy a HDI mutatószámrendszerét átdolgozva a települések humán erőforrását vizsgálja. Ebben olyan mutatószámokat kívántam beemlíteni, melyek településszinten elérhetőek és helyettesítik a HDI egyes elemeit (Malatyinszki Sz. 2006). Az alábbi mutatószám csoportokkal dolgoztam:

- demográfia: népességszám
migráció
korösszetétel
anyanyelv- és vallási összetétel
- egészségügy: egészségügyi ellátásban megjelentek és meglátogatottak száma
közgyógyászati ellátási igazolvánnyal rendelkezők száma
- képzettség: iskolázottsági mutatók: analfabéták, általános iskola nyolc osztályát elvégeztek, érettségizettek, diplomások száma lakosság arányában

- jövedelmi mutatók: személyi jövedelemadó, vállalkozások száma

E kutatás lehetőséget adott arra, hogy feltárjam egy-egy település humán erőforrásait, az egyes mutatószám csoportok rangsorképzésével – súlyozás nélkül megállapítsam, hogy e mutatók alapján melyik település fejlettebb az emberi erőforrások viszonylatában. Az összehasonlítás több kérdést felvet.

Demográfia. Egy település nem tudja befolyásolni – csak indirekt módszerekkel – a népessége számát, így ennek rangsorolása a kisebb településeket hátránnyal sújtja. Egy kisebb településen is lehet lakosságszámhoz viszonyítva fejlett az emberi tőke. Vita tárgyát képezheti, hogy az anyanyelv- és vallási összetétel az emberi fejlődést befolyásolja-e, vagy inkább kulturális tényező? A szerző arra hajlik, hogy kulturális tényező, ennek tendenciáit szintén nem tudja – de talán nem is célszerű – egy-egy település megváltoztatni.

Egészségügy. Az egészségügyi ellátás helyzete az adott településen élők életét meghatározza, életkörülményeiket javítja, vagy megnehezíti, de úgy vélem, hogy hatása közvetett. Mutatói megjelennek a korösszetételben, az átlagéletkorban és az életminőségben.

E területen használt indexek kapcsán meg kell jegyezni, hogy az egészségügyi ellátásban megjelentek és meglátogatottak száma döntően annak függvénye, hogy milyen fokú (alap-, közép- és/vagy felsőfokú) intézmény található az adott településen. Az egészségügyi intézmények több esetben nem önkormányzati működtetésűek és elhelyezésükre gyakran egy-egy település kedvező földrajzi fekvése ad okot.

A közgyógyászati ellátási igazolvánnyal rendelkezők lakosságszámhoz viszonyított aránya jellemezheti ugyan az egészségügyi helyzetet, viszont a gyakori visszaélések miatt valószínűleg szintén nem helytállóak a statisztikai adatok.

Képzettség. Vizsgálatakor a KSH adatbázisában szereplő négy alapadatot (analfabéták, általános iskola nyolc osztályát elvégzettek, érettségizettek, diplomások számát) és a lakosságszámhoz viszonyított arányukat. E négy részindexből átlagolással képeztem egyet, mely a képzettséget jellemzi az adott településen. Az átlagolás módszerét azzal magyarázom, hogy mind a négy képzettségi szintet egyaránt fontosnak tartom, a módszerrel a magas iskolai végzettség egyértelműen kitűnik a rangsorban, a települést pozitív módon helyezi előtérbe a rangsorban.

Jövedelmi mutatók. Egy településen az anyagi minőséget sok tényező mutathatja: személygépjárművek átlagéletkora, az átlagfizetések, a vásárlóerő, új lakásépítések száma, stb. Ennek ellenére az egy főre jutó személyi jövedelemadó-alap és a vállalkozások száma véleményem szerint jellemzi a település tőkeerejét, a lakosság anyagi lehetőségeit. A vállalkozások száma egyrészt jelentheti azt, hogy a lakosság anyagilag erős a vállalkozók termékeinek és szolgáltatásainak igénybevételéhez, de azt is, hogy sok kényszervállalkozót találunk. A további kutatások alapján javasolt a jövedelmi mutatókat több és átfogóbb mutatószámokkal bevonni az elemzésbe.

Az elvégzett elemzés eredménye az elvárásokat tükrözte, de pontossága és a módszerek több ponton továbbgondolkodást igényeltek.

2. A HDI települési szintű módosítása

A HDI települési szintű változatához az alábbi módosításokat tettem:

- Hosszú és egészséges élet: a 100 gyermekkorúra jutó idős korúak számát viszonyítottam az országos adatokhoz. A demográfiai helyzetet, reprodukciós motivációt és egészségi állapotot is jelöli az index.
- Tudás: a felnőtt népesség írás-olvasás tudásának indexét meghagytam és a beiskolázási arányt helyettesítettem. Így a főiskolai vagy egyetemi oklevéllel rendelkezők lakosságszámhoz viszonyított arányát viszonyítottam az országos átlaghoz. Ha egy lakos nem analfabéta, akkor el tud sajátítani olyan tevékenységeket, mellyel szintén hozzájárulhat a társadalom fejlődéséhez. A diplomások arányát azért vettük bele az indexbe, mert képesek olyan szellemi vonzást kifejteni, mely alapvetően befolyásolja egy település fejlődését. E mellett az értelmiségi réteg vonzhat más, magas szintű tudással rendelkező szakembereket is a településre.
- Életszínvonal: a GDP/fő adatot a települési szinten elérhető egy főre jutó személyijövedelem-adó alap országos átlagával hasonlítottam össze. Az SZJA-alap képes kifejezni a foglalkoztatottság mértékét és a település gazdaságának teljesítőképességét is. A személyi jövedelemadó-alap vizsgálata mellett szól, hogy nem befolyásolják a mindenkori adózási viszonyok, visszatérítések.

A mutatószámok elkészítésénél a 100 gyermekkorúra jutó idős korú lakosok és analfabéták számának növekedése csökkentette az index nagyságát, míg a diplomások száma és az egy főre jutó személyi jövedelemadó-alap nagysága növelte. Így a végső index a valós humántőke folyamatokat hivatott modellezni. A kutatás jelen állásában nem használtam súlyozást, tehát minden részindex hasonló fontossággal bír.

Feltevésem szerint a települési szintű HDI (Human Development Index) megmutatja, hogy egy adott településben milyen humán erőforrás-fejlesztési potenciál rejlik. Az 100% feletti értékek azt jelölik, hogy a települések az országos átlagnál a szempontjaim alapján emberi erőforrásban fejlettebbek, míg az alatta lévők fejletlenebbek. Az előkelő helyeken végző Hunya, Kardoskút, Csabacsüd települések eredményei jelentős mértékben a statisztikai adatok alapján alacsony számú analfabétával magyarázhatóak. Több olyan település van, mely végeredményét az írni-olvasni tudók kedvező alacsony aránya megemeli. Kutatásom későbbi fázisában felül kell vizsgálni a súlyozását és a szórását ennek a paraméternek, mert valószínűleg az alacsony lakosságszámnál a mutató már túlságosan torzít, vagy a felhasznált alapadatokat célszerű ellenőrizni. A tapasztalat alapján aligha feltételezhető, hogy a közel ezer lakosú Hunyán négy, Kardoskúton pedig mindössze nyolc olyan személy van, aki nem végezte el az általános iskola egyetlen osztályát sem.

Összességében a felvázolt térkép szerint Békés megye északkeleti és délkeleti településeinek többsége tartozik az alacsonyabb kategóriába, melyet a tapasztalat megerősít (2. táblázat).

2. táblázat: Békés megye települési szintű HDI mutatói az országos átlag százalékában

Település/sorrend	Hosszú és egészséges élet	Általános iskolai első osztályt nem végzettek	Főiskolai, egyetemi diplomával rendelkezők	Személyi jövedelemadó-alap	HDI az országos átlag százalékában
1. Hunya	40,59	322,34	39,53	55,34	114,45
2. Kardoskút	109,82	201,01	51,37	91,5	113,43
3. Gyula	86,62	138,39	108,8	95,93	107,43
4. Békéscsaba	93,89	109,35	120,84	105,6	107,42
5. Békésszentandrás	86,01	201,16	57,19	65,1	102,37
6. Orosháza	86,01	137,6	79,23	90,98	98,46
7. Telekgerendás	102,5	153,46	46,45	83,67	96,52
8. Szabadkígyós	109,82	169,42	36,31	70,18	96,43
9. Szarvas	83,67	116,25	99,35	82,84	95,53
10. Csabacsüd	70,69	208,32	22,83	64,07	91,48
11. Szeghalom	132,26	95,29	59,31	79	91,47
12. Murony	110,81	144,4	41,53	61,77	89,63
13. Mezőhegyes	80,39	145,49	50,31	82,24	89,61
14. Békés	107,89	104,18	60,23	67,07	84,84
15. Mezőberény	100,82	117,47	53,86	67,18	84,83
16. Mezőkovácsháza	89,78	112,05	59,24	76,75	84,46
17. Nagyszénás	67,96	169,28	33,37	66,66	84,32
18. Nagybánhegyes	65,08	173,63	35,09	59,08	83,22
19. Gyomaendrőd	80,39	131,94	54,75	65,45	83,13
20. Tarhos	170,83	63,81	34,15	63,69	83,12
21. Újkígyós	84,83	135,38	42,33	67,17	82,43
22. Kondoros	71,1	145,48	43,02	69,7	82,32
23. Kétsoprony	117,14	93,12	37,75	80,2	82,05
24. Tótkomlós	82	127,52	46,26	70,53	81,58
25. Gádosros	84,83	156,21	26,59	58,56	81,55
26. Békéssámson	113,89	111,69	23,81	73,91	80,82
27. Biharugra	58,85	172,97	38,8	52,3	80,73
28. Kunágota	91,11	155,61	22,25	48,58	79,39
29. Örménykút	74,55	177,07	9,93	54,44	79
30. Füzesgyarmat	118,27	100,31	29,7	66,74	78,76
31. Csorvás	82,55	127,45	35,78	67,66	78,36
32. Bélmegyer	75	140,04	41,24	55,16	77,86
33. Medgyesegyháza	71,1	146,24	41,28	49,37	77
34. Köröstarcsa	101,65	108,91	34,11	60,63	76,33
35. Lőkősháza	100	94,83	34,95	74,06	75,96
36. Körösladány	93,89	111,2	24,96	73,43	75,87
37. Kaszaper	91,11	128,96	22,72	60,67	75,86
38. Sarkad	121,78	87,83	34,78	54,19	74,65

39. Körösújfalú	164	68,41	12,85	52,14	74,35
40. Zsadány	111,82	115,59	28,07	40,37	73,96
41. Kertészsziget	130,85	98,19	20,14	43,6	73,19
42. Kardos	63,73	147,2	25,21	55,32	72,86
43. Battonya	99,19	85,77	47,44	58,49	72,72
44. Kamut	63,73	123,95	35,45	63,8	71,73
45. Dombegyház	78,34	111,99	32,73	61,35	71,1
46. Doboz	106,96	87,39	25,26	62,21	70,45
47. Sarkadkeresztúr	79,35	131,66	22,8	47,02	70,21
48. Kőtegyán	73,21	110,73	37,03	56,81	69,45
49. Méhkerék	113,89	86,41	40,22	36,36	69,22
50. Kevermes	87,86	110,85	31,71	46,23	69,16
51. Geszt	125,51	82,54	30,76	33,12	67,98
52. Bucsa	114,95	79,53	24,15	52,06	67,67
53. Csanádapáca	71,93	114,41	34,1	46,63	66,77
54. Gerendás	54,91	117,95	39,29	54,31	66,61
55. Vésztő	113,89	65,84	26,56	58,47	66,19
56. Csárdaszállás	77,36	98,91	19,74	67,46	65,87
57. Ecsegfalva	107,89	77,97	19,02	52,65	64,38
58. Pusztaföldvár	75	97,1	27,68	56,96	64,19
59. Kisdombegyház	96,85	90,88	19,34	48,74	63,95
60. Csabaszabadi	85,42	112,14	10,45	43,67	62,92
61. Dévaványa	100,82	60	29,53	60,43	62,7
62. Magyarbánhegyes	98,4	66,65	28,02	56,63	62,43
63. Kétegyháza	86,01	61,86	41,21	60,32	62,35
64. Elek	104,24	51,41	33,8	56,21	61,41
65. Almáskamarás	77,36	116,33	17,12	33,83	61,16
66. Mezőgyán	110,81	70,93	19,98	36,27	59,5
67. Medgyesbodzás	76,88	84,64	33,74	37,54	58,2
68. Dombiratos	66,49	115,02	9,72	33,2	56,11
69. Végegyháza	77,36	73,13	27,28	46,57	56,09
70. Magyardombegyház	94,62	85,05	3,44	36,44	54,89
71. Nagykamarás	57,21	94,11	32,37	29,22	53,23
72. Okány	87,23	36,91	24,17	51,76	50,02
73. Körösnagyharsány	64,4	74,85	23,48	29,21	47,98
74. Pusztáotlaka	74,1	70,53	9,06	37,34	47,76
75. Újszalonta	38,56	119,12	0	24,83	45,63
Békés megyei átlag	91,79	109,9	63,19	73,67	84,64
országos átlag	100	100	100	100	100

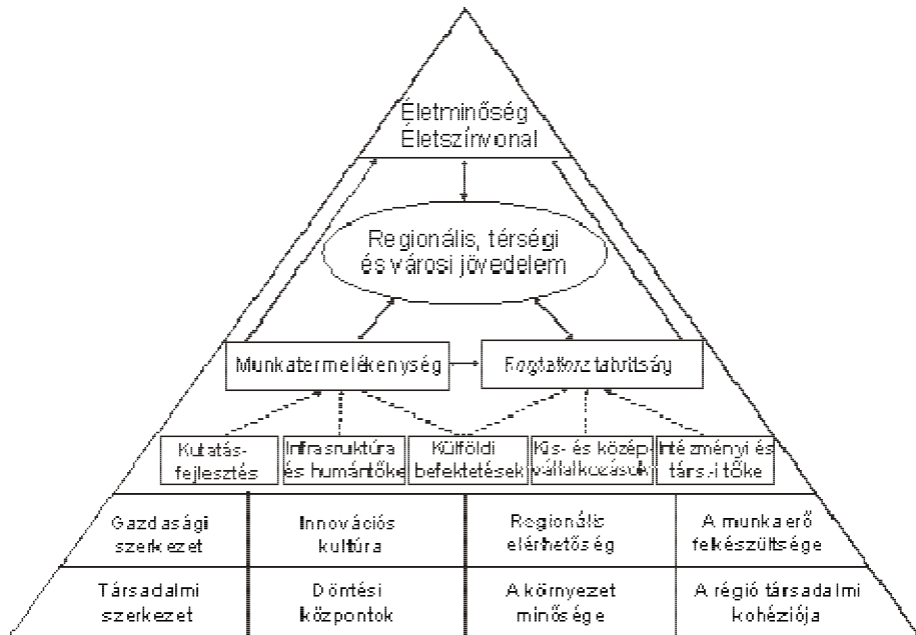
Forrás: KSH adatok alapján a szerző szerkesztése

3. A HDI új települési szintű változata húsz részindexből

Az új index kidolgozásánál arra törekedtem, hogy mind a HDI-ben rejlő korábban felvázolt hiányosságait, mind kistérségi és települési szintű változatának gyengeségeit kiküszöböljem. Ennek ellenére tisztában vagyok azzal, hogy célom eléréséhez még hosszú út vezet és eredményeim sok vitát fognak még kiváltani.

Munkámat azzal kezdtem, hogy megkerestem azokat a mutatószámcsoportokat, melyek jelentősek lehetnek az emberi erőforrások szempontjából. A csoportok mellé olyan mutatószámokat kerestem, melyek a legnagyobb hatással vannak az emberi tőkére. Legnagyobb igyekezetemmel sem tudtam azonban minden általam fontosnak tartott adatból települési szintű adatbázist fellelni, így a némileg korlátozott lehetőségekkel a lent található húsz alapadatot használtam fel.

8. ábra: A piramis-modell

Forrás: Lengyel I. – Rechnitzer J. 2000: A városok versenyképességéről, In: Horváth Gy. – Rechnitzer J. (szerk.): Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón. MTA RKK, Pécs

Felhasználva más kutatók eredményeit (TATA, R. – SCHULTZ, R. 1988, NEMES NAGY J. 1995, TRÓCSÁNYI A. 1999, PRESCOTT-ALLEN, R. 2001 GÖRBE A. - NEMCSICSNÉ ZSÓKA Á. 2006, HELTAI L. 2006, DALY, H. – COBB, J, 1989, FERRANS, C. E. 2006), kiegészítve a saját elképzeléseimmel az alábbi hét csoportot tartom a legfontosabbnak:

1. Demográfia. Úgy vélem, hogy a születések és halálozások számának viszonya megmutatja egy település reprodukciós képességét, hosszú távon pedig hatással van a lélekszám alakulására. A vándorlási különbözet megmutatja, hogy milyen szívesen élnek ott az emberek és mennyire élhető gazdaságilag egy-egy település. A száz gyermekkorúra jutó

időskorúak száma a népesség előregedésére utal, így jelzi az emberi erőforrások változásának minőségi folyamatait is.

2. **Egészség.** Az emberi erőforrások szempontjából az egészség súlyponti helyen szerepel. A közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők számát két okból tartom vizsgálandónak. A szám mutatja egyrészt azon beteg emberek számát, akik folyamatos orvosi ellátásra szorulnak, másrészt szerepel benne azoknak a személyeknek a száma is, akik ennek segítségével az egészségügy „potyautasai”. Mindkét adat igen sokatmondó és a múlt demográfiai, gazdaságtörténeti és szociológiai történetére utal.
A dolgozó orvosok lakossághoz viszonyított aránya jelen egészségügyi helyzetét célozza meg. E mutatón keresztül látható, hogy milyen az orvosok leterheltsége, milyen széleskörű a szakorvosi és háziorvosi ellátás.
3. **Életminőség.** A kategóriában két típusú mutató szerepel. Az első típusba tartozók egy „kényelmesebb” életminőséget jeleznek: hálózati vízzel és gázzal rendelkező lakások száma. A szükségleti hierarchia szerint (Maslow) amíg az lét-, alapszükségletek nem kerülnek kielégítésre egy bizonyos szinten, addig a szellemi szükségletek nem juthatnak előtérbe. A második kategóriában már megjelenik az információhoz, a kapcsolatokhoz való hozzáférhetőség: kábeltelevíziós hálózatba bekapcsolt lakások száma, személygépkocsik száma.
4. **Foglalkoztatás, munkaerő.** Az emberi erőforrás „hasznosulása” többek között a munkaerő-piacon következik be, ott szerez gyakorlatot és jövedelmet céljaihoz, fejlődéséhez. Egy térség sikerességéhez elengedhetetlen a relatív magas munkaképes korú lakosságon belül a kvalifikált munkaerő aránya (KOLTAI Z. 2002). Az oktatás és a demográfia mellett a foglalkoztatás a harmadik legnagyobb súllyal kezelt terület. Három részterülete megmutatja reményeink szerint valós mértékben a foglalkoztatás helyzetét, a nem dolgozók (munkanélküliek + inaktívak) és az eltartottak arányát.
5. **Gazdaság.** A sikeres település akkor versenyképes, ha gazdasága nyitott, és az egy lakosra jutó jövedelmük tartósan magas és növekvő (LENGYEL I. – RECHNITZER J. 2000). A gazdasági mutatókból kettőre helyezek jelentős hangsúlyt. A magánszemélyek egy főre jutó személyi jövedelemadó-alapja megmutatja a településeken belül általánosságban jellemző anyagi erőforrásokat a lakosság szemszögéből. E mutatót kiegészítve a vállalkozások száma jelzi a lakosság vállalkozó kedvét, lehetőségeit és azt, hogy milyen mennyiségű áruhoz és szolgáltatáshoz férhetnek hozzá helyben a lakosok.
6. **Kultúra.** E ponton megjelenik az információhoz és a kulturális örökséghez való hozzáférhetőség lehetősége. Feltételezem, hogy ha egy településen van egy könyvtár, akkor bármilyen önálló ötletet, elképzelést könnyebb megvalósítani, vállalkozást elindítani. A könyvtár sok esetben támogatja az oktatást, a kezdeményezéseket és sok településen a kulturális kezdeményezések kiindulópontja. Az Internettel ellátott helyek számának vizsgálatok szintén az információ hozzáférhetőségét és ennek gyakorlott, készségszintű elérését céloztam meg.
7. **Oktatás, képzettség.** A társadalmi tőke újratermelése szempontjából kevés fontosabb tényező van, mint az oktatás és a képzettség. Ennek érdekében a végső mutató húsz százalékában szerepelnek oktatással kapcsolatos adatok az általános statisztikai képzettségi mutatóknak megfelelően. Kiemelt súlyozással kezelem az érettségizett és a diplomás lakosok számát, lakossághoz viszonyított arányát. E társadalmi réteg alkalmas arra, hogy ismereteit átadva befolyásolja – pozitív vagy negatív formában – a lakosság munkához, oktatáshoz, a társadalomhoz való viszonyát. Az érettségizettek és diplomások körében magasabb a foglalkoztatás és nagyobb számban válnak vállalkozóvá, így munkahelyet teremthetnek, vagy vonzhatnak a térségbe. E kutatáshoz kiemelt

segítségemre voltak Kozma Tamás munkái (KOZMA T. 1987), melyből az oktatási rendszer problémáit, különösen a hátrányos helyzetű iskolák helyzetét ismerhettem meg. A tér szerkezetébe nyújtottak betekintést Forray R. Katalin írásai, így a társadalmi problémák, az oktatás és képzés területi sajátosságai tárultak fel (FORRAY R. K. - HEGEDŐS T. A. 2003). Az oktatás és képzettség sajátos helyzetben jelenik meg, mely átmenetet képez a hagyományos porosz rendszer és a versenyhelyzetben lévő, minden szituációban a piacra termelő „üzletág” között.

3. táblázat: Az emberi erőforrások települési szintű indexéhez felhasznált adatai és súlyozásai

Tényezők	Súlyozás
Demográfia	
- természetes szaporodás és fogyás	4%
- vándorlási különbözet	5%
- 100 gyerekkorúra jutó idős korúak száma	9%
Egészség	
- közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők száma	5%
- dolgozó orvosok száma	5%
Életminőség	
- hálózati vízzel rendelkező háztartások száma	1%
- hálózati gázzal rendelkező háztartások száma	1%
- személygépkocsik száma	4%
- kábeltelevíziós hálózatba bekapcsolt lakások száma	2%
Foglalkoztatás, munkaerő	
- foglalkoztatottak száma	6%
- munkanélküliek + inaktívak száma	6%
- eltartottak száma	3%
Gazdaság	
- egy főre jutó személyi jövedelemadó-alap összege	6%
- vállalkozások száma	8%
Kultúra	
- könyvtárak száma	7%
- Internettel ellátott helyek száma a közoktatási intézményekben	4%
Oktatás, képzettség	
- általános iskola első évfolyamát el nem végzettek száma	4%
- általános iskola nyolc évfolyamát elvégzettek	4%
- érettségizettek	6%
- főiskolai, egyetemi diplomával rendelkezők	10%
Összesen:	100%

Forrás: saját szerkesztés

A felhasznált KSH és T-STAR adatbázisokból kinyert adatok rendszerezése után azoknál az adatoknál, ahol szükséges volt a lakosságszámhoz arányosítottam az adatokat. Az arányosítás után tízfokozatú skálára transzformáltam. Több adatsor transzformálása kapcsán felmerült, hogy az adatok mennyiségi növekedése ellentétesen arányos az emberi erőforrás minőségével. Pl.: analfabéták száma, 100 gyermekre jutó idős korúak száma, eltartottak száma stb. Ezekben az esetekben értelemszerűen fordított skálát használtam.

Így kaptam húsz adatsorból álló tízfokozatú skálára transzformált települési táblát, mely súlyozás után a végső oszlop a települések emberi erőforrásának helyzetét mutatja meg.

4. táblázat: Békés megye településeinek emberi erőforrás-rangsora az új mérőszám alapján

Település	természetes szaporodás és fogás	vándorlási különbözet	100 gyermekre jutó idős korú	közgyógyellátással rendelkezők száma	orvosok száma	analfabéták aránya	8 általánost elvégzettek aránya	érettségizettek aránya	diplomások aránya	foglalkoztatottak aránya	munkanélküliek + inaktívak aránya	eltartottak aránya	személyi juttatémadó-alap összege	vállalkozások száma	hálózati vízzel rendelkező háztartások száma	hálózati gázzal rendelkező háztartások száma	személygépkocsik száma	képbetelvíző előfizetések száma	könyvtárak száma	Internet hozzáférés a közoktatási intézményekben	A humánerőforrás súlyozott átlaga
1. Békéscsaba	5	4	3	9	5	8	1	1	1	1	5	7	1	1	9	8	9	1	2	6	6
2. Gyula	5	4	3	9	1	9	1	9	1	1	6	7	9	8	8	8	8	8	2	4	5,3
3. Mezőkovácsháza	4	4	3	8	6	8	3	8	6	8	4	8	7	7	8	7	6	6	1	5	4,4
4. Szarvas	4	4	4	8	9	8	2	7	9	9	7	7	8	8	7	6	7	8	1	3	4,4
5. Orosháza	5	4	3	8	5	9	3	8	7	9	5	8	9	7	8	7	7	7	2	4	4,1
6. Telekgerendás	6	4	2	1	0	6	9	4	5	4	9	6	9	8	5	6	6	6	5	2	4,1
7. Mezőhegyes	5	4	4	1	0	5	9	5	6	5	9	4	7	9	5	9	6	5	4	2	4
8. Békés	5	4	2	1	0	8	2	6	6	7	8	6	6	7	7	6	6	6	2	3	3,8
9. Kondoros	3	4	5	1	0	7	9	4	5	4	8	6	8	6	5	7	6	5	4	1	3,7
10. Kardoskút	3	5	2	9	4	1	0	5	5	5	8	5	7	9	5	5	6	9	5	2	3,7
11. Nagyszénás	4	5	5	9	7	9	4	4	3	8	6	9	6	5	8	6	4	4	1	1	3,6
12. Hunya	4	5	1	0	6	3	0	6	3	4	4	6	8	5	5	1	0	6	6	3	3,6
13. Újkígyós	4	4	3	8	1	0	9	2	6	4	9	7	8	6	5	7	6	6	5	1	3,6
14. Gyomaendrőd	5	4	4	8	7	9	3	6	5	8	7	7	6	6	6	6	5	6	2	3	3,5
15. Szeghalom	6	3	1	7	8	7	3	6	6	9	6	6	8	6	7	4	4	5	1	4	3,5
16. Csorvás	5	4	4	9	7	9	6	5	4	8	5	8	6	4	8	6	4	4	1	1	3,3
17. Csárdaszállás	3	5	4	9	1	8	6	4	2	8	4	8	6	5	7	6	6	5	4	1	3,4
18. Kamut	6	3	5	8	4	8	6	4	4	7	3	9	6	5	8	6	1	0	5	1	3,4

19. Békésszentandrás	5	5	3	9	5	10	3	5	5	8	7	8	5	5	7	3	6	4	1	1	3,4
20. Tótkomlós	4	4	4	7	6	8	4	6	5	8	5	7	7	5	8	7	5	5	1	1	3,3
21. Gerendás	4	4	7	9	6	8	6	4	4	8	5	8	5	5	2	7	6	4	1	1	3,3
22. Mezőberény	5	4	3	9	9	8	3	5	5	7	7	7	5	5	6	6	4	4	1	3	3,3
23. Csabacsüd	4	5	5	7	5	10	5	4	3	8	5	8	6	6	7	4	6	5	1	2	3,3
24. Nagybánhegyes	4	3	5	7	5	9	5	6	4	6	3	9	6	4	3	10	9	4	1	2	3,2
25. Murony	8	3	2	8	5	9	5	4	4	8	6	7	5	4	6	6	7	4	2	2	3,2
26. Újszalonta	10	10	10	10	1	8	6	1	1	1	9	10	1	3	9	5	3	5	1	1	3,1
27. Kőtegyán	4	4	4	8	6	8	4	3	4	5	10	8	5	3	8	6	4	2	1	2	3,1
28. Medgyesegyháza	4	4	5	9	5	9	4	6	4	7	4	8	4	4	8	7	5	3	1	1	3,1
29. Kétegyháza	5	4	3	10	6	5	3	6	4	6	7	7	5	4	7	6	3	3	2	3	3
30. Köröstarcsa	7	5	2	8	5	8	4	3	4	7	9	7	5	4	7	6	5	3	1	1	3
31. Szabadkígyós	5	4	2	9	6	9	4	4	4	9	7	6	6	4	6	5	4	3	3	5	3
32. Biharugra	3	3	6	7	4	9	6	5	4	5	2	8	5	4	9	7	6	4	2	2	2,9
33. Gádosos	4	4	3	8	5	9	5	3	3	6	7	8	5	4	8	6	3	4	1	1	2,9
34. Bélmegyer	5	4	4	8	4	9	4	3	4	7	10	7	5	2	7	3	5	2	1	2	2,8
35. Doboz	4	4	2	6	9	7	4	4	3	7	8	8	5	4	6	6	4	3	1	1	2,8
36. Kaszaper	3	4	3	8	5	9	5	4	2	8	6	9	5	4	2	7	4	4	1	2	2,8
37. Kétsoprony	6	5	2	8	6	7	3	4	4	8	8	6	7	3	2	4	5	2	2	3	2,8
38. Lőkösháza	6	3	3	8	5	7	5	6	3	8	4	7	7	3	7	5	3	3	1	2	2,8
39. Battonya	5	3	3	8	6	7	5	6	5	5	5	6	5	3	6	6	3	3	2	4	2,7
40. Csanádapáca	4	4	5	9	5	8	3	5	3	6	8	8	3	4	6	7	4	4	1	2	2,7
41. Magyarbánhegyes	5	5	3	6	10	6	6	4	3	6	5	6	4	2	7	6	4	2	3	4	2,7
42. Sarkad	6	4	2	9	7	7	4	4	3	6	7	6	4	4	7	6	4	4	1	5	2,7
43. Körösladány	5	3	3	7	6	8	3	4	3	8	8	7	7	3	6	5	2	2	2	3	2,7
44. Sarkadkeresztúr	5	4	4	9	7	8	5	3	3	6	7	8	4	3	5	6	3	2	2	3	2,7
45. Pusztaföldvár	3	4	4	8	7	7	6	3	3	8	5	8	5	4	1	7	4	3	4	2	2,7
46. Füzesgyarmat	5	4	2	7	5	8	4	4	3	6	7	7	6	4	6	6	2	3	1	1	2,5
47. Bucsá	5	4	2	7	9	6	6	1	3	5	8	7	4	2	6	6	1	2	1	2	2,5
48. Békéssámson	7	3	2	6	5	8	6	3	3	8	6	5	7	2	7	3	2	2	1	1	2,4
49. Dévaványa	6	4	3	8	5	5	3	4	3	6	9	7	5	3	5	6	1	2	2	3	2,4
50. Nagykamarás	5	5	6	8	6	7	6	3	3	4	6	8	1	4	8	6	3	3	2	2	2,4
51. Ecsegfalva	6	4	2	7	5	6	6	3	2	8	6	7	4	2	6	6	1	1	2	3	2,3
52. Végegyháza	5	4	4	7	6	6	6	3	3	4	6	7	3	2	7	7	4	2	2	2	2,3
53. Elek	5	5	2	8	7	4	4	5	3	6	6	6	4	4	6	4	3	4	2	2	2,3
54. Dombgyház	3	4	4	5	5	8	5	4	3	5	6	8	5	3	5	7	3	2	1	3	2,2
55. Méhkerék	6	3	2	8	5	7	4	3	4	4	8	5	2	3	6	6	6	3	1	1	2,2

56. Kunágota	4	4	3	8	6	9	5	3	2	4	7	8	4	3	5	4	2	2	1	1	2,1	
57. Csabasabadi	5	1	3	9	1	8	1	1	1	7	1	7	3	4	4	4	3	5	1	0	1	2
58. Örménykút	4	4	4	7	2	9	7	3	1	7	4	8	4	2	2	2	9	2	1	1	2,1	
59. Kevermes	4	4	3	6	5	8	5	3	3	5	6	6	3	3	7	4	2	2	1	1	2	
60. Pusztatölaka	6	6	4	7	2	5	1	1	1	5	2	9	3	1	6	3	3	1	1	2	1,9	
61. Vésztő	5	3	2	7	7	5	4	3	3	6	8	6	5	3	5	4	3	3	1	2	1,9	
62. Kardos	1	1	5	4	1	9	8	4	3	7	1	8	5	4	4	3	7	4	1	1	1,9	
63. Kertészsziget	8	4	1	6	1	7	9	1	2	5	4	7	3	1	6	4	2	1	5	4	1,9	
64. Körösújfalú	7	4	1	9	1	6	5	2	2	4	9	6	3	2	2	1	1	2	1	3	1,9	
65. Medgyesbodzás	1	4	4	7	5	7	6	3	3	4	5	7	2	2	6	6	2	1	2	3	1,9	
66. Almáskamarás	6	2	4	8	4	8	8	3	2	3	2	7	2	1	5	4	3	1	1	3	1,8	
67. Okány	6	3	3	7	6	1	6	4	3	5	5	8	4	2	5	3	1	2	1	2	1,8	
68. Tarhos	6	3	1	8	4	6	4	3	3	6	8	1	5	3	5	1	4	3	2	7	1,8	
69. Zsadány	5	4	2	4	7	8	6	2	3	3	6	8	2	2	5	2	2	2	2	2	1,8	
70. Kisdombgyház	4	4	3	9	2	7	8	1	2	3	4	6	4	1	5	6	1	1	1	1	1,7	
71. Geszt	7	4	2	7	4	7	4	1	3	2	1	0	6	1	2	5	3	1	2	3	1,6	
72. Mezőgyán	7	1	2	6	5	6	6	2	2	3	6	7	2	1	6	3	2	1	1	2	1,6	
73. Körösnagyharsány	4	5	5	1	1	6	6	3	3	2	4	7	1	3	9	4	3	3	1	4	1,5	
74. Dombiratos	3	5	5	4	3	8	6	3	1	2	4	6	2	2	8	6	2	2	1	3	1,5	
75. Magyardombgyház	2	4	3	8	1	7	6	1	1	1	7	7	2	1	4	7	1	1	1	1	1,5	
Súlyozás	4	5	9	5	5	4	4	6	1	0	6	6	3	6	8	1	1	4	2	7	4	

Forrás: KSH adatok alapján a szerző szerkesztése

Feltételezésem szerint több mutatószám alapján kifinomultabb és pontosabb eredményeket kaphatok az emberi erőforrásról. Az elemzés pontossága a felhasznált alapadatok megbízhatóságán is múlik, jelen kutatásban ezeket nem ellenőriztem. Az eredmények kapcsán megfigyelhető (4. táblázat):

- azok a települések is rendelkeznek egy-egy alacsony értékkel, melyek kiegyensúlyozottan, több mutató kapcsán is jól teljesítettek (Békéscsaba, Orosháza, Békés)
- a rangsor élén végző települések főként városok, vagy nagyobb mezőgazdasági területtel rendelkező nagyközségek
- vannak olyan települések, melyek néhány nagyon jó értékkel a középmezőnyben végeztek annak ellenére, hogy a „valóságban” az emberi erőforrás tényezőjüket gyengébbnek tartják (pl.: Újszalonta, Kamut, Murony)
- több kisebb várost (Vésztő, Elek, Füzesgyarmat) is megelőznek azok a nagyközségek, melyek az utóbbi időben dinamikusabban fejlődtek és egyre erősebb gazdasági és emberi erőforrással bírnak (Újkígyós, Medgyesegyháza)
- látványosan elkülöníthetőek a földrajzilag-gazdaságilag előnyösebb helyzetben lévő településcsoportok (Közép-Békési Centrum települései, Orosháza, Szarvas, Gyomaendrőd térsége) és a periférikus területek megyén belül (Észak-Békés és a délkeleti települések).

4. A HDI új települési szintű változata (SHDI) húsz részindexből kibővítve az elérhetőségi vizsgálatokkal

Kutatásom alapján az alapmutatók terén igen nagy eltérések figyelhetők meg a települések esetében. A komplex súlyozott mutató a települések emberi erőforrás minőségét megmutatja ugyan, de úgy vélem szükségeszerű és tanulságos külön-külön településszinten elemezni a mutatókat. Az angol megnevezés alapján (HDI, Human Development Index) az új települési szintű humán erőforrás fejlettségi indexet SHDI-nek neveztem el (Settlement Human Development Index). Így könnyebb megkülönböztetni a korábbi HDI-től.

Elméleti kitérő

Korábban már összefoglaltam a HDI (Human Development Index) történetét. A HDI települési szintű elemzésekhez nem használható, ezért mivel tartalmában megváltoztattam egy mutatót, így más kifejezést kerestem a megkülönböztetésre. Az új index elnevezéséhez az SHDI mozaikszót használtam. Ebben az „S”, „settlement” szó szerinti jelentése egyezség, kiegyenlítés, telep, település. A mutató megalkotásakor az volt a célom, hogy a tér egy kisebb elemét vizsgáljam emberi erőforrás szempontjából, mint az ország vagy a régió. Ez szükségessé vált, hiszen egy régió szintű mutató nem tud árnyaltabb képet alkotni a belső folyamatokhoz. Példaként ha egy Fejér megyei gazdasági adatot látunk, akkor azt Békés megyével vagy az ország adatával összehasonlítva igen kedvezőnek tarthatjuk. Ellenben ha már csak kistérségi szinten vizsgáljuk egy elemét – például az Adonyi vagy a Sárbogárdi kistérséget – akkor már sokkal szegényebb sorsú térséget látunk. A nagyobb területi egységek közötti kiegyenlítéshez, finomabb mutatók szükségesek. Mutatóm jelentésem magában foglalja egyrészt az egyezséget, megállapodást mely hasznos volna több szinten Magyarországon. Másrészt a felhasznált kisebb egység, a telep, település is benne foglaltatik, mint a régió egy kisebb vizsgált eleme.

A kifejezést keresve és tanulmányozva a szociológiai vetületeit még egy nagyon izgalmas háttér kitapintható. Az 1870-es években Angliában elindult egy új mozgalom, mely egy érdekes szociális megoldás. 1884-ben London külvárosában, Whitechapellben „Toynbee-Hall” néven Samuel Barnett megalapította az első settlementet és ezzel a settlement mozgalmat. Az angol mozgalom alapvető célja az volt, hogy a magasabb társadalmi körökhöz tartozó ifjúságot a munkásnegyedekben való hosszabb-rövidebb letelepedés után a munkássággal közvetlen kapcsolatba hozza. E gondolat célja a társadalmi rétegek közötti különbségek legyőzése volt, ha nem is minden tekintetben, de legalább lelki, gondolati síkon. Az angol settlement munkatársainak egy része bent lakik ezekben a negyedekben, míg a bejárók munkatársaik segítenek nekik megoldani a szomszédság által felmerült igényeket. A Toynbee-Hall foglalkozott cselédlányok kiképzésével, önkéntes mentőszolgálatot szervezett, fenntartott jogvédő irodát, kulturális rendezvényeket szervezett. Összefoglalva egy olyan sajátos alulról jövő, humanitárius kezdeményezés, mely közelíti a társadalmi rétegeket és ezzel az egységet igyekszik megteremteni a társadalom szereplőiben, csökkentve a szociális, mentális és gazdasági különbségeket. E mozgalom Jane Addams jóvoltából Amerikába is eljutott. Ő Chicagóban megteremtette a Hull-House-t, így támogatva a fiatalok azon törekvését, hogy szociális segítséget vigyenek a szegények életébe. E krisztusi gondolat nem csupán vallási tanítás, hanem a nap huszonnégy órájában megvalósult támogatás. A settlementek sokszor a szakszervezetekkel együttműködve dolgoztak és szövetségekre tömörültek annak érdekében, hogy megerősítsék a szociális hálót. Az amerikai settlementek még ma is nagy segítséget

nyújtanak a törvényhozásnak és jelentős támaszai a szegénység és a nyomor elleni küzdelemnek. De a kontinens e felén is bőven találunk ilyen mozgalmakat. A németeknél a Toynbee-Hall mintájára Walter Classen alapította meg a „Volkshaus”-t, míg az osztrákoknál Else Federn indította útjára settlement-jét. E közösségek célja azonos, módszerei eltérőek. A németeknél főként a gyermekek támogatására fókuszáltak, míg az osztrákoknál és a franciáknál a mezőgazdasági területekről a városba vándoroltakat segítették.

Magyarországra néhány évtizednyi csúszással ért ide és az akkori Népművelési Bizottság így határozta meg: „A settlement (népművelő és gondozó otthon) a társadalmi felelősség érzésével és az aditulás többletével rendelkező egyéneknek önkéntes letelepedése a szociális elhagyatottságban élő emberek közé azért, hogy azoknak erkölcsi, szellemi és gazdasági érdekeit a jó szomszédság elve alapján, a népgondozás és a népművelés eszközeivel és eljárásaival, tervszerűen és intézményesen szolgálják, s így ezeknek a társadalmi rétegeknek a nemzeti közösségbe való teljes beilleszkedését megteremtsék.” (BALIPAP F. 1989) Az első magyarországi settlement az un. Főiskolai Szociális Telep Újpesten kezdte meg működését, alapítója ifj. Erődi-Harrach Béla. Magyarországon nem pusztán átvettük az angol példát, hanem kapott egy sajátos szocialista „köntöst” is. Célja egyrészt a társadalmi rétegek közötti ellentét megszüntetése, de e mellett az osztályellentétek csökkentése és a munkások öntudatra ébresztése is kiemelt működésükben. Jól mutatja e kor gondolkodását az alábbi idézet: „Korunkban az értelmiségnek vannak itt nagy feladatai, hogy minden élethivatásban tudással és értelemmel, kötelességtudatban gyökerező munkás akarattal egyengesse a fejlődés útjait. De ehhez a sok esetben tapasztalható tudatlanság, tájékozatlanság bűnös közönyét és önző életfelfogását kell kiküszöbölnie, és ezeknek sivár, kikérgesedett helyébe élettől duzzadó kultúrmunkát kell tenni.” (ERŐDI B. 1991)

Az SHDI settlement-fogalma bár nem egyezik szó szoros értelmében a fenti célokkal, de mégis árnyaltan egy eszközt kíván adni ahhoz, hogy az elmaradt térségek fejlettsége egyre inkább közelítsen a fejlettebbekhez szociális, kulturális és gazdasági tekintetben egyaránt. Így – átvitt értelmében – kívánom a „settlement” kifejezést használni. Az SHDI így hivatott a település megjelölését, a területi kiegyenlítés szándékát és a társadalmi rétegek közötti közeledést szolgálni.

E rövid kitekintés után lássuk az SHDI egyes elemeinek komplex vizsgálatát Békés megyében.

4. 1. Demográfia

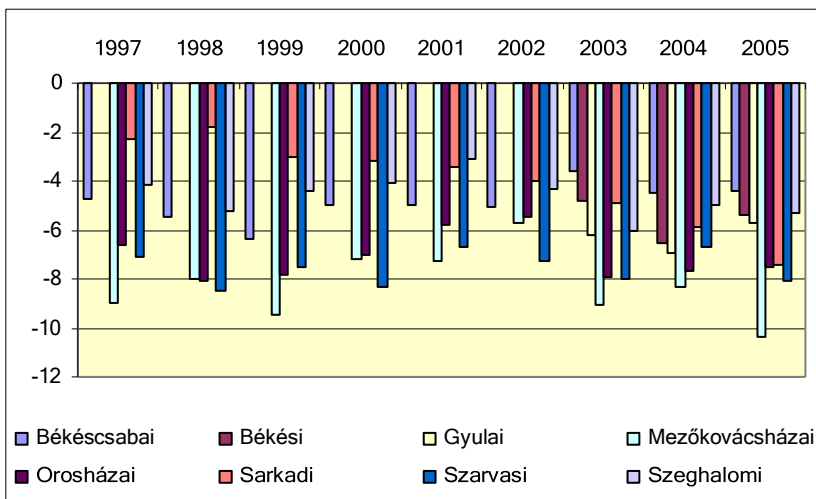
A demográfia vizsgálata kapcsán kiemelt szerepet fordítottam a természetes szaporodás, a vándorlási különbözet és a 100 gyerekkorúra jutó időskorúak vizsgálatának. A természetes szaporodás jelzi egyrészt, hogy egy-egy településen milyen a lakosság hangulata, gazdasági ereje és jövőképe. A vándorlás szintén megmutatja, hogy az ott élők mennyire tudják megvalósítani az elképzelésüket, esetleg máshol nagyobb esélyeket látnak. A 100 gyermekkorúra jutó időskorúak vizsgálata hivatott a hosszú távú demográfiai trendeket előrevetíteni. Ha túlságosan sok az idős korú lakos, akkor előbb-utóbb a település elveszíti a gazdasági aktivitását, egyensúlyát. Az öregedés problémája nem megyei, nem is országos, hanem az összes európai ország, sőt a fejlettebb országok problémája. A gazdasági jólét, a fejlettebb egészségügyi rendszerek és a csökkenő szaporodási arányszámok természetes velejárója egy idősebb társadalom. Az öregedés súlyos alkalmazkodási problémákat és gazdasági szükségserőségeket vet fel, melyet kezelni kell (HABLICSEK L. – PÁKOZDI I. 2004). E három mutatószám lefedi a főbb demográfiai változásokat a települések életében. E

trendeknek hatása van a többi mutatószám (gazdaság, kultúra, egészség) alakulására is, ezért részletes elemzésemet e mutatókkal kezdem.

Természetes szaporodás

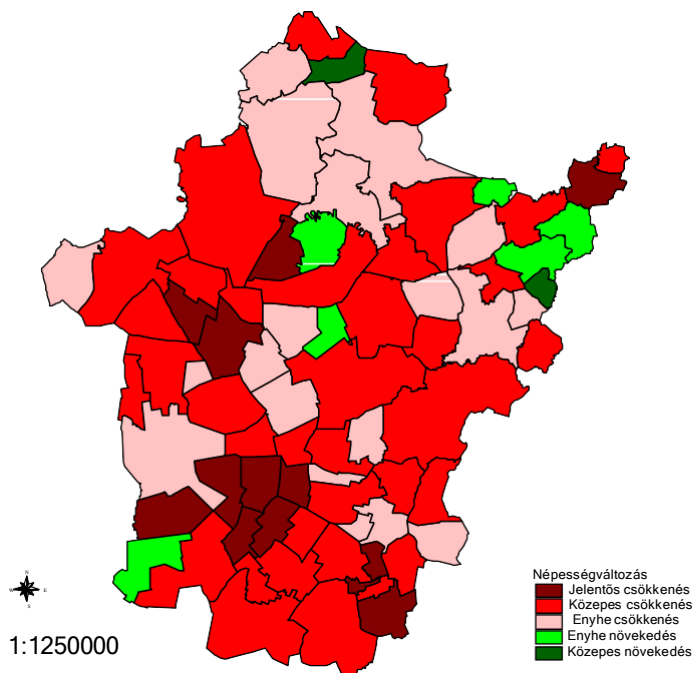
Országos átlagban a népesség csökkenése -0,35%, míg megyei szinten -0,51% a népességcsökkenés mértéke. Békés megyében mindössze nyolc településen nőtt a lakosság lélekszáma, három településen stagnált, míg az összes többi település veszített a népességéből. Az összes város lakossága kivétel nélkül csökkent (9. ábra).

9. ábra: Természetes szaporodás illetve fogyás 1000 lakosra 1997-2005

Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

10. ábra: A népességváltozás mértéke Békés megyében (2001)

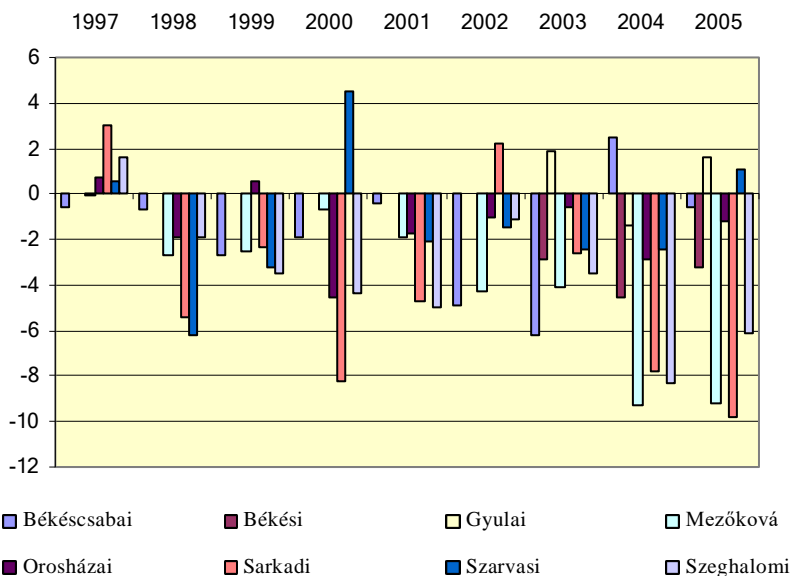
Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

Kimagaslóan egyedül Újszalonta népessége növekedett (1,5%), ami önmagában üdvöztendő, de mélyebben megvizsgálva a 133 fős lakónépességhez viszonyított három születésből és egy halálzásból alakult ki. A rangsorban első tíz település közül Mezőgyán és Geszt lakosságnövekedése főként a roma népesség az átlagosnál nagyobb gyerekvállalásából származik. Kultúrájuknál fogva a város lakó cigányok aránya nagyon alacsony, így Békés megyében a községekben számíthatunk lélekszámuk növekedésére (Kocsis K. – Kovács Z. 1988).

0,5%-nál kisebb a népességvesztés tizenegy Békés megyei városunkban, míg a többiben 0,5% és 1% közötti e mutató. Jelentős nagyságú városok is kiemelkedő nagyságú népességcsökkenéssel bírnak: Orosháza (-0,39%), Gyomaendrőd (-0,48%), Gyula (-0,69%), Szarvas (-0,85%), Mezőkovácsháza (-0,89%). A rangsor alsó harmadában Békés megye teljes területéről találunk községeket. Kifejezetten negatív a tendencia a Mezőkovácsházai kistérségben, hiszen Kardoskút (-1,23%), Dombegyház (-1,35%), Magyardombegyház (-1,64%) és Medgyesbodzás (-1,95%) népességcsökkenése is jóval az 1%-os lélektani határ fölött van. Legrosszabb értéket (-2,16%-ot) Kardos ér el, ami közel négyszer magasabb az országos átlagnál. Jelentős népességcsökkenés tapasztalható a megye déli részén.

Vándorlási különbözet

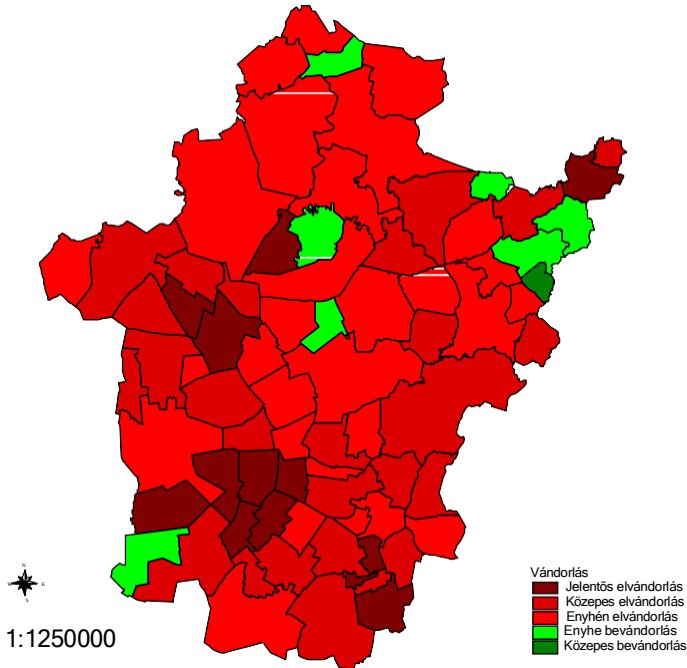
11. ábra: Belföldi vándorlás különbözet 1000 lakosra kistérségenként Békés megyében

Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

Békés megyében a vándorlási különbözet $-0,18\%$. Újszalontán 9% fölötti a pozitívum, ami $+12$ fős egyenlegről adódik. A pozitív vándorlási különbözettel rendelkező települések többségében saját tapasztalat alapján az olcsó lakhatás miatt települnek be a főként többgyermekes, idős korú vagy román nemzetiségű állampolgárok. 1% fölötti vándorlási különbözettel tizenegy település, köztük egy város – Elek – rendelkezik. A települések közel felében a vándorlási egyenleg negatív. Az egy éven belüli vándorlási egyenleg a városok többségében (13 városban) negatív. 1% fölötti az elvándorlás tizenhárom településen, köztük a 2008-ban várossá lett Körösladányban ($-1,24\%$) is. Kifejezetten magas az elvándorlás Almáskamaráson ($-2,75\%$), Mezőgyánban ($-3,63\%$), Kardoson ($-4,89\%$) és Csabaszabadiban ($-4,89\%$).

12. ábra: Avándorlási különbszet Békés megyében (2001)

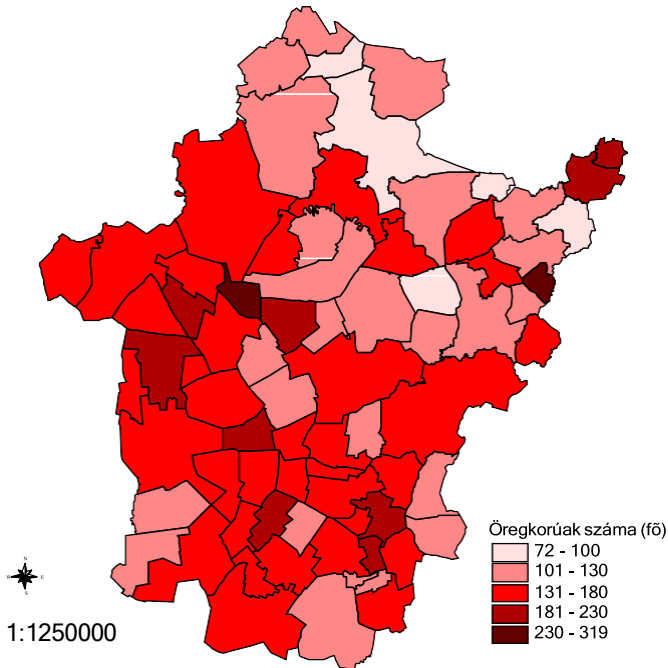

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

100 gyerekkorúra jutó időskorú

Az elöregedés az egész megyében jelentős. Átlagosan 134 öregkorú jut 100 gyerekkorúra, míg ez a szám országos viszonylatban 123. Mindössze öt településen van arányaiban több gyerekkorú, mint öreg: Tarhoson (72), Körösújfalun (75), Szeghalmon (93), Kertészszigeten (94) és Geszten (98). E településekre jellemző a romák magas aránya, mely népcsoportnál köztudottan magas a szaporodási kedv. Magas az öregedés (181–230 fő) kilenc településen: Nagyszénáson, Dombiratoson, Nagybánhegyesen, Körösnagyharsányban, Kamuton, Kardoson, Biharugrán, Nagykamaráson és Gerendáson. Két településen több, mint háromszor annyi az öregek száma, mint a fiataloké, Hunyán 303, Újszalontán 319 öregkorúra jut egy gyerekkorú. Az öregedés a statisztikai adatokhoz képes a valóságban nagyobb mértéket ölt, mivel sok képzett fiatal elhagyja a települését – sokszor külföldi munkát talál -, de nem jelenti azt be az önkormányzatnál. A fiatalok sokszor a határainkon túlról jönnek, vagy a kisebb megélhetési költségek miatt vesznek vidéken kertes házat. E konyhakertekben meg tudják termelni a növényeket, fel tudják nevelni a háziállatokat és ez nagyban megkönnyíti a megélhetési lehetőségeiket. Érdekes jelenség, hogy az elöregedés a megye északi részét kevésbé érinti, míg a peremterületektől befelé nagyobb a mértéke. Ennek oka etnikai jellegű, a határ melletti - korábban - olcsóbb házakhoz a cigány lakosság és a városokból kitelepült alacsony jövedelmű réteg könnyebben hozzájutott.

13. ábra: 100 gyerekkorúra jutó öregkorúak száma Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

4. 2. Egészség

A települések lakosságának egészségi állapotát több mutató elemzésével be lehet mutatni. Az Európai Unióban használatos mutatókhoz¹ (európai közösségi egészségügyi indikátorok, ECHI, egészséges életevek indikátor stb.) kapcsolódó alapadatok települési szinten nem elérhetők. A széles körben használatos hazai mutatók (pl.: születéskor várható átlagos életkor, élve születések száma, halálokok vizsgálata) az alacsony lakosságszám miatt egy-egy településre nem értelmezhetők. Széles körben alkalmazottak olyan mutató, melyek egy-egy betegségcsoport vizsgálatán (pl.: elhízás, keringési rendszer betegségei, cukorbetegség, szív- és érrendszeri betegségek, stb.) keresztül hivatottak jellemezni (VUKOVICH GY. 1989), de egyrészt az adatok, másrészt a komplexitás hiánya miatt elvettem ennek lehetőségét.

Vizsgálatomban törekedtem arra, hogy a település lélekszáma ne befolyásolja eredményeimet. Több olyan mutató a rendelkezésünkre állt, melyek kizárólag szakrendelésekről adnak visszajelzést, vagy egészségi központ jelenlétét feltételezik. A választásom ennek tükrében a közgyógyászati igazolvánnyal rendelkezők arányára és házi orvosok lakossághoz viszonyított számára esett. Míg az előbbi a lakosság általános egészségi állapotát, addig a házi orvosok száma a lakók orvoshoz jutási lehetőségeit kívánják bemutatni. A speciális- és szakorvosi

¹ http://ec.europa.eu/health/ph_information/indicators/indic_data_en.htm, letöltve: 2008. január 13.

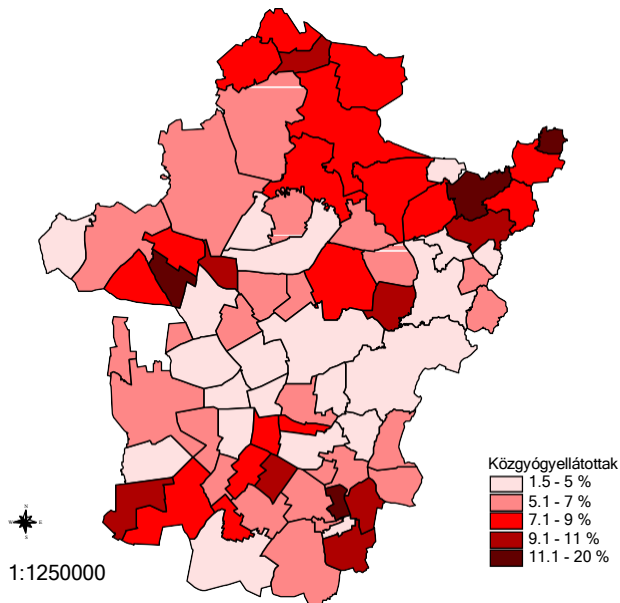
ellátáshoz való hozzáférést a közeli városok, kistérségi központok és megyeszékhelyek vagy megyei jogú városok elérhetőségének súlyozása biztosítja.

Közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők aránya

„A közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkező személy térítésmentesen jogosult a társadalombiztosítási támogatásba befogadott gyógyító ellátásokra:

- járóbeteg-ellátás keretében rendelhető valamennyi gyógyszerre és a különleges táplálkozási igényt kielégítő, tb támogatott tápszerekre gyógyszerkerete erejéig,
- társadalombiztosítási támogatással igénybe vehető egyes gyógyászati segédeszközökre, protetikai és fogszabályozó eszközökre,
- e gyógyászati segédeszközök javítására és kölcsönzésére, továbbá
- az orvosi rehabilitáció céljából igénybe vehető gyógyászati ellátásokra (pl. gyógyfürdő ellátás).”²

14. ábra: A közgyógyellátottak aránya Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

Közgyógyellátási igazolvány kiállítását a háziorvos és a megyei egészségbiztosítási pénztár kezdeményezheti és a lakóhely szerinti jegyző ítéli meg. A fentiek alapján úgy vélem, hogy aki ilyen igazolvánnyal rendelkezik, az valóban tartós orvosi ellátásra jogosult és e mutató a lakosság egészségi állapotát több mutatóval együtt feltárja.

² http://www.oep.hu/portal/page?_pageid=34,2340635&_dad=portal&_schema=PORTAL#m1&_mode=16, letöltve: 2008. január 12.

A lakosság átlagosan 5,32%-a rendelkezik közgyógyellátási igazolvánnyal, ami kifejezetten magas. Újszalontán 133 fős lakosságból mindössze 2 igazolványt állítottak ki (1,5%), míg Körösnagyharsányban(19,79%) majdnem minden ötödik ember rendelkezik ilyen lehetőséggel. A községek és városok megoszlása e téren homogén, bár a legmagasabb ellátási szám utolsó húsz települése között kizárólag község jelenik meg. A megye északkeleti részéről több község is a rangsorban élen szerepel: Körösnagyharsány (1.), Zsadány (3.) Kertésziget (6.), Mezőgyán (11.). A városok között meglepő módon az élen szerepel a három város településegüttes tagja Békés (28.) is.

A legkevesebb igazolvánnyal rendelkező első tíz település között mindössze négy várost találtam: Mezőhegyest, Gyulát, Csorvást és Mezőberényt, míg a megyeszékhely Békéscsabánál (4,62%) 17 település lakossága kapott jobb mutatót.

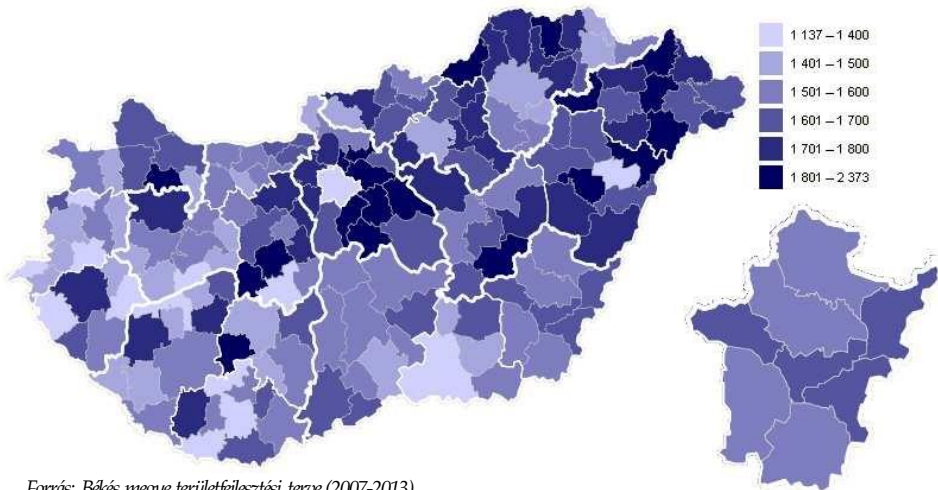
A Sarkadi-kistérség lakosai, illetve a megye északi térségében élők sokkal több igazolvánnyal rendelkeznek. Megfigyelhető, hogy egy-egy településen foltszerűen a környezethez képest jelentősen magasabb az ellátást igénylők száma, melynek oka feltételezhetően az enyhébb elbírálási módban keresendő.

Egyházi orvosra jutó lakosságszám

A beteg elsőként a házi orvossal találkozik, mivel az ő feladata a szakorvosi beutalás, egészségügyi igazolások kiadás, jogosítványhoz az alkalmasság megállapítása, stb. Az orvosok leterheltsége, az egy házi orvosra jutó lakosságszám megmutatja, hogy milyen könnyen lehet egy-egy rendelésre bekerülni, mennyire hamar lehet elérni e funkciót az adott településen.

Az országos középmezőnyben található megyénk a házi orvosra jutó lakosságszám esetében, de több ellátatlan terület van a Békési és Sarkadi kistérségekben. Országos viszonylatban a Gyulai kistérség kedvező, a Békéscsabai és Orosházi kistérség átlagos, míg a többi kistérség mutatója kedvezőtlen (15. ábra).

15. ábra: Egy házi orvosra és házi gyermekorvosra jutó lakos, 2005.

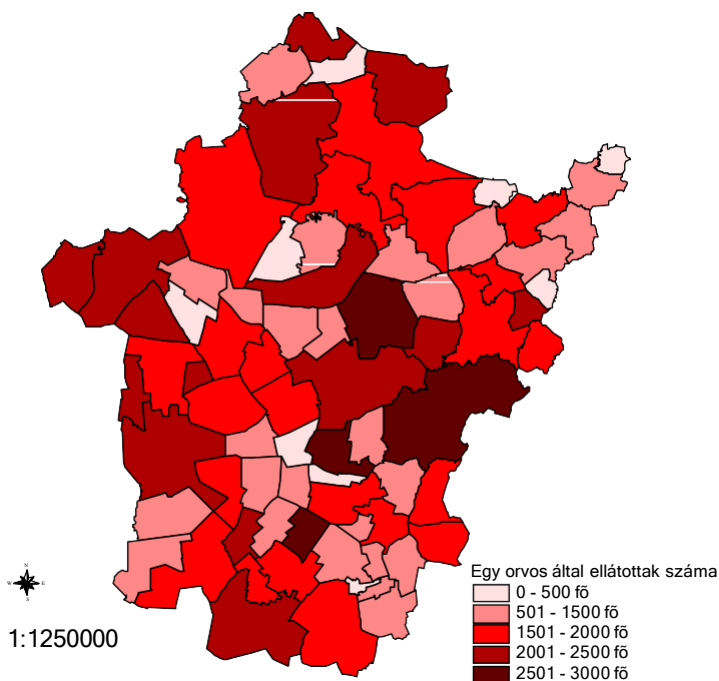

A vizsgálat során látható, hogy a nagyobb településen az egy háziorvosra jutó lakosságszám jóval nagyobb, melynek oka lehet a lakosságszám koncentráltasága. Nyolc település (Csabaszabadi, Csárdaszállás, Kardos, Kertészsziget, Körösnagyharsány, Körösújfalú, Magyardombegyház és Újszalonta) nem rendelkezik önálló háziorvossal. E települések lakosságszáma alacsony ugyan, de míg a 741 fővel rendelkező Kardoson nincs háziorvos, addig a mindössze 407 fő Pusztaotlakán sikerült megoldani az orvosi ellátást. Egy kivétellel (Kardos) a halmozottan hátrányos helyzetű kistérségeink települései közül kerülnek ki a háziorvos nélküli települések. A kutatásban nem vizsgáltam, hogy a települések önkormányzataira mekkora többletterhet ró egy-egy orvosi praxis fenntartása.

Egy-egy háziorvosra a legtöbb lakos Újkígyóson (2849 fő), Gyulán (2696 fő) és Békésen (2639 fő) jut. Az első tíz település között öt községet találtam, bár az élen szereplő Újkígyós aspirál a városi rangra. A békési városok mindegyike a legtöbb lakossal rendelkező orvosok listájának élén szerepel. A lista végén kizárólag községek vannak.

A legkevesebb háziorvosra jutó lélekszám az ezer fő alatti vagy azt kis mértékben meghaladó településekre jellemző.

16. ábra: Egy háziorvosra jutó lakosságszám Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

Összefoglalva megállapítható, hogy a lakosság egészségügyi állapota a fenti mutatók alapján – sem – felel meg az országos átlagnak. A hagyományosan mezőgazdasági jellegű megyénkben még mindig sok ponton köszönt vissza a korábbi paraszti életformából adódó egészségkárosodás és egészségromlás. Nem véletlen, hogy még ma is helyt állóak Erdei Ferenc sorai: „A örökös munkával terhelt szőkmarkú és egyoldalú parasztlét semmiképpen

nem mondható egészségesnek. A lakás, táplálkozás rendkívüli fogyatékoságait ugyan részben pótolta a természeti környezet, napfény és levegő, azonban egészében inkább edző hatású volt ez az életmód, semmint egészségápoló.” (ERDEI F. 1985)

4. 3. Oktatás, képzettség

Az oktatás és képzettség vizsgálata kapcsán a KSH népszámlálási iskolai végzettség szerinti besorolásait vettem alapul. Nem vontam be a vizsgálatba az iskolán kívüli képzéseket.

Az általános iskolai felnőttképzés arányszámai évről-évre csökkennek, iskolai feltételei egyre-inkább háttérbe szorulnak (Györgyi Z. 1997). Bár vannak olyanok elemzések, amely az emberi erőforrást kizárólag az iskolai végzettség alapján szemléli, mégis úgy vélem, hogy ez csupán egy eleme – bár fontos eleme – az emberi erőforrás komplex vizsgálatának (BOROS F. 1982, MÁRKUS J. 1997). Elfogadtam, hogy az alábbi négyes bontás – KSH szerinti tipizálás – átfedi a lakosság képzettségét és így az emberi erőforrás fejlettségét befolyásolja:

- általános iskola első évfolyamát sem végezte el (7-x éves)
- legalább általános iskola 8. évfolyam (7-x éves)
- legalább középiskolai érettségivel (7-x éves)
- egyetem, főiskola stb. oklevéllel (7-x éves)

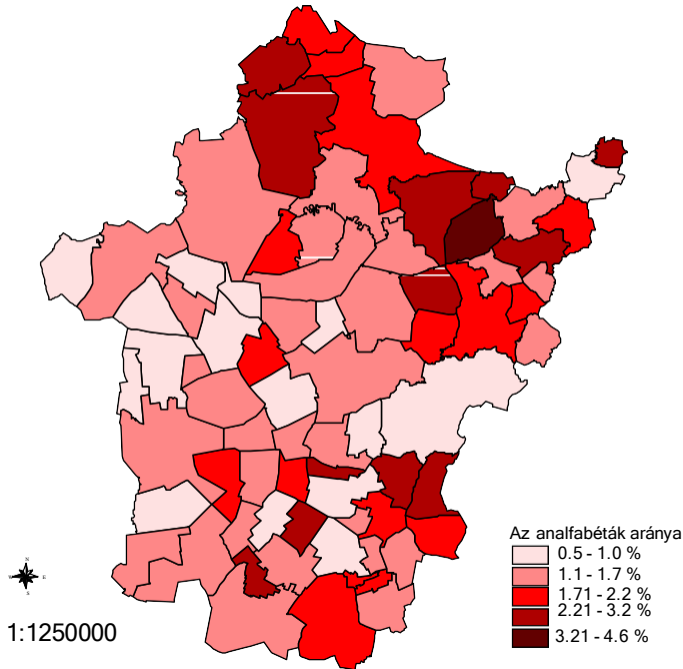
Általános iskola első évfolyamát el nem végeztek aránya a 7 éves életkorúak fölötti korcsoportban

Jellemzően ők sem írni, sem számolni nem tudnak készségi szinten. Bár a használat hiánya miatt sokan elvesztik e tudásukat, mégis most a 10 éves életkorúak fölötti korcsoportot tekintjük analfabétáknak. Nem vizsgáltam felmérésben a fél-analfabéták számát, bár számuk a felnőtt korú lakosság arányában 7-25%-ra tehető.³ Szintén nem terjedt ki vizsgálatunk a funkcionális analfabétizmusra. A felgyorsult technikai fejlődés következtében egyre több olyan területhez kell a világban érteni, melyek kiegészítik az írás-olvasás területét és nélkülük nem tudunk tájékozódni a világban. A teljesség igénye nélkül: a világháló használata, mobiltelefon és bankkártya használata, jogosítvány, alapvető állampolgári és gazdasági ismeretek. Ezen tudással az idősebb generáció képviselői nem rendelkeznek, mégis alapvető fontosságúak. Alapot adhat e területek felmérése későbbi kutatásoknak.

---

³ <http://www.munka.org/analfabeta>, letöltve: 2008. január 13.

17. ábra: Az általános iskola első évfolyamát el nem végeztek aránya Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

Országos viszonylatban átlagosan Békés megye helyzete elfogadható. Míg országosan 1,61%, addig Békés megyében 1,46% az analfabéták aránya. Települési szinten azonban már nagyok az eltérések. A legalacsonyabb mutatóval rendelkező első 14 településben (kizárólag községek találhatóak, közülük mindössze egy (Biharugra) helyezkedik el halmozottan hátrányos kistérség területén. Három várost is találunk a rangsor végén: Vésztőt (71.), Dévaványát (73.) és Eleket (74.).

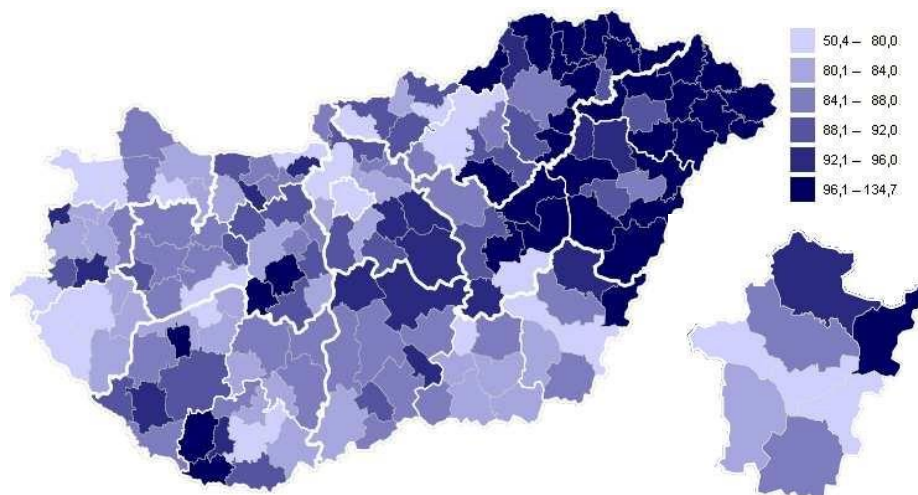
Legalacsonyabb az analfabéták aránya Hunyán (0,53%), míg legmagasabb Okányban (4,53%). Figyelemre méltó, hogy Okányban a közel háromezer fős népességhez képest több, mint 130 fő analfabéta, ami azt jelenti, hogy minden huszadik ember sem írni, sem számolni nem tud.

59 településünk analfabétáinak aránya nem éri el a 2%-ot, ami jónak mondható. Településeink többsége e mutatóban 1 és 2%-os érték között, míg 3 % fölött mindössze Elek (3,19%) és Okány (4,53%) található. Az általános iskolát el nem végeztek jelentős arányban a megye északi és északkeleti térségeiben találhatóak, ahol a munkalehetőség szegényebb és a gazdasági potenciál gyengébb.

Általános iskolát el nem végzettek aránya a 14 éves életkorúak fölötti korcsoportban

Az általános iskola elvégzése szükséges a legtöbb munkatevékenységhez, még a szakmunkához is. Kiemelt fontosságú az általános iskola bármilyen át- és továbbképzés kapcsán legyen szó önénejező vagy az állam által megszervezett képzésről.

18. ábra: Általános iskolai tanulók száma (fő) 1000 lakosra, 2005.

Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

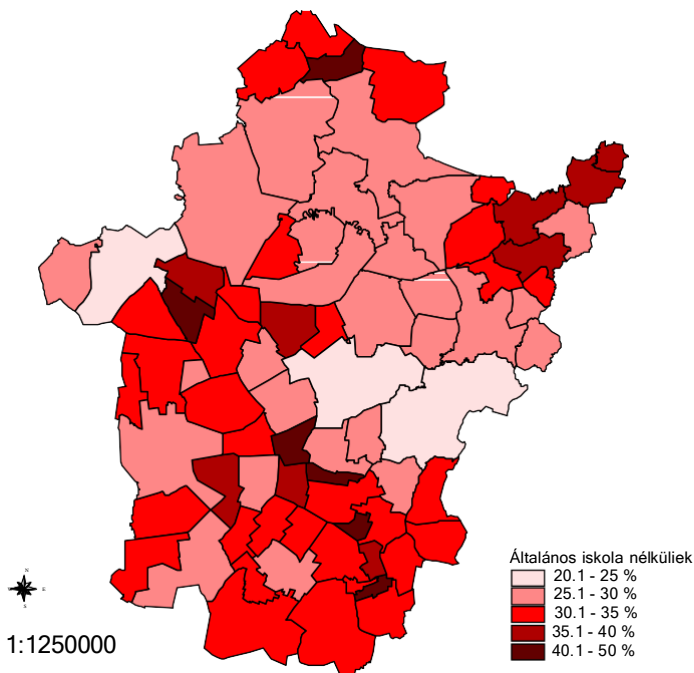
Az általános iskolai tanulók 1000 lakosra jutó száma a demográfiai viszonyoknak megfelelően a megyében összességében alacsony, a Szekesfehervari és a Sarkadi kistérségek kivételével a megye kistérségeiben kedvezőtlen (18. ábra).

Az 1993-as közoktatási törvény megengedően fogalmaz a dolgozók általános iskoláival kapcsolatban: az önkormányzatok belátására, a helyi igények szerinti mérlegelésére bízta a fenntartást. A helyi önkormányzatok pénzügyi nehézségeik miatt sok helyen nem is vállalták a fenntartást, így mind az iskolák száma, mind a tanulók létszáma egyaránt csökkent. 1997-re a 23 év fölötti korosztályban tulajdonképpen nem is történik általános iskolai oktatás. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet 1997-es jelentése szerint a Dolgozók Általános Iskolájába egész Magyarországon az 1995/96-os tanévben mindössze 5 206 fő iratkozott be (OKI, 1997)

A települések – általános iskola szempontjából – képzetesebb első felében találjuk többségében a városainkat, élen a Közép-Békési Centrum településeivel (Békéscsaba, Gyula, Békés) és Szarvassal kiegészülve. Ez alól egyedül Békés megye legfiatalabb városa Csorvás a kivétel, mely a rangsor 49. helyét foglalja el 32,87%-kal. Békéscsaba (20,86%), Gyula (21,98%) és Szarvas (24,45%) helyet ad felsőfokú képzésnek, így helyezésük elvárható. Az első tíz helyen két község kapott még helyet, Újkígyós (25,62%) és Kétegyháza (27,1 %).

A sor negatív részét figyelve látható, hogy az utolsó helyen szereplő Csabaszabadiban 7 év feletti lakosság közül csak majd minden második fő végezte el az általános iskolát, 46,47% a végzettség nélküliek aránya.

19. ábra: A 14 év fölötti általános iskolát el nem végzettek aránya Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

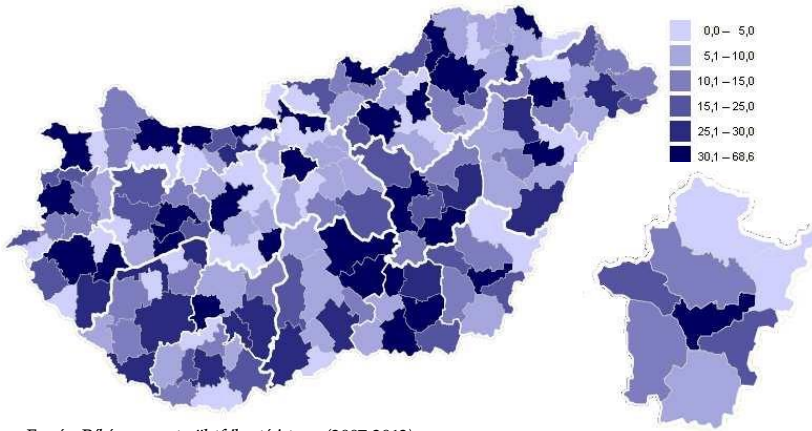
A településnagyságnak nincs jelentősége e mutatóban; kiváló helyen szerepel Kétsoprony (14.) 442 fővel, míg a 2615 fős Magyarbányhegyes 54., a 2474 fős Bucsa pedig az 59. helyet foglalja el. Térségi szinten azon településekben alacsonyabb az általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, melyek távolabb helyezkednek el a centrumoktól, illetve ahol magasabb az idősek száma. Békés megyében az iskolai végzettség követi azt a magyarországi tendenciát, miszerint az iskolázottsági szint a települések hierarchiaszintjének, illetve az ezzel igen szoros korrelációban lévő nagyságcsoportjának csökkenésével egyre alacsonyabb (TÓTH J. 1996B).

Legalább középfelsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők aránya a 18 éves életkorúak fölötti korcsoportban

Az elmúlt néhány év tendenciái kapcsán megállapítható, hogy a települések egyre kisebb része tudja fenntartani saját maga az általános iskoláját. Bár a települések vezetői – mint az lakosság megtartásának végső bástyájaként – ragaszkodnak intézményeikhez, anyagi megfontolások kapcsán kénytelenek sokszor intézményfenntartó társulásokban működtetni azokat. Míg a települések nagyobb részén az általános iskolák megmaradtak, vagy a környező települések valamelyikén fellelhetők, addig a vidéki családok megfelelő korú diákjai

kénytelenek ingázni a városokban lévő középiskolák felé. Az ingázás – vagy bentlakás – mind időben, mind anyagilag nagyon megterheli a családok, ezért sajnos az esélyegyenlőség nem jelenik meg a középiskolákhoz való hozzáférésben. E ponton még nem említettem a vidéki általános iskolák minőségében rejlő esetleges különbségeket, szocializációs gátakat.

20. ábra: Szakközépiskolai tanulók száma (fő) 1000 lakosra, 2005.

Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

Az eredményekből világosan látszik, hogy a középiskolával rendelkező, vagy ahhoz közeli településeken élők nagyobb arányban rendelkeznek érettségivel, mint a távoli, perifériális területeken, községekben lakók. A 15% fölötti kategóriában található városaink, valamint öt községünk: Nagybánhegyes, Kétegyháza, Lőkösháza, valamint a két városaspiráns Medgyesegyháza és Újkígyós is. Érettségivel kisebb arányban rendelkező települések között a 44. helyezett Vésztőtől lefelé már kizárólag községeket találunk, melyekből a legközelebbi három városi elérhetőségének az átlaga túlnyomórészt a húsz percet meghaladja.

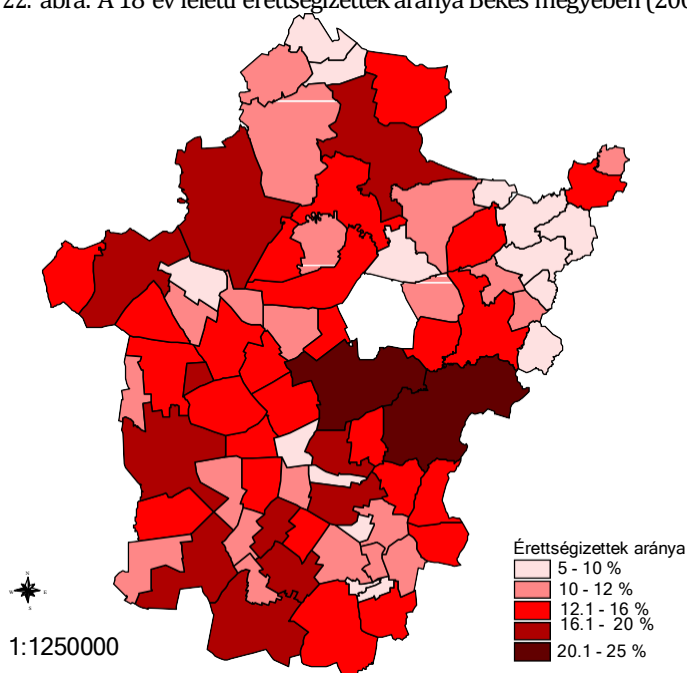
21. ábra: Középfokú képzőhelyek kistérségi megoszlása Békés megyében (db)

Az utóbbi évtized tendenciája, hogy mind az általános, mind a középiskolák egyre sűrűbben működnek intézményfenntartó önkormányzati társulásokban (21. ábra). E társulásokra az anyagi szükségyszerűség vezette az önkormányzatokat, mivel önállóan nem tudják ezeket fenntartani. Az elmúlt évtized tanulsága az, hogy ott működnek ezek igazán hatékonyan, ahol már az együttműködésnek hagyományai vannak (Mezei I. 1997). Igen komoly viták szegélyezik a kényszeres összevonások létét a megyében. A megyék egyre nagyobb számban adják vissza a településeknek vagy társulásoknak az oktatási intézményeket, hiszen „a megye – legalábbis jelenleg – nem képes a kisebb településcsoportokon belüli párbeszéd, együttműködés, pl. a középfokú funkciók ellátására való szövetkezés szervezésére” (G. FEKETE É. 1991) A fenti sorok 1991-ben íródtak, de több mint másfél évtized múltán is sajnos aktuálisak.

22. ábra: A 18 év feletti érettségizettek aránya Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

Tíz százalékos érettségi arányt 15 békési községet nem éri el, legalacsonyabb az érettségizettek aránya Kisdombegyházon, ahol majdnem csak minden huszadik lakos rendelkezik érettségi bizonyítvánnyal.

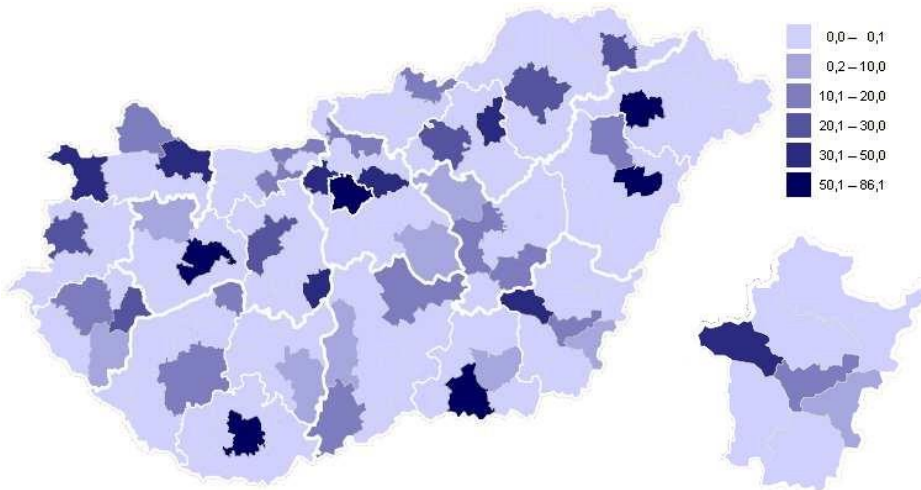

Egyetemi, főiskolai oklevéllel rendelkezők aránya a 24 éves életkorúak fölötti korcsoportban

Az érettségizettek és a felsőoktatást végzettek számítanak minden településen az értelmiségieknek. Jelenlétük biztosítja a gazdasági fejlődést, a vállalkozások megjelenését, a települések motorját főként ők alkotják.

Országos viszonylatban a felsőoktatási intézmények nappali tagozatos hallgatói megfelelő számban képviseltetik magukat, mivel három kistérségben is található főiskolai telephely. A Tessedik Sámuel Főiskola a gödöllői Szent István Egyetemhez való csatlakozása növeli a felnőttoktatás megmaradásának jövőbeli esélyeit.

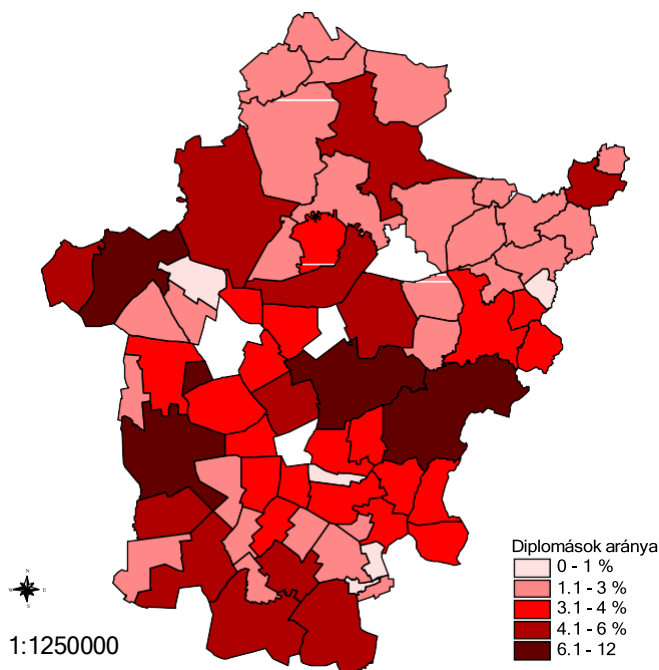
23. ábra: A felsőoktatási intézmények nappali tagozatos hallgatói 1000 lakosra, 2005.

Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

Megyei mutatónk az országos 9,16%-hoz viszonyítva jelentősen elmarad az 5,79%-os értékével. Ezen értéket is a magas népességszámú városok Békés megye lakosságának arányában magas diplomásainak száma okozza. Az országos átlagot kizárólag a megyeszékhely Békéscsaba és Gyula éri el, mindkettőben a Tessedik Sámuel Főiskola egy-egy intézete működik. 5% fölötti értékkel Békés megyében mindössze tíz települést találunk. Közülük Békésszentandrás község, viszonylag magas értékét a főiskolával rendelkező Szarvas közelsége okozhatja. 3 % alatti az érettségivel rendelkezők aránya 32 településen, míg 1%-ot sem éri el öt településen.

24. ábra: 24 év fölötti diplomások aránya Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

A települések lélekszámától nem függ a diplomások száma. Az ezer fő alatti Kardoskút a rangsorban a 12, míg a majdnem 11 ezer fővel bíró Sarkad városi ranggal csak a 35. helyet tudta megszerezni. Diplomások számában Sarkadon kívül Elek (39.), Dévaványa (45.), Füzesgyarmat (46.), Vésztő (49.) és Körösladány (53.) szerepel a rangsor második felében.

Hét település esetében (Körösújfalú, Csabasabadi, Dombiratos, Pusztottlaka, Örménykút, Magyardombegyház, Újszalonta) a diplomások száma nem éri el a tíz főt. Magyardombegyházon egy diplomást lehetünk fel, míg Újszalontán egyetlen diplomás sincs.

Látva Békés megyében a diplomások alacsony számát, nem csak a diplomások megtartásának kérdése, hanem a diplomások visszacsábításának kérdése is felmerül. Négy százalék alatt többnyire olyan perifériális területen elhelyezkedő települések vannak, melyek demográfiailag, gazdaságilag megyei szinten is a leghátrányosabb helyzetben vannak.

Megyénkben három kistérség is halmozottan hátrányos helyzetű, így a fenti oktatási eredmények talán nem meglepőek, bár éppen az oktatásba vetett erőforrások tudnák fellendíteni e térségeket. Sok olyan határ menti település, mely megfelelő közlekedési infrastruktúra mellett hamarabb tudná elérni a romániai Nagyváradot, Nagyszalontát vagy Aradot, mint a megyeszékhelyét. A jövőben az értelmiségieket talán e – határhoz közeli – településekből is pótolni tudják.

Békés megyében – vidéki térség révén – felmerül az agrárértelmiségiek sajátos helyzete. Az értelmiség egy része az élére állt a privatizációs, átalakítási, kárpótlási folyamatoknak, melyek a mai napig megosztják vidéki, falusi társadalmat. Egy másik csoportjuk vagyonukat és

befolyásukat felhasználva mezőgazdasági magánvállalkozóvá vagy egyéni vállalkozóvá válik és felszerszámozza gazdaságát. A harmadik részük elhagyja a pályát. Nagy kérdés, hogy a mezőgazdasággal a későbbiekben ki fog foglalkozni. Az aktív korukon túliak tapasztalatai elvesztek, a fiatalabbak pedig korszerű nyelv- és számítástechnikai ismeretekkel felfegyverkezve kiszoríthatják a középkorosztályt a szakemberpiacról (KOVÁCS D. 1991). Félő, hogy megyénkben a mezőgazdaságot mind anyagilag, mind tudás szempontjából egy néhány tíz fős csoport fogja majd a későbbiekben irányítani és az értelmiségiek szerepe a kereskedelmi, vagy a pénzügyi szektorban lesz inkább domináns. Az agrárértelmiségre is igaz Erdei Ferenc 1971-ben megjelent gondolata, miszerint „Az értelmiségi nem vezetőréteg. Egységes sem lehet, nem is az.” (ERDEI F. 1971)

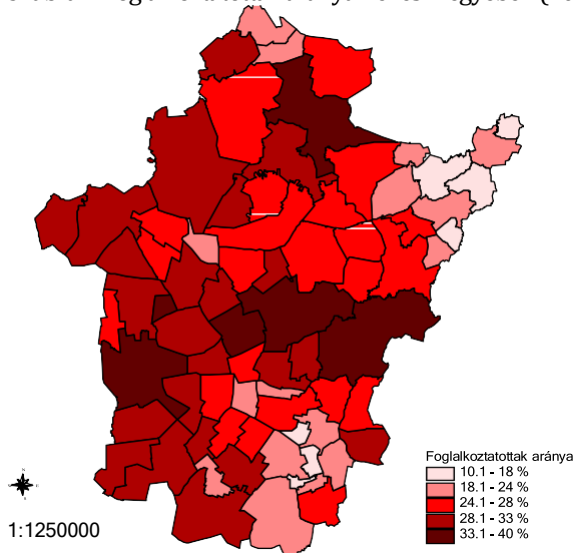
4. 4. Foglalkoztatás, munkaerő

Foglalkoztatottak aránya

„A 2001. népszámlálás a során nemzetközi ajánlásoknak megfelelően foglalkoztatottnak minősül minden 15 éves és idősebb személy, aki az eszmei időpontot megelőző héten legalább egy órányi, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy rendszeres foglalkozásától (pl. betegség miatti távollét vagy fizetett, illetve fizetés nélküli szabadság miatt) csak átmenetileg volt távol (KSH).”

A foglalkoztatás kulcs a növekedéshez, mind a lakosság, mind a települések anyagi gazdagodásához. 2006-ban az Európai Unióban a foglalkoztatottság átlagos szintje 63,5% volt, míg Magyarországon a 15-64 évesek 57%-a volt kereső (KSH). Békés megyében a foglalkoztatottság átlagos szintje 30,39% a teljes lakosság százalékában, kizárólag a megyeszékhelyen közelíti meg a 40%-ot.

25. ábra: A foglalkoztatottak aránya Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

Foglalkoztatás szempontjából az első tíz élen lévő település között találjuk a városok között Békéscsabát, Gyulát, Orosházát, Szeghalmot, Mezőhegyest és Szarvast. A többi város egyenlőtlenül helyezkedik el a rangsorban. 25% alatti a foglalkoztatás 24 településen, melyből kizárólag Battonya szerepel városi rangban. Legalacsonyabb a foglalkoztatási szint Újszalontán, ahol a lakosság mindössze 10,53%-a foglalkoztatott.

Munkanélküliek és inaktív keresők aránya

„Inaktív keresők azok a személyek, akik a felvétel eszmei időpontjában kereső tevékenységet nem folytattak, de keresettel, jövedelemmel rendelkeztek” (KSH).

„Munkanélküli az a személy, aki

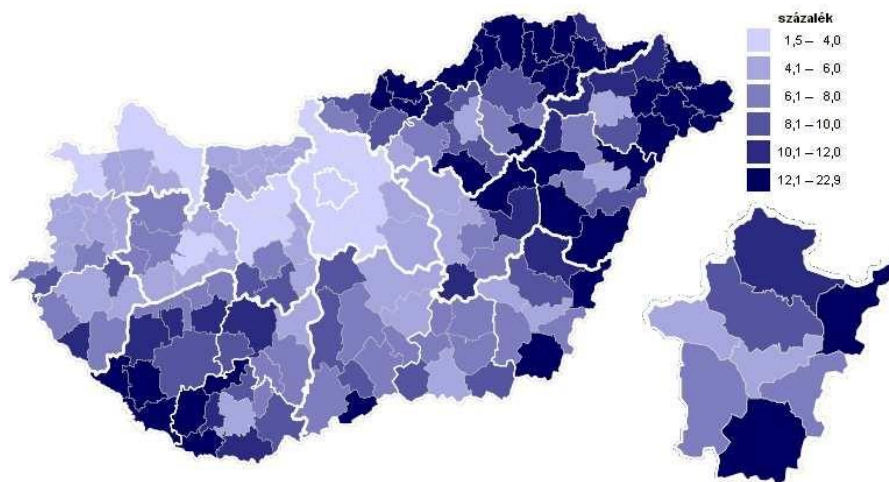
- az eszmei időpontot megelőző héten nem dolgozott,
- az eszmei időpontot megelőző négy hét folyamán aktívan munkát keresett (állás után érdeklődött a Munkaügyi Központnál, munkaközvetítő irodánál vagy magán-munkaközvetítőnél, személyesen vagy írásban megkeresett valamilyen munkáltatót, munkavállalás céljából hirdetést adott fel, hirdetésre válaszolt, rokonoknál, ismerősöknél érdeklődött munkaalkalom iránt vagy vállalkozás indítását intézte), valamint
- úgy nyilatkozott, hogy azonnal, vagy legfeljebb két héten belül munkába tudna állni.
- aki pedig úgy nyilatkozott, hogy csak két héten túl tud munkába állni az az egyéb munkát kereső kategóriába tartozik.

Passzív munkanélküli az a 15 éves és idősebb személy, aki azért nem keresett aktívan munkát, mert úgy gondolta, hogy már nem talál számára megfelelő munkát. A munkanélküli minősítésnek nem feltétele a munkanélküli-ellátásban (pl. munkanélküli járadék) való részesülés (KSH).

A munkanélküliek és inaktív keresők aránya megmutatja, hogy a munkavállalási korúak közül hány százalék nem dolgozik. Vizsgálatomban a teljes lakosság arányában vizsgáltam az arányokat.

Országos viszonylatban is magas a munkanélküliségi ráta a Sarkadi és Mezőkovácsházai kistérségben. Itt a pályakezdeők aránya alacsonyabb viszonyt ennek oka, hogy a fiatalok aránya is alacsonyabb a többi térséghez viszonyítva (26. ábra).

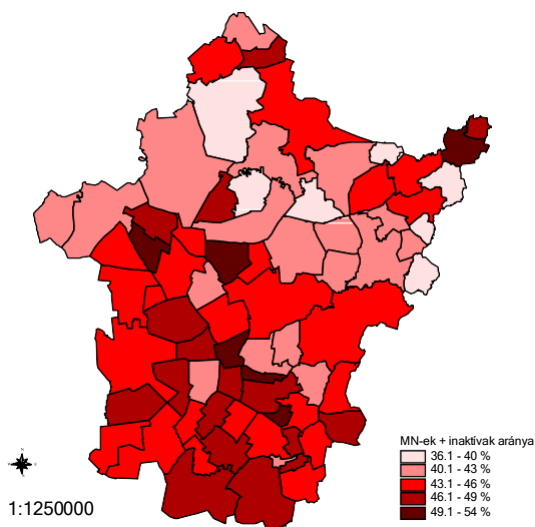
26. ábra: Regisztrált munkanélküliek aránya, 2005. december 20.

Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

A munkanélküliek és inaktív keresők aránya 36,77% (Geszt) és 53,53% (Csabasabadi) közötti értéket ér el, megyei átlagban az arány 41,67%-os. A legalacsonyabb tíz település között meglepően sok hátrányos helyzetűt találunk, melynek oka az átlagosan magas átlagéletkor. A városok a rangsorban elszórtan helyezkednek el, Gyula csak a 43., Békéscsaba az 50., Orosháza az 51. helyet szerezte meg. 50% fölötti az arány öt településen: Biharugrán, Almáskamaráson, Pusztaszentlászló, Kardoson és Csabasabadin.

27. ábra: A munkanélküliek és inaktívak aránya Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

Magyarországon a többi európai uniós országhoz képest a munkanélküliek aránya magas és ez főként a periférián lévő, fejletlen infrastruktúrával, alacsonyan képzett munkaerővel, fejletlen kereskedelemmel és szolgáltatással rendelkező mezőgazdasági régiókra igaz (FAZEKAS K. 1998). A munkanélküliek aránya Békés megyében az országos viszonylathoz mérten az elmúlt 18 év alatt igen kedvezőtlen. Volt olyan időszak, amikor három hónap alatt a munkanélküliek száma (most regisztrált álláskeresők) megháromszorozódott (DÖVÉNYI Z. – TOLNAI GY. 1991). Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy még a megyén kívül is jelentős eltérések mutathatók ki az álláskeresők számában, mint a fenti elemzés is mutatja. A megye igen sok településén – és főleg az alacsonyabb lélekszámú településen – meghaladja a 20 %-ot is az álláskeresők aránya.

Eltartottak aránya

„Eltartottak azok a személyek, akik nem tartoznak az előbbieken felsorolt kategóriák egyikébe sem, mert általában keresettel, jövedelemmel nem rendelkeznek, és megélhetésükről magánszemély vagy intézmény gondoskodik.

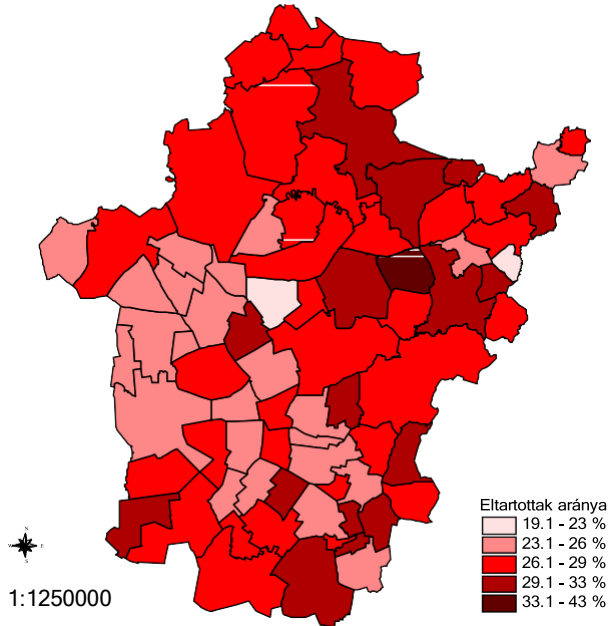
Ilyenek például

- a 15 éven aluli nem tanuló gyermekek;
- a kereső tevékenységet nem folytató, inaktív keresőknek nem minősülő nappali tagozaton tanulók (mindazok, akik az iskolarendszerbe tartozó alap-, közép-, illetve felsőfokú oktatási intézmények valamelyikének nappali tagozatán folytatják tanulmányaikat, függetlenül attól, hogy részesülnek-e ösztöndíjban vagy – mint szakmunkástanulók – szakmunkásbérézésben);
- az egyéb eltartottak (a 15 éves és idősebb, nappali tagozaton nem tanuló eltartottak, mint pl. a háztartásbeliek)” (KSH).

E kategória vizsgálatát azért tartottam fontosnak, mert Békés megyében nagyon sokan kizárólag mezőgazdasági termelésből élnek és a háztartásbeli kategóriába sorolhatóak.

Megyei viszonylatban az eltartottak átlagos aránya 25, 85 %. Az első 14 település között, melyekben a legalacsonyabb az eltartottak aránya kizárólag községeket találunk. A városok és községek egyaránt szerepelnek mind az alacsony, mind a magas eltartotti létszámú települések között. Legmagasabb az eltartottak száma Tarhoson (42, 94 %). Az alsó harmadba tartozik nyolc város is: Mezőberény, Szarvas, Szeghalom, Békés, Sarkad, Battonya, Vésztő és Elek. A települések lélekszáma e mutatóban nem mérvadó.

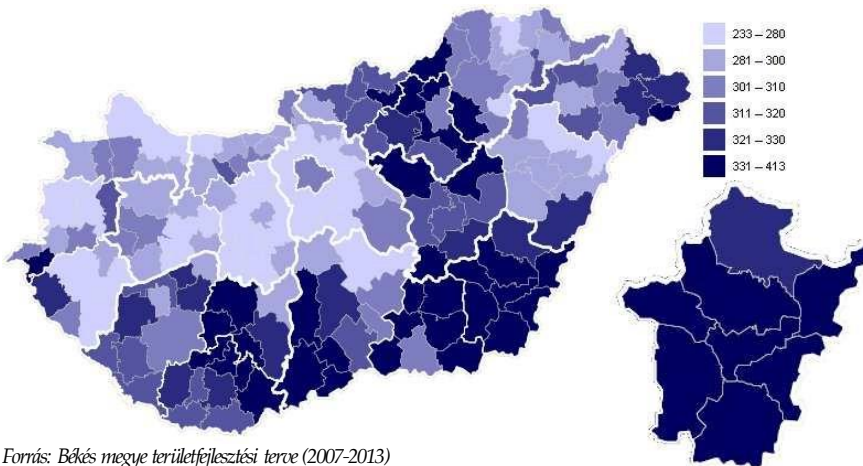
28. ábra: Az eltartottak aránya Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

Országos szinten nagyon jól mutatja a nyugdíjban, nyugdíjszerű járulékból részesülők száma, hogy milyen alacsony a foglalkoztatottság Békés megyében. A Szeghalmi kistérségben azért viszonylag „jobb” a helyzet megyei vonatkozásban, mert ott már a lakosság szám is alacsonyabb (29. ábra).

29. ábra: Nyugdíjban, nyugdíjszerű járulékból részesülők száma 1000 lakosra, 2005.

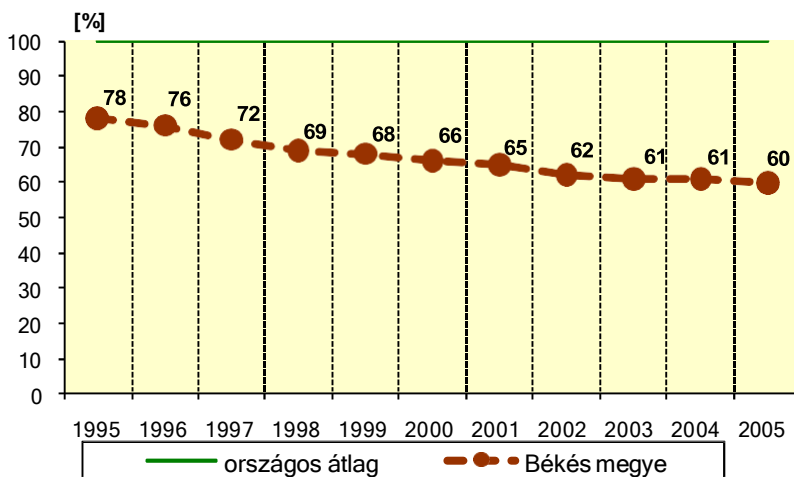
Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

4. 5. Gazdaság

A gazdaság erejének megítélésékor több mutatót figyelhetünk. Két olyan mutatót választottam, mely megmutatja mind a magánszemélyek jövedelmének szintjét, mind a vállalkozások tőkeerejét. Az egy főre jutó személyi jövedelemadó-alap nagysága láthatóvá teszi, hogy a településen a munkahelyeken milyen nagyságú fizetésért dolgoznak. Békés megyében igen nagy a mezőgazdasági őstermelői és családi gazdaságok aránya, ezek jövedelmi viszonyai nem szerepelnek e mutatóban. A 100 főre jutó vállalkozások száma a megyei gyenge vállalkozói készséget mutatja meg, melyeken belül leginkább a mikrovállalkozások dominálnak. Mivel a mezőgazdaság a legjellemzőbb gazdasági funkció és a mezőgazdaság helyzete fokozatosan – a gépesítettség és talán a nem mindig helyes agrárpolitikánk miatt – romlik, a jövedelmezőség nagyon alacsony. Az ipari foglalkoztatottságban szintén a foglalkoztatottság csökkenése figyelhető meg. Mivel munkaerő-pazarló nagyvállalatok többsége megszűnt, nagyon sok – főként a kisebb településről ingázó – munkaerőnek szőnik meg az állása, mivel az utazási támogatást nem szívesen fizetik meg a munkáltatók. Egyedül a falvak nagy részében a szolgáltató funkciók bővülésében lehet fejlődésre számítani: falusi turizmus, gyógy-idegenforgalom, pénzügyi tevékenység (ENYEDI Gy. 1991). Sajnos a tapasztalat azt mutatja, hogy e tevékenységek azokon a területeken sikeresek, ahol az infrastruktúra kellően kiépített és a környező településeken élők anyagi lehetőségei megengedik, hogy igénybe vegyék e szolgáltatásokat.

Békés megye lemaradását szemlélteti az egy lakosra jutó GDP az országos átlaghoz viszonyítva. Sajnos egyre inkább csökken az ország alacsony szintjéhez képest is a megye prosperitása (30. ábra).

30. ábra: Egy lakosra jutó GDP (országos átlag %-ban)

Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

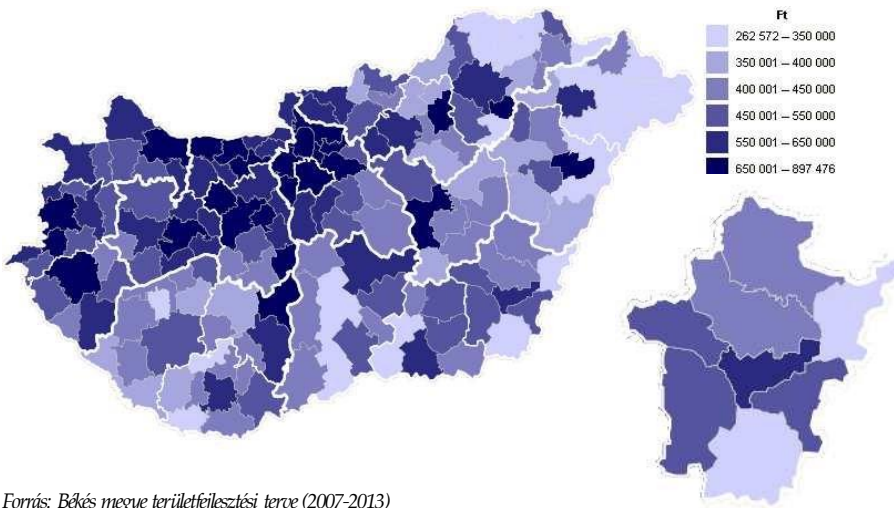

Egy főre jutó személyi jövedelemadó-alap

A személyi jövedelemadó-alap megmutatja, hogy milyen a megélhetés egy-egy településen. Az életminőség egy jelentős az anyagi javak nagysága. Békés megyében a mezőgazdasági termelés dominanciája figyelhető meg, ami szezonális tevékenység. Sajnos az összegekből nem tudjuk meg a jövedelmek éven belüli hullámzását, mégis alkalmas az egyéni tőkeerő bemutatására.

Az egy állandó lakosra jutó személyi jövedelemadó-alap országos viszonylatban alacsony, a Békéscsabai- és Gyulai kistérségekben a legmagasabb megyénkben. A Sarkadi- és Mezőkovácsházai kistérségekben a megyei helyzethez képest is kedvezőtlen (ábra).

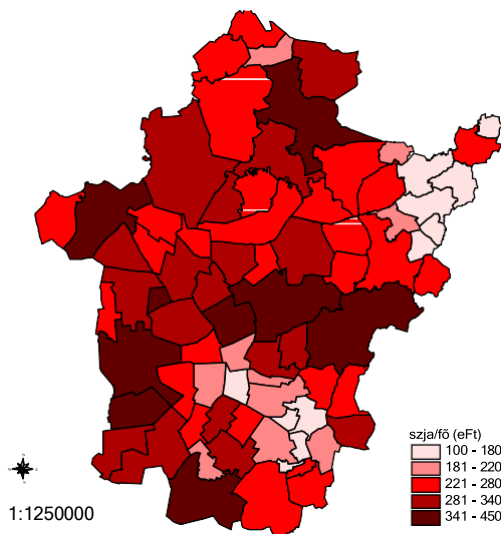
31. ábra: Személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem egy állandó lakosra, 2005.

Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

Békés megyében átlagosan 308 ezer forint személyi jövedelemadó-alappal rendelkeztek a lakosok. A legmagasabb összeget Békéscsabán (441 eFt), míg a legalacsonyabbat Újszalontán (116 eFt) könyvelhetjük el. A kettő között majdnem négyszeres a különbség. A városok szereplését – akár funkciógazdagságuk miatt is – az élre vártam. Ennek ellenére igen elszórtan helyezkednek el a rangsorban. Az első húsz helyen mindössze tíz város szerepel. Megfigyelhető, hogy az élen szereplő községek majdnem mindegyikében találunk egy-egy jól teljesítő vállalkozást, ami kiemelkedő foglalkoztatónak számít. Míg Kardoskúton egy agrár részvénytársaságot, addig Telekgerendáson a Földművelők Szövetkezetét, növényvédő szer nagykereskedőt, Kétsopronyban szintén mezőgazdasági részvénytársaságot találunk. E nagyobb vállalkozások – még ha sokszor csak szezonálisan is – jelentős munkaerő-felszívó hatással bírnak, így áttételesen megnövelik a jövedelmeket is.

32. ábra: Az egy főre jutó személyi jövedelemadó-alap
Békés megyében (2001)

Forrás: T-STAR adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

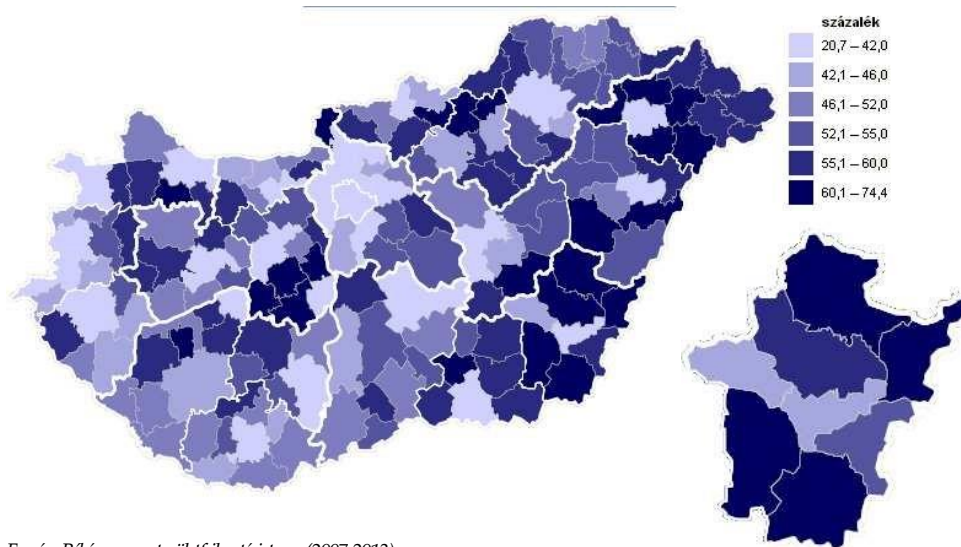
A három legutolsó helyen lévő város Battonya, Elek és Sarkad. Battonya már régóta elnyerte a városi rangot, bár nem tudott élni a lehetőségeivel. Határ menti elhelyezkedése és közlekedési útvonalaktól való távolsága miatt nem gazdaságos nagyobb ipari létesítményt itt elhelyezni, kiváló földjeiből pedig nem tudott profitálni. A tőle mindössze 20 km-re lévő Mezőhegyes a rangsor 5. helyén áll. Elek – mint új város – előtt szintén van még fejlődési lehetőség. E településhez viszonylag kevés termőföld tartozik, ipari létesítményei gyakorlatilag nincsenek. Sarkad utolsó helye meglepetés e rangsorban a városok között. Bár kistérségi központ, mégsem alakult ki a szociális és oktatási funkciók mellett egy fejlettebb gazdasági szerep. Sarkad városának reményt adhat az a 2007-ben elindított több milliárd forint értékű beruházás, mely biodízel üzemanyagot fog termelni.

A rangsor végén 24 községet találunk. E települések figyelmes elemzése során feltűnik, hogy legtöbbjük a Sarkadi kistérség többnyire szikes, alacsony aranykoronájú területeihez tartozik: Okány, Sarkadkeresztúr, Körösújfalú, Kertészsziget, Zsadány, Mezőgyán, Geszt, Körösnagyharsány. A települések fennmaradó része olyan dél-békési település, mely a városoktól és a fő útvonalaktól viszonylag távol ipari és gazdasági létesítményektől majdhogynem teljesen mentesen éli életét.

100 főre jutó működő vállalkozások száma

Országos összevetésben a működő vállalkozások száma Békés megyében Pest és Győr-Moson-Sopron megyéhez viszonyítva a harmada, a kistérségekben igen eltérő. A vállalkozásokon belül az egyéni vállalkozások dominálnak és kifejezetten magasak a kistérségekben a Békéscsabai, Szarvasi és a Gyulai kistérség kivételével (. ábra). Az egyéni vállalkozások magas aránya megmutatja, hogy alacsony a vállalkozások tőkeellátottsága, a beruházások aránya és mértéke és összességében a térség fejlődése szempontjából kedvezőtlen.

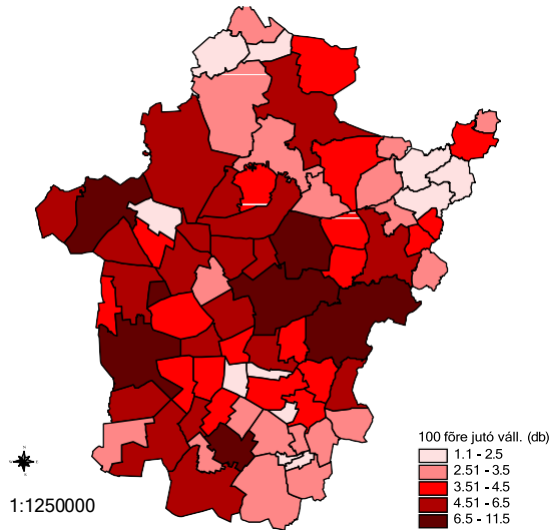
33. ábra: Az egyéni vállalkozások aránya, 2005. december 31.

Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

Békés megyében igen nagy különbségek tapasztalhatóak a vállalkozások száma kapcsán. Egyértelműen elmondható, hogy a városokban egy főre több a vállalkozó. A városokba csoportosulnak olyan funkciók, olyan mennyiségű és minőségű vásárlótömeg figyelhető meg, ami miatt érdemes e településeken vállalkozásokat létesíteni. A vállalkozások egy főre jutó számában még az országos átlaghoz képest is le van maradva a megye, a vidéki települések majdnem 90%-a még a megyei átlagot (5,86%) sem éri el. A vállalkozások számában az élen lévő hét városba csoportosul a lakosság jelentős része, így a mutatószámot nagymértékben módosítja. Így megállapítható, hogy az élen lévő Békéscsabán tíz lakosra jut egy vállalkozás (10,05%), míg Kertésszigeten e mutató tízszer rosszabb (1,14%).

34. ábra: 100 főre jutó működő vállalkozások száma Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

Hat százalékos vállalkozói aránnyal mindössze a nagyobb lakosságú városokban találkozhatunk (Békéscsaba, Szarvas, Gyula, Orosháza, Békés, Mezőkovácsháza, Gyomaendrőd). E városokon túl a településnagyság már elhanyagolható a vállalkozások megtelepülése kapcsán, a rangsorban végig elszórtan találhatunk három-négyszáz és több ezres lélekszámú településeket. A megye vállalkozási hajlandóságára jellemző, hogy településeinek mintegy fele a lélekszáma 4 %-át sem éri el. Magyardombegyházon (1, 64 %) és Kertésszigeten (1, 14 %) mindössze öt vállalkozást találunk.

4. 6. Életminőség

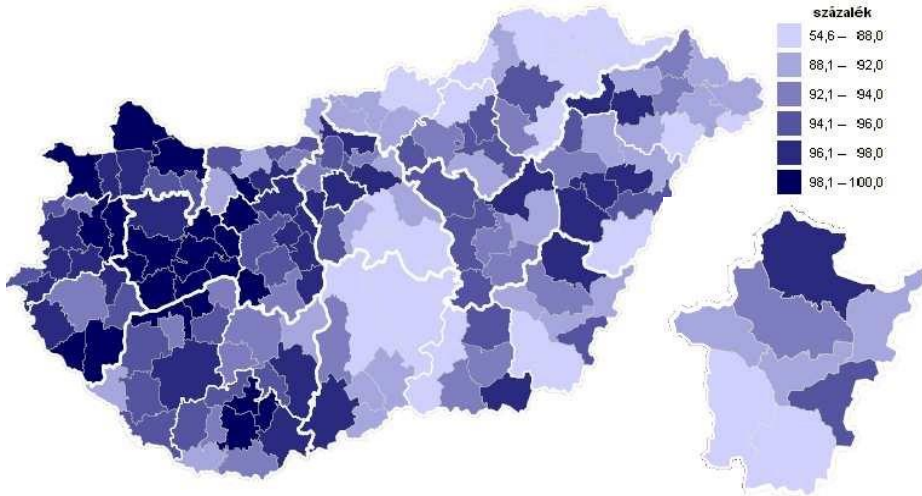
A lakosság életminőségének vizsgálata kapcsán kiemelt figyelmet fordítottam a hálózati víz- és gázszolgáltatással rendelkező háztartások arányának illetve a 100 háztartásra jutó személygépjárművek és kábeltelevízió előfizetések számának. A fenti négy tényező a 21. században az életminőség alapját adja. Míg a hálózati víz- és gázszolgáltatás alaptényező, addig a kábeltelevízió a kényelmi funkciót, a személygépjárművek száma pedig a mobilitást testesíti meg.

Vizsgálataim alapján néhány település – a többi hasonló nagyságú és fejlettségű településhez képest – jelentősen nagyobb értéket mutatott, melyet csak a statisztikai adatfelvétel torzulásával magyarázok. Az e területen dolgozó szakértők egybehangzó állítása alapján az értékek nem jeleníthetnek meg valós tényeket. Elemzésemben így sajnálatos módon el kellett tekintenem Füzesgyarmat, Elek, Dombegyház, Dévaványa, Szabadkígyós, Újkígyós és Doboz eredményeitől.

Hálózati vízszolgáltatással rendelkező háztartások aránya

A közületi vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya kapcsán az ország északnyugati térségeihez képest fejletlennek tekinthető a megye. Szeghalom és Gyula térsége 90 % fölötti értékkel rendelkezik, a többi térség sajnos igen elmaradott (35. ábra).

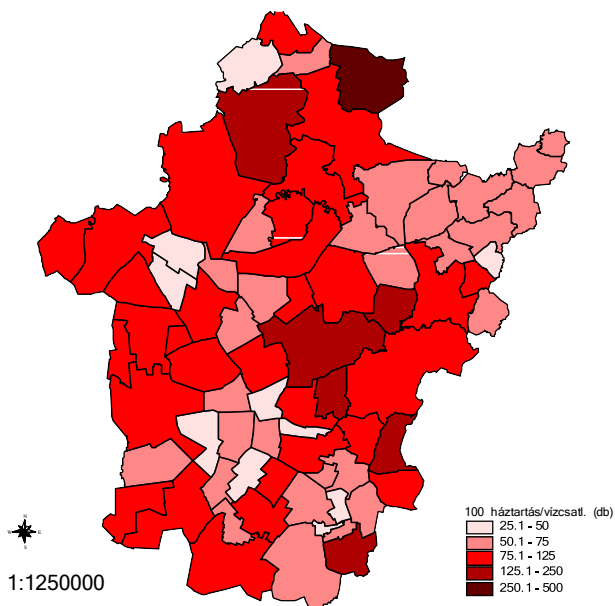
35. ábra: Közülemi vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya a lakásállomány százalékában, 2005.

Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

A települési szinten a hálózati vízzel rendelkező háztartások viszonylag magas aránya főként a városokban jellemző, míg települések rangsorának utolsó harmadában kizárólag községeket találunk. Megfigyelhető, hogy a 100 háztartásra jutó hálózati vízcsatlakozások száma több esetben meghaladja a 100 %-ot, melynek oka feltételezhetően a nem megfelelő statisztikai mintavételezés. A lakossági és közületi vízfogyasztók egy kategóriát alkotnak a felmérésben. 70 % alatt – Battonya kivételével – kizárólag községeket találunk. Az alacsony vízhálózati ellátottságú települések főként a városoktól viszonylag távol helyezkednek el, a lakosság átlagéletkora magas, gazdasági teljesítőképességük alacsony.

36. ábra: 100 háztartásra jutó közüzemi vízcsatlakozások száma
Békés megyében (2001)

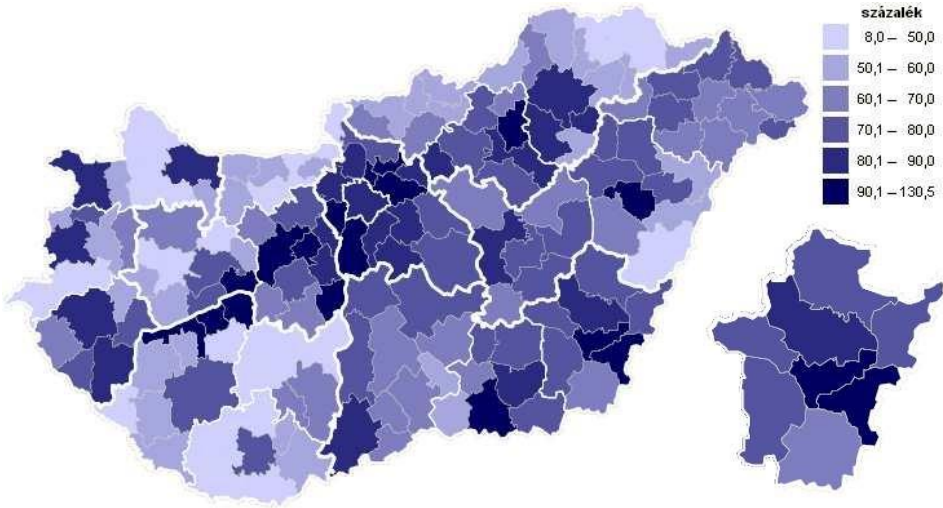

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

Hálózati gázszolgáltatással rendelkező háztartások aránya

Országos viszonylatban a vezetékes gázhasználat Békés megyében kedvező. Kimagaslóan jó a Gyulai- és Békéscsabai kistérség mutatója, de a többi kistérség mutatója is meghaladja – a sok esetben aprófalvas – dunántúli területek többségét (37. ábra). Nyilvánvalóan az alföldi domborzati viszonyok mellett alacsonyabb költséggel lehetett bevezetni a földgázt, így a kiépítettség is magasabb arányt ért el.

37. ábra: A vezetékes gázt használó háztartások a lakásállomány százalékában, 2005.

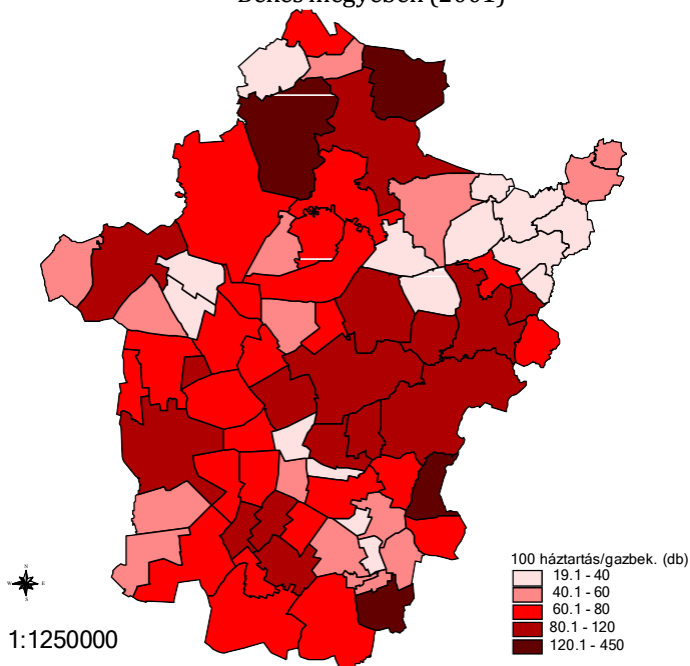

Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

A hálózati gázszolgáltatás vizsgálata szintén az életminőség vizsgálatát célozza meg. Sajnálatosan e téren sem tanácsos teljes mértékben a statisztikai adatokra hagyatkozni, hiszen erősen megkérdőjelezhető többek között annak az adatnak a valóságtartalma, hogy Füzesgyarmaton a 100 háztartásra jutó gázbekötések száma átlagosan 444, 68 db. A felmérésből azonban megállapítható, hogy milyen eltérések tapasztalhatóak nagyságrendileg. 80% fölötti eredményt kizárólag városok értek el, 50% alatt pedig csak községek találhatóak. A városok között Vésztő 51,79%-os értéke a legalacsonyabb. Figyelemre méltó, hogy harminc százalék alatti hat község értéke: Újszalonta (28,45%), Kardos (27,97%), Ecsefalva (24,24%), Pusztatottlaka (20,49%), Örménykút (19,19%), Tarhos (19,14%). E községek 75-80%-ában még mindig vagy palackos gázt használnak vagy fával, szénrel fűtenek, fűznek.

38. ábra: 100 háztartásra jutó gázbekötések száma
Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltánszerkesztése

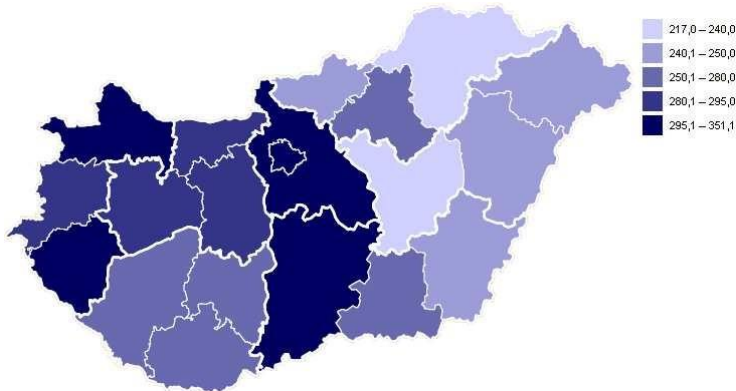
100 háztartásra jutó személygépjárművek száma

A Békés megyében használt járművek arányában mindössze három megyét előzünk meg (Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg), adataink alacsonyabbak az országos átlagnál. A jövedelmi viszonyoknak megfelelően a Békéscsabai, Gyulai és a Szarvasi kistérségben a legmagasabb a személygépkocsik aránya (39. ábra).

A személygépjárművek száma a megyében kifejezetten alacsony. Figyelembe véve, hogy nem egy háztartásban már legalább két autót találunk, Békés megyében egyedül a nagyobb városokban haladja meg számuk 100 háztartásra vetítve a hatvanat. Megyei átlagban minden második háztartás rendelkezik személygépjárművel. Igen nagyok az eltérések a települések között, mert míg a megyeszékhelyen 84,78%, addig Ecsegfalván ennek kevesebb, mint tizede az arány. Három várostól eltekintve (Vésztő, Körösladány és Battonya) csak községekben 40% alatti a gépjárműállomány.

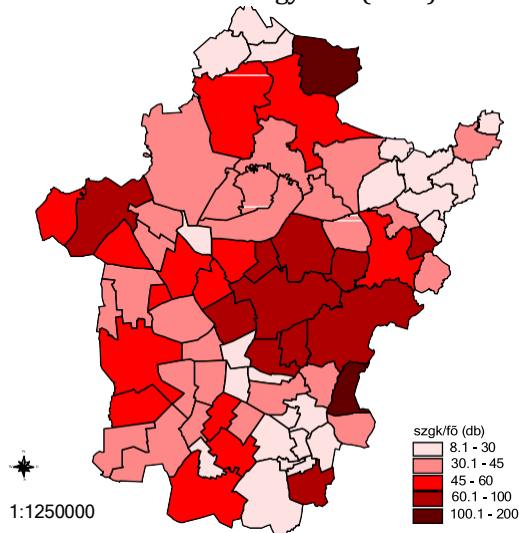
39. ábra: A személygépkocsik száma (db) 1000 lakosra, 2005. december 31.

Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

A háztartások kevesebb, mint 20%-a rendelkezik személygépjárművel az alábbi településeken: Kisdombegyház (19,81%), Csabaszabadi (19,71%), Újszalonta (16,38%), Dombiratos (16,23%), Pusztáotlaka (15,85%), Ecsegfalva (8,27%). Elmondható, hogy a határszéli (Geszt, Mezőgyán, Újszalonta, Kevermes, Körösújfalú) és a városoktól távoli területeken (Körösnagyharsány, Ecsegfalva, Csabaszabadi, Kertészsziget) rendelkeznek kevesebb autóval. A lakosok számára éppen ezeken a területeken volna nagyobb szükség a gyors és hatékony közlekedésre az áruk és szolgáltatások eléréséhez. A kevesebb jármű kevesebb lehetőséget is jelent egyben, így a leszakadás egyre fokozódik.

40. ábra: A 100 háztartásra jutó személygépjárművek száma Békés megyében (2001)

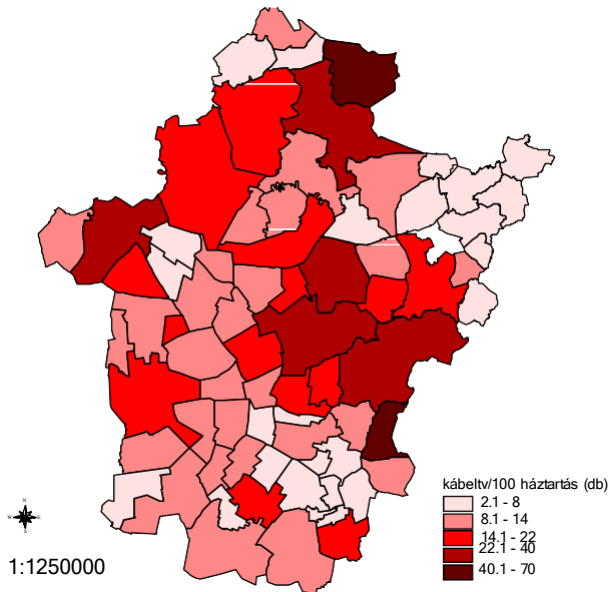
Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

100 háztartásra jutó kábeltelevízió előfizetések száma

A kábeltelevízió-előfizetések száma a kultúrához, az információhoz való hozzájutás egyik módját szimbolizálja. Bár kétségkívül megjelentek már a műholdas adások vételére szolgáló antennák, ezek mégsem elterjedtek. A kábeltelevízióval sokszor párhuzamosan megjelenik az Internethez való hozzáférés is, ami tovább bővíti a kommunikációs csatornák számát.

A felmérés pillanata óta (2002) jelentősen nőtt ugyan a kábeltelevízió elterjedtsége, mégis az adatok alkalmasak az eltérések bemutatására. 20% fölött mindössze kilenc települést találunk, melyek közül Elek és Füzesgyarmat foglalja el a rangsor első és második helyét. E két városban vélhetően szintén hibás volt az adatfelvétel, hiszen a statisztika szerint aligha találunk arányaiban kétszer több kábeltelevízió előfizetőt (69,74%) Füzesgyarmaton, mint a megyeszékhely Békéscsabán. A települések közel felén a háztartások 10-20%-ában találunk ilyen előfizetést, míg harmadukban az arány 5% és 10% közé esik. 5% alatti a háztartásokban az előfizetések aránya nyolc településen: Almáskamaráson, Kisdombgyházon, Dombiratoson, Örménykúton, Kertésszigeten, Magyardombgyházon, Pusztatlakán és Ecseghalván.

41. ábra: 100 háztartásra jutó kábeltelevízió-előfizetések száma Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

A kábeltelevíziózás évről-évre nagy változáson megy keresztül. Jelentős a térbeli egyenlőtlenség és a technika fejlődésével alkalmassá váltak az integrált adattovábbításra (NAGY G. – KANALAS I. 2003).

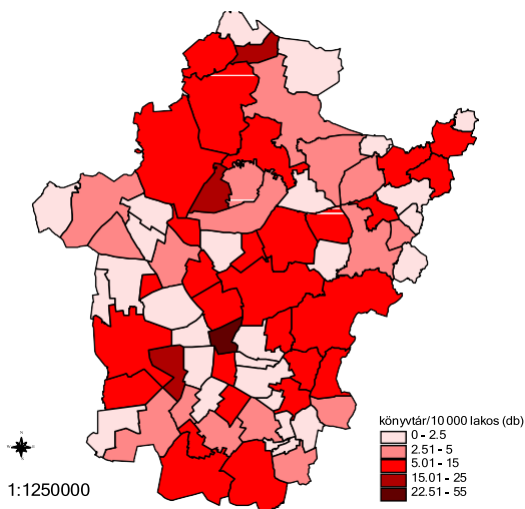
4. 7. Kultúra

A kultúrához való hozzáférés kiemelt jelentőségű az értelmiségiek vonzása kapcsán egy-egy település életében. Az információhoz, adatokhoz, a közérdekű és közérdeket formáló tényekhez való hozzájutás befolyásolja a szellemi életet, az emberek motivációját, teljesítőképességét. Az adattovábbításban, távközlésben, informatikában igen heterogén rendszerek alakultak ki, pl.: mobiltávközlés, vezetékes telefónia, VSAT-szolgáltatás, kábeltelevíziós- és mikrohullámú hálózatok (NAGY G. – KANALAS I. 2003). A könyvtárak az évszázadok folyamán kulcsszerepet tölthettek be a művelődésben és a XXI. században is ide telepítik többségében az E-pontokat, Internet-hozzáférési helyeket, sok településen a kultúrházak mellett itt jelennek meg a közösségi rendezvények. A könyvtárak és a közintézményekben lévő Internet csatlakozásokat azért tartottam fontosnak vizsgálni, mert ezekhez bárki hozzáférhet anyagi helyzettől függetlenül.

10 000 lakosra jutó könyvtárak száma

E viszonyítási számot a könnyebb feldolgozhatóság okán választottam. A könyvtárak számát meghatározza a településeken lévő oktatási intézmények száma. Bár a könyvtárak nagysága eltérő, mégis a jelentőségük folytán meghatározó ottlétük és mennyiségük. A leglényegesebb, hogy 23 település egyáltalán nem rendelkezik könyvtárral, míg megyei átlagban kétezer főre jut egy. Vannak olyan 2-5 ezer fős települések, ahol a könyvtárhoz 5-15 km-t kell utazni a lakosoknak, Békésszentandrásan és Nagyszénáson négyezer fő fölötti lakosság mellett sincs könyvtár. A viszonylag alacsony lélekszámú településeken néhány ilyen intézmény arányaiban jó eredményt hoz lakosságszámra vetítve. Így Csabaszabadiban 54, (3.), Kertésszigeten 22 (8.), Csárdaszálláson 19 könyvtár jutna ezer főre vetítve. A nagyobb városokat sorra megelőzik a kisebb települések, a városok többsége a rangsor közepén helyezkedik el. Ezer-kétezer fős településsel községek egy-egy könyvtárral az élbolyba, míg öt-hatezer fős nagyközségek a rangsor végére kerültek. Így Békéscsaba csak a 17, Orosháza a 18. helyen szerepel, a városok között a három utolsó Tótkomlós (46.), Vésztő (47.) és Füzesgyarmat (52.).

42. ábra: 10 000 lakosra jutó könyvtárak száma
Békés megyében (2001)

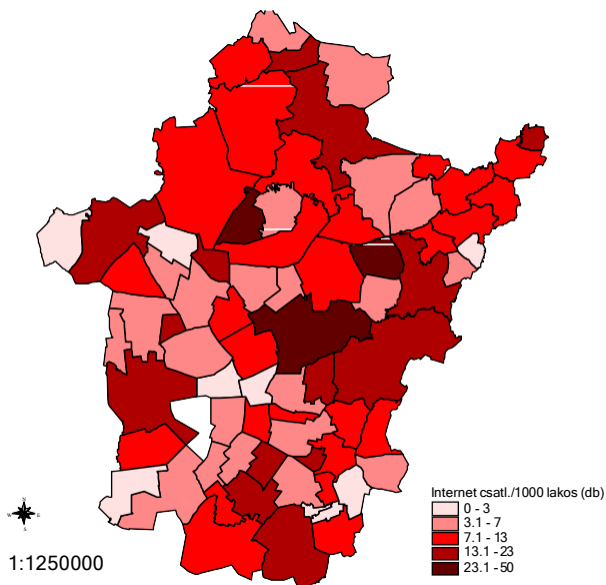
Forrás: Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

1000 lakosra jutó Internet csatlakozások száma a közigazgatási egységekben

Az Internet csatlakozások kapcsán egy-egy fejlesztés igen nagy változást hozhat egy település mutatójában. Az ezer főre jut Internet csatlakozások szám a közigazgatási egységekben nagy szórást mutat. Csárdaszállás e mutatóban jelentősen megelőzi Békéscsabát és Mezőkovácsházát. Ezer lakosra mindössze hat településen jut húsznál több Internet csatlakozási lehetőség: Csárdaszállás (49, 34), Tarhos (29, 98), Békéscsaba (27, 95), Mezőkovácsháza (22, 44), Szabadkígyós (22, 11) és Sarkad (21, 65). Száz lakosonként nem jut Internet csatlakozás a települések közel 60 %-ában, míg hat községben (Újszalonta, Örménykút, Magyardombegyház, Kevermes, Gerendás, Csabasabadi) egyáltalán nincs Internet.

A felmérés óta bizonyára sokat változott az Internet-hozzáférés, így a felmérésben a súlyozás jelzi az adatok pontosságát is.

43. ábra: 1000 lakosra jutó Internet csatlakozások száma
Békés megyében (2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztése

4. 8. A közlekedési elérhetőségek vizsgálata

A települések infrastrukturális ellátottságai viszonyainak értékelése és az ezzel kapcsolatos munkák egyidősek a településhálózatunkat vizsgáló kutatásokkal, melyek az ötvenes évek második felében bontakoztak ki. E munkák két csoportra bonthatók: viszonyítási és pontozási módszerekre (LETTRICH E. 1965, GACS I. – GYEBROVSKY J. 1972, KŐSZEGFALVI Gy. 1976). A települések közti közlekedések vizsgálatánál e két módszert ötvöztem, a távolság felmérése és átlagolása után ezt pontoztam és így tudtam beilleszteni a komplex mutatószámomba.

A térségi elérhetőség vizsgálatának kiemelt szerepet fordítottam. Munkámban igen nagy segítségemre voltak a korábbi kutatások (KUGLER J. 1998). A városok és központi szerepkörrel rendelkező települések távolsága a korábban említett mutatók nagyságát befolyásolja. Olyan más – általam nem elemzett – mutatók is megjelennek e vizsgálatokban, melyek jelzik a lakosság által használt és fontosnak tartott szolgáltatások távolságát, azokhoz való hozzáférhetőséget. Ilyen mutató – a teljesség igénye nélkül – többek között: a speciális orvosi ellátáshoz (pl. szív- és érsebészeti ellátáshoz, kardiológiához), egyéb kulturális intézményekhez (mozik, színház, irodalmi- és egyéb körök), vállalkozásokat segítő és azokhoz szükséges szolgáltatásokhoz (okmányiroda, könyvelő, ügyvéd, pályázatíró cégek, inkubátorház, stb.) és egyéb, a helyben megtalálható, de magasabb minőséggel rendelkező szolgáltatásokhoz való hozzáférhetőség.

4. 8. 1. A három legközelebbi város közlekedési elérhetőségének átlaga percben

Békés megye rurális térszerkezetű térség, így települési között – a településhálózattal sűrűbben ellátott somogyi v. zalai térségekhez képest – történeti kialakulás miatt is kisebbek a távolságok. E tény megfigyelhető a települések városközelségének vizsgálatában is, ami egyben jelzi a megye magas városodottságát is.

Az első legközelebbi városok távolsága percben 8 és 21 közé (átlag 12, 93 perc), a második 10 és 46 közé (átlag 22, 84 perc), míg a harmadik 14 és 65 perc között (átlag 30, 48 perc) ingadozik.

Mivel a legközelebbi város elérhetőségének ideje városok esetében nulla, így a városok az élen helyezkedtek el felméréseinkben. Az élen a Békés végzett 9 perccel, míg az utolsó Geszt közel átlagosan 51 perces elérhetőséggel. Az első tíz helyet Murony és Végegyháza szakítja meg átlagosan 13, 67 perccel. A városok között az utolsó öt Elek (15, 67 perc), Vésztő (16, 33 perc), Sarkad (18, 33 perc), Szarvas (19, 67 perc) és Csorvás (26 perc). Elek kivételével mindannyian térségi központot tudtak létrehozni. Csorvás esetében – mely település a rangsor 54. helyén szerepel – igen nagy az átlagosan elérhető városok távolsága, ennek oka lehet egyrészt a funkciói kiszélesedése is az utóbbi időben, ami városi ranggal ruházta fel 2005-ben. 10 és 20 perc között átlagosan 31 településből, 20 és 30 perc között 33 településből tudják a lakosok megközelíteni a városokat. A 30 perces elérhetőség az az időtartam, mely napi kétszeri megközelítéssel már két órát vesz el az emberek életből, ha lehetőségük van autóval utazni. 30 perc fölötti átlagos eléréssel nyolc község rendelkezik, Pusztatölke kivételével mindegyik a Sarkadi – halmozottan hátrányos helyzetű – kistérséghez tartoznak. Gesztről a legközelebbi város 41 percre, míg a harmadik legközelebbi 65 percre található.

Az elérhetőség mellett tovább nehezíti a megyében élők helyzetét, hogy a fenti elérhetőségek átlagos útviszonyok mellett lettek kiszámolva, míg a megye jelentős részén erről távolról sem beszélhetünk optimális útminőségről.

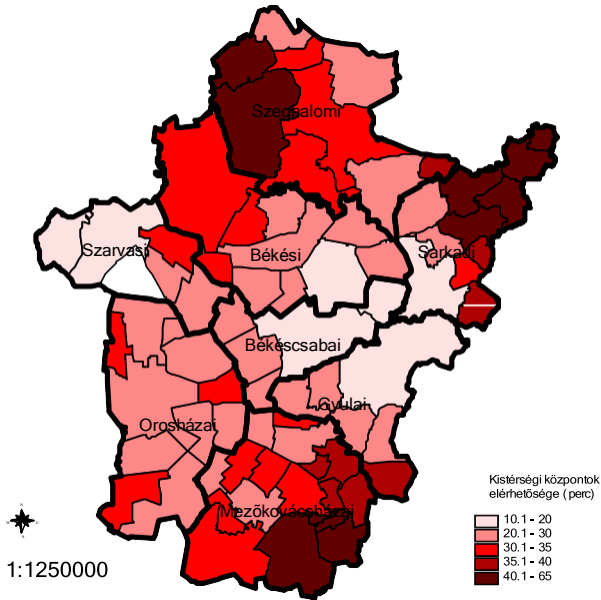
4. 8. 2. A három legközelebbi kistérségi központ közlekedési elérhetőségének átlaga percben

A kistérségi központokba jelentős információ csoportosul és itt lehet hozzáférni olyan adatokhoz, melyek segítik a lakosságot és a pályázni kívánó vállalkozásokat egyaránt. Mivel egyre nagyobb a LAU1-es térségbe áramló pályázatokon keresztül megszerezhető támogatás, a kistérségek szerepe is erősödik.

E mutatóban az élen a Közép-Békési Centrum három települése, Békéscsaba (11, 33 perc), Békés (13, 33 perc) és Gyula (14, 33 perc) szerepelt. Mivel e települések mindegyike egyben kistérségi központ is, így a közöttük lévő távolság segítette őket az éltre. 20 perces átlagon belül még Doboz (18 perc), Sarkad, Szarvas (19 – 19 perc) és Békésszentandrás (19, 33 perc). A városok és községek kistérségi központjait viszonylag egyenlő idő alatt tudják elérni, településtípus kapcsán az eltérés nem szignifikáns. 20 és 30 perces átlagos elérési idő között 29 települést találtam, míg 30 és 40 perc között 28 településről tudják átlagosan a lakosok megközelíteni a kistérségi központokat. 40 perces átlaggal fölött két város – Dévaványa, Battonya – és nyolc község rendelkezik. A rangsor végén két kistérségből származó települések szerepelnek az esetek többségében. A Medgyesegyházi kistérségből Kevermes, Lökösháza, Magyarombegyház, Kisdombegyház és Dombegyház, míg a Sarkadi kistérségből Körösújfalú, Zsadány, Mezőgyán, Biharugra, Körösnagyharsány és Geszt lakosai tudják a leghosszabb idő alatt megközelíteni a kistérségi központokat. A három

utóbbi település a legközelebbi kistérséget is csak 40 percen túl tudják közlekedési eszközökkel megközelíteni – Geszt átlagosan 61, 33 perc alatt.

44. ábra: Kistérségi központok elérhetőségeinek átlaga (2008)

Forrás: Katona Zoltán és a szerző saját szerkesztése

4. 8. 3. A három legközelebbi megyeszékhely vagy megyei jogú város közlekedési elérhetőségének átlaga percben

A megyeszékhelyeken még mindig olyan funkciók találhatóak, melyek mind a terület- és településfejlesztés szempontjából, mind a lakosság szempontjából nélkülözhetetlenek. Sok közösségélénkítő produkció és civil szervezet is e kulcstelepüléseken érhető el.

A három legközelebbi megyeszékhely elérésének átlaga terén a két szélsőséges érték 46 perc (Orosháza) és közel 116 perc (Geszt). A településtípusokban szintén nem találunk jelentős eltérést. 60 perces átlagon belül mindössze tíz, 60 és 80 perc között harminc település érheti el megyeszékhelyeinket. 80 és 100 perc közötti átlagos eléréssel további 29 település rendelkezik, helyük a megyében elszórtan található. A korábban megyeszékhelyként működő Gyula 41. helyen áll a rangsorban több, mint 80 perces átlagos elérhetőséggel. A városok közül Sarkadon kívül csak Észak-békésiek szerepelnek a hátsó harmadban: Körösladány, Vésztő, Füzesgyarmat, Szeghalom és Dévaványa. 100 perces elérhetőség fölött szintén a Sarkadi-kistérségből származó települések szerepelnek: Mezőgyán, Kötegyán, Újszalonta, Biharugra, Körösnagyharsány és Geszt.

4. 8. 4. Az elérések átlagának elemzése

A három mutató (három város, megyeszékhely, kistérségi központ átlagos elérése) átlagának vizsgálatakor megmutatkozik a megye egyes területein is tapasztalható fejlettségi eltérés. A fő közlekedési útvonalakon lévő nagyobb városok és azok közelében élők két-háromszor gyorsabban tudják megközelíteni a létfontosságú magasabb szintű szolgáltatásokat, hozzájutni a kulcsjelentőségű információhoz. Ma a világ a szolgáltatások és az emberi kapcsolatok irányába mozdul el. Ha bárkinek egy tőkeerőben szegényebb területről naponta egy-két órával többet kell utaznia, hogy az információhoz hozzájusson, az tovább erősíti a megyén belüli leszakadást. A elérhetőség vizsgálata egyértelműen mutatja, hogy a 44-es főútvonalon (Békésszentandrás, Szarvas, Kondoros, Békéscsaba, Gyula) illetve az e vonaltól Orosháza felé lévő településcsoportok lakói előnyben vannak. A Szeghalom – Füzesgyarmat – Bucsá vonaltól keletre és a Békéscsaba – Tótkomlós – Makó vonaltól keletre lévő – főként az országhatár közeli települések a közlekedési elérés vesztesei. Természetesen az e térségben lévő városok (Füzesgyarmat, Szeghalom, Vésztő, Battonya, Dévaványa, Lőkösháza) is a rangsor végén helyezkednek el. Az Észak- és Délkelet-békési határ menti lakosok nem csak a rosszabb utak, hanem a távolság birtokosai is. Kifejezett hátrányban vannak a Sarkadi-kistérség észak-keleti települései: Körösnagyharsány, Biharugra, Zsadány, Mezőgyán, Geszt lakosai.

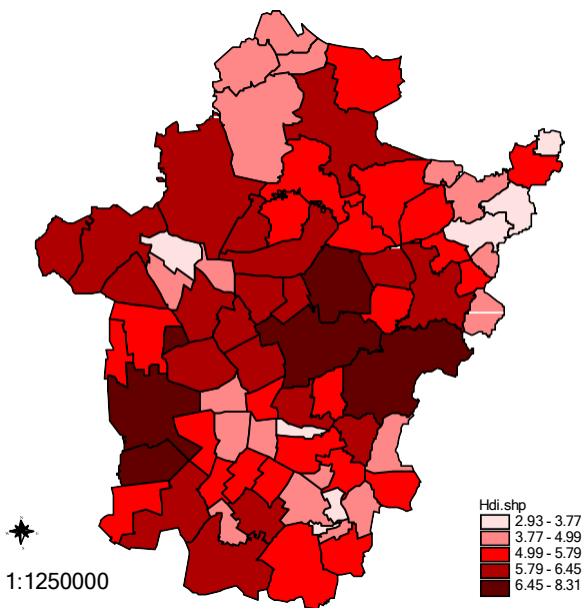

III. Az SHDI (Settlement Human Development Index) elemzése elérhetőségi mutatókkal kiegészítve

Az SHDI végső rangsora azt mutatja, hogy e téren a városoknak és községeknek egyenlő esélyük van e versenyben. Több olyan település is a rangsor elejére került, melyekről nem feltételeztem volna és több olyan nagyobb város is kiszorult a rangsor élvonalából, mely vélhetően igen fejlett emberi erőforrással rendelkezik.

Az első helyen a megyeszékhely Békéscsaba áll, a maximálisan megszerezhető 10-es értékből 8, 31-gyel, a második Gyula (7, 73) míg a harmadik Orosháza (7, 3). A 8-as érték fölé egyedül Békéscsaba jutott, 7-es érték fölé is csak a második és harmadik helyezett. Az első tíz helyen meglepő módon található három község is a negyedik, hetedik és tizedik helyen: Kardoskút, Újkígyós és Kétsoprony. Harminc település ért el 5 és 6 körüli értéket, míg 4 és 5 között tizennyolcan szerepeltek. Hat község 3 és 4 között teljesített, utolsóként pedig kizárólag Pusztatölgy (2, 93) emberi erőforrása nem érte el a hármas értéket.

45. ábra: Békés megye településeinek SHDI értékei

Forrás: KSH és T-STAR adatok alapján Katona Zoltán és a szerző szerkesztése

1. A Békéscsabai Kistérség településeinek részletes elemzése

Békéscsaba. Értéke: 8, 31. Helyezése: 1. A megyeszékhely több tényező miatt vívta ki az előkelő első helyet. Demográfiai jellemző nem kiemelkedők, mivel népességcsökkenése 0,4 % és jelentős az elvándorlás is a városból. A fiatalok magas száma a népességkoncentrációban keresendő, még mindig sokan találnak munkahelyet a helyben lévő középiskola és főiskola elvégzése után. A közepes minősítése háziorvosokkal való ellátottsága terén azt mutatja, hogy egy-egy háziorvosnak nagy a körzete a viszonylagosan nagy népességsűrűség miatt. Az oktatási értékei a városnak figyelemre méltóak, ami elsősorban a helyben lévő főiskolának köszönhető. E főiskolában kapott helyet korábban a tanítóképzés is, ami nagymértékben segítette a képzett tanítók megjelenését a település körzetében. Megyei viszonylatban a foglalkoztatottak aránya maximális, míg a munkanélküliek és inaktívak aránya inkább csak közepesnek tekinthető. A gazdasági mutatók a megye többi településéhez képest imponálóak, az infrastruktúra állapota megfelelő. A könyvtárakkal való ellátottság igen alacsony a lakosságszámhoz viszonyítva, ellenben a meglévő könyvtárak minősége és a kölcsönözhető könyvek száma kiemelkedően magas. A földrajzi elérhetősége Békéscsabának a többi településhez képest jó, bár a gyorsforgalmi út hiánya miatt Budapestre még mindig négy óránál többet kell autóban tölteni, ha minden közlekedési szabályt be akarunk tartani.

Csabasabadi. Értéke: 5, 29. Helyezése: 46. A 380 fős településen igen nagy az elvándorlás, a 75 megyei település utolsó helyen áll. Közel 5 %-ot veszített lakosságából az elvándorlás miatt. E mellett a szaporodás is csak közepes értéket ért el. Háziorvos a településen nincs. Az oktatási adatai igen gyengék, majdnem minden tényezőben az utolsó helyen áll. A foglalkoztatottság jó, alacsony a száma a munkanélkülieknek és inaktívoknak is, bár a gazdasági mutatói gyengék. Az átlagosnál alacsonyabb a közműhálózat fejlettsége és az internet-ellátottság is a községben. Elérhetősége jó. Összességében az emberi erőforrás értékét a jelentős elvándorlás és a gyenge képzettségi szint csökkenti.

Kétsoprony. Értéke: 6, 36. Helyezése: 10. E községben is jóval kevesebben születnek, mint amennyi haláleset történik és az elvándorlás is jelentős. Az orvosi ellátás és a lakosság egészségi színvonala átlagos. Megfigyelhető, hogy az alapfokú iskoláztatás erőssége mellett a közép- és felsőfokú végzettségűek aránya igen alacsony, vélhetően az elvándorlásuk miatt. A foglalkoztatás jó értéke mellett a munkanélküliek és inaktívok aránya kifejezetten magas. A vállalkozási hajlandóság alacsony, ami köszönhető az alacsony képzettségi szintnek és az alacsony infrastrukturális ellátottságnak. A kulturális lehetőségekhez való hozzáférés nehéz, bár a település helyzete közlekedési szempontból előnyös. Kétsoprony emberi erőforrás minőségét a fiatalok megtartásával, az infrastruktúra fejlesztésével és a kulturális lehetőségek bővítésével lehetne fejleszteni.

Telekgerendás. Értéke: 6, 11. Helyezése: 16. Telekgerendáson az elvándorlás jellemző, ami mellett az idősek száma a megyei értékekhez képest nem jelentősen magas. A lakosság egészségi állapota jó, oktatási helyzete átlagosnak mondható, a magasan végzettek száma kissé alacsony. A foglalkoztatottak és az eltartottak aránya kifejezetten jó, a munkanélküliek és inaktívok aránya közepes. Gazdasági ereje a településnek a nagyságához képest nagy, amihez nagyban hozzájárul a három-négy nagy mezőgazdasági vállalkozás. A kultúrához való hozzáférés javításával tud a község a 16. helyről előrébb kerülni a rangsorban.

2. A Békési Kistérség településeinek részletes elemzése

Békés. Értéke: 6, 89. Helyezése: 5. A közép-békési városnak a demográfiai adatai közepesek, egyedül az időskorúak száma alacsonyabb a megyeinél, ami a magasabb roma létszámnak köszönhető. Az házi orvosok száma megfelelő. Az oktatási értékei az átlagosabbnál jobbak, bár nagyságához képest magasabb érték elvárható volna. Igen magas a munkanélküliek és inaktívak aránya. Átlagos az adófizetési potenciál és a vállalkozások száma, a közművek kiépítettsége szintén. A kulturális lehetőségek elérhetősége a többi településhez képest jók. Kiváló a környező nagyobb városok és kistérségi központok elérhetősége. Békés alapvetően az átlagostól erősebb oktatási színvonalával és közlekedési elérhetőségével érdemelte ki az előkelő 5. helyet a rangsorban.

Bélmegyer. Értéke: 5, 46. Helyezése: 38. E közepes demográfiai adatokkal megáldott alig több, mint ezer fős település magas értékekkel rendelkezik alapfokú oktatás terén, míg az átlagnál alacsonyabb a közép- és felsőfokúak aránya. A foglalkoztatottak aránya jó, bár a munkanélküliek és inaktívak száma megyei viszonylatban is magas. A gazdasági ereje e községnek gyenge, a vállalkozások száma alacsony, száz lakosra nem jut még három vállalkozás sem. Az infrastruktúra kiépítettsége alacsony szintű, a kulturális tényezők elérhetősége nehézkes. Bélmegyer település lakossága viszonylag könnyen eléri a magasabb szintű szolgáltatásokat. A képzettségi szint emelésével és a munkanélküliség csökkentésével növelhető az emberi erőforrás minősége.

Csárdaszállás. Értéke: 5, 92. Helyezése: 21. A 47-es főútvonal mentén fekvő település lakossága erőteljesen fogy, több mint 1 %-kal évente. E népességcsökkenést a bevándorlás sem tudja pótolni. Magas az időskorúak száma, míg házi orvossal egyáltalán nem rendelkezik e község. A képzettség értéke az iskolai végzettséggel arányosan csökken, míg az általános iskolát végzettek aránya még elfogadható, a diplomások száma már nem éri el a 2 %-ot sem. A foglalkoztatottságban és az eltartottak számában az átlagnál erősebb, köszönhető ez egy helyi mostrágya-nagykereskedőnek. Infrastruktúrában, kultúrában és elérhetőségben is megfelelő eredményeket ért el nagyságához képest. A képzett fiatalok vonzását kellene elősegítenie kihasználva a – megyei viszonylatban – kedvező földrajzi elhelyezkedését.

Gyomaendrőd. Értéke: 6, 41. Helyezése: 9. Az iparától erősen megfosztott város népessége szintén csökken, vállalkozóinak száma és az adóbefizetés városi arányokban elfogadható mértékű. Az orvosi ellátás és egészségügyi helyzet az átlagnál jobb. A lakosság képzettsége megyei átlag feletti. Egyedül az munkanélküliek és eltartottak arányában szükséges komolyabb fejlődés. A városnak minden lehetősége – elérhetőség, infrastruktúra, képzett szakemberek – megvan, hogy az inaktívak számát, arányát csökkentse. Az infrastruktúra kiépítettsége jó. Javasolt megvizsgálni, hogy a helyi adottságokat miként tudnák a vállalkozó jobban kihasználni, hogy a foglalkoztatottságot növelve dinamikusabb várossá tegyék Gyomaendrődöt.

Hunyva. Értéke: 4, 75. Helyezése: 59. Hunyán a legkomolyabb probléma az időskorúak és az egy főre jutó házi orvosi ellátottak igen magas aránya. A településen az első évfolyamot a megfelelő korúak közül mindössze négy fő nem végezte el, ami a megyében egyedülálló. A képzettség további eredményei már nem ennyire kimagaslóak, de a népességszámhoz és az elöregedettséghöz képest elfogadható. A foglalkoztatottsági adatok megfelelően munkatudatos lakosságról tanúskodnak, amihez hozzájárul a többi helyi nagykereskedő

vállalkozás megtelepedése. A település vezetői a közműveket kimagasló arányban kiépítették, megyei viszonylatban a kulturális lehetőségekhez könnyő hozzáférni. A község főútvonalaktól való távolsága viszonylag nagy, de a településen nagy hangsúlyt helyeztek arra, hogy jó úton közelíthessék meg őket. Az adottságokat kihasználó, de mégis sok időszerűval rendelkező település Hunya.

Kamut. Értéke: 6, 28. Helyezése: 12. E község Békés megye egyik legsikeresebb községe. A népességszökkenés alacsonyabb mértékű a többi településnél és az elvándorlás még így is megfigyelhető. A község lakossága átlagos képzettségi értékekkel bír, ennek ellenére a foglalkoztatottság kimagasló és az eltartottak aránya községi szinten alacsony. Az inaktívak és a munkanélküliek aránya szintén átlag alatti. Átlagos ugyan a vállalkozások száma, ennek ellenére az infrastruktúra kiépítettsége és a személygépjármű-ellátottság igen magas. A községben már évtizedek óta intenzív kultúrárs növénytermelés folyik – főként szabadföldi paradicsom -, melynek következtében az őstermelők száma igen magas. E ténynek köszönhető, a közepes vállalkozó létszám, a munkanélküliek és inaktívak alacsony aránya. A településről a környező nagyobb városokat könnyő megközelíteni. A kulturális élet elérhetőség javításával és a fiatalok számára fontos szolgáltatások betelepítésével vonzóbbá tehető e dinamikus község.

Köröstarcsa. Értéke: 5, 79. Helyezése: 26. A vizsgált időszakban Köröstarcsa népességszáma kis mértékben emelkedett, a vándorlási különbözete szintén pozitív volt. Az időszerűak aránya a megyei átlaghoz viszonyítva alacsony. Az alapfokú oktatásban kiemelkedő, a közép- és felsőfokú végzettségűek aránya átlagos. A foglalkoztatottság értéke közepes, a munkanélküliek és eltartottak aránya igen magas. Gazdasági ereje közepes, bár elérhetősége megfelelő. A kultúrához való hozzáférés terén mindkét vizsgált kérdésben a legalacsonyabb értéket kapta. Összességében az alacsony képzettséggel ellátható, a helyi viszonyoknak megfelelő vállalkozások betelepítésével „erősödhetne” a település.

Mezőberény. Értéke: 6, 08. Helyezése: 17. E városok rangsorában közepes hely a város korábbi helyéhez képest visszalépésnek tönik. A közepes demográfiai jellemzőkkel bíró Mezőberény erős orvosi ellátásban és alapfokú oktatásban. Diplomások számában ugyan fölötte van több városnak, viszont nagyságához képest a 4, 83 %-os arány alacsonynak tekinthető. A foglalkoztatottak és eltartottak aránya az átlagosnál jobb, gazdasági ereje megyei viszonylatban jó, a városok között inkább közepes. Mezőberény több ipari vállalkozás csökkent kapacitással működik – pl. téglaiipar – az utóbbi időben. Az alapfokú infrastruktúra kiépítettsége átlagos, elérhetősége jó. A korábbi hagyományokra építő modern technológiákkal bíró, alacsony képzettségű munkavállalókat alkalmazó vállalkozások fejlesztésével, vonzásával lendülhetne újra fel Mezőberény.

Murony. Értéke: 6, 07. Helyezése: 18. Murony térben és helyezésben is közel áll Mezőberényhez. Az utóbbi időben sok fiatal választja lakhelyéül, mivel könnyő megközelíteni a közeli Békéscsabát és mégis olcsóbbak az ingatlanárak. Az időszerűak aránya viszonylag alacsony, orvosi ellátása az átlagosnál jobb. Az alapfokú-, közép- és felsőfokú végzettségűek aránya a község lélekszámához képest magas. A környező városoknak köszönhetően a foglalkoztatottsági helyzet is megfelelő. Megközelíthetősége megyei viszonylatban jó, az infrastruktúrája közepesen kiépített. Murony a kisebb mezőgazdasági vállalkozások és a fiatalok egyre nagyobb számú betelepülése miatt fejlődő községnek tekinthető.

Tarhos. Értéke: 5, 85. Helyezése: 24. A község népességszáma stagnál, az elvándorlás és az idős korúak aránya kifejezetten magas. A közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők aránya és az egy háziorvosra jutó lakosság szám szintén meghaladja az átlagot. Alacsony viszont az érettségivel és diplomával rendelkezők aránya. A munkanélküliek és inaktívak együttes aránya közel 41 %, az eltartottak aránya közelíti a 43 %-ot, ami a megyében a legmagasabb. Az alapfokú infrastruktúra kiépítettsége az átlagosnál alacsonyabb, gazdasági ereje gyengébb. Egyedül az internet-ellátottsága és a városok elérhetősége dicsérhető. Ennek ellenére a többi megyei településhez viszonyított helyzete kapcsán érte el a 24. helyezést.

3. A Gyulai Kistérség településeinek részletes elemzése

Elek. Értéke: 4, 99. Helyezése: 50. Az átlagos demográfiai tényezőkkel rendelkező fiatal városban alacsony az időskorúak aránya, egészségi állapotba, orvosi ellátása megfelelő. Az általános iskola első évfolyamát el nem végzettek aránya átlagos, a közép- és felsőfokú végzettségű lakosok aránya alacsony. A foglalkoztatottság a városokhoz képest alacsony, a megyei átlaghoz viszonyítva közepes. Gazdasági ereje alacsony, az alpinfrastruktúra kiépítettsége szintén. Elek elérhetősége átlag alatti. A felmérés időpontjához képest jelentős fejlesztés tapasztalható az infrastruktúrában.

Gyula. Értéke: 7, 73. Helyezése: 2. Gyula lakossága kismértékben csökken, az időskorúak aránya alacsony. Az orvosi ellátottság kifejezetten jónak mondható. Az oktatás minden szintjén magas a lakosság képzettsége, köszönhetően a Tessedik Sámuel Főiskola Egészségügyi Fakultásának. Gazdasági erejében Gyulát egyedül Békéscsaba előzi meg a felmérés időpontjában, így a foglalkoztatottság szintje is magas. További fejlesztésre szorul a munkanélküliség, az inaktivitás és az eltartottság mutatói kapcsán. Az alapfokú infrastruktúra kiválóan kiépített. A korábbi megyeszékhely elérhetősége – megyei szinthez viszonyítva – kiváló. A város az elmúlt néhány évben intenzív fejlődésnek indult, várhatóan emberi erőforrás tényezőit tekintve meg fogja haladni Békéscsabát.

Kétegyháza. Értéke: 5, 94. Helyezése: 20. Kétegyháza kifejezetten alacsony az időskorúak arány a nagy arányú roma lakosságnak köszönhetően. Szintén alacsony a közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők aránya. A község nagyságához viszonyítva a képzettség magas, ami mind Békéscsaba, mind Gyula közelségével magyarázható. A község foglalkoztatottsági és eltartottsági szintje átlagosnak mondható, infrastrukturális kiépítettsége megfelelő.

Lőkösháza. Értéke: 5, 58. Helyezése: 32. A községben minimális mértékben csökken a lakosság szám, a vándorlási különbözet kifejezetten magas (- 1,1 %). Az időskorúak aránya nem kifejezetten magas, az orvosi ellátás megfelelő. A diplomások arányán kívül a többi értékben magas a képzettségi szint, főként ha figyelembe vesszük, hogy mennyire nehézkes e határmenti község megközelíthetősége. A helyi mezőgazdasági társaságnak köszönhetően a foglalkoztatottság szintje községi szinten magas, a munkanélküliek és inaktívak aránya szintén megfelelő. A személygépjárművel való ellátottság alacsony, ami sajnálatosnak mondható, mivel mind a kábeltelevízió, mind az Internet kiépítettség szintje nem megfelelő. Javasolható az infrastruktúra kiépítése, a kulturális tényezőkhöz való hozzáférés javítása, a közösségi programok fejlesztése az elvándorlás csökkentése céljából.

Szabadkígyós. Értéke: 5, 76. Helyezése: 27. Gyenge elvándorlás és népesség fogyás jellemzi Szabadkígyóst. A fiatalok aránya megyei szinten magas, az egészségi állapot jó. Az analfabétizmus alacsony, az általános iskolát végzettek száma átlagos. Bár a nagyobb városok könnyen megközelíthetőek, a közép- és felsőfokúak aránya alacsony. A foglalkoztatottság jó, a munkanélküliek száma magas, ami köszönhető az alacsony vállalkozói jelenlétnek is. Az alapfokú infrastruktúra állapota viszonylag gyenge. A kultúra hozzáférhetősége megfelelő, a személygépjárművel való ellátottság és a kábeltelevízió kiépítettség fejlesztésre szorul. Szabadkígyós adottságainak kihasználásához a képzettségi szint emelése javasolt.

Újkígyós. Értéke: 6, 43. Helyezése: 7. A városi létre aspiráló nagyközség népessége csökken, gyenge elvándorlás tapasztalható. Az egy orvosra jutó lakosság szám kedvező, a lakosság egészségi állapota megfelelő. Az alapfokú képzettségűek aránya magas, a közép- és felsőfokúak aránya megfelelő. A foglalkoztatottság a helyi vállalkozóknak köszönhetően magas, az eltartottak száma alacsony. A település gazdasági ereje jónak mondható, az alapszintű infrastruktúra megfelelően kiépített. Könyvtárral és Internettel való ellátottsága kifejezetten gyenge. A közeli városok elérhetősége közepes, így vonzáskörzete nagy. Az elvándorlás megállítása érdekében javasolt az információhoz való hozzáférés fejlesztése, a képzettségi szint javítása.

4. A Mezőkovácsházi Kistérség településeinek részletes elemzése

Almáskamarás. Értéke: 4, 87. Helyezése: 54. A községben igen magas az elvándorlás, aminek egy jelentős oka lehet gyenge gazdasági teljesítmény. Mind a vállalkozások száma, mind a személyi jövedelemadó nagyon alacsony. A népesség képzettségi állapota alsó-, közép- és felsőfokon egyaránt átlag alatti. Az alapfokú infrastruktúra igen gyenge kiépítettségű. A személygépjárművel való ellátottság és a kábeltelevízió lefedettsége alacsony, az Internet-elérések szintén. Almáskamarásról a fiatalok elvándorolnak, a vállalkozási aktivitás alacsony, így az önkormányzat a megfelelő önerő hiányában nem tud élni a pályázati lehetőségekkel. Kitorési pont lehet az oktatás fejlesztése, a helyi vállalkozási hajlandóság erősítése főként a nagy hagyományokkal rendelkező intenzív növénytermesztés területén.

Battonya. Értéke: 5, 65. Helyezése: 31. Battonyáról szintén elvándorol a fiatalok aktív része, bár az idős korúak aránya még nem jelentősen magas. Jónak mondható az egy házi orvosra jutó lakosság szám. A kisvárosnak megfelelő a képzettségi szint, a foglalkoztatottsági helyzet és az inaktív, eltartottak aránya is. A település gyenge pontja a vállalkozások alacsony száma és a mobilitás hiánya. A település földrajzi fekvésénél fogva a többi nagyváros nehezen megközelíthető. A felemelkedés lehetőségét a határ közelsége jelentheti.

Dombegyház. Értéke: 5, 31. Helyezése: 45. A község lélekszáma csökken, az elvándorlás enyhe szinten jellemző. Közepes az egészségi állapot és a házi orvosokra jutó ellátottak száma. Dombegyházon a foglalkoztatottak száma alacsony, ami következik a vállalkozások alacsony számából. Az alacsony számú személygépjármű-arány miatt a mobilitás alacsony, a megyeközpontok elérhetősége nehézkes mind a nagy távolság, mind az útvizonyok miatt. Az információhoz való hozzáférés korlátozott a kábeltelevízió-hálózat és az Internet alacsony kiépítettsége miatt.

Dombiratos. Értéke: 3, 77. Helyezése: 69. A községben az elhalálozások száma magasabb a születésekénél, bár még az idős korúak aránya a megyei átlagot nem haladja meg. A lakosság

átlagos végzettsége igen alacsony szintű, a diplomával rendelkezők nem érik el a népesség 1 %-át, összesen 7 főnek van diplomája. A vállalkozások száma még megyei szinten is kevés a lakosság arányában, így a személyi-jövedelemadó befizetések is csekélyek. Száz háztartásra alig több, mint 16 a személygépjárművel rendelkezők száma. Az információhoz jutás korlátozott legyen szó könyvtárról, Internetről vagy kábeltelevízióról. Dombiratos földrajzi elérhetősége is korlátozott, így igen nehéz a fejlődés. Hosszú távon a közlekedés elérhetőség javítása, a képzettek számának növelése és a vállalkozási lehetőségek bővítése jelentene megoldást.

Kaszaper. Értéke: 5, 43. Helyezése: 44. A község népessége csökken, elvándorlás tapasztalható. Az időskorúak száma még nem túlságosan magas, de a tendencia ebbe az irányba mozog. Kaszaperen az analfabéták aránya nem magas, az alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők aránya elfogadható, a magasabb végzettségűek kifejezetten kevesen vannak. Bár a foglalkoztatottság és az eltartottak létszáma nem tér el a megyei átlagtól, a vállalkozói kedv alacsony. A többi hasonló nagyságú településhez képest igen alacsony a vezetőkes vízrákötések száma. A kulturális lehetőségekhez való hozzáférés nehézkes. A község alapvetően nehezen megközelíthető. A fiatalok vonzását jelentő beruházások javasoltak a népességfogyás és az elvándorlás megállítására, valamint az információhoz való hozzájutás fejlesztése.

Kevermes. Értéke: 4, 06. Helyezése: 68. A község népességfogyása évi szinten 1 % körüli értéket mutat, az elvándorlás is jelentős. Az analfabétizmuson kívül minden képzettségi mutató alacsony. Az alacsony egy főre jutó személyi jövedelemadó fizetési arálynak arány és a vállalkozások alacsony arányának köszönhetően a foglalkoztatottság az átlagosnál gyengébb.

Az alapvető infrastruktúra kiépítettsége közepes, a háztartások személygépjárművel és a kábeltelevízióval való ellátottsága a községek átlagához képest is elégtelen. Kevermesen nincs könyvtár és a felmérés időpontjában nem volt egyetlen közintézményben sem Internet-csatlakozás. A településről eljutni magasabb fejlettségű településre nehézkes, a megyeszékhelyet is 50 perc alatt lehet megközelíteni közúton. A képzettség fejlesztése mellett javasolható a helyi mezőgazdasági vállalkozók támogatása, az infrastruktúra és az információhoz való hozzáférés fejlesztése.

Kisdombegyház. Értéke: 4, 42. Helyezése: 65. E településen is jelentős a népességfogyás. A közgyógyellátási-igazolványok magas aránya jelzi a rossz egészségi állapotot, melyhez társul az egy orvosra jutó nagy számú ellátott. Az általános iskolát végzettek száma alacsony, az érettségizettek aránya 5, 66 %. A felsőfokú végzettségűek aránya a korábbiakhoz hasonló. A községben 100 főre nem jut még két vállalkozás sem, így a személyi jövedelemadó-bevétel aránya ehhez mérten alacsony. A gyenge gazdasági erő következtében a lakosság kevés személygépjárművel rendelkezik. A kisközségben nincs könyvtár és szinten nincs Internet-elérés. A járművel való megközelítése is jelentős időbe és pénzbe telik, főleg a helyben élőknél az eljutása a magasabb funkciókkal rendelkező fejlettebb településekre.

Kunágota. Értéke: 4, 81. Helyezése: 58. Alapvetően a település egyetlen erőssége az időskorúak viszonylag alacsony száma. A népesség fogy, a képzettség minden szinten alacsony, az aktivitási mutatók rosszak. Az infrastruktúra kiépítettsége és az információhoz való hozzájutás szintén megoldásra vár. Kunágotán szintén a helyi erőforrásoknak megfelelő vállalkozásokat volna célszerű ösztönözni a település vezetésének összefogva olyan szervezetekkel, melyeknek van ereje – és önéreje – pályázati forrásokkal elősegíteni az aktivitást.

Magyarbánhegyes. Értéke: 5, 55. Helyezése: 34. A község a házi orvosokkal való ellátottsága kiváló. Magyarbánhegyes demográfiai helyzete a környező településekhez hasonlatos. A lélekszám csökken, elvándorlás figyelhető meg. A képzettségi szint alacsony, a foglalkoztatottak és a munkanélküliek száma a megyei szinthez képest átlagosnak tekinthető. A vállalkozások száma igen alacsony, a személyi jövedelem-befizetés szintén. A kommunikációs rendszereket nem sikerült kellően kiépíteni. Közúti megközelíthetősége az út minősége és hossza miatt is nehézkes.

Magyardombegyház. Értéke: 3, 07. Helyezése: 74. A község az utolsó előtti az emberi erőforrás rangsorban. Szinten nincs olyan tényező, amelyben kimagasló volna pozitív értelemben. Több, mint 1, 5 %-kal csökken a népessége évről évre, az elvándorlás és az idős korúak száma magas. A településen nincs házi orvosi ellátás, könyvtár és Internet-szolgáltatás. A kicsivel 300 fő fölötti településen mindössze öt vállalkozót találunk, ennek megfelelően a foglalkoztatottak aránya kicsivel haladja meg a 12 %-ot. A fenti negatív adatokhoz társul még az alacsony képzettség, a községben egyetlen diplomás dolgozik. A legközelebbi megyeszékhelyhez egy órát kell utazni közúton, vonattal megpróbálni is reménytelen.

Medgyesbodzás. Értéke: 4, 82. Helyezése: 57. Itt figyelhető meg a legintenzívebb népességfogyás és elvándorlás a Mezőkovácsházai kistérségben. Az időskorúak száma még nem kifejezetten magas, de ha a tendencia folytatódik, akkor öt-tíz éven belül e ténnyel is számolni kell. Az érettségizettek, diplomások aránya alacsony, főként az értelmiségi réteg keres magának máshol lehetőséget. Az eltartottak és munkanélküliek aránya átlag feletti, ami tovább nehezíti a helyi önkormányzat amúgy sem könnyő helyzetét. A gyenge vállalkozói rétegtől és alacsony helyi adóbevételből nem tud kiépíteni egy alapfokú infrastruktúrát, ami szintén nem vonzó az itt megtelepedni kívánóknak. Az itt élőknek legalább 30-40 percet kell autózniuk a legközelebbi városig és ha valaki otthonában nem tudja megengedni magának az internetezés lehetőségét, akkor valóban el van zárva az információtól. Munkalehetőséget adott volna a képzetlenebbek számára egy nagyobb üzem felépülése a közeli Medgyesegyházán, de a mezőgazdaság védelme érdekében leszavazták a helyi lakosok a terveket.

Medgyesegyháza. Értéke: 5, 34. Helyezése: 43. A kistérség községei közül itt a legalacsonyabb a népességcsökkenés mértéke és a közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők aránya. Ennek vélhetően oka az őstermelők és a fiatalok magasabb aránya, az itt élők aktívak. A képzettségi szint átlagos, a felsőfokú képesítéssel rendelkezők arányának növelése kívánatos, bár a helyi munkahelyek inkább a jó szakmunkás rétegre tartanak igényt. Kistérségi szinten a foglalkoztatottság megfelelő, a munkanélküliek aránya jó. Az őstermelők magas száma miatt a bejelentett vállalkozók száma alacsony. A települési közmvévek kiépítése megfelelő, az Internet-hálózat kiépítése folyamatban van. Medgyesegyháza elérhetősége nagyobb városokból nehéz, az oda vezető úthálózat minősége rossz. Fejlődést a helyi mezőgazdasági termelők támogatása, az őket támogató infrastruktúra kiépítése és az oktatás fejlesztése jelenthetné.

Mezőhegyes. Értéke: 6, 31. Helyezése: 11. A városban az elvándorlás az átlagosnál nagyobb, míg az időskorúak és a közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők száma a megyei átlagnál kedvezőbb. A írni-olvasni tudás jó, míg az iskolai végzettség területén egy kisvároshoz képest az érték alacsony. A foglalkoztatottság a település periférikus helyzetéhez képest kiváló –

köszönhető ez főként a helyi Mezőhegyesi Ménesbirtok Rt-nek, mely évtizedek óta a legnagyobb foglalkoztató. Így a vállalkozások száma közepes, míg az egy főre jutó személyi jövedelemadóban jó helyezést ért el Mezőhegyes. A vonalas infrastruktúra kiépítése megfelelő, az információhoz való hozzájutás már nehézkes. Megközelítése – mivel határszéli település – körülményes, a megyeközpontokat 60-70 percen belül lehet elérni.

Mezőkovácsháza. Értéke: 6, 27. Helyezése: 13. Mezőhegyestől mindössze két hellyel marad le a dél-békési város, pedig egyben a kistérség központja is. Erős a népességcsökkenés és az elvándorlás. Az idősök aránya magas. Az iskolai végzettség jó, a diplomások száma az átlagnál magasabb, bár feltételezhetően csak a lakhelyük van ide bejelentve. Igen sok diplomás Békés megyében lakóhellyel rendelkezik, de már az ország más felén dolgozik rendszeresen. A munkanélküliek és eltartottak száma az átlagnál is magasabb. A gazdasági mutatók erősebbek, infrastruktúrában egyértelműen jobb a környékbeli településekhez viszonyítva. A lakosságszámhoz viszonyítva kevés könyvtárral rendelkezik, viszont az Internet elérése megfelelő. A környező városokat könnyen, míg más kistérségi központokat és megyeszékhelyeket nehéz megközelíteni.

Nagybánhegyes. Értéke: 5, 47. Helyezése: 36. A település adatainak vizsgálata kapcsán a legfeltűnőbb az analfabéták alacsony száma és e községhez mérten jó képzettségi mutatók. Ennek ellenére az elvándorlás magas, a munkanélküliek és az eltartottak száma szintén. Gazdasági ereje a községek rangsorában megfelelő. A helyi infrastruktúra állapota heterogén: a vezetékes vízzel ellátott háztartások száma alacsony, míg a hálózati gázbekötések száma kifejezetten magas. A személygépjárművel rendelkezők aránya magas, de erre szükségük is van a térségi és megyei központok távolsága miatt. További hiányosság még az információhoz való hozzájutás nehézsége; fejleszteni kell az Internet elérést a közoktatási intézményekben.

Nagykamarás. Értéke: 5, 55. Helyezése: 33. Leginkább pozitív érték az elérhetőség Nagy Kamarás kapcsán, melyhez sajnos kis létszámú személygépjármű társul. Az alacsony járműállomány oka az igen településen lévő kevés vállalkozás és a munkahelyek hiánya. A kevés munkahelyen is alacsony az adófizetés, így természetesen a jövedelem is. Községi átlag alatti az általános iskolai és az ennél magasabb befejezett iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, ami komoly kihívást jelenthet hosszú távon. Az alacsony végzettséghez társul az átlagnál magasabb eltartotti létszám, mai előregedést vonhat maga után. A település elérése jó, leszámítva a közutak igen rossz állapotát.

Pusztatölaka. Értéke: 2, 93. Helyezése 75. A zsáktelepülés a megye rangsorában az utolsó helyen szerepel erős elvándorlással és népességcsökkenéssel. Egyedüli pozitívuma a kis népességszámhoz viszonyítva az inaktívak és az eltartottak aránya alacsony. Zsáktelepülés lévén az elérhetőségi mutatói a legrosszabbak közé sorolhatók, információval való ellátottságban szintén van fejlődési lehetőség. Az összes képzettségi mutató alacsony, a diplomások száma 4, ami nem éri el az egy százalékot. Pusztatölakán 7 vállalkozás működik, beleértve az egy fősz mezőgazdasági vállalkozásokat is. A községben járva találni egy élelmiszerboltot, melynek a kínálata optimista hozzáállással is szegényes. Az alapinfrastruktúra kiépítettsége közepes.

Végegyháza. Értéke: 4, 95. Helyezése: 52. Végegyháza kedvezőtlen földrajzi elhelyezkedése ellenére a községek között jó helyen szerepel. Bár népességmegtartó képessége átlagos és az elvándorlás is figyelemre méltó az infrastruktúra állapota jónak mondható. A képzettség

szintje az átlagosnál alacsonyabb, az eltartottak aránya a községek arányában jónak tekinthető. Az adófizetés és a vállalkozások száma alacsony. A településből csak a környező városok vannak közel, a többi lehetőséghez sokat kell autózni. Ennek ellenére a személygépjármű állomány alacsony. Az Internet elérés, a könyvtár és a kábeltelevízió-lefedettség még szintén fejlesztésre szorul.

5. Az Orosházai Kistérség településeinek részletes elemzése

Békéssámszon. Értéke: 5, 38. Helyezése: 41. A település népessége stagnál, az időskorúak száma nem kifejezetten magas, ennek oka a roma népesség magas száma. A község nagyságához képest az iskolai képzettség megfelelő, a foglalkoztatottság szintén. A vállalkozások száma alacsony, a személyi jövedelemadó befizetés ehhez mérten jónak tekinthető. A vizsgált időszakban a településen sem könyvtár, sem Internet-hozzáférés nem állt a lakosság rendelkezésére. Sajnálatosnak tekinthető, hogy nem megfelelő a közlekedési elérhetősége e zsáktelepülésnek és a személygépjárművek háztartásokhoz viszonyított aránya is alacsony. A gázbekötések száma arányaiban kevés, kábeltelevízió-előfizetésre kevés háztartásnak van lehetősége.

Csanádapáca. Értéke: 4, 59. Helyezése: 60. E község népessége is csökken, a közgyógyellátási igazolványok száma magas, az egy házi orvosra jutó lakosságszám közepes. Igen magas a munkanélküliek és inaktívak aránya, ezzel párhuzamosan a vállalkozások száma alacsony, a személyi jövedelemadó mértéke szintén. Földrajzi elérhetősége nehéz, főként a kistérségek megközelítése tart hosszú ideig. A lakosoknak a könyvtárból, a televízióból és az Internetről sem könnyő Csanádapácán információhoz jutni.

Csorvás. Értéke: 5, 91. Helyezése: 22. E 2006-ban várossá nyilvánított település nem büszkélkedhet jó demográfiai adatokkal. Magas a közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők aránya. Városhoz mérten kevés diplomással rendelkezik, az egyéb iskolai végzettségűek száma közepes. A város foglalkoztatási helyzete fejlesztésre szorul, az eltartottak aránya magas. Csorvás infrastrukturális ellátása megfelelő. A felmérés időpontjában nem rendelkeztek a település közoktatási intézményi Internet-eléréssel. Főútvonal melletti elhelyezkedés miatt könnyen meg lehet közelíteni Csorvást.

Gádosor. Értéke: 5, 45. Helyezése: 39. A község népessége fogy és az elvándorlás is jelentős. Még nem kifejezetten magas az időskorúak aránya, a házi orvosokra jutó lakosságszám optimális. Az analfabéták száma magas, a magasabban képzettek aránya alacsony. A foglalkoztatottság községek szintjén jónak tekinthető, bár a munkanélküliek és az inaktívak aránya magas. A gazdasági erő gyenge, a személyi jövedelemadó egy főre jutó mértéke megyei szinten közepes. A közművekkel való ellátottság megfelelő, a személygépjárművek egy háztartásra jutó mennyisége alacsony. Az Internet-ellátottság alacsony, a könyvtárak lakossághoz viszonyított mennyisége nem elegendő. A község elérhetősége az útminőséget figyelembe véve mind gépjárművel, mind tömegközlekedési eszközzel nehéz.

Gerendás. Értéke: 4, 93. Helyezése: 53. A település a rangsor második felében foglal helyet. A községben nincs könyvtár és közoktatási intézményekben Internet-hozzáférési lehetőség.

A személygépjármű-ellátottság ugyan közepes, de a közeli városokon kívül nehéz megközelíteni a megyeszékhelyeket és a kistérségi központokat. A lélekszám csökken, a fiatalok elvándorolnak. A lakosság képzettsége a megyei átlagnál alacsonyabb. Vállalkozások számában és személyi jövedelemadóban a községek között jól áll Gerendás, a foglalkoztatottsága jónak tekinthető. A közművek között a hálózati vízellátásban kifejezetten gyenge.

Kardoskút. Értéke: 6, 89. Helyezése: 4. A községek között Kardoskút áll az élen. E helyezés főként a kedvező elérhetőségének, gazdasági mutatóinak és képzettségeinek köszönhető. A népességszökkenés e községben is jelentős, az időskorúak aránya a többi községhez képest alacsony. A lakosság írni-olvasni tudása kiváló, az érettségizettek és diplomások aránya a községek között jó. Az eltartottak, munkanélküliek és inaktívák száma a településnagysághoz képest kielégítő. A közel 400 ezer forintos fejenkénti személyi jövedelemadó-befizetés mindössze négyezer forinttal haladja meg Orosháza lakosságáét. Az Internet-hozzáférés nem kellően kiépített. Összességében a képzettség megfelelő, a vállalkozási lehetőségek bővítésével és a kommunikációs lehetőségek fejlesztésével lehetne csökkenteni az elvándorlást és növelni a szaporodási kedvet.

Nagyszénás. Értéke: 5, 73. Helyezése: 29. Nagyszénáson a képzettségi arányok alacsonyak, az analfabéták aránya magas. Az eltartottak és a foglalkoztatottak száma kedvezőnek mondható. A háztartások személygépjárművel és kábeltelevízió-előfizetéssel való ellátottsága alacsony, a hálózati víz- és gázbekötések száma jó. Mint e térségben sok helyen az Internet-ellátottság nem megfelelő. A községből a nagyobb településeket nehéz megközelíteni.

Orosháza. Értéke: 7, 3. Helyezése: 3. A város harmadik helyen szerepel a települések rangsorában. A szaporodási kedv itt is alacsony és a vándorlási egyenleg – 0,6 % körüli. A város viszonylag fiatal és a képzettségi mutatói kifejezetten jók. A felsőfokú végzettséggel rendelkező arányában a harmadik helyen áll annak ellenére, hogy csak kihelyezett főiskolai kar működik Orosházán. A foglalkoztatottság helyi viszonylatban magas, eltartottak száma alacsony. A közművek jól kiépítettek, az Internet-elérések száma megfelelő. Mivel e város kistérségi központ, így a megyeszékhelyek elérését célszerű vizsgálni. E területen nem túl magas a pontszáma, de nagyon sok funkcióját képes betölteni.

Pusztaföldvár. Értéke. Helyezése: 28. A földrajzi fekvése ellenére e helyezés kimagasló. Népességfogyása igen gyors, több, mint 1, 3 % egy év alatt, melyet még erős elvándorlás is terhel. Az idősek aránya nem kifejezetten magas. A képzettség a végzettek minden csoportjában alacsony. A foglalkoztatottak és eltartottak aránya megfelelő, a gazdasági mutatók közepesek. A háztartások hálózati vízzel való ellátottsága nem éri el a 40 %-ot. A városokat viszonylag rövid idő alatt, míg a kistérségi központokat és megyeszékhelyeket már csak 20-30 perc alatt lehet megközelíteni autóval. A könyvtárakhoz és az Internethez való hozzáférés közepesen megoldott.

Tótkomlós. Értéke: 6, 45. Helyezése: 6. A település helyezése meglepő, hiszen fekvése és demográfiai mutatói nem igazán kedvezőek. A városok között is magas a képzettségi szint a településen. A foglalkoztatottság és az inaktívák aránya jó és az egy főre jutó személyi jövedelemadó összege is példás nagyságához képest. Az infrastruktúra kiépítettsége például, egyedül az Internet-hozzáférés és a könyvtárak mennyisége kifogásolható. Kiváló viszont a városból a nagyobb településekhez való átlagos elérési idő. Összességében elmondható, hogy

egy valódi térségi központról van szó, melynek a népesség megtartására és a fiatalokra kellene nagyobb figyelmet fordítania.

6. A Sarkadi Kistérség településeinek részletes elemzése

Biharugra. Értéke: 5, 49. Helyezése: 35. A Sarkadi – halmozottan hátrányos – kistérség községei között igen előkelő helyezéssel bír Biharugra. Egy százaléknál nagyobb a népességcsökkenés és az elvándorlás mértéke is. Házi orvosokkal való ellátottsága az átlag alatti. Az analfabéták aránya átlagos, az általános iskolai, középiskolai és felsőfokú végzettségűek népességhez viszonyított aránya megfelelő. A községekhez viszonyítva a foglalkoztatottság, az inaktivitás és az eltartottak aránya elfogadható. Az elérhetőség számszerű mutató jók, a gyakorlati megközelíthetősége a megye északkeleti településeinek összességében az úthálózat miatt rossz.

Doboz. Értéke: 5, 72. Helyezése: 30. A városok közötti közepes helyezés mutatja azt, hogy mutatói nem tartoznak a legjobbak közé. E mutatók kapcsán a kultúrához való hozzáférés szorul leginkább fejlesztésre, ugyanis mind az Internet-ellátottság, mind a kábeltelevízióhoz való hozzáférés átlag alatti. A lakosság vezetékes vízhez és gázhoz való hozzájutása megfelelő. A munkanélküliség és az inaktivitás szorul fejlesztésre a leginkább a foglalkoztatottság mutatói közül. A gazdasági mutatók átlagosak, melyet valószínűleg a közeli megyeszékhely és Gyula munkahelyei segítenek. Napközben a helység buszmegállóiban ötven fölötti kerékpárokat lehet megszámolni, ami jelzi az ingázás nagy arányát és az alacsony személygépjármű-mennyiséget.

Geszt. Értéke: 3, 35. Helyezése: 73. E község helyezését csak Magyardombegyház és Pusztatottlaka múlja alul. Nagy eredményeket tesz e község vezetése az analfabétizmus kezeléséért és azért, hogy minél többen befejezzék az általános iskolát. Erre igen nagy szükség van, mivel a képzett munkaerőre a környék foglalkoztatói között kevés az igény és nagy a roma lakosság aránya. Az érettségizettek aránya Geszten nem éri el a 7, a diplomával rendelkezők aránya az 5 %-ot. A szaporodási kedv magas, az fiatal korúak arányában az idős korúak alacsony létszámmal rendelkeznek. A foglalkoztatottak aránya nem lépi a 15 %-ot, ehhez mérten a vállalkozások száma és az adófizetés mértéke is igen alacsony. A lakosság életét megkönnyítő infrastrukturális feltételek alacsonyak, a személygépjárművel és kábeltelevízióval való ellátottság szintén nem megfelelő. A községből sok időbe telik megközelíteni a városokat, kistérségi központokat és megyeszékhelyeket egyaránt.

Körösnyágharsány. Értéke: 3, 52. Helyezése: 71. Geszthez hasonlóan igen alacsony az emberi erőforrás átlagos mutatója. A község egészségügyi mutatói rosszak, itt a legnagyobb a közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők aránya: 19, 79 %. Az egy házi orvosra jutó lakosságszám is igen magas, ami szintén nem kedvező. A képzettségi mutatók kedvezőtlenek, így nem meglepő, hogy alacsony a vállalkozói aktivitás és az adófizetés egy főre jutó nagysága. A község elérhetősége rossz.

Méhkerék. Értéke: 5, 26. Helyezése: 47. Az erős elvándorlás ellenére még mindig magas a fiatalok aránya és a szaporodási kedv is. A korábbi kedvező képzettségi mutatók mára már leromlottak és magas az inaktív és munkanélküliek statisztikai mutatója is. A lakosság körében sokan östermelők, ami mellett álláskeresőként bejelentkeznek ellátásra vagy rendszeres szociális segílyt igényelnek az önkormányzattól. Az infrastruktúra kiépítettsége

megfelelő. Sarkad és Gyula közelsége miatt a városokhoz gyorsan el lehet érni, a megyeszékhelyek viszont távol helyezkednek el.

Mezőgyán. Értéke: 3, 4. Helyezése: 72. A vizsgált időszakban több, mint 3, 5 %-kal többen költöztek el a községből, mint ahányan lakhelyül választották. A közép- és felsőfokúak arány igen-igen alacsony. Száz főre alig több, mint kettő vállalkozás jut, ami nem meglepő, hiszen a község nehezen megközelíthető, az infrastrukturális mutatói rosszak és a személygépjármű-ellátottság is kedvezőtlen. Ha csak magas költséggel lehet megoldani az áruszállítást, akkor érthető, hogy a vállalkozások miért nem preferálják a távoli helységeket. A foglalkoztatás bővítéséhez megoldást jelenthetne a távmunka, de ehhez sem a lakosság képzettségi szintje, sem az Internettel való ellátottsága nem megfelelő.

Sarkad. Értéke: 5, 88. Helyezése: 23. Kistérségi központhoz képest helyezése nem túl előkelő. A nagyszámú roma lakosság miatt az idős korú lakosok aránya átlagos, a népesség lélekszáma stagnál. Alacsony a közgyógyellátási igazolványok száma. A képzettség – főként a közép- és főiskolát végzettek körében – alacsony. Magas az inaktivitás és a munkanélküliség szintje, így a vállalkozások száma és a személyi jövedelemadó egy főre jutó összege is kevés. Az Internet-ellátottság kedvező, bár ilyen lakosságszámhoz több könyvtár indokolt lenne. A nagyobb városok elérhetősége kedvező, ennek ellenére ajánlatos volna a közeli Romániával erősíteni a kapcsolatokat.

Sarkadkeresztúr. Értéke: 5, 35. Helyezése: 42. A kistérségben a község mutatói nem túl kedvezőtlenek. Népségmegtartó képessége alacsony, aminek oka lehet az alacsony vállalkozói aktivitás, a magas munkanélküliség és a meglévő iparágak jövedelmezőségi szintje. Az átlagos infrastrukturális ellátottságú településen a személygépjárművek aránya alacsony, az információhoz jutás nem kedvező. A városokat könnyő, míg a több funkciót ellátó kistérségi központokat és megyeszékhelyeket nehezebb megközelíteni Sarkadkeresztúrról.

7. A Szarvasi Kistérség településeinek részletes elemzése

Békésszentandrás. Értéke: 6, 22. Helyezése: 15. A község szerencséje, Szarvastól mindössze néhány kilométerre fekszik, így könnyedén elérhetőek azok a szolgáltatások, melyek helyben nem költséghatékonyak. Az analfabéták aránya kifejezetten kedvező, hiszen nem éri el arányuk az egy százalékot. A községek átlagához képest a képezettség jónak tekinthető és az eltartottak aránya is kedvező. A vállalkozási hajlandóság és az adófizetés átlagos, a személygépjármű-ellátottság jó. Az Internet-hozzáférés és a könyvtárak helyzete még fejlesztésre szorul. Nagy előnye Békésszentandrásnak a viszonylag nagyarányú diplomával rendelkező és a könnyő elérhetőség.

Csabacsüd. Értéke: 5, 82. Helyezése: 25. E Szarvas vonzáskörzetében lévő saktábla szerkezetű település szintén sokat fordít a képzettségre. A foglalkoztatottságban segítségére van a közeli város, így jó értéket tud felmutatni. A vállalkozások aránya kedvező községi szinten, bár az egyéni vállalkozók itt is túlsúlyban vannak. A közelművek állapota megfelelő, a közoktatási intézmények Internet-ellátottsága alacsony fokú. Az idősek aránya és az elvándorlás még nem jelent komoly gondot, viszont a népesség csökkenése éves szinten megközelíti az 1 %-ot.

Kardos. Értéke: 4, 41. Helyezése: 66. A Kondoros és Szarvas közötti község demográfiai mutatói megyei szinten a legrosszabbak között említhetők. A népességfogyása 2 % fölötti, a vándorlási különbözet – 4, 18 %. A községben nincs háziorvos, könyvtár és a statisztikai felmérés időpontjában mindössze három helyen férhetett hozzá szabadon a közel 800 fős lakosság az Internethez. Ennek ellenére a munkanélküliek és inaktívak együttes aránya meghaladja az 52 %-ot, ami megyei szinten igen pozitív. A vállalkozási hajlandóság alacsony, melynek oka lehet a nehéz megközelíthetőség és a információ hiánya.

Kondoros. Értéke: 5, 94. Helyezése: 19. A jelentős népességcsökkenéssel bíró községben szintén elvándorlás figyelhető meg, viszont igen alacsony a közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők száma. A képzettségi szint közepes, a foglalkoztatottak és eltartottak aránya megyei szinten jónak tekinthető. Az infrastruktúra kiépítettsége megfelelő, a személygépjárművekkel való ellátottság és a kábeltelevízió-kiépítettség a községekhez mérten kiváló. A nagyobb városok és kistérségi központok elérhetősége közepes. Kondoros nagysága, fejlettsége és vonzáskörzete alapján az érettebb községekhez tartozik Békés megyében.

Örménykút. Értéke: 3, 58. Helyezése: 70. Örménykút a rangsor utolsó decilisében helyezkedik el eredményei alapján. A község gyenge pontja a nehéz közlekedési elérhetősége, melyhez hozzájárul az infrastruktúra kiépítettségének alacsony foka, vállalkozások így nem szívesen választják székhelyül. A nehéz elérhetősége mellett a lakosság információhoz jutása is korlátozott, hiszen a település könyvtárral és Internettel nem rendelkezik és a kábeltelevízió kiépítettsége az átlagnál is alacsonyabb. A községben mindössze öten rendelkeznek felsőfokú végzettséggel, ami nem éri el a lakosság 1 %-át.

Szarvas. Értéke: 6, 22. Helyezése: 14. A kistérségi központban szintén népességcsökkenés figyelhető meg. A háziorvosi ellátottság jó, az idősök lakossághoz viszonyított aránya kedvező. Optimális helyezése főként a magas képzettségű lakosságnak köszönhető. A helyben működő főiskolának köszönhetően a diplomával rendelkezők aránya kimagasló. Alap- és középfokú végzettségűek aránya szintén figyelemre méltó. A foglalkoztatottság kedvező szintje mellett sajnos az inaktívak létszáma is magas. Az infrastruktúra kiépítettsége megfelelő, a háztartások személygépjárművel való ellátottsága jó. A kistérségi és megyei központokat csak hosszú autózás után tudjuk megközelíteni, de ezt kárpótolja a város viszonylag nagyszámú szolgáltatása.

8. A Szeghalomi Kistérség településeinek részletes elemzése

Bucsa. Értéke: 4, 47. Helyezése: 63. A megye legészakibb településéről a megyei térségi központokat igen sok idő alatt tudjuk csak megközelíteni, még a közeli városok is közel félórányi távolságra vannak autóval. A községben főként mezőgazdasággal foglalkoznak, az érettségizettek és diplomások aránya átlag alatti. Igen magas a munkanélküliek és inaktívak aránya. A nehéz megközelíthetőség és az alacsony személygépjármű-ellátottság mellett a vállalkozások száma kevés. A községben a 100 főre jutó vállalkozások száma nem éri el a hármat. A helyi szolgáltatások és vállalkozások erősítésével a lakosság elvándorlása csökkenthető lenne.

Dévaaványa. Értéke: 4, 96. Helyezése: 51. A városok között Dévaaványa szerepel a rangsor végén. Kedvezőtlen helyzete egyrészt a rossz elérhetőségben, másrészt a rossz

foglalkoztatottsági mutatókban keresendő. Bár elvándorlás tapasztalható, a demográfiai adatai nem kifejezetten rosszak. A képzettségi szint a városban nagyságához képest alacsony, ami oka lehet a magas inaktivitásnak. Alacsony a vállalkozások száma, így a helyi adófizetésből nem tud a település az infrastruktúrára és a kultúrára megfelelő pénzügyi eszközöket fordítani. A térségi centrumok megközelítése sok időbe és költségre kerül, így funkciók helyi erősítése javasolt.

Ecsegfalva. Értéke: 4, 5. Helyezése: 62. E nehezen elérhető község személygépjármű-ellátottsága igen alacsony. A vállalkozások száma és a személyi jövedelemadó-fizetés ennek megfelelően még a községek átlagát sem éri el. Minden ötödik háztartás rendelkezik kábeltelevízió-előfizetéssel és a könyvtárszolgáltatás is fejlesztésre szorul. A képzettség mind a négy célcsoportban az átlag alatt szerepel, az érettségizettek és diplomával rendelkezők aránya igen alacsony.

Füzesgyarmat. Értéke: 5, 11. Helyezése: 49. Demográfiai helyzete a többi észak-békési várossal hasonlatosan kedvezőtlen, népességfogyás és elvándorlás egyaránt megfigyelhető. Háziorvosi ellátása közepes, az időskorúak aránya jó. A képzettségi szint a diplomások arányán kívül elfogadható. Gazdasági helyzete a korábbi évtizedekhez képest romlott. Jelenleg a fő megélhetési forrás – az idegenforgalom – kezdi visszanyerni korábbi erejét. A másik hagyományos lehetőség a mezőgazdaság adja a másik fő pozíciót. Főként a mezőgazdasági termelőknek köszönhetően viszonylagosan magas a személyi jövedelemadó fizetés egy főre jutó összege. Mindössze egy könyvtár és huszonegy internet-csatlakozási pont szolgálja ki a hatezernél több lakost. Alacsony személygépjármű-ellátottság mellett a lakosok hosszú utazás alatt férhetnek hozzá a fejlettebb szolgáltatási lehetőségekhez.

Kertészsziget. Értéke: 4, 3. Helyezése: 67. A nem egészen ötszáz fős lélekszámú község megközelíthetősége igen nehéz. Vállalkozásainak száma a megyében a legalacsonyabbak közé sorolható, adóbevétele szintén. A településen nincs háziorvos, az időskorúak aránya meglepően alacsony. Sajnos az elvándorlás jelentős. A községben a képzettek gyakorlatilag hiányoznak. Az alap-, közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya még e kis települések szintjén sem megfelelő. A gyenge vállalkozási aktivitás ellenére a foglalkoztatási mutató közepesek. Járműállománya kevés, infrastruktúrája átlagosan kiépített, viszont a kábeltelevízió-hálózat fejletlen.

Körösudány. Értéke: 5, 47. Helyezése: 37. Megyénk legifjabb városában jelentős elvándorlást tapasztalhatunk, bár a szaporodási hajlandóság átlagos. A képzettségi mutató a kisvárosi átlaghoz megfelelnek, viszont a munkanélküliség és az inaktivitás igen magas. A vállalkozások lakosságszámhoz viszonyított aránya alacsony, e mellett a foglalkoztatottság és az eltartottak aránya jónak mondható. A vezetékes víz- és gázhálózat kiépítettsége megfelelő, azonban a háztartások személygépjárművel és kábeltelevízióval való ellátottsága fejletlen. A fejlettebb települések elérhetősége nehéz.

Körösújfalú. Értéke: 4, 43. Helyezése: 64. A község roma lakosságának köszönhetően nem negatív a népességváltozás, bár az elvándorlás és az idős korúak aránya igen magas. Kiemelkedő a közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők aránya és nincs háziorvos a településen. Az általános iskolai végzettséggel bírók aránya átlagos, a közép- és felsőfokúak aránya átlag alatti. A távoli községben kevés a vállalkozás és a foglalkoztatottsági mutatói a

kistérségben a legrosszabbak. A nehéz megközelíthetőség ellenére a gépjárművel kevesen rendelkeznek és az infrastruktúra kiépítettsége sem megfelelő.

Okány. Értéke: 5, 15. Helyezése: 48. Okányból igen nagy az elvándorlás, éves szinten 1 % fölötti. A község népességmegtartó képessége alacsony. Az analfabéták aránya 4, 53 %, ami a roma népesség alacsony képzettségi szintjének köszönhető elsősorban. A vállalkozások száma igen kevés, ami alacsony foglalkoztatottsággal párosul. A megyében a legalacsonyabb a személygépjármű-ellátottság, így ez e távoli községből nagyon megnehezíti a helyben lakók életét.

Szeghalom. Értéke: 6, 42. Helyezése: 8. A várakozásoktól eltérően előkelő helyen szerepel e város. Az idős korúak aránya alacsony, bár az elvándorlás magas. Elsősorban a magas képzettségi szintje emelte Szeghalmot Gyomaendrőd elé. Az érettségizettek és diplomások aránya kifejezetten jónak mondható. A foglalkoztatottság és az eltartottak aránya megfelelő. A vállalkozási hajlam és az adófizetés is meghaladja a térség településeinek átlagát. A közművek kiépítettsége jó. Hasznos volna az elvándorlás csökkentése érdekében a fiatalokat érintő fejlesztéseket, programokat, lehetőségeket bővíteni.

Vésztő. Értéke: 5, 44. Helyezése: 40. Vésztőn szintén magas nagy az elvándorlás, és főként a fiatalok elvándorlása. Alacsony az érettségivel és diplomával rendelkezők aránya. A vállalkozások száma igen alacsony, így a munkanélküliek és az inaktívak aránya is átlag alatti. Az infrastruktúra kiépítettsége megfelelő, bár az oda vezető úthálózat sokszor kihívásokkal szolgál a vezetőknek.

Zsadány. Értéke: 4, 87. Helyezése: 55. A község infrastruktúrában gyenge, egyedül hálózati vízbekötésekben közepes megyei szinten. A személygépjárművek és a kábeltelevízió előfizetések aránya alacsony. A megyeközponttól majdnem egyórányira található településen kevés vállalkozást találunk, a foglalkoztatottság alacsony, az eltartottak száma magas. A megélhetés nem könnyű, az egy főre jutó személyi jövedelemadó évi 177 ezer forint körüli. A képzett munkaerő elköltözik, így az érettségizettek száma alacsony. Az Internethez kevés a hozzáférés és az egyéb információkhoz is nehezen tudnak a lakosok hozzájutni.

IV. Empirikus vizsgálataim Békés megyében

A Sarkadi kistérség egyike a megye halmozottan hátrányos három kistérségének. A kistérség népsűrűsége és urbanizáltsági foka is erőteljesen elmarad az országos átlagtól, de még a megyei átlagtól is. E hátrányos térségre azért esett választásom, mivel a települések vezetőinek válaszaira voltam kíváncsi, hogy egy ilyen hátrányra milyen megoldásokat találnak. Vajon hogyan tudják feldolgozni és milyen kitörési pontokat látnak e több ponton is nehéz szituációban?

1. A Sarkadi kistérség emberi erőforrásainak empirikus megismerése

A szerző kutatása alapján megállapítható, hogy a Sarkadi kistérség Békés megye egyik legtöbb területen „gyengélkedő” térsége. E fejezet célja a kistérség bemutatása után a Sarkadi Kistérségben lévő települések helyzetének feltárása, megtapasztalása az „írásztalon túli világ” bemutatása. A tizenegy településből nyolcban végeztem interjúkat a települések vezetőivel, polgármesterekkel, jegyzőkkel. A kérdéseim az emberi erőforrás jelenlegi helyzetére és jövőbeli kilátásaira vonatkoztak. Megkérdezésem célja egyrészt az emberi erőforrások statisztikai adatokon túli felmérése, másrészt a helyi vezetők jövőképeinek megismerése volt.

2. A Sarkadi kistérség bemutatása

A Sarkadi kistérség Békés megye egyik halmozottan hátrányos helyzetű kistérsége (KSH, 2003). Központi települése Sarkad város közel 11 ezer lakossal, melyhez tíz község kapcsolódik. A kistérség lakossága 2001-ben valamivel meghaladta a 25 ezer főt, ami egy közepes lakosság számának felel meg. Sarkad elsődleges kereskedelmi vonzással bír Sarkadkeresztúrra és Újszalontára, másodlagos vonzással Kőtegyánra és Méhkerékre, Mezőgyánra és Gesztre (TÁNCZOS-SZABÓ LÁSZLÓ 1981).

Természetföldrajzi szempontból a kistérség kedvezőtlen talajadottságokkal rendelkezik, igen magas a szikes földek aránya. E térségben folyik át a Holt-Sebes Körös és itt található a Begécsi-víztározót és a Biharugrai halastavakat. E vizeket a turisták szívesen felkeresik a Körös-Maros Nemzeti Park mellett.

Jelentős mezőgazdasági, gazdasági erővel nem rendelkezik a kistérség, az ipar döntően Sarkadon koncentrálódik. Az urbanizáltsági foka olyannyira alacsony, hogy nincs urbánusnak minősülő település, (FALUVÉGI A. 2000a) köszönhető a kedvezőtlen közúti és vasúti közlekedési szerkezetnek is. Ilyen feltételekkel nem meglepő, hogy az itt élők átlagos iskolai végzettsége alacsony, a magas szellemi értékekkel bírók nem tudják kihasználni képességeiket.

A Sarkadi-kistérség teljes mértékben rurális térségnek nevezhető és csak azért nem magasabb 10%-nál a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya, mert a 100 foglalkoztatottra jutó munkanélküli és inaktív személyek száma 127 és 245 fő közötti (CSATÁRI B. 2004). A kistérség lakónépessége igen alacsony, a kistérség elmaradott, a munkanélküliség igen magas (FALUVÉGI A. 2000A, FALUVÉGI A. 2000B).

A kistérségben a népességszám csökkenése már 1949 és 1980 között is településenként – Sarkad kivételével – jelentősen meghaladta az országos átlagot (TÓTH J. 1984). A statisztikai adatok azt mutatják, hogy ez a helyzet tendenciájában nem változott. Faluvégi Albert kutatása szerint a vándorlási különbözet – 9,1 és – 3,9 közötti 1000 lakosra vetítve 1990-től 1998-ig terjedő időszakban. E kutatás alapján elmondható, hogy a kistérség lakónépessége igen alacsony, az aktív keresők száma egy évtized alatt (1990-1999) közel 25%-kal csökkent és így nem meglepő, hogy átlagban közel 15%-kal csökkent az egy állandó lakosra jutó adóköteles jövedelem is (FALUVÉGI A. 2000a).

Mivel a kistérségnek nincs komoly természeti erőforrása, nem bír jelentős gazdasági erővel, ellenben demográfiai értelemben igen komoly deficittel bír, célszerű megvizsgálni, hogy milyen magas hozzáadott értékű tevékenységre lehet alapozni a fejlődését (Aradszki J. 1986). Könnyen belátható, hogy bármilyen tudásalapú tevékenység tervezése előtt javasolt feltárni a rendelkezésre álló emberi erőforrás minőségét, kialakulásának okait fejlesztése érdekében.

3. A Sarkadi-kistérség településeinek elemzése a vezetőkkel történt interjúk alapján

Biharugra

Biharugra jegyzője szerint a harmadik a településük az ország harmadik legöregebb települése. Jelenleg 1085 fő lakja, négy év alatt 300 fős csökkenés volt tapasztalható. Évente mindössze négy-öt gyermek születik, viszont a halálesetek száma igen magas, huszonöt-harminc egy évben. A fiatalok elmennek, mert kevés a munka. Nagyon büszkék arra, hogy nincsen etnikum. Szerették volna pótolni a lakosságot betelepültekből, de csak egy-két család jött. Bízna abban, hogy ha Körösnagyharsányban megnyílna a határ, akkor Romániából többen fognak jönni.

A településen három olyan foglalkoztató van, mely három főnél több embernek ad munkát. A legnagyobb foglalkoztató az önkormányzat. Az utána következő munkáltató baromfi- és kacsatenyésztéssel foglalkozik. A munkavállalók elmondták, hogy heti több, mint 200 óra munkával kapnak minimálbért. Ők teljes mértékben elégedettek, mert régebben sokkal többen dolgoztak ott és szerencsésnek vallják magukat e munkáltatóval. E kettő munkáltatón kívül van még egy halgazdaság, de ott csak öt-tíz fő dolgozik.

A háziorvos egyben gyermekorvos is, ezt nagy szerencsének tartják – azt a néhány gyermeket, aki születik nagyon jól el tudja látni. A nőgyógyász kéthavonta jön Biharugrára – a jegyző szerint ez bőven elég, mert Gyula nincs olyan messze, bárki el tud menni. A fogorvos hetente fél napot tölt itt, a többi szakrendelést Gyulán tudják elérni. Ez nem okoz a lakosságnak gondot – megszokták. Kérdésemre, hogy ki tudja-e a lakosok fizetni az utazási költséget nem kaptam választ.

Biharugra gazdaságában a megyére jellemző egyéni vállalkozói forma dominál. Elmondás alapján rajtuk – illetve a fent említetteken – kívül találunk még hét kiskocsmát és hét kicsi élelmiszerboltot. E kereskedelmi illetve vendéglátóipari egységeket kiemeli a jegyző, hiszen Körösnagyharsányban mindkettőből mindössze kettő található. A helyi adó éves átlagban vállalkozónként 20 ezer forint.

Jövőkép. A földrajzi adottságukat szeretnék kihasználni. Van egy 2000 hektáros halastavuk páratlan madárvilággal és egy 3000 hektáros nemzeti parkkal. A cél az idegenforgalom fejlesztése lenne.

A gondot az jelenti, hogy a halgazdaságnak három gazdája van. A tófenék magántulajdonban, a tófenék állami tulajdonban van, míg az egész tórendszer a Körös-Maros Nemzeti Park területén fekszik. Így semminek nincs gazdája, senki nem fektet be, nem lehet látogatni. Jelenleg a területet hatalmas fű borítja, de nem is bánja a halastavak bérlője, mert így legalább nem lopják a halakat. A páratlan madárvilág országos viszonylatban is kiemelkedő, de szemlélni nem lehet. Néhány éve a mezőgazdaságban nagyon sok volt a háztáji gazdaság, főként a sertésenyésztés, de már ennek sincs biztos piaca.

Jövőkép. Bízna még a biotermesztésben, – a jegyző állítása szerint – kapálni tudnak az emberek, ezt ötvözni kellene a feldolgozással. A feldolgozóüzemhez a településnek lenne önereje, mert a gázvagyonból a gázszolgáltató megvette a gázügyletet 2006-ban 50 millió forintért. Ennek ellenére a pénzből szociális otthonot akarnak kialakítani. A szerző véleménye szerint a jelenlegi állami támogatási rendszerben a szociális otthonok fenntartása felemészti a tulajdonosok vagyonát. A feldolgozóüzem – ismerve a helyi viszonyokat – sokkal nagyobb hasznot termelhetne, főként ha a szociális háló működtetésére fordított hatalmas összegeket is figyelembe vesszük.

Körösnyárharsány

E községben is kevesebben születnek, többen halnak meg. A tendencia az 1960-as évektől jelentkezik, mert a családok ekkortól kezdtek elvándorolni a városba. A fiatalok fogynak főként, mert tizenöt éve nincs munkalehetőség. A jegyző állítása szerint csupán hat-nyolc család települt be, főként idős házaspár.

Háziorvosuk nincs, csak egy helyettesítő orvos, mert a 705 lakosnak kevés a TB-kártyára kapott támogatása. Szakorvosi ellátásról egyáltalán nincs.

A fő foglalkoztató az önkormányzat, kizárólag nekik – a hat-nyolc fő pedagógusnak és a három hivatali dolgozónak – van felsőfokú képzése. Az iskolában is kevés a gyerek, az összlétszám mindössze 63 fő.

Sok mezőgazdasági vállalkozó van, de ők nem foglalkoztatnak, az egyedüli nagyvállalkozó csak foglalkoztat Körösnyárharsányban, a székhelye Biharugrán van. Az önkormányzatnak van egy csökkent munkanélkülieket foglalkoztató üzemük, ahol hulladékválogatással tudnak munkát adni. A településen 120 fő a munkanélküli, őket alkalmanként közmunkára foglalkoztatják, utána szociális segílyt kapnak.

Jövőkép. Szeretnék ipari és feldolgozóüzemet is létesíteni a jövőben. A környező településen sem találnak az emberek munkát.

Kötegyán

A kistérségben egyedül Kötegyánban nincs jelentős népességcsökkenés. A településről ugyan elmennek a felsőfokú képzettségű és szakképzett fiatalok, de két forrásból is érkeznek lakosok. Az olcsó lakhatás reményében főként városból jönnek a sokgyerekes családok. A visszatelepültek Mezőberényből, Mezőtúrról, Gyuláról, Békéscsabáról, Székesfehérvárról, Veszprémből, Tatóról települnek át, nekik fontos a határ közelsége, a romániai kötődés. Kötegyán segíti őket támogatással és a helyi viszonyokhoz képest kedvező oktatási

körülményekkel. A népesség utánpótlásának másik forrása Románia, magyar nyelvű nyugdíjasok érkeznek. Sok óvodás korú gyerek van ez által Kötegyánban, de kevés a születő. Nagy összegű a lakásfenntartási támogatás, erre 860 eFt-ot fizetnek ki havonta, melynek 10%-át a hivatal fizeti. A nagycsaládosok veszik igénybe az étkezési támogatást is. Az állami normatíva nem fedezi a tényleges költségeket. Az általános iskolában, óvodában együtt 15 millió forinttal kevesebb a normatíva, mint a tényleges költség, a családsegítő és gyermekjóléti támogatásnál csupán 50 % az állami normatíva.

Az általános iskola után a végzettek 95 %-a továbbtanul, de a többi diák hátrányos helyzetű, mindössze két-három fő megy szakiskolába. A községben 18-20 főnek van felsőfokú végzettsége, de helyileg nem laknak itt. Többnyire azért vannak ide bejelentve, mert olcsóbb a gépjármű után fizetendő adó – ők sokan Budapesten dolgoznak és harminc év alattiak. Diplomával a hivatalban rendelkezik két fő, a jegyző, a tanárok, óvónők és az orvos.

Kicsi a fejlesztési forrásuk – vadászturizmusra költenének.

Tíz mezőgazdasági vállalkozójuk van, de nehéz velük az együttműködés. Ők tőkeszegének, nem vigyáznak a környezetükre, tönkreteszik az utakat. 2004-ben megszűnt a Gyulai KTSZ varrodája, így jelentős foglalkoztatótól estek el. A kereskedelmet négy kocsmá és négy kisbolt jelenti. A vállalkozók éves iparozási adója 10-20 ezer forint közötti.

2002-ben volt egy MEH pályázat, ahol a kistérség önkormányzatai megfogalmazhatták céljukat és rangsorolni kellett. Megszületett a rangsor, de nem az első nyert, hanem az, aki bement lobbizni a Minisztériumba.

A háziorvosi ellátás megoldott, a szakorvosi ellátásra nincs keretük. Igen magas a közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők száma. A szociális háló jó – foglalkoznak a családból való kiemeléssel. A házi segítség és az étkeztetés kiválóan működik.

Jövőkép. Egy ökoparkban jelentős kopjafagyőjteményük van, környezetfejlesztésben gondolkodnak. Nem tolerálják a közösen megfogalmazott programokat a helyiek, nagy úr az irigység. A polgármesterasszony szerint tudatosabb választópolgárok kellenének. Mivel az iskola létszáma 160 fő állandóan (6-8 fő a mozgás), a tornatermük fejlesztését tervezik.

Újszalonta

A község valamivel több mint száz fős lakosságának többsége nyugdíjas vagy nem keresőképes. Aki munkaképes, az más településre ingázik. A lakosságot egy orvos szolgálja ki. Az iskola és a védőnő is közös Kötegyánnal. Felsőfokú végzettsége még a polgármesternek sincs. A zsáktelepülés főutcájának mindössze fele aszfaltozott, de a burkolt fele is erősen javításra szorul. A szerző megítélése szerint - a polgármesterrel készült interjú alapján – a településnek nincs jövőképe, a házak elhanyagoltak és nincs húzóerő és közösség.

Méhkerék

Méhkerék a 60-as évek végén a legszegényebb település volt a megyében. Adottságait tekintve előnytelen, közlekedési megközelítése az ország többi pontjáról nehéz, a határátkelő közelsége segíti őket. Talajadottságai kedvezőtlenek, földje szikes, vízállós.

Lakosai betelepült román jobbágyok voltak, napszámban dolgoztak a földeken, kubikolással foglalkoztak. Az 1960-as évek közepén jött egy agronómus, Ócsai József. Ő dolgozta át a mezőgazdasági termelést és átálltak a méhkerékiek a gabonatermesztésről a zöldségtermesztésre, először csak négy-öt család, majd az egész falu. Magyarország primőr

uborkatermelésének a 80%-át egykoron Méhkerék adta, évente 20-30 új ház épült. Kis területen sok munkával kiváló jövedelmezőséget lehetett elérni, három-négy év alatt egy háznyi jövedelmet tudtak háztartásonként megtakarítani. Most a jövedelmezőség sokkal rosszabb.

A demográfiai helyzetet vizsgálva csökken a gyereklétszám, tíz év alatt a 300-ról 220-ra esett vissza az iskolai létszám. A születések száma sokkal alacsonyabb, mint a halálozásoké. A Romániából betelepült lakosok által maradhat meg az egyensúly. Többen áttelepültek Romániából a forradalom után, a fiúk idenősültek. Sokan vallásosok, evangélisták, amennyi gyermeket (általában hatot-nyolcat) vállalnak, amennyit az isten megad, de közülük is sokan már külföldön dolgoznak.

A polgármester szerint – mivel mindent meg tudtak adni korábban a gyermekeiknek a szülők – a méhkeréki gyerekek intelligensebbek. A gyulai kórházban több, mint tíz orvos dolgozik Méhkerékről. A kedvező gazdasági fordulat után sok szülő vett házat a gyermekének és sokan Gyulán, Békéscsabán telepedtek meg.

A rendszerváltás után jelentős foglalkoztató üzemek szűntek meg: cukorgyár, kenderfonó, húszüzem. E településen is a legnagyobb munkáltató az önkormányzat. Ipari vállalat már nincs, hat-hét nagygazdálkodó van, melyek húsz-harminc hektáron termelnek. Néhány személy foglalkozik libatollal és van egy birkatartó telep. A gazdálkodók jelentős része egyéni vállalkozó vagy őstermelő, ők 500-1500 m²-en intenzív földművelést – fóliázás, szabadföldi zöldségtermesztés) végeznek. Sajnos ekkora területen ma már nem lehet a zöldségből megélni, így azok tudnak fennmaradni, akik a pályázati fejlesztésekkel tudnak élni, de az emberek többsége idegenkedik a hitelfelvételtől. Más vállalkozók nem jönnek a rossz közlekedés miatt. A helyi TÉSZ működik, de nincs akarat és bizalom a termelők részéről, magyarként adnak el spanyol, holland uborkát, paprikát, paradicsomot. Spanyolországban és Egyiptomban a termelési költség alacsonyabb az éghajlati viszonyok miatt, viszont nincs annyi tápérték a termésekben a rosszabb talajviszonyok miatt. A helyi lakosok munkához jutását negatívan befolyásolja, hogy sok román munkavállaló háromszáz forintos órabérért naponta átkerékpározik a határon.

A fóliázás sok betegséget okoz hosszú távon az embereknek, a folyamatos hőmérsékletváltozás az évek alatt tönkretesz a keringési rendszert, szív- és érrendszeri megbetegedéseket és reumát okoz. Ennek következtében igen sok a rokkantnyugdíjas Méhkeréken.

Jövőkép. A hulladék fóliákból szerettek volna műanyag-feldolgozó üzemet létrehozni, de a hatósági engedélyezésnél elakadt a folyamat. A jövő TÉSZ erősítésén, az összefogáson keresztül vezethet eredményre, illetve a kedvezőbb EU-s szabályozásokon. Jelenleg még nem az állam tartja el az embereket, de ez – a polgármester megfogalmazása szerint – csak az emberi ügyességnek köszönhető.

Mezőgyán

Mezőgyán jelenlegi népességszáma 1300 fő körül stagnál. Az 1970-es években nagyfokú volt a migráció, akkor az értelmiségiek többsége elvándorolt, csak a pedagógusok és a képzetlenek maradtak. 5%-os a visszavándorlás, azok tértek vissza, kik a városban nem tudtak érvényesülni. A cigányság aránya 30-40 %-os, vándorlásukra jellemző, hogy ritkán engednek magukhoz közel más nációt.

Néhány őstermelő foglalkoztat időszakosan, de rajtuk kívül kizárólag az önkormányzat foglalkoztat az iskolában és az óvodában. A helyi TÉESZ teremthet majd a későbbiekben

munkahelyeket, ha helyreáll anyagilag. A Mezőgyán vezetői nem is szeretnék egy bizonyos erőn felül támogatni a vállalkozásokat, mert félnek attól, hogy nagyon megerősödnek és magas lesz a befizetésük, melynek eredményeképpen jelentősen csökken az állami normatíva. Az egészség területén a védőnői szolgáltatást veszik igénybe a lakosok. Az iskolaorvos megegyezik a körzeti orvossal. Mobil szakorvos működik a településen, míg a fogászat közös Sarkadkeresztúrral.

A helyi értékek megóvására és az idegenforgalom fejlesztésére Közút – Kis-Sárrét Programot adtak be az Interreg III/a keretében, melyben Zsadány, Mezőgyán, Biharugra, Körösnagyharsány, Geszt pályázott. A közös pályázat célja a szolgáltatás, a turizmus, a történelmi emlékek és a természeti kincsek feltárása. Szerepel benne a geszti Tisza-kastély, az útfelújítás Mezőgyán-Nagygyantától Cséffáig terjedően, túrakerékpárút kiépítése, Geszt-Biharugra út kiépítése. A polgármester beszámolója alapján a lakosoknak ezekre nincs rálátásuk, csak kinevetik őket. Az önkormányzat teljesen elkülönül a falutól, a lakók bírálják az önkormányzatot, minden megoldást tőlük várnak. Civil szervezetek egyáltalán nincsenek. Az értelmiségiek többek között azért „menekültek” el a településről, mert bármilyen fejlesztést, újítást szerettek volna bevezetni a lakosság csak támadta őket.

Jövőkép. A gázvezeték a településen halad át, ők kiépítették és megvette a DÉGÁZ. Az összeget elkülönítették és szeretnék az infrastruktúra felújítására felhasználni. A jövőkép kapcsán magasabb állami támogatást remélnék az önhíki települések számára.

Okány

Okányban szintén magas a halálozás és kevés születés, két év alatt 70 fő halt meg, a születések száma 25-30 közötti. A fiatalok elmennek, helyettük idősök jöttek az olcsó ingatlanok miatt. Románia EU-s tagsága miatt már a bevándorlás sem jelentős, a házakat megveszik, de nem lakják, vagy csak kevesen.

A háromezer fős településen közel száz vállalkozó van, – hat nagy cég – de 30 %-uk mindössze egy-két főt foglalkoztat. Okányban korábban 10 ezernél is több sertés volt, de 2003-ban volt egy nagy sertésvész és a paraszti tőke kivonult. egy évig nem lehetett sertést tartani. ekkor felélték a pénzt és nem tudták újratekdeni az állattartást. A növénytermelés kiszámíthatatlan, az utófinanszírozás miatt nem tudnak termelni, a pályázatokkal nem tudnak élni a gazdálkodók. Ennek ellenére a 6000 ha föld sok családot eltart. A 30-60 év közöttiek munkanélküliek, mert 30 éves kor fölött már nem segíti őket a család. A közmunka-programokban 160 fő dolgozott: betonból járdát, utakat építettek.

Két házi orvosi körzet látja el a lakosságot. A szakorvosi ellátásban erősek, hetente két védőnő, egy fogorvos, kéthetente gyermekorvos, havonta nőgyógyász rendel. A központilag szervezték meg az ügyletet, melyben Zsadány, Körösnagyharsány, Geszt, Mezőgyán, Okány, Sarkad a partnerük. E körzet távolságban nagy, de az ellátottak számában kevés. Kiépítették a jelzőrendszeres házi segítségnyújtást az egyedül élő embereknél. A rendszernek Okány a központja, kihelyeztek ide két személyautót és gondozónő tud még segíteni a rászorultakon.

Jövőkép. Egy harminc fős idősök otthonát szeretnék építeni, ami beruházást és szociális ellátás is. 10-15 főnek termet munkahelyet, az állami normatíva támogatja őket és még a bent lévő is hozzájárulnak. Meg szeretnék őrizni a kicsi varrodákat, bár ebben az önkormányzatnak kicsi a szerepe.

Sarkadkeresztúr

A népességsökkenés évente közel húsz fő, nincs vándorlás, előregedő település. Sokan költöznek ide Mezőgyánból és Gesztről, Kisnyék és Nagygyanté is ide tartozik közigazgatásilag. Gesztről 75% az utazási kedvezmény, 25%-ot még az önkormányzat hozzátesz. Geszten az etnikum aránya magas, sok a vegyes házasság, ezért települnek ide szívesen. Biharugrán 30% a munkanélküliség, de nincs romájuk és a romáknak vannak kiírva a kedvezményes pályázatok. Sarkadkeresztúron 15 roma van és a kisebbségi önkormányzat ugyanannyi normatívát kap, mint Geszt – panasolja a polgármester.

Sok kiváló tanuló jár az iskolába, a Bursa Hungarica ösztöndíjasok száma húsz felett volt, de kevesen tudnak elhelyezkedni. Még van elég létszám az iskolában, mert Körösújfaluból és Gesztről is átjárnak a diákok. Vannak még jó munkahelyek, de törekszenek arra, hogy idecsábítsanak befektetőket területátadási kedvezménnyel. Kedvezményesen átadtak egy jelzőtábla-készítő cégnek területet, mely egy 6000 m²-es csarnokban 50 főt alkalmazna, de a régészeti feltárások miatt meghiúsulhat a beruházás.

Havonta rendel egy-egy gyermekorvos és nőgyógyász, a központi orvosi rendelő Sarkadon érhető el. Az egészségügyi szolgálatról vegyes a vélemény. Az orvos a praxisa mellett mezőgazdasági vállalkozó is és a szezonális munkák idején alig érhető el.

Jövőkép. A gázvagyonból építettek egy sportcsarnokot 61 millió forint értékben. E csarnok működtetése még kérdéses. Terveznek még kerékpárutakat építeni, amennyiben az állami támogatást ki tudják használni. Céljuk a népességmegtartó-képesség növelése. Infrastruktúra kapcsán növelnék az aszfaltozott utak arányát – jelenleg 65-70% –, és a csatornát szeretnék kiépíteni, ami teljesen hiányzik.

4. A Sarkadi kistérség településeinek vezetőivel készített interjúk összefoglalása

A Sarkadi kistérség településeiben – néhányat leszámítva – jelentős népességfogyás tapasztalható, melynek oka egyrészt a fiatalok elvándorlása, másrészt az idős korú lakosok kiemelkedő számából adódó magas halálozási ráta. A stagnáló lakosság számú településeken jelentős a romák aránya, illetve a betelepülők az alacsony jövedelmi helyzetük miatt kizárólag az olcsó lakhatás reményében költöztek az utóbbi években e kistérségbe. E lakosok komolyan megterhelik az amúgy sem tökeerős önkormányzatok költségvetését.

Az óvodák, iskolák fenntartása egyre nehezebb, Sarkadon – a kistérségi központban – is összevonásokra, bezárásokra volt szükség. Az egészségi helyzet terén a nagyobb településeken – ha nehezen is, de – még működik az orvosi ellátás, helyi szakorvosi ellátásban csak a mintegy ezer fő fölötti településeken élők reménykedhetnek.

A gazdálkodók szinte a kistérség teljes területén csak egyéni vállalkozókból és őstermelőkből állnak, gyenge tőkeerővel, alacsony prosperitással. Az önkormányzatok helyi adóbevételei minimálisak, általában e „kényszervállalkozások” által okozott károk helyretételére elegendőek. 10 főt meghaladó munkaadót – az önkormányzatokon kívül – egy-két mezőgazdasági vállalkozón kívül nem találunk. A polgármesterek, jegyzők szerint ennek oka egyrészt a rossz közlekedési elérhetőség a betelepülni szándékozó vállalkozók oldaláról, míg az alacsony tőkeerő és gyenge vállalkozói kedv a helyi lakosság részéről. A

mezőgazdasági termelés – egy-két kivételtől eltekintve, Méhkerék – nem jövedelmező a gyenge minőségű földek miatt. Itt nem volt lehetőség a privatizáció által magas értékű területekhez alacsony áron hozzájutni, így az emberek egymásra vannak utalva problémáik megoldásában (NEMES G. 1996).

A települések infrastrukturális ellátottsága rendkívül heterogén. Tapasztalatok szerint azok a területek épültek ki, melyeken sikeresen pályáztak 10-20 %-os önerővel, mivel saját források rendkívül csekély. A pályázatok sokszor ad-hoc jelleggel születnek és a beruházás után a működtetés komoly fejtörést okoz.

A társadalmi összefogás a komolyabb feladatok megoldásához hiányzik, amit a civil szervezetek alacsony száma is jelez. Az ellenségeskedés, széthúzás, vádaskodás kísért több, a helyi önkormányzat által tervezett innovációt. Szerepüket többnyire a szociális gondok enyhítésében és a lakosság kiszolgálásában látja a lakosság.

A jövőt az ipari és mezőgazdasági feldolgozóüzemek betelepítésével, kiépítésével kívánják megoldani. E cél érdekében az önkormányzatok területvásárlási kedvezményeket és gyors helyi engedélyezést tudnak kínálni az olcsó munkaerő mellett. A közösségteremtő képesség és erősödése nélkül e tervek sem valósulhatnak meg. Sok esetben a választott vezetők anyagi érdekét látják a helyi lakosok egy-egy beruházás mögött.

5. Békés megye településeinek vezetői által kitöltött kérdőívek értékelése

Békés megye minden településére (75 település) kiküldtem a kérdőíveket e-mailen, melyben kértem segítsék munkámat válaszaikkal. A mintavétel nagysága teljes volt, a visszaküldési arány 20 %-os, tehát minden ötödik kérdőívet küldték vissza a vezetők. A községek és városok visszajelzési aránya 50-50 %-os lett. A kérdőíveket a polgármestereknek címeztem. A visszaküldők személye között volt vezető főtanácsos, pályázati referens, településmenedzser, tanácsadó és természetesen voltak olyan polgármesterek is, akik megtiszteltek válaszukkal. A visszaküldött kérdőívek hiánytalanul kitöltve érkeztek. A feldolgozás keretében az első két kvantitatív kérdést átlagolással és szövegesen, míg a két kvalitatív kérdésre a válaszokat leíró módon elemeztem.

5. 1. Kvantitatív kérdések

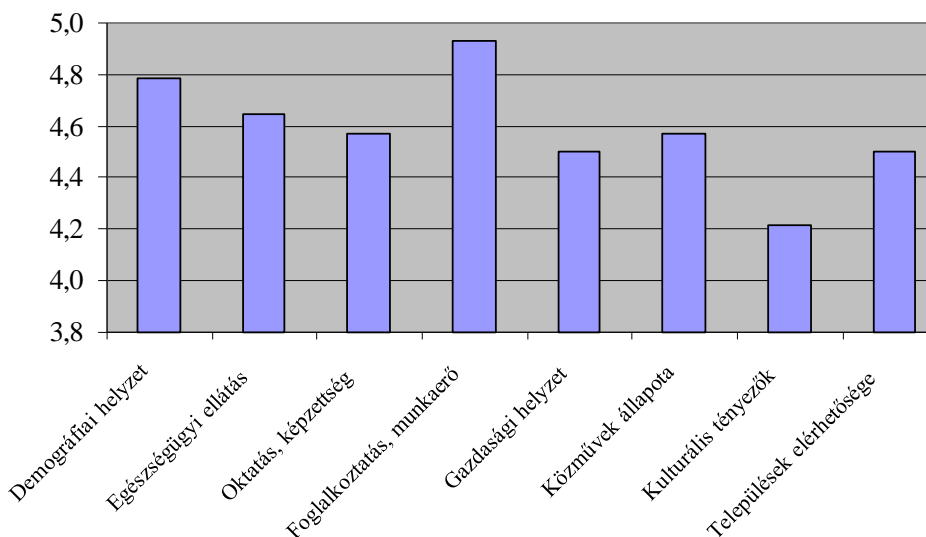
1. kérdés: Kérem értékelje az emberi erőforrás egyes tényezőit fontosságuk szerint 5 fokozatú skálán az iskolai osztályzatoknak megfelelően! 5-ös értéket adjon a tényezőnek, ha kifejezetten fontosnak, 3-as értéket, ha közepesen fontosnak, 1-es értéket, ha lényegtelennek tartja! (részletesen lásd: 23. melléklet)

E kérdésben az alábbi emberi erőforrás-tényezőket kellett a vezetőknek értékelniük:

- demográfiai helyzet
- egészségügyi ellátás színvonala
- oktatás, képzettség
- foglalkoztatás, munkaerő-piaci helyzet
- gazdasági helyzet
- közművek állapota
- kulturális tényezők elérhetősége
- magasabb szintű funkciókkal ellátott települések elérhetősége

A válaszadók nem használták ki a teljes skálát, ami az értékekben is megjelenik. 4, 2-es átlagos értékkel a kulturális tényezők elérhetőségét tartották a legkevésbé fontosnak és a foglalkoztatást, munkaerő-piaci helyzetet 4, 9-es értékkel a legfontosabbak.

46. ábra: A települések vezetői általértékelt emberi erőforrás tényezők értékelése fontosság szerint

Forrás: saját szerkesztés

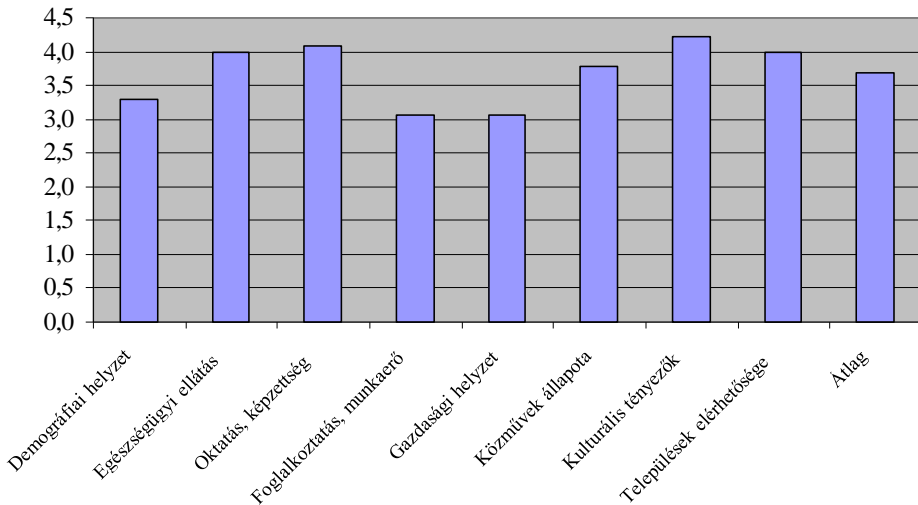
2. kérdés: Kérem értékelje a második oszlopban a saját települését 5 fokozatú skálán az iskolai osztályzatoknak megfelelően, hogy az adott tényező milyen szintet ér el véleménye szerint! 5-ös értéket adjon a tényezőnek, ha kiválónak, 3-as értéket, ha közepesnek, 1-es értéket, ha kifejezetten gyengének érzi a településén!

A fenti tényezők szerint kértem a vezetőket, hogy a saját településüket értékeljék. Egy település kivételével – amelyik minden tényezőre a maximális pontszámot adta – súlyuk szerint pontoszták a válaszadók községüket, városukat.

A foglalkoztatás, munkaerő és a gazdasági helyzet átlagpontszáma érte el a legalacsonyabb értéket, míg az egészségügyi ellátás és a kulturális tényezők szerepelnek a válaszok alapján a legerősebb pozícióban. Az előző kérdéssel összehasonlítva azokon a területeken értékelték a vezetők a településüket a legjobbnak, amely területeket a legfontosabbnak minősítették a korábbiakban.

A települések saját átlagos értékei – a „tökéletes” települést leszámítva – 3, 1 és 4, 3 közöttiek és az önértékelés nagyságrendjében tükrözi a részletes mutatók által nyújtott rangsor értékeit.

47. ábra: A vezetők véleménye a saját településükről az emberi erőforrás tényezők alapján

Forrás: saját szerkesztés

5. 2. Kvalitatív kérdések

3. kérdés: Kérem írja le, hogy településükön milyen tendenciát lát az emberi erőforrás minősége kapcsán!

A városok válaszából általánosságban megjelenik az ipari kapacitás csökkenése és a tőkeberuházások hiánya. A korszerűtlen úthálózat és a befektetések hiánya miatt a vállalkezési kedv alacsony. Magával vonja a munkahelyek számának csökkenése a képzett szakmunkás és értelmiségi réteg elvándorlását. A fiatalok sokszor a munkanélküliség elől menekülnek a felsőoktatásba és hazatértük után nem tudnak elhelyezkedni, ezért az ország nyugati részén, vagy külföldön keresnek megélhetést. Hiányos az oktatás és képzés terén a tényleges munkaerő-piaci igényekhez való visszacsatolás. A képzetlenebb, kevésbé mobil és idősebb korú lakosság itt marad és ez komoly szociális terheket jelent az önkormányzatoknak.

A tőke kelet felé terjedésével még megvolt a remény a befektetések helyben tartására és a gazdaságélénkítésre, de a Duna határánál ez megállt a nem megfelelő infrastruktúra miatt és úgy tőnik, hogy az ország keleti részét elkerülve, azon átlépve Románia irányába haladt tovább.

A községekben erőteljesebben érződik a fiatalok és a képzettek elvándorlása és az öregedés. Sok esetben 20 születésre 50 halálozás jut. E településekre költöznek be – az alacsony ingatlanárak miatt – a leszakadók, nyugdíjasok és a munkanélküliek. A képzettség alacsony, ezért a kedvező helyi adó és egyéb más pozitív feltételek ellenére nem tudják a vállalkozásokat megtartani. Az „ördögi kör” kapcsán csökkennek a helyi adóbevételek, nőnek a szociális kiadások és az önkormányzatoknak egyre inkább csökken a mozgásterük a fejlesztés és a gazdaságélénkítés kapcsán.

4. kérdés: Kérem fejtse ki, hogy milyen lépéseket tesznek az emberi erőforrás minőségének megőrzéséért, fejlesztéséért!

A vezető nagy része e kérdésben szőknek tartja a mozgásterét és úgy látják, hogy rajtuk kívül keresendő a megoldás. Az oktatási intézmények fejlesztésén próbálják többen a munkáltatókat „megszerezni”, azonban sok helyen hiába vannak képzett szakemberek, ha a vállalkozók a kedvezőtlen – és elsősorban nem helyi – infrastruktúra miatt nem mozdulnak erre.

A munkanélkülieket közmunkaprogramokkal, míg a képzettség megszerzését gyakorlati hellyel és sokszor ösztöndíjakkal anyagilag próbálják segíteni. A kvalifikált munkavállalók megtartásához elsősorban a közintézményekbe igyekeznek friss diplomásokat felvenni és továbbképzést biztosítanak számukra a kedvező lakásbérlés mellett. A fiatalok megtartása érdekében több helyen – lehetőségekhez mérten – támogatják az elő lakásszerzést, a megtelepedést.

Több településen kiemelt szerepet fordítanak a munkaügyi kirendeltségekkel, családsegítővel és a kisebbségi önkormányzatokkal való kapcsolattartásra. Szimpatikus törekvés a komplex fejlesztés. E településen a többszintű oktatásfejlesztésen túl a szakembereket be kívánják vonni a komplex településrehabilitációba. E mellett fejlesztik a kulturális és turisztikai kínálatot a településmarketinggel párhuzamosan, mely szintén növeli a foglalkoztatottságot. Sajnos csak egy helyen jelent meg, hogy a kiváló teljesítményeket el kell ismerni, meg kell mutatni. Nagy dolog a mai világban az anyagi lét, de egy értelmiségi szempontjából sokszor fontosabb az erkölcsi megbecsülés.

Összefoglalva a vezetők reálisan látják a megyében az emberi erőforrás minőségének csökkenését, a népesség – és főként a kvalifikált szakemberek és diplomások – kiáramlását a megyéből. Az infrastrukturális hiányosságok miatt a vállalkozások gyenge potenciával képesek működni, míg az új beruházások nem látnak itt jövőt. Ennek következtében a foglalkoztatottság alacsony, mely szociális feszültségeket okoz. A legtöbb településvezető nem érzi a kezében a lehetőséget arra, hogy e tendenciát megváltoztassa és sokszor – a válaszokban megjelenik – a törekvés is elszállt.

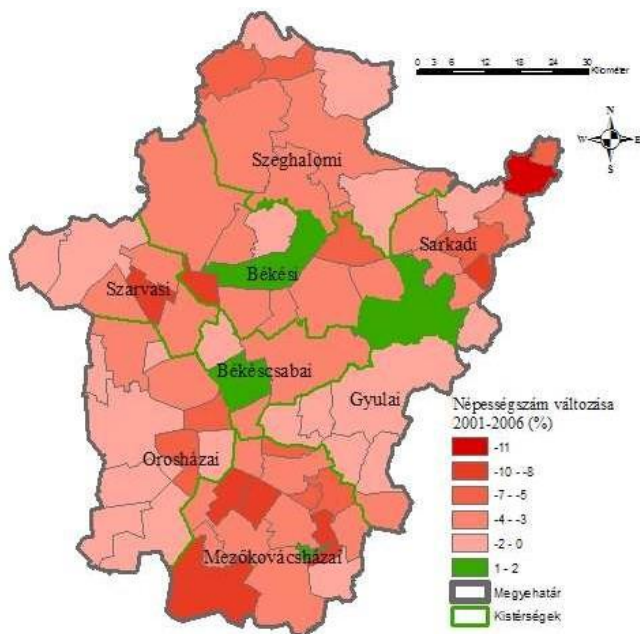

V. Békés megye településeinek dinamikus elemzése

1. A népességszám változása

A népességszám változása egy-egy település hosszú távú kilátásait mutathatja meg. Ha csökken a lélekszáma, akkor kevés a születések száma, több a kiköltöző, mint a beköltöző, vagy mindkettő együtt. Békés megyében 2001 és 2006 között a lakónépesség száma 3%-kal csökkent. Az öt év alatt Békés megye népességéből közel 12 000 fő fogyott, ami megfelel egy Mezőberény nagyságú településnek. Ha a tendencia folytatódik, akkor mintegy 150 év alatt a megye lakossága eltűnik. Természetesen egy ilyen hosszú időtartam alatt a tendencia változhat és mindet meg kell tenni, hogy ez meg is változzon.

48. ábra: A népességszám változása Békés megyében (2001-2006)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztette

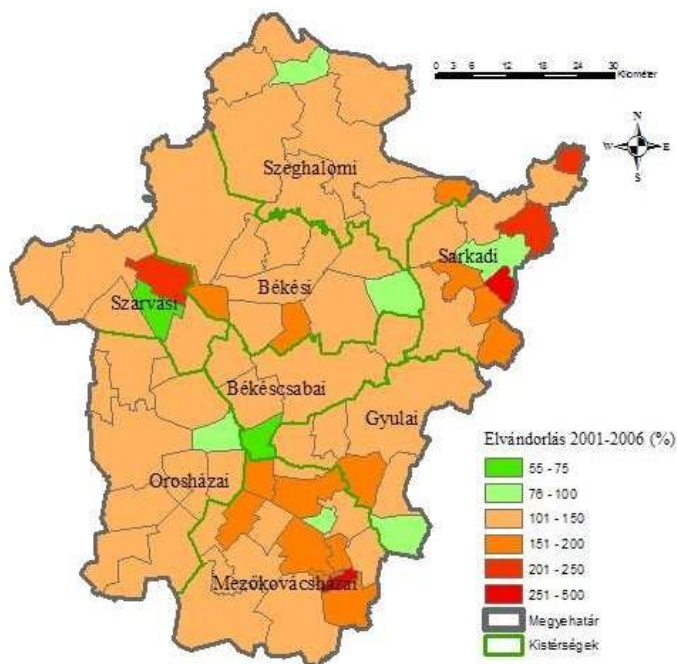
A jelenlegi folyamat egyelőre negatív. Békés megye húsz településén – közel a megye harmadán – a népességfogyás ez öt év alatt meghaladta az 5%-ot. Biharugrán, Kardoson 10% fölötti, Újszalontán és Dombiratoson közel 10%-kal élnek kevesebben. Kétegyháza stagnálás figyelhető meg a számok alapján. A népesség összetétele azonban az interjúk alapján alapvetően változik. A fiatalok elhagyják a települést és a rossz körülmények között élő – sokszor roma – családok alkotják a betelepülő réteget. Mindössze öt településen figyelhető meg minimális népességnövekedés, mely nem haladja meg az 1,5%-ot (Sarkad, Doboz, Magyardombegyház, Mezőberény, Telekgerendás). Sarkadon, Dobozon és Mezőberényben az átlagnál magasabb roma lélekszám emeli a népességszámot.

2. A népesség vándorlásának változása

Az elvándorlás mértéke főként a munkaképes korúak jövő iránti elkötelezettségét jelentik a településeken, mivel a mobilitásra való hajlandóság őket érinti jellemzően. Az idősek, nyugdíjasok már nagyon ritkán változtatnak település, míg a fiatalok az iskola, munkahely v. család miatt még sokszor megteszik hogy egy-egyszámukra kedvezőbb helyre költöznek.

A megyében az elvándorlás öt év (2001-2006) tendenciájában 25,71%-kal nőtt. Békés megyében az elvándorlás 2001-ről 2006-ra mindössze hét – a települések tizedén – településen csökkent. E települések lakossága nem éri el a megye összlakosságának a 0,5%-át. Az elvándorlás nagysága kifejezetten magas a kis lélekszámú településeken. 500 százalékos az elvándorlás növekedése Újszalontán, ahol egy minimális (2 fő) elvándorlás történt 2001-ben és mindössze 10 fő 2006-ban. A többi – nagyobb lélekszámú – településen a százaléktételek kifejezetten komoly, tendenciaszerű értékeket mutatnak. 19 településen 50% fölötti az elvándorlás növekedése, ezek – Kétegyháza és Medgyesegyháza – kivételével 3000 fő alatti községek. Megközelíti az elvándorlás változása az 50%-ot több városban is: Tótkomlós (147,8%), Doboz (146,1%), Füzesgyarmat (142,8%), Elek (140,5). Orosházán és Mezőkovácsházán is meghaladja a 30%-ot az elvándorlás növekedésének az üteme. Orosháza ipari teljesítménye – mint a legtöbb megyei városé – az utóbbi időben egyre-inkább veszített súlyából.

49. ábra: A népesség vándorlásának változása
Békés megyében (2001-2006)

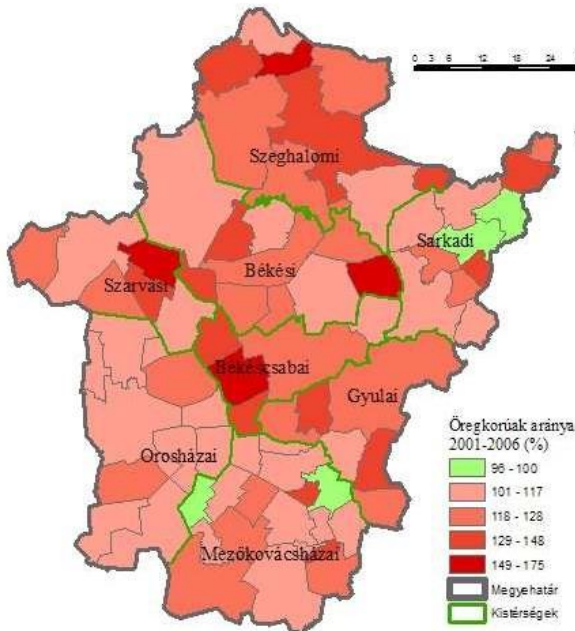
Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltánszerkesztette

3. 100 gyerekkorúra jutó idős korúak arányának változása

A népesség dinamikáját jellemzi a gyerekkorúra jutó idős korúak arányának változása. E változásban megfigyelhetjük a születések arányának változását és a halálozásokat is. A nélkül láthatjuk a népesség öregedési folyamatait egy településen belül, hogy a korfát megnéznénk. A születések csökkenése jelzi, hogy kevés a fiatal illetve a meglévő fiataloknak milyen a gyermekvállalási hajlandósága.

A megyében 16,5%-kal nőtt a 100 gyerekkorúra jutó idős korúak aránya. Négy településen meghaladja az 50%-ot is ez a mutató (Tarhos, Telekgerendás, Örménykút, Kertéssziget). Kifejezetten szomorú változás ez azokon a kis lélekszámú településeken, ahol korábban is igen magas volt az egy gyerekkorúra jutó idős korúak aránya. Biharugrán 165-ről 245-re nőtt az idősök száma, Hunyán 245-ről 333-ra. Nincs jó helyzetben a stagnáló helyzete ellenére Nagykamarás sem, ahol 173 idős korú jut 100 gyerekkorúra öt év óta. Az arányszám jellemzően azokon a településeken van 100 alatt, ahol a roma lakosság nagyobb arányban képviselteti magát: Sarkad (83), Békés (98), Mezőgyán (84), Geszt (72). Szintén ezeken a településeken „javul” a tendencia, itt figyelhető meg, hogy a fiatalok aránya növekszik az idősök arányához képest.

50. ábra: 100 gyerekkorúra jutó idős korúak arányának változása Békés megyében (2001-2006)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztette

4. Alap- és középfokú iskolák száma és elhelyezkedése

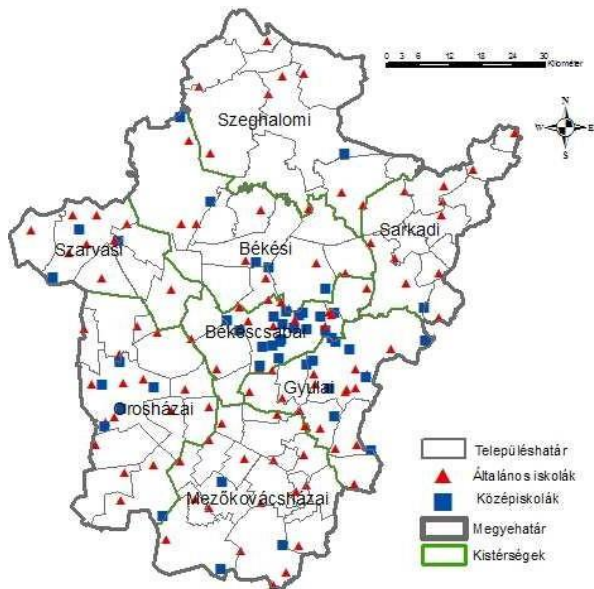
Egy településen az iskolák megléte mindig kiemelt tényező. A népesség megtartása szempontjából kulcselem, hogy az általános iskola helyben megtalálható, vagy más településre kell eljárni a gyerekekkel. A mai felgyorsult világban a másod- és harmadállás – nem egyszer feketézés – mellett sokszor nincs ideje a szülőknek a gyereket az iskolába vinni. Így egyre inkább elköltözik a lakosság az általános iskolával rendelkező településekre, míg lakosokat vesztenek az iskola nélküliek. E tendencia megfigyelhető a középiskolák kapcsán is. Ahol egy-egy középiskola, szakmunkásképző v. gimnázium megtalálható, ott – dinamikus gazdaságú térségekben – megjelennek a munkaerőt felszívni képes vállalkozások.

Békés megyében 104 általános iskola működik a 75 településen. A megyei iskolákat mutató ábrára tekintve látható, hogy az általános iskolák a népesség centrumában helyezkednek el. Sajnos 12 településen nem működik általános iskola. A változások azt hozták, hogy több általános iskolát kistérségi formában működtetnek tovább, míg mások a létszámlhiány miatt nem finanszírozhatók. Érdekes megfigyelni, hogy míg két ezer fő feletti településen (Bélmegyeren és Kamuton) nincs általános iskola, addig meg tudta őrizni olyan alacsony lélekszámú község az iskoláját, mint Dombiratos (679 fő), Körösnagyharsány (629 fő) és Pusztatottlaka (407 fő).

Középiskolák mindössze 16 településen találunk. A megyeszékhelyen 19 középiskola működik, melyek irányítása folyamatos központosítás alatt vannak. A Közép-békési Térségi Integrált Szakképző Központ az országban elsőként 2005. július 1-jén indult el Békéscsaba Megyei Jogú Város Önkormányzati Képvisel Testülete alapítása nyomán. Ide mára a térség nyolc iskolája tagolódott be. Az ábrán (51. ábra) látható, hogy a középfokú oktatás intézményei Békéscsaba vonzáskörzetében helyezkednek el. Azokban a térségekben, – Szeghalomi, Sarkadi, Mezőkovácsházai kistérség – melyek hátrányos helyzetűek nem jelennek meg ezek az oktatási intézmények. Sőt, a Szeghalomi kistérségben megjelenik egy kb. 20 km átmérőjű terület, ahol a közelben nincsen általános iskola sem. Így ha bárki a gyermekét szeretné fejleszteni, akkor a költséges és időigényes utazást kell választana abban a térségben, ahol a megélhetés is nehézkes.

A felsőfokú oktatás négy városban jelenik meg (Békéscsaba, Gyula, Szarvas, Orosháza). Míg Orosházán a Kodolányi János Főiskolának Távoktatási Központja van, addig Békéscsabán és Orosházán karral, Gyulán pedig fakultással képviselteti magát a Tessedik Sámuel Főiskola. E főiskola a megye döntése ellenére 2009. január 1-jétől a gödöllői Szent István Egyetembe integrálódik. Ez azt jelenti, hogy a karok, az épületek, az oktatók, a hallgatók, a vagyont itt marad Békés megyében, és immár egyetemi karai lesznek a Viharsaroknak. A jövőben így több képzéshez lehet majd a hallgatóknak hozzáférni és a folyamatos centralizációs lépések keretében nem fog eltűnni forráshiány miatt a felsőfokú képzés a megyéből.

51. ábra: Az általános és középiskolák elhelyezkedése Békés megyében (2007)

Forrás: Békés Megyei Tudásház és Könyvtár adatai alapján Katona Zoltán szerkesztette

5. A foglalkoztatottság és munkanélküliség tendenciái Békés megyében

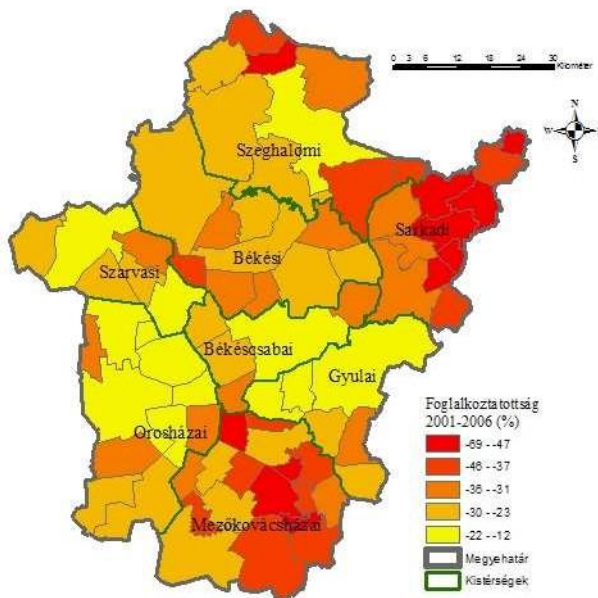
A foglalkoztatottság kérdése egy-egy területnek mindig kritikus pontja. E tényező az alapja a gazdasági teljesítménynek. A lakosság általános hangulatát jelentősen befolyásolja a munkalehetőségek megléte vagy nemléte és szociális rendszer kiadásai olyan szinten növekedhetnek, hogy a település működőképességét veszélyeztethetik. A lakosság aktivitási szintje egy fontos és kiemelt terület, mégsem fordítanak rá sokszor elég figyelmet. A kutatások többsége általában a végkifejletet nézi; mennyi a munkahely szőnt meg, a szociális rendszerben mennyi a kiadás, stb. A statisztikai adatokból sem lehetséges sokszor pontos következtetéseket levonni, hiszen a munkanélküliségi adatokon kívül — melyek havonta rendelkezésre állnak az Állami Foglalkoztatottsági Szolgálat mérése nyomán – csak a népszámlálás adataival lehetséges dolgozni. Ennek nyomán települési szinten az 1990-2001-es időszak tendenciáit elemeztem.

5. 1. A foglalkoztatottság változása Békés megyében

A több, mint egy évtized változása jelentősen átformálta a megye foglalkoztatottsági mutatóit. Összességében 33,6%-kal csökkent a foglalkoztatottság, de még a legfejlettebb városokban is csökkent közel 12%-ot. A legdrasztikusabb csökkenést a Sarkadi és a Mezőkovácsházai kistérség szenvedte el, itt a települések többségében 50% fölötti volt a foglalkoztatottság visszaesése. A Mezőkovácsházai kistérség adatai napjainkban sem lehetnek sokkal jobbakk, hiszen azóta kivonult a Merian Konzervgyár, csökken a termelése az

üveggyárnak és a baromfiágazatban történt mesterséges pánikkeltés is több száz állattartás kenyerét vette el. Szerencsés kistérségnek mondható a Gyulai, a Békéscsabai, az Orosházai és a Szarvasi, hiszen itt „csak” 12-30% közötti a visszaesés. A mezőgazdaság teljesítőképességének csökkenése 2001-ig még nem érte el teljes mértékben a mélypontot, így több térségben még ennél is rosszabb lehet a helyzet napjainkban. Az üvegházakat fenntartó termelők Méhkeréken, Gyulán, Kétegyházaán sorra felhagynak a termeléssel, mivel a multinacionális vállalatok e térségbeli megjelenésével már nem tudják felvenni a versenyt. Gyula és térsége még időben váltott és fejlesztette idegenforgalmi és turisztikai vonzerejét és így győztesen kerülhetett ki e gazdaságilag nem éppen pozitív két évtizedből. Ma már sokkal több (és tehetősebb) román turista hagy itt jelentős árbevételt a magas színvonalú szolgáltatási lehetőségek valamelyikében.

52. ábra: A foglalkoztatottság változása Békés megyében (1990-2001)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztette

5. 2. Az eltartottak arányának változása

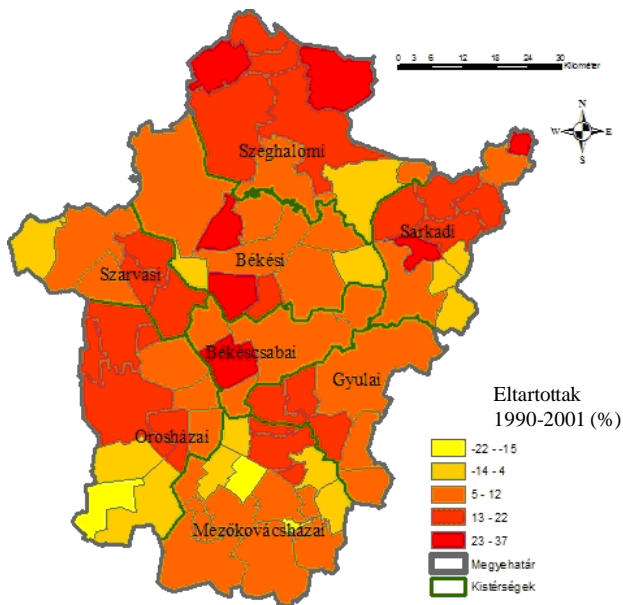
Az eltartottak megmutatják, hogy milyen nagyságrendű néptömeg nem végez kereső tevékenységet azokon kívül, akik munka nélkül élnek mindennapjaikat. Az évtized alatt az eltartottak arány több, mint 10%-kal a megyében, ennek nyomán egy Gyula nagyságú várossal kevesebb az aktív lakos. E ténynek oka lehet az idős korúak arányának növekedése, de jelentős számú munkaképes korú százalékolttatta le magát vagy ment nyugdíjba „idő előtt”.

Az eltartottak száma az átlagosnál nagyobb mértékben nőtt a megye északkeleti és keleti részén, a Sarkadi és a Szeghalomi kistérség északi településein. Szeghalomi kistérségben három, míg a Sarkadi kistérségben öt településen kívül. Az eltartottak aránya csökkent kilenc

településen, közülük három településen jelentősen: Békéssámsonban (-14,8%), Magyardombegyházon (-20,2%) és Magyarbánhegyesen (-21,7%). Az utóbbi településcsoporton belüli növekedés oka vélhetően a korábbi be nem jelentett mezőgazdasági tevékenység legalizálásában keresendő.

A népesség folyamatos öregedésével az eltartottak arányának változására lehet számítani. A munkahelyek megszűnése, az megélhetés nehézségei arra sarkallják az embereket, hogy a szociális hálóra vagy a nyugdíjrendszerre szorulva éljenek.

53. ábra: Az eltartottak arányának változása Békés megyében (1990-2001)

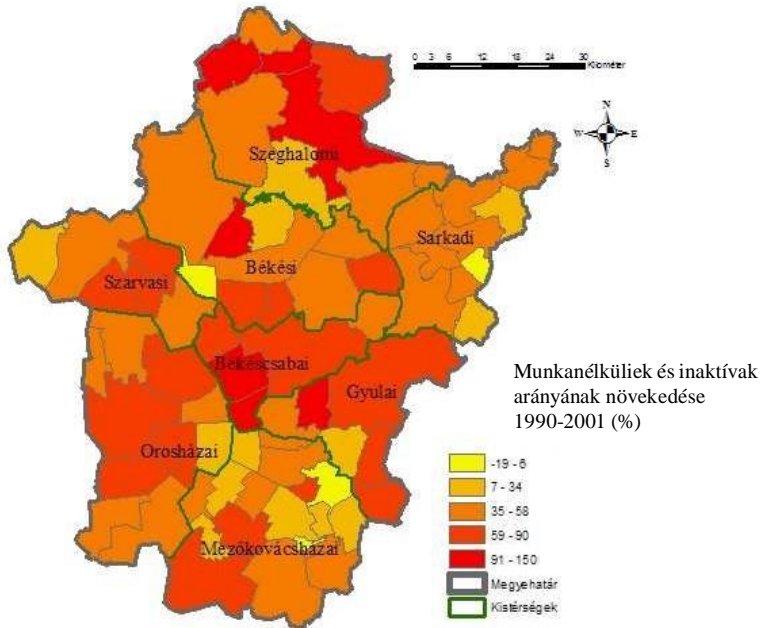
Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztette

5. 4. A munkanélküliek és inaktívak arányának változása Békés megyében (1990-2001)

E két csoport elemzését azért végeztem együtt, mivel nem lehet egyértelműen elkülöníteni őket a gyakorlatban. Ha valaki munkanélkülivé válik, akkor nem regisztráltatja magát sokszor a munkaügyi központokban és sokszor ha kikerül az ellátottak köréből, akkor kijelentkezik és onnan „nem látható” statisztikai értelemben, mint aktív álláskereső.

A foglalkoztatás mértékének csökkenését az jelzi leginkább, hogy a munkanélküliek és inaktívak aránya átlagosan Békés megyében a több, mint egy évtized alatt 53,4%-kal nőtt. 34 településnek 50% fölötti a növekedése, míg csupán kettő településen (Magyardombegyházon és Újszalontán) csökkent az e kategóriába tartozók aránya. A megyében nincs kiemelhető hátrányos helyzetű terület, a Szeghalomi kistérség északi része (Kertészsziget, Ecsegfalva, Bucsaj) az átlagosnál kissé negatívabb a munkanélküliek és inaktívak vizsgálatában.

54. ábra: A regisztrált munkanélküliek és az inaktívak arányának növekedése Békés megyében (1990-2001)

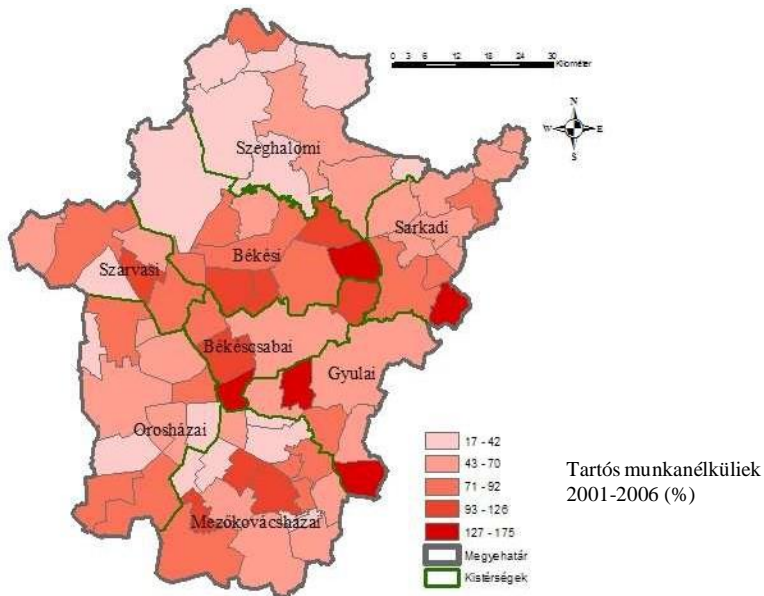
KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztette

5. 5. A tartós munkanélküliek arányának változása

Elemzésemben belevettem a korábbi 2001-es települési adatsoron alapuló SHDI elemzésen kívül a tartós munkanélküliek arányának változását. A dinamikus vizsgálat kapcsán jól érzékelhető a munkanélküliek egy csoportjának növekedése, ami a foglalkoztatottság visszaesését jelenti. Azok, akik hosszabb ideje nem képesek valamilyen munkát elvállalni egyre kisebb eséllyel tudják ezt megtenni. Az ő elhelyezkedésük már csak igen komoly támogatással oldható meg, amely jelentős terhet jelent mind a szociális ellátórendszernek, mind a Munkaerőpiaci Alapnak.

A vizsgálandó időszakban a tartós munkanélküliek fogalma megváltozott. 2001-ben még 180 nap álláskeresői regisztráció kellett a tartós munkanélküli kategóriához, míg 2006-ban már 365 nap. E módosítást figyelembe véve a 2001-es bázisadatok 2006-os 50%-os elérése jelentheti a stagnálást. Ennek figyelembevételével mindössze 22 településen nem nőtt a tartós álláskeresők aránya, azaz nem haladta meg a 2001-es adatok 50%-át. 100% fölötti a növekedés kilenc településen, kifejezetten súlyos a helyzet Tarhoson (175,1%) és Lőkösházán (172,5%). A tartós álláskeresők növekedése a megye északi területén alacsonyabb az elvárásoknál, melynek az lehet az oka, hogy sokan már kikerültek a regisztrált munkanélküli nyilvántartásból.

55. ábra: A tartós munkanélküliek arányának változása
Békés megyében (2001-2006)

Forrás: DaRMK adatok alapján Katona Zoltán szerkesztette

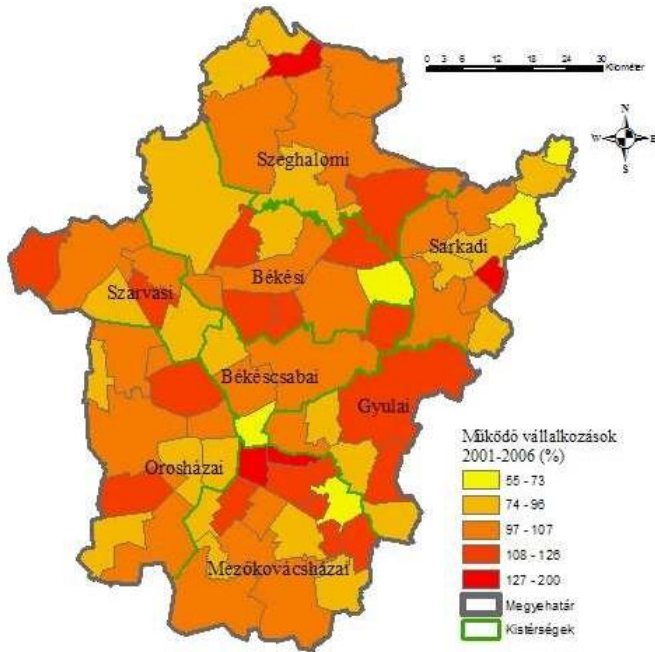
6. A működő vállalkozások számának változása

A gazdasági fejlettség egyik alapeleme a vállalkozási hajlandóság. Békés megye több szempontból hátrányos helyzetű (megközelíthetőség, úthálózat minősége, demográfiai viszonyok, stb.), nincs ez másképpen a vállalkozásokkal sem. Az öt év (2001-2006) alatt átlagosan a vállalkozások száma 1,7%-kal bővült. 35 településen – köztük Szarvason és Gyomaendrődön is – csökkent a működő vállalkozások száma. Több, mint 20%-kal csökkent a vállalkozási hajlandóság Körösnagyharsányban, Nagykamaráson, Geszten és Tarhoson. Csabaszabadiban közel a felére csökkent a vállalkozók száma. Hat településen stagnálás tapasztalható, míg az öt év alatt 10% alatti a növekedés mértéke további 19 településen.

A látszólag pozitív tendencia az alacsony lélekszámú községekben megtévesztő lehet, hiszen minimális vállalkozói létszámnövekedés esetén is magasra nőhet a mutató. Jelentős növekedés figyelhető meg Gyula esetében, hiszen a 2001-es 1989-es vállalkozó létszámát több, mint 200-zal tudta növelni, így 2006-ban már 2212 vállalkozó növelte Gyula társasági adóját.

E növekedés 11,2%-os, míg Békéscsaba, Békés, Sarkad és Orosháza növekedése 1% körüli. A pályázati aktivitás és a folyamatos megújulás az idegenforgalomban és a vállalkozások számában is megmutatkozik.

56. ábra: A működő vállalkozások számának változása
Békés megyében (2001-2006)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltánszerkesztette

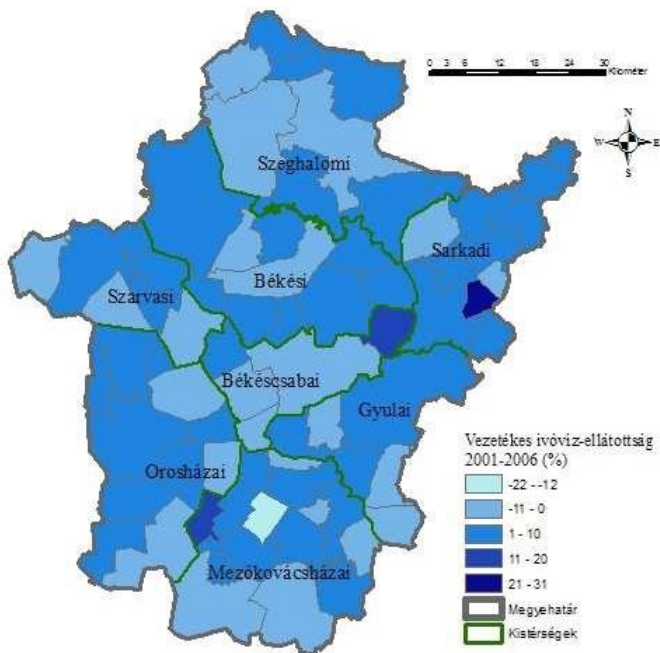
7. Az életminőség változása

7. 1. A vezetékes ivóvíz-ellátottság változása

Az ivóvíz-ellátottság Békés megyében általánosságban 0,95%-kal bővült 2001-ről 2006-ra. Nagyobb mértékű növekedés figyelhető meg Méhkeréken (30,7%), Dobozon (19,9%) Mezőkovácsházán (8,2%) és Kaszaperen (9,7%). A többi településen alacsonyabb az ivóvíz-ellátottság növekedése. Összességében az alacsony növekedés ok lehet, hogy az ország más térségeihez képest az ivóvíz-ellátottság viszonylag jó. Szomorú azonban, hogy 17 településen csökkent a ivóvízzel való ellátottság. Magyarbánhegyesen a több, mint 22 %-os és Békésszentandráson a 9,2%-os csökkenést csak statisztikai hibával magyarázhatjuk. Aligha fordulhat elő, hogy ilyen mértékben csökkenjen a rákötések száma. A Szeghalomi és a Mezőkovácsházai kistérségben találunk több olyan települést, ahol csökkent a vízátrakötések száma. Ennek oka lehet a nemfizetések miatti elzárás is.

57. ábra: A vezetékes ivóvíz-ellátottság változása Békés megyében (2001-2006)

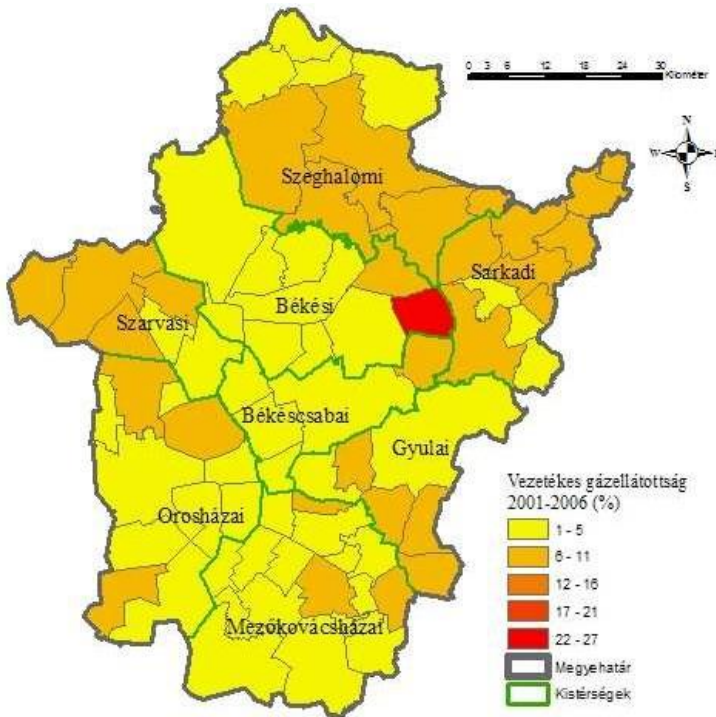
Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztette

7. 2. A vezetékes gázellátottság változása

Békés megyében a vezetékes gázzal való ellátottság a 2001-es évről 2006-ra átlagosan 4,89%-kal javult. Az összes településen nőtt a rákötések száma valamilyen mértékben. 33 településen 5%-nál nagyobb a növekedés mértéke, míg Tarhoson ez a növekedés 26,7%. Ez azt is jelentheti, hogy itt igen alacsony volt korábban a gázfogyasztók száma, de mindenképpen pozitív a változás. A Sarkadi és a Szeghalomi – halmozottan hátrányos helyzetű – kistérségekben a települések jelentős részén a növekedés 6 és 11% közötti. Békés megyében a gázzal való ellátottság az országos szinthez képest jónak mondható és kifejezetten jó az aprófalvas települések viszonylatában. Ettől függetlenül a lakossággal való beszélgetésekből kiderült, hogy sokan visszatérnek a hagyományos vegyes tüzelésre, amikor minden szemetet próbálnak elégetni, hogy ne kelljen a költséges gázfogyasztást használniuk. A kisebb települések többségében a kertes házas beépítés a jellemző, így nincsenek rákényszerítve a gázzal való folyamatos fűtésre.

58. ábra: A vezetékes gázellátottság változása Békés megyében (2001-2006)

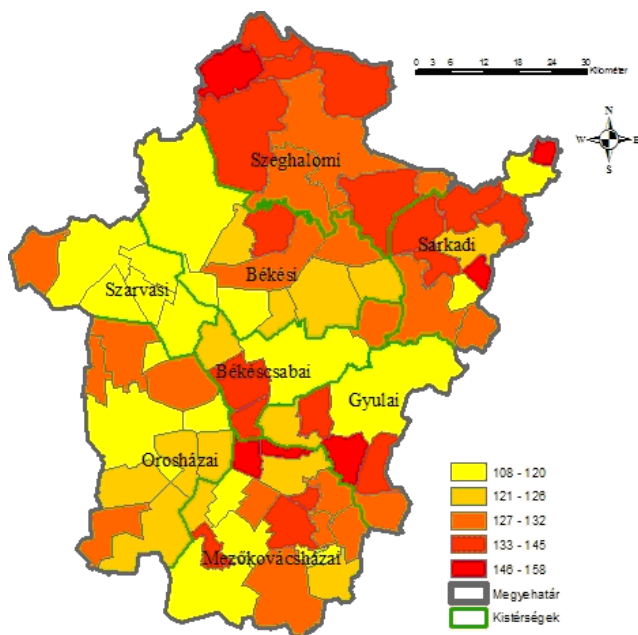

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztette

7. 3. A személygépjárművek számának változása

Egy sajátos tendencia figyelhető meg a gépjárművek elterjedésében Békés megyében. Öt év alatt (2001-2006) 21,1%-kal nőtt megyénkben a gépjárművek száma. Az elterjedtség nem köthető a település nagyságához, sokkal inkább a területiséghez. A hátrányos helyzetű kistérségekben, főként a megye északkeleti részén (Sarkadi, Szeghalomi kistérség) ugrásszerűen megnövekedett a gépjárművek aránya. A változás mértékére jellemző, hogy 14 településen 40%-nál nagyobb a növekedés, olyan kicsi községekben is, mint Újszalonta (157,9%), Körösnagyharsány (151,1%), Pusztatottlaka (153,4%) vagy Csabaszabadi (143,%). Ez utóbbi kettőben vélhetően a szolgáltatások hiánya sarkallta arra a lakosságot, hogy gépjárművet vásároljanak. Meg lehet figyelni, hogy a kevesebb jövedelemmel rendelkező, alacsonyabb foglalkoztatottsággal bíró térségek ezek, ennek ellenére a mobilitásra komoly összegeket fordítanak. A későbbi kutatásokban hasznos volna megvizsgálni egyrészt a gépjárművek átlagos életkorát, másrészt azt, hogy a családok jövedelmük hány százalékát fordítják közlekedésre, mennyi időt töltenek utazással munkahelyük irányába ill. az szolgáltatások igénybevétele céljából.

59. ábra: A személygépjárművek számának változása Békés megyében, százalék (2001-2006)

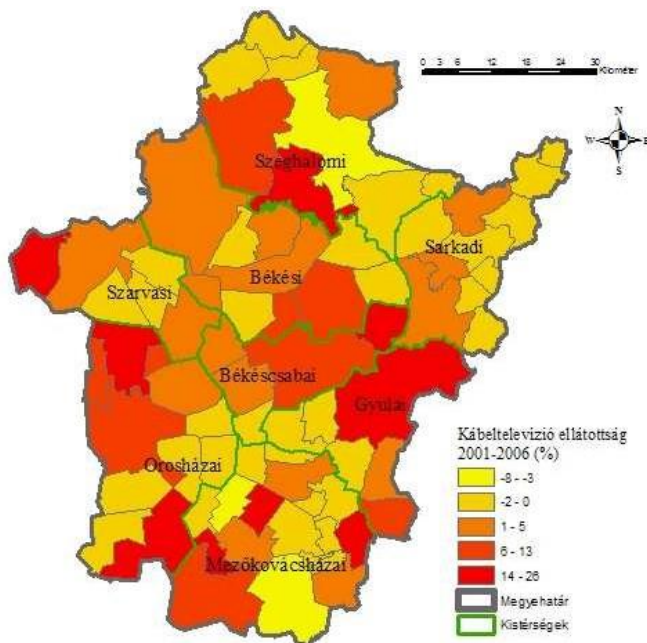

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltán szerkesztette

7. 4. A háztartások kábeltelevízió ellátottságának változása

Békés megyében átlagosan 6,1%-kal növekedett a kábeltelevízióval való ellátottság. Ennek oka, hogy ebben az időszakban (2001-2006) jelentős pályázati források álltak rendelkezésre és az önkormányzatok éltek a beruházási lehetőséggel. Sajnálatosan igen önkormányzatfüggő az elterjedés, nem figyelhetünk meg az ábrán nagyobb területeket, melyek intenzívebben fejlődtek volna. Mind a Szeghalomi, mind a Mezőkovácsházi kistérségben vannak olyan területek, ahol egymás mellett településeken tapasztalunk az egyikben csökkenést, a másikban növekedést. Sajnos többségében a Sarkadi kistérségben a 11 településből három kivételével mindenhol csökkenést látható. Annyira lassan terjedt a kisebb községekben a kábeltelevízió, hogy sokan inkább műholdvevőt és parabola-antennát vásároltak és így amikor már elérhetővé vált számukra nem kötnek rá a kábeles rendszerre. A televízió már többféle formában elérhető a háztartásokban. A későbbiekben a kutatási terület bővíthető a műholdas és az internetes elérhetőségek vizsgálatával. Az információhoz való hozzájutás lehetséges nagy sáv szélességű optikai kábeleken, aminek a kiépítettsége (inkább kiépítetlensége) igen alacsony színvonalú. Javasolt volna a kábeltelevízió bővítése helyett ennek az elterjesztése és ezzel párhuzamosan szélesebb népcsoportok bevonása az infokommunikáció modernabb formáiba.

60. ábra: A kábeltelevízió ellátottság változása Békés megyében (2001-2006)

Forrás: KSH adatok alapján Katona Zoltánszerkesztette

7. 8. A könyvtárakkal való ellátottság változása

A könyvtárak még mindig a tudás forrásai. Az iskolák, művelődési házak alapelemei. Nagyon sok hátrányos helyzetű térségben nincs lehetősége a szülőknek a tankönyveken túl egyéb olvasnivalót – sokszor a kötelezőt sem – megvásárolnia gyermeke számára, ezért talán ezek az utolsó mentvárak. A könyvtárakra épülnek sokszor az Internet-pontok. Az önkormányzatoknak az utóbbi időben sajnos egyre több könyvtárról le kellett mondaniuk. Békés megyében jelenleg a 2001-es évben működő 76 könyvtárból 2006-ra csupán 66 működik. Főként az apró községek könyvtárai tűntek el. Ilyen települések az alábbiak:

Település	Lakosságszám
Bélmegyer	1101
Csabaszabadi	372
Kertészsziget	431
Kisdombegyház	548
Körösújfalú	685
Magyardombegyház	297
Örménykút	503
Pusztatottlaka	407
Újszalonta	118

Javaslom megfigyelni a párhuzamot az általános iskola és könyvtár hiánya illetve a népességszám illetve a vándorlás adatai között. Az látható, hogy ahol e két alapintézmény eltűnik, onnan az emberek elmennek, hiszen nem látnak lehetőséget és kitérési pontot. Még ha csak a működésnek minimumán egy kis teremben lehet csak elhelyezni egy-egy településen a könyvtárakat, akkor is meg kell őrizni. A lehetőséget meg kell adni az embereknek a művelődésre, hogy élnek-e vele vagy sem az már nem a mi felelősségünk.

VI. Határ menti együttműködések az emberi erőforrásban

Békés megye emberi erőforrásainak szempontjából kiemelkedő jelentőség – lehet – a román határ közelsége. Az Európai Unióhoz történő 2004-es csatlakozásunk és Románia 2007-es csatlakozása számos lehetőséget tartogat. Magyarország nemzetközi térszerkezeti kapcsolatrendszeréből egyértelműen kiolvasható, hogy Békés megye Románia szomszédos városaival szoros kapcsolatot ápol.

A Trianoni békeszerződés után a határ menti falvak, városok igen nagy kapcsolati tőkét vesztek el mind gazdasági, mind kulturális értelemben. E kapcsolatok fennállnak ugyan, de újabb és újabb erőket kell megmozgatni ahhoz, hogy sikerrel újraalkossuk őket. Ehhez jó segítséget jelentek a Phare-CBC pályázatok forrásai és a kapcsolódó újabb projektek. A térkép-felvételekből is látható, hogy azok az utak, melyeket határ vágott át még megvannak (1-3. kép). A térségi szakemberekkel történt interjúk alapján állíthatom, hogy a szándék is megvan arra, hogy mind gazdasági, mind kulturális értelemben egy újjászületés történjen. A gyalogos határátelőhelyek és az oda vezető utak megépítésére a források megvannak, csupán abban kell megegyezni, hogy ki és milyen feltételekkel üzemeltesse ezeket.

1. kép: Körösnagyharsány és Körösgyéres határ menti kapcsolata

Forrás: Google Earth felhasználásával saját szerkesztés

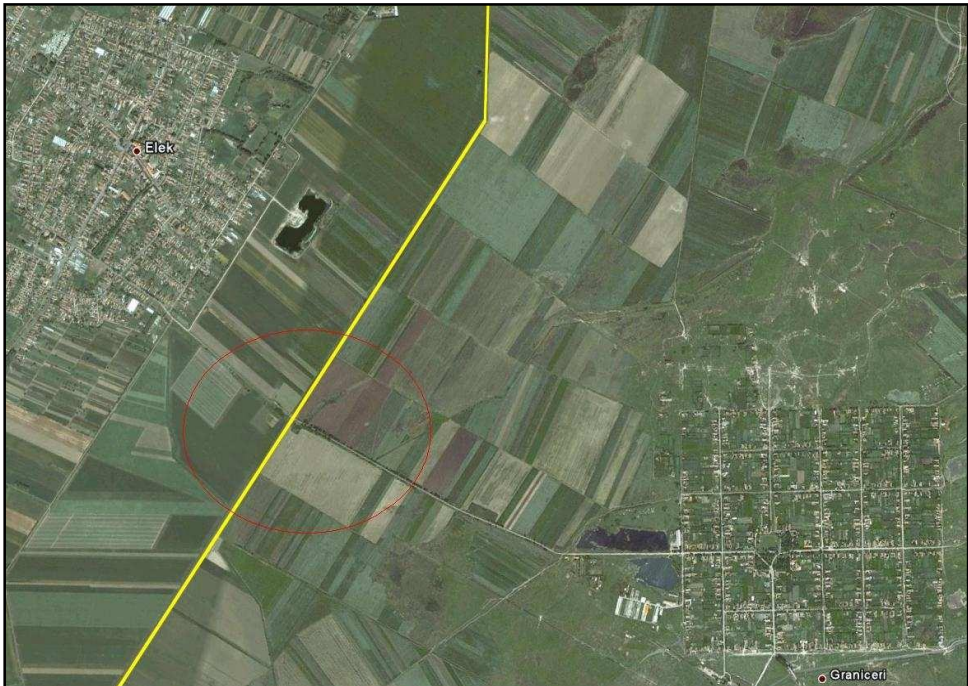

2. kép: Geszt és Cséffa határ menti kapcsolata

Forrás: Google Earth felhasználásával saját szerkesztés

3. kép: Elek és Sikkó határ menti kapcsolata

Forrás: Google Earth felhasználásával saját szerkesztés

1. Oktatás, képzettség

A megyében működő oktatási intézményeknek vannak külföldi kapcsolatai, sok esetben Románia felé is. E kapcsolatok többnyire kimerülnek az éves cserelátogatással. A békéscsabai Zwack József Kereskedelmi és Vendéglátóipari Tagiskola folyamatosan indít és fogad diákcsoportokat Ausztriába (Wittenberg) szakmatanulás céljából. A Trefort Ágoston Villamos-, és Fémipari Székhelyiskola részt vesz az Európai Unió által szervezett Leonardo-projektben (EQUAL, European Qalified Assistance Illustrated) kilenc európai ország 11 partnerével közösen.

Felsőoktatási szinten a Tessedik Sámuel Főiskola Gazdasági Főiskolai Kara részt vett a "Biblio.for.mEDA" n. I/03/B/PP-154193 Leonardo da Vinci projektben, mely több Unió ország kezdeményezéseként valósult meg. A projektet az olaszországi (római) IAL CISL Nazionale munkaerő képző és átképző intézmény fogta össze, tagjai voltak még a békéscsabai karon kívül az angliai Loughborough-i Egyetem, a rigai Műszaki Egyetem, az aradi Vasile Goldis Egyetem, az ugyancsak aradi Marco Polo Alapítvány, valamint a ciprusi C.N.T.I Kutató és Informatikai Központ. A TSF Gazdasági Főiskolai Kara mind az aradi Vasile Goldis Egyetemmel, mind a szlovák Bél Mátyás Egyetemmel folyamatos kapcsolatot ápol szakmai, tudományos szinten. A Tessedik Sámuel Főiskola Egészségügyi Fakultása szintén szorosan kapcsolódik Romániához. A Fakultás létrehozta a Magyar-Román Egészségipari Kutatási és Szolgáltató Tudásközpontot, mely kiindulópontja lehet a térség gazdasági újjászerveződésének. E Tudásközpont lehetőséget kínál a külföldi részképzéseken való tanulásra is, ennek érdekében távoktatás keretében sok tananyagrészt elérhető.

Az ehhez hasonló összefogások, kapcsolatok a megyében folyamatosan működnek. Határon túli együttműködés keretében működő hálózatról azonban egyetlen működik. 2004. április 29-én Székelyudvarhelyen írták alá a Békéscsabai Regionális Képző Központ kezdeményezése alapján elindult Kárpát-medencei Felnőttképzési és Szolgáltatási Hálózatot. E hálózatnak 20 alapító és 11 csatlakozó szervezete van 2008 decemberéig. Célul tűzték ki, hogy közösen fejlesztik a munkaerőpiac által igényelt képzési programokat. Középtávon küldetésük a felsőoktatással összehangolt, munkaerőpiac-orientált felnőttképzés, valamint a kapcsolódó szolgáltatások integrált rendszerének Kárpát-medencei szintű létrehozása, egységes működtetése, európai képzési és szolgáltatási standardok kezdeményezése. A hálózat stratégiai partnerei közé tartoznak önszerveződő gazdasági, önkormányzati és civil szervezetek (4. kép).

A Magyar Befektetési és Kereskedelemfejlesztési Ügynökség (ITD Hungary Zrt.) a Dél-alföldi Régióban Békéscsabán működteti az irodáját, mely a partnereknek folyamatosan információt szolgáltat a különböző konferenciákról és üzleti lehetőségekről.

A munkaerő mobilitása a felmérések szerint az európai uniós átlagnak megfelelő (HÁRS Á. – PALÓCZ É. 2001, RÉDEI M. 2007). Mégis, amikor költözni kellene, akkor már megtorpannak a magyarok. Az érdeklődés még nem konkrét kiutazás, de mégis jelzi, hogy ki gondolkodik komolyan azon, hogy külföldön keressen munkát. Személyes tapasztalatom szerint a külföldön munkát vállalni szándékozó álláskeresőket jelentős része – kb. 70-80 % - egyáltalán nem beszél semmilyen idegen nyelvet és szakképzettséghez nem kötött munkát keres külföldön. A migráció iránya elsősorban Németország, Ausztria és az Egyesült Királyság (3. táblázat).

3. táblázat: A vándorlási hajlandóság iránya 2001-ben és 2008-ban (%)

Célország	Rövid távú külföldi munkavállalás	Hosszú távú külföldi munkavállalás	Kivándorlás
2001			
Németország	32	25	17
Ausztria	19	16	20
Egyesült Királyság	7	4	4
2008			
Németország	20	19	19
Ausztria	14	15	14
Egyesült Királyság	18	19	15

Mind a három kérdésre három célországot nevezhetett meg a kérdezett. A százalék az adott országot választók arányát mutatja az összes lehetséges célországhoz képest.

Forrás: TÁRKI- Omnibusz, 2001 és 2008

Tapasztalatom szerint a külföldi munkák iránti érdeklődés csökken a kor növekedésével, bár az utóbbi időben egyre több 45. év feletti álláskereső kér információt külföldi állásokról. E tendenciának az oka abban kereshető, hogy a munkaképes korú – sokszor nyelveket beszélő – fiatalok már elhagyták a megyét és az ő tapasztalataikon felbuzdulva a kilátástalanságból menekülni szeretnének a hátrányos helyzetű térségekből az emberek.

A román-magyar munkaerő-piaci mobilitás jelenleg inkább a román vendégmunkásokban mutatkozik meg, bár az utóbbi időben (2007-2008) egyre kevesebb alkalmi munkavállalói kiskönyvet váltanak ki. Korábban megfigyelhető volt, hogy a szakmával nem rendelkező román munkavállalók tömegesen jelentek alkalmi munkavállalói kiskönyvekért – fiktív lakcímet bejelentve – és a nagyobb mezőgazdasági foglalkoztatók legálisan/féllegálisan foglalkoztatták őket a mezőgazdasági idénymunkákban. A jelen gazdasági helyzetben egyre inkább úgy tűnik, hogy az aradi és kolozsvári fejlesztések leahagyják az alföldi „tőkeberuházásokat” és a magyar munkaerő fogja megtalálni a lehetőségeket a kinti ipari parkokban.

3. A társadalmi kapcsolatok

E kapcsolatok igazán akkor tudnak kiépülni, ha a határátkelőhelyek sűrűbben elérhetőek és úgy lehet egy-egy romániai települést meglátogatni, mintha Magyarországon tennénk meg mindezt. A Békés megye Területfejlesztési Koncepciójában szerepel a határátkelőhelyek és a hozzájuk kapcsolódó létesítmények kiépítése és fejlesztése. Sajnos e határátkelőhelyek létesítése és a meglévők besorolásának megváltoztatása államközi szerződéseket igényel.

A lakosság oldaláról a még mindössze néhány területen figyelhető meg a határ melletti területek kiemeltebb látogatása. Korábban, a „benzinturizmus” kapcsán láthattunk híradásokat, később a bevásárló turisták lepték el főként Nagyszalonta és Nagyvárad térségét. A hagyományosan fejlett kézműipar termékeit szívesen vásároltuk abban az időben (1998-2006), amikor még a bérek még nem érték el magyar minimálbérekét. 2006 táján elindult egy bevásárlási hullám, mely a határ menti élelmiszer áruházakat (Tesco, Lidl, Aldi) célozza meg a román lakosság oldaláról. E változás oka abban keresendő, hogy a romániai élelmiszer áruházak még drágábban és kisebb kínálattal működnek.

A turisztika területén kiemelhető tendencia az elmúlt öt év (2003-2008) viszonylatában, hogy a román vendégek mind nagyobb számban jelennek meg a turisztikai desztinációinkban. Ez az egyre fokozott igény – mely világtendencia – sajnos nem mutatkozik meg az egész megye, régió felé, hanem egy-egy pontban figyelhető meg (Gyula, Orosháza). A térségfejlesztő szakembereknek méltó kihívást jelenthet e pontszerű érdeklődést szétszűrni minél nagyobb területen, ezáltal integrálva a fejlődésbe a hátrányos területeket is.

A határ menti együttműködési törekvések kapcsán megfigyelhető, hogy a komplex összefogás nem jelenik meg. Néhány területen – főként a felsőfokú oktatás és a turizmus – megjelenik a hálózatszerű szerveződés, de csupán azokon a területeken, ahol a „megtérülés” hamarabb várható. Példás összefogás kezd kibontakozni a felsőoktatás turisztikai szakiránya, a szállodaipar, a vendéglátás és a gasztronómia körében. Gyula városa példás módon működteti e rendszert és ez meglátszik a gazdasági és egyéb mutatóiban is. E jó gyakorlatot javasolt átvenni más településnek is és – az irigységgel és a gőgösséggel dacolva – másolni kellene e példát. Előbb-utóbb nem csupán a turisztikában, hanem a gazdaság élénkítésében is megjelenhet e törekvés, melynek segítségével a munkalehetőségek növekedése csökkentené a szociális ellátórendszer nehézségeit.

VII. A kutatás eredményei, a hasznosítás lehetőségei

Kutatásomban feltártam Békés megye emberi erőforrásainak helyzetét települési szinten. A rendelkezésre álló adatok alapján nem kizárólag a jelenlegi helyzet bemutatására törekedtem, hanem a tendenciákat figyelembe véve megfogalmaztam olyan javaslatokat és ötleteket, melyekkel az emberben rejlő lehetőség feltárható. A nemzetközi és hazai szakirodalomban igen sok mérőszám elterjedt, mely segíti a kutatókat az emberi erőforrás vizsgálatában. E mutatókból több alkalmas az emberi erőforrás vizsgálatára, bár a teljes és átfogó elemzéshez szükséges hasznos az együttes használatuk. Az emberi erőforrás vizsgálatokor települési szinten – akár helyzetelemzéskor, településfejlesztési koncepciók megalkotásakor, pályázatok készítésekor – még mindig egy-egy abszolút mutatószámot használnak illetve ennek viszonyát a nagyobb területi egységhez. Kutatásomban kerestem egy olyan mutatót, mely képes és alkalmas a települések egymáshoz való viszonyát feltárni az emberi erőforrás tekintetében. A nemzetközi viszonylatban elfogadott HDI (Human Development Index) települési szintre való módosítása egy lehetőség volt, melyet el kellett vetni több ok miatt. Elsőként igen komoly bírálatok érték az egyes összetevőit, olyan bírálatok, melyek az egész mutató valóságát megkérdőjelezték. Másodsorban az Emberi Fejlettségi Index átalakításához jelenleg nem rendelkezünk települési szintű adatokkal, így célnak ezen az úton nem tudtam elérni. A felhasznált szakirodalom alapján szükségesnek láttam a HDI alapmutatóiból képezni egy 23 mutatóból álló komplex mutatószámot, melynek elemzéséből a települések emberi erőforrás vizsgálata megtehető. E mutatószám (SHDI) segítségével bemutattam a települések fejlettségét és megyei, országos adatokhoz való viszonyát. Békés megyében a maximális 10-es értékhez képest Békéscsaba ért el 8,31-es értéket, míg 2,93-as értéket Pusztaszentlászló. Közöttük majdnem háromszoros a különbség. Nem meglepő, hogy a Közép-békési térséget alkotó három város: Békéscsaba, Gyula és Békés az első öt helyen szerepel emberi erőforrás fejlettség tekintetében. E három várost mindig is húzóerőnek tartották. A jelenlegi helyzetben Békéscsaba egyre inkább kezd veszíteni súlyponti szerepéből a forrásokkal jobban gazdálkodó Gyulával szemben. A megyében a másik kiemelkedő térség az Orosháza és környéke települései. A két blokk között igen alacsony értékkel rendelkező településeket is lehet látni. Érdekes, hogy míg Szarvason Főiskolai Kar is működik, az emberi erőforrás fejlettsége felmérésem szerint a 14. Kistérségi szinten a Sarkadi, a Szeghalomi és a Mezőkovácsházai kistérség települései mutatják a leggyengébb eredményt. Erős korrelációt kapunk az elérhetőség és az emberi erőforrás fejlettség kapcsán. Egyértelműen látható, hogy míg a centrum és a közeli települések fejlettebbek, addig a kistérségi központtól vagy nagyobb településtől távolabbi nagyközségek igen alacsony fejlettséggel bírnak. Önerőből nem képesek az emberi erőforrás potenciált fenntartani és megőrizni. Jellemzően a Sarkadi kistérség északkeleti, a Szeghalomi kistérség északi és a Mezőkovácsházai kistérség majdnem összes kistelepülése az alacsony kategóriába tartozik a humán tőke kapcsán.

A városoknak és a községeknek szinte egyenlő volt az esélyük, hiszen az első tíz településben három, az első húsz településben kilenc község szerepel. A rangsorban gazdaságilag fejlett települések kerültek ki a rangsor élvonalából (Gyomaendrőd, Körösladány) és viszonylag elmaradtak az élmezőnybe (Kardoskút, Kétsoprony, Kamut). A megye polgármestereinek feltett kvalitatív kérdések eredményei azt mutatják, hogy azokon a területeken gyengébbek a települések, melyeket a legfontosabbnak tartanak. Látható, hogy a problémák súlyát érzik, de a saját erejüket kevésnek érzik a megoldáshoz.

A települési szintű emberi erőforrás térkép megrajzolása után ennek empirikus visszacsatolására törekedtem egyrészt interjúk, másrészt kérdőívek segítségével, hogy támasszák alá vagy cáfolják a kutatásom eredményeit.

A kistérségek eredményeinek vizsgálata kapcsán a legfejletlenebb térségben a tizenegy településből nyolcban sikerült interjút készítenem a vezetőkkel, hogy választ adjanak kérdéseimre. A Sarkadi kistérség településeinek vezetői véleménye szerint az emberi tőke fejlesztése több nehezítő körülmény miatt nem oldható meg önerőből. A kistérségben jelentős népességfogyás tapasztalható – néhány roma lakosságú települést leszámítva – és ennek következtében a fiatalok, képzettek és mobilisak elhagyják szülőhelyüket. Az ott maradó lakosság idősekből, rászorultakból, vagy olyan végzettségű és szakmájú emberekből áll, akik a munkaerőpiacon egyedül nem képesek megállni a helyüket. Ők várnak az önkormányzat vagy az állam segítségére, terhelik a szociális ellátórendszer egyes elemeit. A helyi gazdaság nem képes alkalmazni a munkaerőt, mert az általuk kínált szolgáltatások és termékek iránt a helyi kereslet csekély. A helyi vállalkozók új emberek felvételét, de sokszor a jelenlegiek megtartását is csak támogatott módon tudják megtenni. Többször előfordul, hogy a dolgozók nyári szabadságát úgy oldják meg, hogy egy-két hónapra „közös megegyezéssel” megszűnik a munkaviszony – álláskeresési ellátást vesznek igénybe az alkalmazottak – és őszre újra alkalmazásba állnak ugyanazok a foglalkoztatottak. A közintézményekben a támogatási rendszer megváltozása miatt az oktatásban, egészségügyben centralizáció tapasztalható. A kevésbé tőkeerős önkormányzatok társulásban tudják fenntartani az intézményeiket, melynek eredőjeképpen lakosaiknak utazniuk kell egy-egy szolgáltatás igénybevételéért, ami újból megnöveli a költségeiket. Többek között ez is az oka a lakosság gyors elvándorlásának.

A gazdálkodók szinte a kistérség teljes területén csak egyéni vállalkozókból és őstermelőkből állnak, gyenge tőkeerővel, alacsony prosperitással. Az önkormányzatok helyi adóbevételei minimálisak, általában e „kényszervállalkozások” által okozott károk helyretételére elegendőek. 10 főt meghaladó munkaadót – az önkormányzatokon kívül – egy-két mezőgazdasági vállalkozón kívül nem találunk. A polgármesterek, jegyzők szerint ennek oka egyrészt a rossz közlekedési elérhetőség a betelepülni szándékozó vállalkozók oldaláról, míg az alacsony tőkeerő és gyenge vállalkozói kedv a helyi lakosság részéről. A mezőgazdasági termelés – egy-két kivételtől eltekintve, Méhkerék – nem jövedelmező a gyenge minőségű földek miatt.

A gazdasági és infrastrukturális fejletlenség, a társadalmi ellátórendszerek hiányos működése és a társadalmi összefogás hiány elvándorlásra készíti az embereket. A vezetők egyöntetű véleménye volt az, hogy a felmérés eredménye helyes, a települések közötti arányokat megfelelően jellemzi az emberi erőforrás fejlettségének az értéke településük kapcsán. A polgármesterek és jegyzők megoldási javaslatai már sokkal szerényebbek voltak, mint a problémák feltárása. A válaszok közt több település él a 5-10 %-os önerővel bíró pályázati lehetőségekkel és így szociális épületeket, idősotthonokat, sportszarnokot emeltek, emelnek. Sajnos ezek fenntartása sokszor nem egyszerű feladat számukra. Mások a feldolgozóüzemek létesítésében látnak fantáziát, bár a multinacionális vállalatokkal ők sem tudnak versenyezni. Az összefogást több vezető hiányolta mind a településén belül a civil szerveződésekben és a vállalkozói szektorban, mind azon kívül a pályázatokban és az intézményeik fenntartásában. A települési vezetőknek van (lenne) a legnagyobb ráhatása a közösségteremtésre és az összefogásra.

Megyei viszonylatban szintén az infrastruktúra hiányát emelik ki a vezetők a gazdasági fejletlenség mellett. Az emberi erőforrás fejlesztése érdekében igyekeznek friss diplomásokat alkalmazni. Próbálják a lakásszerzést, megtelepedést saját erejükhöz képest támogatni.

Többen a kulturális és turisztikai kínálat fejlesztésére helyezik a hangsúlyt (Szarvas, Gyula), mely növeli a foglalkoztatottságot. A jelenleg gyenge fejlettség elvándorlást szül, mely az itt élők számára gazdasági és szociális feszültségeket generál. A polgármesterek és jegyzők válaszaiban sokszor a tanácsstalanság és a motiváció hiánya fedezhető fel.

Sajnálatosan csak csatlakozni tudok Kőszegfalvi György gondolataihoz, miszerint „a szellemi infrastruktúra még nem töltötte be azt az előrevívő szerepet a terület- és településfejlődésben, amelyet vele szemben a társadalom és a gazdaság gyors átalakulásának, megújulásának követelményei támasztanak” (KŐSZEGFALVI GY. 1990) Főként azokban a térségekben kívánatos a szellemi-kulturális élet fejlesztése, ahol a gazdaság viszonylagos fejletlensége és a hátrányos helyzet megszüntetése érdekében elengedhetetlen. Rendkívül tanulságos, hogy a szellemi életünk regionális központjai között nem szerepel Békés megye. Regionális központként példaként szolgáljon számunkra Szeged, Debrecen, Arad vagy Kolozsvár (Kozma T. 1983, Tóth J. 1990). Békés megye számára egy lehetséges kitérés pont lehet a történelmi Magyarországgal való kapcsolódási lehetőségek kiaknázása (TÓTH J. 1996). Az Európai Unió kiemelkedő forrásokkal támogatja a hasonló kezdeményezéseket.

A dinamikus elemzések figyelembevételével megállapítható, hogy Békés megye településeinek népességvesztése egyre intenzívebb, az itt maradó lakosság öregszik és a vándorlás mértéke nő. Az általános és középfokú iskolák elérhetősége sok esetben nem megfelelő ahhoz, hogy mindenkinek egyenlő esélye legyen a képzettségi szintet megszerezni. A könyvtárak és az internethez való hozzáférés korlátozott, így kifejezetten hátrányos helyzetben vannak az alacsony lélekszámú településeken élők. A közlekedési elérhetőségen kívül egyéb infrastrukturális ellátottságban nincs lényeges különbség. Mivel a szolgáltatások nem érhetőek el, így a lakosság igyekszik gépjárművek beszerzésével a lehetőségeit bővíteni. A folyamatos utazás azonban költség- és időigényes, mely felemészti az erőforrásokat azokon a térségekben, ahol ettől függetlenül is egzisztenciális nehézségek vannak. A foglalkoztatás országos viszonylatban igen alacsony Békés megyében. Ehhez képest is igen gyenge Sarkadi és Mezőkovácsházai kistérségben. A tartós munkanélküliek aránya 2001-2006 között jelentősen nőtt, hosszú távon e munkanélkülieknek esélye sem lesz belépni a munkaerőpiacra. Sok területen már többgenerációs munkanélküliség alakult ki. A vállalkozások száma igen csekély, növekedés e téren minimális. Főként az egyéni vállalkozások száma szaporodik, de ezeknek sajnos a kényszervállalkozások köréből kerülnek ki.

Javaslat a humánerőforrás-, illetve területfejlesztés számára

Ahol magas a megyében a humánerőforrás koncentráció (Békéscsaba, Gyula, Orosháza, Szarvas), ott a belső intézményhálózat együttműködését kell erősíteni. A többi térségben új hálózatokat létrehozva szükséges a területi egyenlőtlenségeket csökkenteni. Főként javasolt az oktatásban, a szociális ellátásban és a kultúra területein ezt megtenni. A halmozottan hátrányos helyzetű kistérségek lakosságát (Sarkadi, Szeghalomi, Mezőkovácsházai) aktivizálni kell, folyamatosan bevonnai a programokba. Az életkörülmények megújítását és lehetővé tevő környezet kialakítását kell megelőzni. Lehetőséget adnak erre – és jelentős források állnak rendelkezésre – a rendszeres szociális segítségül élőket megmozgató programok. Fontos lenne ezeket céltudatosan kihasználni, hogy hosszú távon egy dinamikus közösséget alakuljon ki. Egy olyan befogadó, innovatív környezetet kell létrehozni, ahol az emberek összefognak és támogatják egymás ötletgazdagságát. Nem csupán olyan fejlesztéseket szükséges létrehozni, melyek egy-egy választási periódusig jól hatnak, hanem olyanokat, melyek célzottak és hosszú időtávokban megállják a helyüket és tendenciát képesek teremteni.

A hagyományokra és területi sajátosságokra alapuló – a települések által működtetett – saját vállalkozásokat lehetne működtetni, melyekben a rendszeres szociális segíten évek óta élöket foglalkoztatják. Több településsel együtt a térben összefogva mindenki a saját pozitívumát hozzáadhatná a tevékenységhez. A munkavállalókat szállítva olyan aktivitási területeket lehetne megcélozni, melyek – még ha non-profit formában is, de – csökkentik a szociális kiadásait egy-egy önkormányzatnak.

Az önkormányzati rendszer fenntartása minden településen aránytalanul nagy költséggel jár. Az átalakítás, az önkormányzatokban lévő köztisztviselöök számának csökkentésével jelentös összegek szabadulnának fel, melyek egy részét a hátrányos térségek aktivizálására lehetne fordítani.

A helyi környezetben, társadalomban és gazdaságban lévő lehetőségeket fel kellene tárni és hasznosítani a közösségek számára. Ha a közösségnek tüzelöje nincs, akkor ne lopjanak az emberek, hanem szervezze meg az önkormányzat, hogy az idösek és hátrányos helyzetűek számára, hogy alacsony költséggel, esetleg közmunkásokkal vágassa fel a hivatal a fát és a pénzt kapják meg azok, akik egyébkén lopnák. Nyáron megszervezhetnék ugyanilyen módon az egyes gyógynövények termesztését, szedését, begyöjtöhelyet hozhatna létre 8-10 önkormányzat és így lefoglalnák a nem munkából élöket. A fiataloknak így példát adnak ahhoz, hogy a munkanélküliség ne legyen több generáción átívelö probléma.

Ki kellene használni a határok közelségét, Arad, Nagyvárad dinamikus fejlődését. A határon túli ipari parkokkal komolyabb együttműködést javasolt létrehozni a munkaerö-utánpótlás céljából. A térség polgármestereinek be kellene mutatni, hogy mi folyik tölük 70-80 km-re, hogy a lakosaiknak át tudják adni a lehetőségeket és esetleg mélyebb gazdasági kapcsolódási pontokat tudjanak kialakítani.

A megye hátrányos helyzete igen szomorú, azonban nem szabad úgy megélni, hogy nem vagyunk képesek ezen változtatni. Munkám bemutatta az emberi erőforrás állapotát és dinamikáját Békés megye településein. Sikertült létrehozni egy olyan települési szintű emberi erőforrás mutatót, mely alkalmas a humán tölke mérésére és a települései ilyen irányú összehasonlítására. Az elemzést folytatva látható, hogy milyen tendencia vázolható fel, ha nem teszünk lépéseket és nem alakul ki egy összefogás, egy komplex gondolkodás. A települések külön-külön gazdaságilag gyengék és az érdekérvényesítö erejük alacsony szintű. Ha a vezetöök a megfelelő irányt közösen kijelölik és minden erejükkel azon dolgoznak, akkor képesek mind tölket, mind megfelelő figyelmet vonzani erre a térségre ahhoz, hogy az itt élök is nyugodt, büszke európai állampolgárok legyenek.

Táblázatok

5. táblázat: Békés megye településeinek népességváltozása (2002)

	Település	változás (%)		Település	változás (%)
1.	Újszalonta	1,50	41.	Elek	-0,66
2.	Kertészsziget	0,68	42.	Zsadány	-0,67
3.	Murony	0,49	43.	Gyula	-0,69
4.	Körösújfalú	0,28	44.	Csorvás	-0,69
5.	Békéssámson	0,27	45.	Végegyháza	-0,69
6.	Mezőgyán	0,24	46.	Kisdombegyház	-0,71
7.	Geszt	0,23	47.	Kunágota	-0,74
8.	Köröstarcsa	0,14	48.	Örménykút	-0,76
9.	Almáskamarás	0,00	49.	Medgyesegyháza	-0,78
10.	Kétsoprony	0,00	50.	Gádos	-0,81
11.	Tarhos	0,00	51.	Doboz	-0,83
12.	Lőkösháza	-0,05	52.	Tótkomlós	-0,85
13.	Kamut	-0,09	53.	Szarvas	-0,85
14.	Sarkad	-0,10	54.	Mezőkovácsháza	-0,89
15.	Okány	-0,14	55.	Kötegyán	-0,89
16.	Ecsefalva	-0,14	56.	Nagyszénás	-0,90
17.	Szeghalom	-0,17	57.	Körösnagyharsány	-0,90
18.	Dévaványa	-0,21	58.	Hunya	-0,93
19.	Telekgerendás	-0,24	59.	Gerendás	-0,95
20.	Pusztatölggy	-0,25	60.	Csabacsüd	-0,95
21.	Méhkerék	-0,26	61.	Újkígyós	-0,97
22.	Szabadkígyós	-0,34	62.	Kevermes	-0,99
23.	Körösladány	-0,36	63.	Csanádapáca	-1,04
24.	Nagykamarás	-0,37	64.	Nagybánhegyes	-1,07
25.	Békésszentandrás	-0,39	65.	Dombiratos	-1,13
26.	Orosháza	-0,39	66.	Csárdaszállás	-1,14
27.	Békéscsaba	-0,40	67.	Kaszaper	-1,22
28.	Füzesgyarmat	-0,41	68.	Kardoskút	-1,23
29.	Békés	-0,42	69.	Kondoros	-1,29
30.	Bucsa	-0,44	70.	Biharugra	-1,29
31.	Mezőhegyes	-0,45	71.	Dombegyház	-1,35
32.	Mezőberény	-0,45	72.	Pusztaföldvár	-1,36
33.	Gyomaendrőd	-0,48	73.	Magyardombegyház	-1,64
34.	Sarkadkeresztúr	-0,51	74.	Medgyesbodzás	-1,95
35.	Magyarbánhegyes	-0,54	75.	Kardos	-2,16
36.	Csabaszabadi	-0,54		megyei	-0,51
37.	Kétegyháza	-0,62		országos	-0,35
38.	Bélmegyer	-0,62			
39.	Battonya	-0,62			
40.	Véstező	-0,65			

6. táblázat: Vándorlási különbözet Békés megyében (2002)

	Település	Lakónépesség	Vánd.kül.	%
1.	Újszalonta	133	12	9,02
2.	Pusztatottlaka	407	11	2,70
3.	Kardoskút	976	19	1,95
4.	Dombiratos	707	13	1,84
5.	Magyarbánhegyes	2615	47	1,80
6.	Csárdaszállás	527	8	1,52
7.	Csabacsüd	2006	27	1,35
8.	Elek	5462	73	1,34
9.	Körösnyárharsány	667	8	1,20
10.	Nagyszénás	5576	66	1,18
11.	Hunya	753	8	1,06
12.	Köröstarcsa	2764	22	0,80
13.	Kétsoprony	1563	11	0,70
14.	Békésszentandrás	4102	28	0,68
15.	Nagykamarás	1621	11	0,68
16.	Kevermes	2334	15	0,64
17.	Telekgerendás	1691	10	0,59
18.	Medgyesegyháza	3987	23	0,58
19.	Örménykút	523	3	0,57
20.	Kétegyháza	4373	24	0,55
21.	Dombegyház	2374	11	0,46
22.	Füzesgyarmat	6365	29	0,46
23.	Bélmegyer	1131	5	0,44
24.	Gádoros	4079	17	0,42
25.	Tótkomlós	6486	23	0,35
26.	Magyardombegyház	305	1	0,33
27.	Pusztaföldvár	1844	5	0,27
28.	Kunágota	2971	7	0,24
29.	Dévaványa	8693	19	0,22
30.	Kötegyán	1566	3	0,19
31.	Kisdombegyház	565	1	0,18
32.	Gerendás	1481	2	0,14
33.	Újkígyós	5699	5	0,09
34.	Sarkadkeresztúr	1780	1	0,06
35.	Mezőberény	11564	5	0,04
36.	Békéscsaba	65691	18	0,03
37.	Békés	21112	-27	-0,13
38.	Körösújfalú	709	-1	-0,14
39.	Sarkad	10901	-21	-0,19
40.	Mezőkovácsháza	6773	-14	-0,21

	Település	Lakónépesség	Vánd.kül.	%
41.	Geszt	873	-2	-0,23
42.	Medgyesbodzás	1182	-3	-0,25
43.	Csanádapáca	2876	-9	-0,31
44.	Gyomaendrőd	15095	-55	-0,36
45.	Szarvas	18260	-68	-0,37
46.	Szabadkígyós	2940	-11	-0,37
47.	Gyula	32355	-139	-0,43
48.	Végegyháza	1585	-7	-0,44
49.	Csorvás	5646	-28	-0,50
50.	Zsadány	1783	-10	-0,56
51.	Doboz	4591	-26	-0,57
52.	Kondoros	5753	-33	-0,57
53.	Kaszaper	2054	-12	-0,58
54.	Orosháza	31263	-185	-0,59
55.	Bucsa	2474	-15	-0,61
56.	Mezőhegyes	6022	-38	-0,63
57.	Ecsefalva	1400	-9	-0,64
58.	Kertészsziget	438	-3	-0,68
59.	Murony	1419	-11	-0,78
60.	Békéssámson	2608	-21	-0,81
61.	Vésztő	7488	-66	-0,88
62.	Szeghalom	9954	-94	-0,94
63.	Okány	2912	-32	-1,10
64.	Méhkerék	2274	-25	-1,10
65.	Lőkősháza	2000	-22	-1,10
66.	Körösudvarnok	4988	-62	-1,24
67.	Battonya	6610	-83	-1,26
68.	Tarhos	1034	-13	-1,26
69.	Kamut	1132	-18	-1,59
70.	Biharugra	1008	-17	-1,69
71.	Nagybánhegyes	1401	-26	-1,86
72.	Almáskamarás	946	-26	-2,75
73.	Mezőgyán	1241	-45	-3,63
74.	Kardos	741	-31	-4,18
75.	Csabaszabadi	368	-18	-4,89
	Békés megye	411877	-735	-0,18

7. táblázat: 100 gyerekkorúra jutó öregkorú Békés megyében (2002)

	Település	100 gyerekkorúra jutó öregkorú
1.	Tarhos	72
2.	Körösújfalú	75
3.	Szeghalom	93
4.	Kertészsziget	94
5.	Geszt	98
6.	Sarkad	101
7.	Füzesgyarmat	104
8.	Kétsoprony	105
9.	Bucsa	107
10.	Békéssámsón	108
11.	Méhkerék	108
12.	Véztő	108
13.	Zsadány	110
14.	Mezőgyán	111
15.	Murony	111
16.	Kardoskút	112
17.	Szabadkígyós	112
18.	Békés	114
19.	Ecsegfalva	114
20.	Doboz	115
21.	Elek	118
22.	Telekgerendás	120
23.	Köröstarcsa	121
24.	Déaványa	122
25.	Mezőberény	122
26.	Lőkősháza	123
27.	Battonya	124
28.	Magyarbánhegyes	125
29.	Kisdombegyház	127
30.	Magyardombegyház	130
31.	Békéscsaba	131
32.	Körösladány	131
33.	Kaszaper	135
34.	Kunágota	135
35.	Mezőkovácsháza	137
36.	Kevermes	140
37.	Okány	141
38.	Gyula	142
39.	Békésszentandrás	143
40.	Kétegyháza	143

	Település	100 gyerekkorúra jutó öregkorú
41.	Orosháza	143
42.	Csabasabadi	144
43.	Gádoros	145
44.	Újkígyós	145
45.	Szarvas	147
46.	Csorvás	149
47.	Tótkomlós	150
48.	Gyomaendrőd	153
49.	Mezőhegyes	153
50.	Sarkadkeresztúr	155
51.	Dombegyház	157
52.	Almás Kamarás	159
53.	Csárdaszállás	159
54.	Végegyháza	159
55.	Medgyesbodzás	160
56.	Bélmegyer	164
57.	Pusztaföldvár	164
58.	Örménykút	165
59.	Pusztatottlaka	166
60.	Kötegyán	168
61.	Csanádapáca	171
62.	Kondoros	173
63.	Medgyesegyháza	173
64.	Csabacsüd	174
65.	Nagyszénás	181
66.	Dombiratos	185
67.	Nagybánhegyes	189
68.	Körösnagyharsány	191
69.	Kamut	193
70.	Kardos	193
71.	Biharugra	209
72.	Nagykamarás	215
73.	Gerendás	224
74.	Hunya	303
75.	Újszalonta	319
	megyei	134
	országos	123

8. táblázat: Közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők aránya Békés megyében (2002)

	Település	Lakó-nép.	közgyógy . ig.	%
1	Körösnagyharsány	667	132	19,79
2	Kardos	741	105	14,17
3	Zsadány	1783	240	13,46
4	Dombiratos	707	91	12,87
5	Dombegyház	2374	257	10,83
6	Kertészsziget	438	46	10,50
7	Magyarbánhegyes	2615	273	10,44
8	Hunya	753	76	10,09
9	Békéssámszon	2608	246	9,43
10	Kevermes	2334	218	9,34
11	Mezőgyán	1241	115	9,27
12	Doboz	4591	421	9,17
13	Végegyháza	1585	135	8,52
14	Örménykút	523	44	8,41
15	Pusztatottlaka	407	34	8,35
16	Bucsa	2474	206	8,33
17	Biharugra	1008	83	8,23
18	Medgyesbodzás	1182	97	8,21
19	Csabacsüd	2006	163	8,13
20	Ecsefalva	1400	110	7,86
21	Tótkomlós	6486	503	7,76
22	Füzesgyarmat	6365	492	7,73
23	Okány	2912	222	7,62
24	Körösladány	4988	372	7,46
25	Vésztő	7488	558	7,45
41	Újkígyós	5699	337	5,91
42	Battonya	6610	383	5,79
43	Szarvas	18260	1027	5,62
44	Pusztaföldvár	1844	103	5,59
45	Magyardombegyház	305	17	5,57
46	Gyomaendrőd	15095	818	5,42
47	Gádoros	4079	218	5,34
48	Orosháza	31263	1653	5,29
49	Murony	1419	75	5,29
50	Köröstarcsa	2764	146	5,28
51	Kétsoprony	1563	82	5,25
52	Kötegyán	1566	82	5,24
53	Kunágota	2971	155	5,22
54	Nagyszénás	5576	283	5,08
55	Kisdombegyház	565	28	4,96
56	Csanádapáca	2876	138	4,80
57	Körösújfalú	709	33	4,65
58	Békéscsaba	65691	3038	4,62
59	Szabadkígyós	2940	135	4,59
60	Csárdaszállás	527	24	4,55
61	Gerendás	1481	67	4,52
62	Kardoskút	976	42	4,30
63	Sarkad	10901	456	4,18
64	Sarkadkeresztúr	1780	74	4,16
65	Békésszentandrás	4102	169	4,12

26	Nagybánhegyes	1401	104	7,42
27	Geszt	873	64	7,33
28	Békés	2111 2	1519	7,19
29	Szeghalom	9954	707	7,10
30	Almáskamarás	946	65	6,87
31	Mezőkovácsháza	6773	461	6,81
32	Déaványa	8693	579	6,66
33	Tarhos	1034	68	6,58
34	Kaszaper	2054	133	6,48
35	Elek	5462	349	6,39
36	Bélmegyér	1131	71	6,28
37	Nagykamarás	1621	99	6,11
38	Kamut	1132	69	6,10
39	Lőkősháza	2000	120	6,00
40	Méhkerék	2274	136	5,98

66	Csabaszabadi	368	15	4,08
67	Mezőberény	11564	459	3,97
68	Csorvás	5646	221	3,91
69	Gyula	32355	1166	3,60
70	Medgyesegyháza	3987	137	3,44
71	Kondoros	5753	184	3,20
72	Telekgerendás	1691	54	3,19
73	Mezőhegyes	6022	180	2,99
74	Kétegyháza	4373	126	2,88
75	Újszalonta	133	2	1,50
	Békés megye	41187 7	21910	5,32

9. táblázat: Egy orvosra jutó lakosságszám Békés megyében (2002)

	Település	Egy orvosra jutó lakosságszám
1	Újkígyós	2849,50
2	Gyula	2696,25
3	Békés	2639,00
4	Magyarbánhegyes	2615,00
5	Bucsa	2474,00
6	Mezőberény	2312,80
7	Doboz	2295,50
8	Szarvas	2282,50
9	Méhkerék	2274,00
10	Békéscsaba	2265,21
11	Orosháza	2233,07
12	Déaványa	2173,25
13	Füzesgyarmat	2121,67
14	Kaszaper	2054,00
15	Békésszentandrás	2051,00
16	Gádoros	2039,50
17	Mezőhegyes	2007,33
18	Csabacsüd	2006,00
19	Lőkősháza	2000,00
20	Medgyesegyháza	1993,50
21	Szeghalom	1990,80
22	Kondoros	1917,67
23	Gyomaendrőd	1886,88
24	Csorvás	1882,00
25	Vésztő	1872,00
26	Nagyszénás	1858,67
27	Pusztaföldvár	1844,00
28	Elek	1820,67
29	Sarkad	1816,83
30	Zsadány	1783,00
31	Sarkadkeresztúr	1780,00
32	Mezőkovácsháza	1693,25
33	Telekgerendás	1691,00
34	Körösladány	1662,67
35	Battonya	1652,50
36	Tótkomlós	1621,50
37	Nagykamarás	1621,00
38	Végegyháza	1585,00
39	Kötegyán	1566,00
40	Kétsoprony	1563,00

	Település	Egy orvosra jutó lakosságszám
41	Kunágota	1485,50
42	Gerendás	1481,00
43	Szabadkígyós	1470,00
44	Kétegyháza	1457,67
45	Okány	1456,00
46	Csanádapáca	1438,00
47	Murony	1419,00
48	Nagybánhegyes	1401,00
49	Ecsegfalva	1400,00
50	Köröstarcsa	1382,00
51	Békéssámson	1304,00
52	Mezőgyán	1241,00
53	Dombegyház	1187,00
54	Medgyesbodzás	1182,00
55	Kevermes	1167,00
56	Kamut	1132,00
57	Bélmegyer	1131,00
58	Tarhos	1034,00
59	Biharugra	1008,00
60	Kardoskút	976,00
61	Almáskamarás	946,00
62	Geszt	873,00
63	Hunya	753,00
64	Dombiratos	707,00
65	Kisdombegyház	565,00
66	Örménykút	523,00
67	Pusztatottlaka	407,00
68	Csabaszabadi	-
69	Csárdaszállás	-
70	Kardos	-
71	Kertészsziget	-
72	Körösnagyharsány	-
73	Körösújfalva	-
74	Magyardombegyház	-
75	Újszalonta	-
	Békés megye	2090,75

10. táblázat: Az általános iskola első évfolyamát el nem végzettek aránya Békés megyében (2002)

	Település	%
1.	Hunya	0,53
2.	Békésszentandrás	0,80
3.	Kardoskút	0,82
4.	Csabacsüd	0,85
5.	Szabadkígyós	0,95
6.	Örménykút	0,96
7.	Nagyszénás	1,00
8.	Telekgerendás	1,06
9.	Nagybánhegyes	1,07
10.	Gádoros	1,08
11.	Biharugra	1,09
12.	Kunágota	1,11
13.	Kondoros	1,15
14.	Medgyesegyháza	1,15
15.	Gyula	1,18
16.	Murony	1,20
17.	Újkígyós	1,21
18.	Mezőhegyes	1,21
19.	Kardos	1,21
20.	Orosháza	1,22
21.	Bélmegyer	1,24
22.	Gyomaendrőd	1,27
23.	Csorvás	1,31
24.	Kaszaper	1,31
25.	Mezőberény	1,34
26.	Tótkomlós	1,34
27.	Sarkadkeresztúr	1,35
28.	Szarvas	1,38
29.	Kamut	1,41
30.	Csanádapáca	1,43
31.	Zsadány	1,46
32.	Békéscsaba	1,47
33.	Dombegyház	1,47
34.	Gerendás	1,49
35.	Békéssámson	1,50
36.	Újszalonta	1,50
37.	Mezőkovácsháza	1,52
38.	Körösladány	1,52
39.	Kötegyán	1,53
40.	Kevermes	1,54

	Település	%
41.	Dombiratos	1,56
42.	Almáskamarás	1,59
43.	Köröstarcsa	1,59
44.	Békés	1,63
45.	Csabaszabadi	1,63
46.	Füzesgyarmat	1,65
47.	Csárdaszállás	1,71
48.	Kétsoprony	1,73
49.	Lőkösháza	1,75
50.	Szeghalom	1,77
51.	Kertészsziget	1,83
52.	Pusztaföldvár	1,84
53.	Nagykamarás	1,85
54.	Doboz	1,87
55.	Sarkad	1,89
56.	Battonya	1,92
57.	Méhkerék	1,93
58.	Kisdombegyház	1,95
59.	Magyardombegyház	1,97
60.	Medgyesbodzás	2,03
61.	Geszt	2,06
62.	Bucsa	2,18
63.	Körösújfalú	2,26
64.	Ecsegfalva	2,29
65.	Végegyháza	2,33
66.	Körösnyársás	2,40
67.	Tarhos	2,42
68.	Magyarbánhegyes	2,45
69.	Mezőgyán	2,50
70.	Kétegyháza	2,54
71.	Vésztő	2,66
72.	Pusztatottlaka	2,70
73.	Déaványa	2,80
74.	Elek	3,19
75.	Okány	4,53
	Békés megye	0,86

11. táblázat: A 14 év fölötti általános iskolát el nem végzett lakosok aránya Békés megyében (2002)

	Település	%
1.	Békéscsaba	20,86
2.	Gyula	21,98
3.	Szarvas	24,45
4.	Békés	25,52
5.	Újkígyós	25,62
6.	Orosháza	25,98
7.	Gyomaendrőd	26,34
8.	Mezőberény	26,88
9.	Kétegyháza	27,10
10.	Szeghalom	27,16
11.	Mezőkovácsháza	27,28
12.	Békésszentandrás	27,55
13.	Csanádapáca	27,96
14.	Kétsoprony	28,28
15.	Körösladány	28,35
16.	Déaványa	28,44
17.	Bélmegyer	28,56
18.	Kötegyán	28,67
19.	Sarkad	28,74
20.	Tótkomlós	29,12
21.	Doboz	29,14
22.	Köröstarcsa	29,20
23.	Méhkerék	29,33
24.	Telekgerendás	29,39
25.	Szabadkígyós	29,49
26.	Véztő	29,62
27.	Tarhos	29,69
28.	Geszt	29,90
29.	Elek	30,14
30.	Kondoros	30,26
31.	Nagyszénás	30,81
32.	Füzesgyarmat	30,93
33.	Medgyesegyháza	31,05
34.	Battonya	31,26
35.	Mezőhegyes	31,32
36.	Murony	31,57
37.	Sarkadkeresztúr	31,63
38.	Dombegyház	31,68
39.	Nagybánhegyes	31,69
40.	Kardoskút	31,86

	Település	%
41.	Körösújfalú	32,02
42.	Kaszaper	32,08
43.	Gádosros	32,09
44.	Csabacsüd	32,30
45.	Kunágota	32,45
46.	Kevermes	32,52
47.	Lőkősháza	32,60
48.	Nagykamarás	32,70
49.	Csorvás	32,87
50.	Gerendás	33,02
51.	Okány	33,04
52.	Újszalonta	33,08
53.	Békéssámsón	33,09
54.	Magyarbánhegyes	33,15
55.	Ecségfalva	33,57
56.	Hunya	33,86
57.	Végegyháza	34,01
58.	Magyardombegyház	34,43
59.	Bucsa	34,52
60.	Csárdaszállás	34,91
61.	Mezőgyán	35,21
62.	Medgyesbodzás	35,36
63.	Dombiratos	35,64
64.	Biharugra	35,81
65.	Zsadány	35,95
66.	Pusztaföldvár	35,95
67.	Körösnagyharsány	36,13
68.	Kamut	38,16
69.	Örménykút	38,43
70.	Kardos	40,49
71.	Almáskamarás	40,91
72.	Kisdombegyház	41,24
73.	Kertészsziget	42,24
74.	Puszttaottlaka	43,98
75.	Csabaszabadi	46,47
	Békés megye	21,09

12. táblázat: 18 év feletti érettségivel rendelkező lakosok aránya Békés megyében (2002)

	Település	%
1.	Békéscsaba	24,79
2.	Gyula	22,67
3.	Orosháza	19,73
4.	Mezőkovácsháza	19,40
5.	Szarvas	18,30
6.	Nagybánhegyes	17,06
7.	Medgyesegyháza	16,43
8.	Tótkomlós	16,39
9.	Újkígyós	16,35
10.	Gyomaendrőd	16,29
11.	Szeghalom	16,28
12.	Mezőhegyes	16,17
13.	Békés	16,06
14.	Kétegyháza	15,66
15.	Lőkősháza	15,60
16.	Battonya	15,34
17.	Telekgerendás	14,96
18.	Mezőberény	14,91
19.	Biharugra	14,68
20.	Békésszentandrás	14,68
21.	Kondoros	14,48
22.	Kardoskút	14,24
23.	Csorvás	13,58
24.	Csanádapáca	13,53
25.	Elek	13,44
26.	Szabadkígyós	13,33
27.	Kétsoprony	13,31
28.	Sarkad	13,28
29.	Csabacsüd	13,21
30.	Gerendás	13,10
31.	Nagyszénás	13,06
32.	Csárdaszállás	12,90
33.	Körösladány	12,83
34.	Magyarbánhegyes	12,77
35.	Murony	12,68
36.	Dombegyház	12,59
37.	Doboz	12,55
38.	Okány	12,47
39.	Füzesgyarmat	12,11
40.	Kardos	11,61

	Település	%
41.	Kaszaper	11,54
42.	Déaványa	11,52
43.	Kamut	11,40
44.	Vésztő	11,28
45.	Kevermes	11,27
46.	Tarhos	11,22
47.	Dombiratos	11,17
48.	Nagykamarás	11,10
49.	Medgyesbodzás	11,08
50.	Méhkerék	11,08
51.	Hunya	11,02
52.	Végegyháza	10,98
53.	Körösnagyharsány	10,94
54.	Gádoros	10,93
55.	Kunágota	10,87
56.	Ecsegfalva	10,71
57.	Sarkadkeresztúr	10,45
58.	Békéssámson	10,39
59.	Pusztaföldvár	10,20
60.	Köröstarcsa	10,13
61.	Örménykút	9,94
62.	Almáskamarás	9,83
63.	Bélmegyer	9,64
64.	Kötegyán	9,51
65.	Mezőgyán	8,78
66.	Zsadány	8,13
67.	Körösújfalva	7,76
68.	Magyardombegyház	7,54
69.	Pusztatottlaka	7,13
70.	Csabaszabadi	7,07
71.	Bucsa	7,03
72.	Geszt	6,87
73.	Újszalonta	6,02
74.	Kertészsziget	5,94
75.	Kisdombegyház	5,66
	Békés megye	16,13

13. táblázat: A 24 év feletti diplomával rendelkezők aránya Békés megyében (2002)

	Település	%
1.	Békéscsaba	11,04
2.	Gyula	10,09
3.	Szarvas	9,07
4.	Orosháza	7,54
5.	Békés	5,82
6.	Mezőkovácsháza	5,74
7.	Szeghalom	5,69
8.	Békésszentandrás	5,27
9.	Gyomaendrőd	5,20
10.	Mezőhegyes	5,05
11.	Mezőberény	4,83
12.	Kardoskút	4,82
13.	Tótkomlós	4,50
14.	Battonya	4,45
15.	Telekgerendás	4,32
16.	Biharugra	4,17
17.	Murony	4,09
18.	Kondoros	4,08
19.	Bélmegyer	4,07
20.	Medgyesegyháza	3,96
21.	Újkígyós	3,95
22.	Gerendás	3,92
23.	Hunya	3,85
24.	Méhkerék	3,83
25.	Nagybánhegyes	3,71
26.	Kétegyháza	3,68
27.	Kötegyán	3,58
28.	Kamut	3,53
29.	Kétsoprony	3,45
30.	Csorvás	3,40
31.	Köröstarcsa	3,36
32.	Szabadkígyós	3,33
33.	Lőkősháza	3,30
34.	Medgyesbodzás	3,30
35.	Sarkad	3,28
36.	Nagyszénás	3,23
37.	Nagykamarás	3,21
38.	Csanádapáca	3,16
39.	Elek	3,15
40.	Kevermes	3,08

	Település	%
41.	Dombegyház	3,07
42.	Tarhos	3,00
43.	Geszt	2,98
44.	Pusztaföldvár	2,82
45.	Dévaványa	2,82
46.	Füzesgyarmat	2,80
47.	Zsadány	2,69
48.	Végegyháza	2,65
49.	Véztő	2,64
50.	Magyarbánhegyes	2,60
51.	Kardos	2,56
52.	Gádoros	2,55
53.	Körösladány	2,41
54.	Körösnagyharsány	2,40
55.	Bucsa	2,38
56.	Doboz	2,35
57.	Sarkadkeresztúr	2,30
58.	Okány	2,30
59.	Csabacsüd	2,29
60.	Békéssámson	2,26
61.	Kaszaper	2,19
62.	Kunágota	2,19
63.	Kertészsziget	2,05
64.	Mezőgyán	2,01
65.	Kisdombegyház	1,95
66.	Ecsegfalva	1,93
67.	Csárdaszállás	1,90
68.	Almáskamarás	1,80
69.	Körösújfalú	1,13
70.	Csabaszabadi	1,09
71.	Dombiratos	0,99
72.	Pusztatottlaka	0,98
73.	Örménykút	0,96
74.	Magyardombegyház	0,33
75.	Újszalonta	0,00
	Békés megye	5,79

14. táblázat: A foglalkoztatottak aránya Békés megyében (2002)

	Település	%
1.	Békéscsaba	39,49
2.	Gyula	37,54
3.	Orosháza	36,44
4.	Szeghalom	35,22
5.	Telekgerendás	35,13
6.	Mezőhegyes	34,36
7.	Szarvas	34,30
8.	Szabadkígyós	33,78
9.	Újkígyós	33,50
10.	Csorvás	32,55
11.	Kondoros	32,44
12.	Csabacsüd	32,35
13.	Gerendás	32,21
14.	Kétsoprony	31,93
15.	Nagyszénás	31,78
16.	Békéssámszon	31,52
17.	Csárdaszállás	31,50
18.	Békésszentandrás	31,08
19.	Mezőkovácsháza	31,06
20.	Gyomaendrőd	31,02
21.	Kardoskút	30,94
22.	Tótkomlós	30,88
23.	Pusztaföldvár	30,86
24.	Ecsefalva	30,64
25.	Kaszaper	30,57
26.	Lőkősháza	30,35
27.	Körösladány	30,29
28.	Murony	30,16
29.	Békés	29,86
30.	Doboz	29,64
31.	Mezőberény	29,49
32.	Bélmegyer	29,44
33.	Kamut	29,33
34.	Örménykút	29,25
35.	Kardos	29,15
36.	Köröstarcsa	29,12
37.	Csabaszabadi	28,80
38.	Medgyesegyháza	28,19
39.	Sarkadkeresztúr	27,75
40.	Füzesgyarmat	27,57

	Település	%
41.	Gádoros	27,53
42.	Dévaványa	27,42
43.	Sarkad	27,38
44.	Nagybánhegyes	27,19
45.	Kétegyháza	27,17
46.	Elek	26,91
47.	Magyarbánhegyes	26,00
48.	Tarhos	25,92
49.	Vésető	25,69
50.	Csanádapáca	25,28
51.	Dombegyház	24,94
52.	Kötegyán	24,07
53.	Okány	23,73
54.	Biharugra	23,31
55.	Kertészsziget	23,29
56.	Bucsa	23,12
57.	Kevermes	23,09
58.	Battonya	22,77
59.	Pusztaottlaka	22,36
60.	Végegyháza	21,77
61.	Hunya	21,51
62.	Körösújfalú	21,44
63.	Kunágota	20,50
64.	Nagykamarás	20,17
65.	Méhkerék	19,74
66.	Medgyesbodzás	19,29
67.	Mezőgyán	18,94
68.	Kisdombegyház	18,41
69.	Zsadány	17,95
70.	Almáskamarás	17,65
71.	Dombiratos	15,84
72.	Körösnagyharsány	14,69
73.	Geszt	14,66
74.	Magyardombegyház	12,46
75.	Újszalonta	10,53
	Békés megye	30,39

15. táblázat: A munkanélküliek és inaktívak aránya Békés megyében (2002)

	Település	%
1.	Geszt	36,77
2.	Kötegyán	38,19
3.	Bélmegyer	38,20
4.	Újszalonta	39,10
5.	Köröstarcsa	39,33
6.	Körösújfalú	39,77
7.	Déványa	39,95
8.	Méhkerék	40,41
9.	Vésztő	40,91
10.	Tarhos	40,91
11.	Körösladány	41,18
12.	Csanádapáca	41,48
13.	Bucsa	41,55
14.	Békés	41,58
15.	Kétsoprony	41,59
16.	Doboz	41,69
17.	Mezőberény	41,78
18.	Magyardombegyház	41,97
19.	Újkígyós	41,97
20.	Sarkad	42,02
21.	Sarkadkeresztúr	42,08
22.	Békésszentandrás	42,22
23.	Gyomaendrőd	42,63
24.	Szarvas	42,75
25.	Kétegyháza	42,76
26.	Szabadkígyós	42,82
27.	Gádoros	43,03
28.	Füzesgyarmat	43,05
29.	Kunágota	43,32
30.	Szeghalom	43,45
31.	Békéssámson	43,48
32.	Elek	43,57
33.	Kaszaper	43,62
34.	Kevermes	43,79
35.	Nagykamarás	43,80
36.	Nagyszénás	43,87
37.	Mezőgyán	44,00
38.	Zsadány	44,08
39.	Murony	44,26
40.	Dombegyház	44,27

	Település	%
41.	Ecsegfalva	44,29
42.	Telekgerendás	44,35
43.	Gyula	44,65
44.	Kondoros	44,74
45.	Hunya	44,89
46.	Végegyháza	44,98
47.	Okány	45,50
48.	Tótkomlós	45,51
49.	Csabacsüd	45,51
50.	Békéscsaba	45,64
51.	Orosháza	45,70
52.	Magyarbánhegyes	45,93
53.	Kardoskút	46,11
54.	Gerendás	46,12
55.	Pusztaföldvár	46,15
56.	Medgyesbodzás	46,45
57.	Csorvás	46,46
58.	Battonya	46,60
59.	Mezőkovácsháza	46,69
60.	Dombiratos	46,82
61.	Kisdombegyház	46,90
62.	Körösnyárási	47,08
63.	Medgyesegyháza	47,48
64.	Mezőhegyes	47,49
65.	Csárdaszállás	47,82
66.	Kertészsziget	48,17
67.	Lőkősháza	48,20
68.	Örménykút	48,37
69.	Nagybánhegyes	48,75
70.	Kamut	49,56
71.	Biharugra	50,50
72.	Almáskamarás	50,74
73.	Pusztatottlaka	51,11
74.	Kardos	52,09
75.	Csabaszabadi	53,53
	Békés megye	41,67

16. táblázat: Az eltartottak aránya Békés megyében (2002)

	Település	%
1.	Újszalonta	19,55
2.	Kamut	22,61
3.	Nagyszénás	23,19
4.	Pusztatottlaka	23,34
5.	Kaszaper	23,56
6.	Telekgerendás	23,60
7.	Nagybánhegyes	23,63
8.	Örménykút	24,28
9.	Nagykamarás	24,31
10.	Medgyesegyháza	24,43
11.	Csárdaszállás	24,48
12.	Kardos	24,56
13.	Hunya	24,70
14.	Gerendás	24,85
15.	Orosháza	24,89
16.	Csanádapáca	25,00
17.	Kunágota	25,14
18.	Békésszentandrás	25,16
19.	Biharugra	25,30
20.	Csabacsüd	25,32
21.	Kondoros	25,40
22.	Gádoros	25,45
23.	Sarkadkeresztúr	25,62
24.	Újkígyós	25,65
25.	Dombegyház	25,99
26.	Okány	26,06
27.	Csorvás	26,16
28.	Mezőkovácsháza	26,18
29.	Pusztaföldvár	26,19
30.	Doboz	26,36
31.	Zsadány	26,42
32.	Kötegyán	26,44
33.	Tótkomlós	26,67
34.	Mezőhegyes	26,69
35.	Almáskamarás	26,74
36.	Csabaszabadi	26,90
37.	Körösladány	26,92
38.	Kertészsziget	26,94
39.	Gyula	26,99
40.	Magyardombegyház	27,21

	Település	%
41.	Békéscsaba	27,36
42.	Lőkősháza	27,45
43.	Gyomaendrőd	27,48
44.	Végegyháza	27,63
45.	Ecsegfalva	27,64
46.	Füzesgyarmat	27,67
47.	Kardoskút	27,77
48.	Murony	27,84
49.	Köröstarcsa	27,93
50.	Körösnagyharsány	28,04
51.	Déaványa	28,05
52.	Medgyesbodzás	28,17
53.	Kétegyháza	28,20
54.	Mezőberény	28,22
55.	Szarvas	28,27
56.	Bélmegyer	28,29
57.	Bucsa	28,82
58.	Mezőgyán	28,85
59.	Szeghalom	29,03
60.	Békés	29,22
61.	Sarkad	29,24
62.	Battonya	29,30
63.	Kétsoprony	29,37
64.	Dombiratos	29,56
65.	Kevermes	29,91
66.	Véztő	29,98
67.	Elek	30,48
68.	Kisdombegyház	30,62
69.	Szabadkígyós	30,78
70.	Magyarbánhegyes	30,98
71.	Geszt	31,04
72.	Körösújfalú	31,73
73.	Békéssámson	32,29
74.	Méhkerék	32,98
75.	Tarhos	42,94
	Békés megye	25,85

17. táblázat: Egy főre jutó személyi jövedelemadó Békés megyében
(2002)

	Település	személyi jövedelemadó/fő (ezer Ft)
1.	Békéscsaba	441
2.	Gyula	407
3.	Orosháza	396
4.	Kardoskút	392
5.	Mezőhegyes	377
6.	Telekgerendás	356
7.	Szeghalom	346
8.	Szarvas	346
9.	Mezőkovácsháza	340
10.	Kétsoprony	336
11.	Körösladány	324
12.	Békéssámszon	321
13.	Lókösháza	320
14.	Tótkomlós	314
15.	Kondoros	303
16.	Csárdaszállás	296
17.	Békés	296
18.	Nagyszénás	295
19.	Szabadkígyós	295
20.	Csabacsüd	294
21.	Csorvás	294
22.	Kamut	291
23.	Füzesgyarmat	287
24.	Újkígyós	286
25.	Nagybánhegyes	286
26.	Gyomaendrőd	284
27.	Murony	278
28.	Mezőberény	275
29.	Békésszentandrás	274
30.	Köröstarcsa	273
31.	Kaszaper	268
32.	Vésztő	266
33.	Pusztaföldvár	265
34.	Doboz	265
35.	Déaványa	264
36.	Dombegyház	263
37.	Kardos	257
38.	Biharugra	257
39.	Gádoros	257
40.	Tarhos	256

	Település	személyi jövedelemadó/fő (ezer Ft)
41.	Kötegyán	251
42.	Battonya	251
43.	Bélmegyer	249
44.	Gerendás	247
45.	Hunya	246
46.	Kétegyháza	246
47.	Ecsegfalva	244
48.	Magyarbánhegyes	240
49.	Órménykút	240
50.	Elek	239
51.	Bucsa	235
52.	Sarkad	234
53.	Okány	225
54.	Kisdombegyház	224
55.	Kunágota	218
56.	Sarkadkeresztúr	217
57.	Medgyesegyháza	217
58.	Körösújfalú	209
59.	Csabaszabadi	208
60.	Végegyháza	207
61.	Kevermes	206
62.	Kertészsziget	203
63.	Csanádapáca	198
64.	Pusztatottlaka	185
65.	Zsadány	177
66.	Medgyesbodzás	168
67.	Mezőgyán	167
68.	Almáskamarás	162
69.	Magyardombegyház	159
70.	Méhkerék	158
71.	Dombiratos	155
72.	Geszt	147
73.	Körösnyárási	136
74.	Nagykamarás	132
75.	Újszalonta	116
	Békés megye	308

18. Melléklet: 100 főre jutó vállalkozások száma Békés megyében (2002)

	Település	100 főre jutó vállalkozások száma
1.	Békéscsaba	10,05
2.	Szarvas	8,32
3.	Gyula	8,07
4.	Orosháza	7,49
5.	Békés	6,70
6.	Mezőkovácsháza	6,63
7.	Gyomaendrőd	6,32
8.	Szeghalom	5,74
9.	Csabacsüd	5,63
10.	Kamut	5,48
11.	Tótkomlós	5,33
12.	Újkígyós	5,33
13.	Csárdaszállás	5,31
14.	Kondoros	5,08
15.	Telekgerendás	5,03
16.	Mezőberény	4,98
17.	Nagyszénás	4,97
18.	Kardoskút	4,92
19.	Hunya	4,91
20.	Békésszentandrás	4,88
21.	Gerendás	4,86
22.	Mezőhegyes	4,85
23.	Murony	4,65
24.	Elek	4,63
25.	Sarkad	4,61
26.	Kaszaper	4,53
27.	Nagybánhegyes	4,50
28.	Csanádapáca	4,49
29.	Csorvás	4,39
30.	Csabaszabadi	4,35
31.	Medgyesegyháza	4,34
32.	Gádoros	4,29
33.	Füzesgyarmat	4,08
34.	Biharugra	4,07
35.	Szabadkígyós	4,05
36.	Köröstarcsa	4,02
37.	Nagykamarás	4,01
38.	Kardos	3,91
39.	Pusztaföldvár	3,90
40.	Doboz	3,90

	Település	100 főre jutó vállalkozások száma
41.	Kétegyháza	3,84
42.	Újszalonta	3,76
43.	Méhkerék	3,74
44.	Vésztő	3,61
45.	Tarhos	3,58
46.	Battonya	3,48
47.	Lőkősháza	3,30
48.	Körösladány	3,27
49.	Kétsoprony	3,26
50.	Sarkadkeresztúr	3,20
51.	Kunágota	3,16
52.	Déaványa	3,15
53.	Kötegyán	3,13
54.	Dombegyház	3,12
55.	Kevermes	3,04
56.	Körösnyársány	3,00
57.	Bélmegyer	2,92
58.	Békéssámson	2,84
59.	Magyarbánhegyes	2,75
60.	Végegyháza	2,71
61.	Bucsa	2,71
62.	Dombiratos	2,69
63.	Okány	2,68
64.	Körösújfalu	2,54
65.	Zsadány	2,47
66.	Ecségfalva	2,43
67.	Örménykút	2,29
68.	Geszt	2,29
69.	Medgyesbodzás	2,28
70.	Mezőgyán	2,18
71.	Almáskamarás	2,11
72.	Kisdombegyház	1,77
73.	Pusztatottlaka	1,72
74.	Magyardombegyház	1,64
75.	Kertészsziget	1,14
	Békés megye	5,86

19. táblázat: 100 háztartásra jutó hálózati vízcsatlakozások száma Békés megyében (2002)

	Település	100 háztartásra jutó hálózati vízcsatlakozások száma
1.	Füzesgyarmat	470,21
2.	Elek	248,38
3.	Déaványa	151,95
4.	Dombegyház	147,78
5.	Szabadkígyós	143,52
6.	Doboz	137,37
7.	Békéscsaba	125,98
8.	Újkígyós	119,50
9.	Gyula	115,64
10.	Szeghalom	114,64
11.	Békés	105,51
12.	Méhkerék	104,14
13.	Mezőkovácsháza	98,54
14.	Orosháza	97,02
15.	Sarkad	95,32
16.	Szarvas	94,85
17.	Lókösháza	94,35
18.	Telekgerendás	91,85
19.	Mezőhegyes	91,75
20.	Kétegyháza	90,75
21.	Csorvás	90,46
22.	Murony	90,37
23.	Nagyszénás	87,53
24.	Csabacsúd	87,50
25.	Mezőberény	86,08
26.	Gádos	85,28
27.	Medgyesegyháza	84,77
28.	Békésszentandrás	82,23
29.	Bucsa	81,94
30.	Kondoros	81,04
31.	Körösladány	79,77
32.	Békéssámson	77,85
33.	Köröstarcsa	77,31
34.	Magyarbánhegyes	77,29
35.	Gyomaendrőd	76,10
36.	Tótkomlós	76,06
37.	Vésztő	73,72
38.	Csárdaszállás	73,15
39.	Kötegyán	71,37
40.	Csanádapáca	68,40

	Település	100 háztartásra jutó hálózati vízcsatlakozások száma
41.	Körösnagyharsány	67,71
42.	Kamut	66,94
43.	Sarkadkeresztúr	65,47
44.	Vétegyháza	65,21
45.	Kétsoprony	64,76
46.	Okány	64,24
47.	Battonya	64,21
48.	Kevermes	62,33
49.	Nagykamarás	61,23
50.	Tarhos	60,90
51.	Bélmegyer	60,21
52.	Mezőgyán	59,06
53.	Hunya	58,97
54.	Kertészsziget	58,90
55.	Geszt	58,63
56.	Biharugra	58,35
57.	Kardoskút	58,02
58.	Medgyesbodzás	57,90
59.	Kunágota	56,76
60.	Zsadány	56,37
61.	Kaszaper	55,67
62.	Almáskamarás	53,90
63.	Kisdombegyház	52,52
64.	Körösújfal	51,10
65.	Gerendás	50,49
66.	Dombiratos	48,51
67.	Nagybánhegyes	46,46
68.	Újszalonta	45,69
69.	Kardos	40,92
70.	Magyardombegyház	39,53
71.	Pusztaföldvár	39,27
72.	Csabaszabadi	35,84
73.	Pusztatottlaka	35,52
74.	Örménykút	27,09
75.	Ecsegfalva	25,71
	megyei	102,91

20. táblázat: 100 háztartásra jutó gázbekötések száma Békés megyében (2002)

	Település	100 háztartásra jutó gázbekötések száma
1.	Füzesgyarmat	444,68
2.	Elek	182,93
3.	Dombegyház	164,92
4.	Déaványa	139,76
5.	Békéscsaba	118,66
6.	Szabadkígyós	116,05
7.	Doboz	113,17
8.	Gyula	111,18
9.	Újkígyós	103,29
10.	Méhkerék	100,97
11.	Mezőkovácsháza	96,88
12.	Békés	95,69
13.	Orosháza	91,56
14.	Nagybánhegyes	88,25
15.	Szarvas	85,85
16.	Kaszaper	84,09
17.	Szeghalom	82,82
18.	Telekgerendás	81,28
19.	Sarkad	80,40
20.	Bucsa	79,94
21.	Csorvás	76,49
22.	Mezőberény	76,45
23.	Tótkomlós	76,16
24.	Csanádapáca	74,41
25.	Nagyszénás	73,62
26.	Medgyesegyháza	73,54
27.	Gerendás	72,78
28.	Magyarbánhegyes	72,75
29.	Kondoros	72,37
30.	Gádos	72,20
31.	Köröstarcsa	71,31
32.	Murony	71,10
33.	Mezőhegyes	70,51
34.	Kétegyháza	69,28
35.	Gyomaendrőd	69,23
36.	Pusztaföldvár	68,98
37.	Lőkösháza	68,64
38.	Hunya	66,30
39.	Végegyháza	65,55
40.	Sarkadkeresztúr	65,35

	Település	100 háztartásra jutó gázbekötések száma
41.	Kötegyán	63,49
42.	Körösladány	62,34
43.	Kétsoprony	61,62
44.	Battonya	60,57
45.	Medgyesbodzás	57,90
46.	Kardoskút	57,82
47.	Csárdaszállás	57,59
48.	Csabacsüd	56,50
49.	Kamut	55,48
50.	Kisdombegyház	55,03
51.	Vésztő	51,79
52.	Magyardombegyház	51,16
53.	Nagykamarás	50,25
54.	Biharugra	49,04
55.	Kunágota	45,55
56.	Kertészsziget	45,34
57.	Békéssámson	44,22
58.	Békésszentandrás	42,31
59.	Kevermes	42,29
60.	Körösnagyharsány	41,15
61.	Okány	39,76
62.	Almás-kamarás	39,22
63.	Geszt	37,35
64.	Dombiratos	35,07
65.	Körösújfalú	35,02
66.	Mezőgyán	33,18
67.	Bélmegyer	33,08
68.	Zsadány	32,43
69.	Csabaszabadi	30,47
70.	Újszalonta	28,45
71.	Kardos	27,97
72.	Ecségfalva	24,24
73.	Pusztatottlaka	20,49
74.	Örménykút	19,19
75.	Tarhos	19,14
	Békés megye	108,82

21. táblázat: 100 háztartásra jutó személygépjárművek száma Békés megyében (2002)

	Település	100 háztartásra jutó személygépjárművek száma
1.	Füzesgyarmat	198,11
2.	Elek	118,19
3.	Békéscsaba	84,78
4.	Szabadkígyós	81,02
5.	Gyula	75,93
6.	Újkígyós	72,34
7.	Dombegyház	71,98
8.	Doboz	71,86
9.	Méhkerék	68,41
10.	Murony	63,78
11.	Békés	63,03
12.	Szarvas	62,96
13.	Telekgerendás	60,14
14.	Szeghalom	59,73
15.	Mezőkovácsháza	59,02
16.	Orosháza	57,44
17.	Kardoskút	55,76
18.	Kétsoprony	55,35
19.	Kamut	55,32
20.	Déaványa	54,00
21.	Csabacsüd	50,25
22.	Nagybánhegyes	50,07
23.	Békésszentandrás	48,32
24.	Sarkad	47,42
25.	Kondoros	46,38
26.	Mezőhegyes	45,29
27.	Csárdaszállás	43,97
28.	Mezőberény	43,14
29.	Gerendás	42,88
30.	Gyomaendrőd	42,52
31.	Kaszaper	41,99
32.	Nagyszénás	41,50
33.	Medgyesegyháza	41,08
34.	Köröstarcsa	40,84
35.	Tótkomlós	40,41
36.	Csorvás	40,20
37.	Lőkösháza	39,70
38.	Kétegyháza	38,62
39.	Csanádapáca	37,54
40.	Magyarbánhegyes	36,86

	Település	100 háztartásra jutó személygépjárművek száma
41.	Pusztaföldvár	35,09
42.	Gádoros	34,88
43.	Kardos	34,86
44.	Tarhos	34,42
45.	Bélmegyér	33,84
46.	Vésztő	33,74
47.	Sarkadkeresztúr	33,09
48.	Körösladány	32,96
49.	Örménykút	32,96
50.	Biharugra	32,64
51.	Kötegyán	32,19
52.	Békéssámson	30,82
53.	Hunya	28,94
54.	Végegyháza	28,92
55.	Battonya	28,86
56.	Bucsa	25,55
57.	Zsadány	25,14
58.	Almáskamarás	25,09
59.	Nagykamarás	25,08
60.	Mezőgyán	24,81
61.	Kunágota	24,79
62.	Körösnagyharsány	24,48
63.	Kevermes	23,34
64.	Okány	22,77
65.	Medgyesbodzás	22,54
66.	Kertészsziget	22,46
67.	Geszt	21,99
68.	Körösújfalú	21,45
69.	Kisdombegyház	19,81
70.	Csabaszabadi	19,71
71.	Újszalonta	16,38
72.	Dombiratos	16,23
73.	Pusztatottlaka	15,85
74.	Magyardombegyház	15,81
75.	Ecsegfalva	8,27
	Békés megye	61,21

22. táblázat: 100 háztartásra jutó kábeltelevízió előfizetések száma Békés megyében (2002)

	Település	100 háztartásra jutó kábeltelevízió előfizetések száma
1.	Füzesgyarmat	69,74
2.	Elek	41,61
3.	Békéscsaba	35,69
4.	Gyula	27,62
5.	Szarvas	25,88
6.	Szeghalom	22,27
7.	Békés	22,17
8.	Szabadkígyós	20,99
9.	Orosháza	20,91
10.	Mezőkovácsháza	19,54
11.	Újkígyós	19,50
12.	Dombegyház	18,55
13.	Déaványa	17,73
14.	Doboz	17,56
15.	Telekgerendás	16,98
16.	Gyomaendrőd	16,64
17.	Csabacsüd	15,75
18.	Mezőberény	14,39
19.	Sarkad	14,38
20.	Murony	14,26
21.	Méhkerék	13,52
22.	Kondoros	13,36
23.	Nagyszénás	13,26
24.	Békésszentandrás	12,95
25.	Mezőhegyes	12,92
26.	Csárdaszállás	12,84
27.	Tótkomlós	12,71
28.	Kaszaper	12,28
29.	Csorvás	12,20
30.	Kardoskút	12,14
31.	Kétegyháza	11,66
32.	Gerendás	11,57
33.	Kamut	11,29
34.	Gádoros	11,27
35.	Lókösháza	11,17
36.	Kétsoprony	11,07
37.	Köröstarcsa	10,62
38.	Csanádapáca	10,61
39.	Medgyesegyháza	10,45
40.	Tarhos	10,18

	Település	100 háztartásra jutó kábeltelevízió előfizetések száma
41.	Vésztő	9,91
42.	Hunya	9,52
43.	Körösladány	9,26
44.	Pusztaföldvár	9,24
45.	Nagybánhegyes	9,21
46.	Csabaszabadi	8,24
47.	Bucsa	8,24
48.	Battonya	8,11
49.	Körösnagyharsány	8,07
50.	Sarkadkeresztúr	8,03
51.	Biharugra	7,98
52.	Békéssámson	7,62
53.	Körösújfalú	7,57
54.	Kardos	7,52
55.	Nagykamarás	7,45
56.	Geszt	7,33
57.	Kötegyán	7,25
58.	Magyarbánhegyes	7,16
59.	Okány	7,07
60.	Újszalonta	6,90
61.	Kevermes	6,66
62.	Kunágota	6,60
63.	Bélmegyer	6,55
64.	Zsadány	6,53
65.	Mezőgyán	5,63
66.	Végegyháza	5,53
67.	Medgyesbodzás	5,16
68.	Almáskamarás	4,46
69.	Kisdombegyház	4,40
70.	Dombiratos	4,29
71.	Örménykút	4,29
72.	Kertészsziget	4,24
73.	Magyar dombegyház	3,26
74.	Pusztatottlaka	2,46
75.	Ecsegfalva	2,21
	Békés megye	23,83

23. táblázat: 10 000 lakosra jutó könyvtárak száma Békés megyében
(2002)

	Település	10000 lakosra jutó könyvtárak száma
1.	Csabaszabadi	54,3
2.	Kertészsziget	22,8
3.	Csárdaszállás	19,0
4.	Pusztaföldvár	16,3
5.	Szabadkígyós	13,6
6.	Hunya	13,3
7.	Magyarbánhegyes	11,5
8.	Geszt	11,5
9.	Kardoskút	10,2
10.	Mezőhegyes	10,0
11.	Biharugra	9,9
12.	Tarhos	9,7
13.	Kétegyháza	9,1
14.	Medgyesbodzás	8,5
15.	Ecsegfalva	7,1
16.	Murony	7,0
17.	Békéscsaba	7,0
18.	Orosháza	6,7
19.	Kétsoprony	6,4
20.	Végegyháza	6,3
21.	Nagykamarás	6,2
22.	Békés	6,2
23.	Battonya	6,1
24.	Körösladány	6,0
25.	Gyomaendrőd	6,0
26.	Telekgerendás	5,9
27.	Déaványa	5,8
28.	Sarkadkeresztúr	5,6
29.	Zsadány	5,6
30.	Gyula	5,6
31.	Elek	5,5
32.	Szeghalom	5,0
33.	Lőkősháza	5,0
34.	Csabacsüd	5,0
35.	Kaszaper	4,9
36.	Mezőkovácsháza	4,4
37.	Méhkerék	4,4
38.	Szarvas	4,4
39.	Mezőberény	4,3

	Település	10000 lakosra jutó könyvtárak száma
40.	Dombegyház	4,2
41.	Sarkad	3,7
42.	Köröstarcsa	3,6
43.	Kondoros	3,5
44.	Okány	3,4
45.	Kunágota	3,4
46.	Tótkomlós	3,1
47.	Vésztő	2,7
48.	Gádosros	2,5
49.	Doboz	2,2
50.	Csorvás	1,8
51.	Újkígyós	1,8
52.	Füzesgyarmat	1,6
53.	Almáskamarás	0,0
54.	Békéssámson	0,0
55.	Békésszentandrás	0,0
56.	Bélmegyer	0,0
57.	Bucsa	0,0
58.	Csanádapáca	0,0
59.	Dombiratos	0,0
60.	Gerendás	0,0
61.	Kamut	0,0
62.	Kardos	0,0
63.	Kevermes	0,0
64.	Kisdombegyház	0,0
65.	Körösnagyharsány	0,0
66.	Körösújfalú	0,0
67.	Kötegyán	0,0
68.	Magyardombegyház	0,0
69.	Medgyesegyháza	0,0
70.	Mezőgyán	0,0
71.	Nagybánhegyes	0,0
72.	Nagyszénás	0,0
73.	Örménykút	0,0
74.	Pusztaozlaka	0,0
75.	Újszalonta	0,0
	Békés megye	5,0

24. táblázat: 1000 lakosra jutó Internet-csatlakozások száma a közoktatási intézményekben Békés megyében (2002)

	Település	1000 lakosra jutó Internet-csatlakozás a közoktatási intézményekben
1.	Csárdaszállás	49,34
2.	Tarhos	29,98
3.	Békéscsaba	27,95
4.	Mezőkovácsháza	22,44
5.	Szabadkígyós	22,11
6.	Sarkad	21,65
7.	Battonya	16,79
8.	Orosháza	16,67
9.	Kertészsziget	15,98
10.	Hunya	15,94
11.	Szeghalom	15,47
12.	Gyula	15,36
13.	Körösnagyharsány	14,99
14.	Magyarbánhegyes	14,91
15.	Almáskamarás	14,80
16.	Szarvas	14,51
17.	Gyomaendrőd	12,98
18.	Békés	12,79
19.	Körösladány	12,63
20.	Mezőhegyes	12,29
21.	Kétsoprony	12,16
22.	Mezőberény	12,11
23.	Kétegyháza	11,89
24.	Medgyesbodzás	11,84
25.	Körösújfalú	11,28
26.	Dombegyház	10,95
27.	Sarkadkeresztúr	10,11
28.	Déaványa	10,01
29.	Ecsegfalva	10,00
30.	Dombiratos	9,90
31.	Pusztatottlaka	9,83
32.	Csabacsüd	9,47
33.	Végegyháza	9,46
34.	Nagykamarás	9,25
35.	Kardoskút	9,22
36.	Geszt	9,16
37.	Zsadány	8,97
38.	Elek	8,97
39.	Mezőgyán	8,86
40.	Bélmegyer	8,84

	Település	1000 lakosra jutó Internet-csatlakozás a közoktatási intézményekben
41.	Telekgerendás	8,28
42.	Biharugra	7,94
43.	Pusztaföldvár	7,05
44.	Kötegyán	7,02
45.	Kondoros	6,95
46.	Kaszaper	6,82
47.	Okány	6,52
48.	Kamut	6,18
49.	Lőkösháza	6,00
50.	Nagybánhegyes	5,71
51.	Murony	5,64
52.	Csanádapáca	5,56
53.	Bucsa	5,25
54.	Véztő	4,94
55.	Tótkomlós	4,63
56.	Kunágota	4,38
57.	Köröstarcsa	4,34
58.	Medgyesegyháza	4,26
59.	Nagyszénás	4,12
60.	Kardos	4,05
61.	Méhkerék	3,96
62.	Doboz	3,92
63.	Csorvás	3,54
64.	Gádoros	3,43
65.	Füzesgyarmat	3,30
66.	Újkígyós	3,16
67.	Békéssámsón	2,68
68.	Békésszentandrás	2,44
69.	Kisdombegyház	1,77
70.	Újszalonta	0,00
71.	Örménykút	0,00
72.	Magyardombegyház	0,00
73.	Kevermes	0,00
74.	Gerendás	0,00
75.	Csabaszabadi	0,00
	Békés megyei átlag	13,49

25. táblázat: A településekhez legközelebbi három város elérhetősége percben Békés megyében

	Település	1. város	2. város	3. város	Átlag
1.	Békés	0	13	14	9
2.	Dévaványa	0	15	18	11
3.	Békéscsaba	0	14	20	11,33
4.	Körösladány	0	14	20	11,33
5.	Mezőhegyes	0	14	20	11,33
6.	Szeghalom	0	14	20	11,33
7.	Gyula	0	16	20	12
8.	Tótkomlós	0	14	24	12,67
9.	Mezőberény	0	13	26	13
10.	Battonya	0	20	21	13,67
11.	Murony	11	14	16	13,67
12.	Végegyháza	8	12	21	13,67
13.	Mezőkovácsháza	0	21	21	14
14.	Füzesgyarmat	0	14	29	14,33
15.	Gyomaendrőd	0	18	25	14,33
16.	Orosháza	0	19	24	14,33
17.	Kamut	12	16	16	14,67
18.	Kaszaper	8	15	21	14,67
19.	Köröstarcsa	9	10	26	15
20.	Elek	0	16	31	15,67
21.	Bélmegyer	13	16	20	16,33
22.	Vésető	0	20	29	16,33
23.	Kardoskút	12	12	26	16,67
24.	Telekgerendás	9	13	28	16,67
25.	Csárdaszállás	11	15	25	17
26.	Kétegyháza	8	16	27	17
27.	Tarhos	11	16	25	17,33
28.	Sarkad	0	23	32	18,33
29.	Szabadkígyós	19	16	20	18,33
30.	Békésszentandrás	9	21	28	19,33
31.	Doboz	18	20	21	19,67
32.	Szarvas	0	29	30	19,67
33.	Okány	9	22	30	20,33
34.	Sarkadkeresztúr	8	23	32	21
35.	Nagybánhegyes	15	18	31	21,33
36.	Kondoros	19	21	25	21,67
37.	Gerendás	8	27	31	22
38.	Kertészsziget	16	20	31	22,33

39.	Pusztaföldvár	19	21	27	22,33
40.	Magyarbánhegyes	11	26	32	23
41.	Kétsoprony	21	22	27	23,33
42.	Dombegyház	12	28	31	23,67
43.	Ecsefalva	19	19	33	23,67
44.	Örménykút	16	27	29	24
45.	Bucsa	20	22	31	24,33
46.	Csanádapáca	18	23	32	24,33
47.	Kevermes	18	25	30	24,33
48.	Kunágota	16	27	30	24,33
49.	Békéssámson	12	26	36	24,67
50.	Dombiratos	20	22	32	24,67
51.	Medgyesegyháza	16	25	33	24,67
52.	Kisdombegyház	16	23	36	25
53.	Újkígyós	24	24	28	25,33
54.	Csorvás	19	22	37	26
55.	Lőkösháza	15	31	32	26
56.	Magyardombegyház	19	21	38	26
57.	Csabaszabadi	18	28	33	26,33
58.	Hunya	21	29	30	26,67
59.	Kardos	14	32	34	26,67
60.	Nagykamarás	23	24	35	27,33
61.	Almáskamarás	25	22	36	27,67
62.	Gádoros	20	29	34	27,67
63.	Medgyesbodzás	24	27	32	27,67
64.	Körösújfalú	17	35	36	29,33
65.	Csabacsüd	12	36	41	29,67
66.	Nagyszénás	18	30	41	29,67
67.	Méhkerék	11	35	44	30
68.	Pusztatottlaka	30	32	38	33,33
69.	Zsadány	25	31	45	33,67
70.	Kötegyán	16	39	48	34,33
71.	Újszalonta	18	41	50	36,33
72.	Mezőgyán	28	31	52	37
73.	Biharugra	35	38	44	39
74.	Körösnagyharsány	30	44	50	41,33
75.	Geszt	41	46	65	50,67
	átlag	12,93	22,84	30,48	22,08

26. táblázat: A településekhez legközelebbi három kistérségi központ elérhetősége percben Békés megyében

	Település	1. kistérség	2. kistérség	3. kistérség	átlag
1.	Békéscsaba	0	20	14	11,33
2.	Békés	0	14	26	13,33
3.	Gyula	0	20	23	14,33
4.	Doboz	15	18	21	18,00
5.	Sarkad	0	23	34	19,00
6.	Szarvas	0	28	29	19,00
7.	Békésszentandrás	9	21	28	19,33
8.	Tarhos	11	25	27	21,00
9.	Murony	11	16	39	22,00
10.	Kamut	16	16	36	22,67
11.	Orosháza	0	32	36	22,67
12.	Szabadkígyós	19	16	33	22,67
13.	Telekgerendás	13	28	28	23,00
14.	Mezőberény	13	26	34	24,33
15.	Kétegyháza	16	27	33	25,33
16.	Kardoskút	12	29	36	25,67
17.	Csanádapáca	23	23	32	26,00
18.	Csorvás	19	22	37	26,00
19.	Kaszaper	15	21	42	26,00
20.	Kondoros	21	25	32	26,00
21.	Újkígyós	18	24	38	26,67
22.	Bucsa	20	30	31	27,00
23.	Sarkadkeresztúr	8	32	43	27,67
24.	Tótkomlós	24	24	35	27,67
25.	Csabaszabadi	22	30	32	28,00
26.	Köröstarcsa	23	25	36	28,00
27.	Medgyesegyháza	16	33	36	28,33
28.	Mezőkovácsháza	0	36	49	28,33
29.	Pusztaföldvár	19	27	40	28,67
30.	Bélmegyer	20	33	34	29,00
31.	Kétsoprony	21	31	35	29,00
32.	Elek	16	31	41	29,33
33.	Medgyesbodzás	24	32	32	29,33
34.	Kardos	14	32	43	29,67
35.	Nagyszénás	18	30	41	29,67
36.	Vésető	20	28	41	29,67
37.	Füzesgyarmat	14	34	42	30,00
38.	Okány	22	30	38	30,00
39.	Gádoros	20	34	37	30,33
40.	Gerendás	27	29	35	30,33

41.	Méhkerék	11	35	45	30,33
42.	Kertészsziget	20	31	41	30,67
43.	Magyarbánhegyes	11	36	45	30,67
44.	Körösladány	14	33	46	31,00
45.	Nagybánhegyes	15	31	47	31,00
46.	Gyomaendrőd	25	30	39	31,33
47.	Örménykút	16	37	41	31,33
48.	Csabacsüd	12	41	42	31,67
49.	Szeghalom	0	48	48	32,00
50.	Végegyháza	8	37	51	32,00
51.	Csárdaszállás	25	35	37	32,33
52.	Kunágota	16	39	43	32,67
53.	Mezőhegyes	21	38	39	32,67
54.	Hunya	28	34	40	34,00
55.	Pusztatottlaka	30	32	41	34,33
56.	Békéssámson	33	36	36	35,00
57.	Kötegyán	16	39	52	35,67
58.	Almáskamarás	22	41	48	37,00
59.	Dombiratos	22	37	52	37,00
60.	Nagykamarás	24	40	47	37,00
61.	Újszalonta	18	41	52	37,00
62.	Kevermes	30	35	50	38,33
63.	Lókösháza	32	36	47	38,33
64.	Körösújfalú	35	36	45	38,67
65.	Déaványa	29	44	48	40,33
66.	Zsadány	31	45	49	41,67
67.	Battonya	20	49	59	42,67
68.	Magyardombegyház	21	53	55	43,00
69.	Ecsegfalva	36	46	48	43,33
70.	Kisdombegyház	23	53	55	43,67
71.	Dombegyház	28	48	60	45,33
72.	Mezőgyán	28	52	57	45,67
73.	Biharugra	44	47	56	49,00
74.	Körösnagyharsány	43	50	58	50,33
75.	Geszt	41	70	73	61,33
	átlag	18,76	33,20	40,95	30,97

27. táblázat: A településekhez legközelebbi három megyeszékhely elérhetősége percben Békés megyében

	Település	1. megyeszékhely	2. megyeszékhely	3. megyeszékhely	átlag
1.	Orosháza	42,00	32,00	64,00	46,00
2.	Kardoskút	51,00	36,00	67,00	51,33
3.	Csorvás	22,00	52,00	83,00	52,33
4.	Békéssámson	63,00	36,00	62,00	53,67
5.	Telekgerendás	13,00	61,00	92,00	55,33
6.	Tótkomlós	51,00	46,00	73,00	56,67
7.	Pusztaföldvár	40,00	50,00	81,00	57,00
8.	Csanádapáca	32,00	55,00	86,00	57,67
9.	Nagyszénás	43,00	50,00	81,00	58,00
10.	Kaszaper	42,00	52,00	82,00	58,67
11.	Gerendás	29,00	60,00	91,00	60,00
12.	Békéscsaba	0,00	75,00	106,00	60,33
13.	Csabasabadi	22,00	64,00	95,00	60,33
14.	Gádoros	51,00	53,00	84,00	62,67
15.	Medgyesbodzás	32,00	64,00	95,00	63,67
16.	Kondoros	25,00	98,00	69,00	64,00
17.	Kardos	32,00	91,00	76,00	66,33
18.	Újkígyós	24,00	72,00	103,00	66,33
19.	Örménykút	37,00	81,00	82,00	66,67
20.	Kétsoprony	21,00	74,00	106,00	67,00
21.	Nagybánhegyes	47,00	62,00	92,00	67,00
22.	Békésszentandrás	55,00	78,00	69,00	67,33
23.	Szarvas	46,00	77,00	79,00	67,33
24.	Csabacsüd	90,00	39,00	74,00	67,67
25.	Mezőhegyes	65,00	60,00	83,00	69,33
26.	Medgyesegyháza	36,00	71,00	102,00	69,67
27.	Pusztatottlaka	32,00	73,00	104,00	69,67
28.	Szabadkígyós	19,00	79,00	111,00	69,67
29.	Kamut	16,00	82,00	113,00	70,33
30.	Magyarbánhegyes	45,00	67,00	99,00	70,33
31.	Murony	16,00	84,00	116,00	72,00
32.	Mezőkovácsháza	53,00	97,00	67,00	72,33
33.	Végegyháza	58,00	95,00	68,00	73,67
34.	Békés	14,00	89,00	120,00	74,33
35.	Hunya	40,00	83,00	100,00	74,33
36.	Mezőberény	26,00	111,00	92,00	76,33
37.	Kétegyháza	27,00	88,00	119,00	78,00
38.	Gyomaendrőd	53,00	84,00	100,00	79,00
39.	Doboz	18,00	93,00	127,00	79,33
40.	Elek	31,00	97,00	111,00	79,67

41.	Gyula	20,00	95,00	126,00	80,33
42.	Kunágota	53,00	79,00	110,00	80,67
43.	Nagykamarás	47,00	113,00	82,00	80,67
44.	Almáskamarás	48,00	83,00	115,00	82,00
45.	Csárdaszállás	37,00	100,00	109,00	82,00
46.	Köröstarcsa	36,00	110,00	102,00	82,67
47.	Ecsegfalva	81,00	94,00	74,00	83,00
48.	Battonya	70,00	80,00	103,00	84,33
49.	Bucsa	93,00	78,00	83,00	84,67
50.	Tarhos	25,00	119,00	110,00	84,67
51.	Dombiratos	52,00	86,00	117,00	85,00
52.	Bélmegyer	33,00	108,00	116,00	85,67
53.	Körösladány	46,00	103,00	108,00	85,67
54.	Magyardombegyház	58,00	84,00	115,00	85,67
55.	Vésztő	41,00	103,00	116,00	86,67
56.	Füzesgyarmat	81,00	76,00	105,00	87,33
57.	Sarkad	34,00	109,00	119,00	87,33
58.	Kevermes	50,00	92,00	123,00	88,33
59.	Kisdombegyház	61,00	86,00	118,00	88,33
60.	Kertészsziget	82,00	95,00	89,00	88,67
61.	Szeghalom	61,00	91,00	115,00	89,00
62.	Dévványa	61,00	93,00	114,00	89,33
63.	Dombegyház	63,00	91,00	115,00	89,67
64.	Sarkadkeresztúr	43,00	110,00	118,00	90,33
65.	Lőkősháza	47,00	98,00	129,00	91,33
66.	Okány	51,00	98,00	126,00	91,67
67.	Körösújfalú	59,00	88,00	134,00	93,67
68.	Méhkerék	45,00	120,00	131,00	98,67
69.	Zsadány	68,00	88,00	140,00	98,67
70.	Mezőgyán	65,00	96,00	147,00	102,67
71.	Kötegyán	50,00	125,00	135,00	103,33
72.	Újszalonta	52,00	127,00	137,00	105,33
73.	Biharugra	80,00	85,00	155,00	106,67
74.	Körösnagyharsány	86,00	82,00	161,00	109,67
75.	Geszt	78,00	109,00	160,00	115,67
	átlag	45,55	82,73	103,75	77,34

28. táblázat: Alap- és középfokú oktatási intézmények Békés megyében
2007-ben

Település	általános iskolák	középfokú iskolák
Almáskamarás	1	0
Battonya	3	1
Békés	3	2
Békéscsaba	13	19
Békéssámson	1	0
Békésszentandrás	1	0
Bélmegyer	0	0
Biharugra	1	0
Bucsa	1	0
Csabacsőd	1	0
Csabaszabadi	0	0
Csanádapáca	1	0
Csárdaszállás	0	0
Csorvás	1	0
Dévaványa	2	0
Doboz	1	0
Dombegyház	1	0
Dombiratos	1	0
Ecsegfalva	1	0
Elek	2	1
Füzesgyarmat	1	0
Gádoros	1	0
Gerendás	1	0
Geszt	1	0
Gyomaendrőd	3	2
Gyula	8	6
Hunya	0	0
Kamut	0	0
Kardos	0	0
Kardoskút	1	0
Kaszaper	1	0
Kertészsziget	0	0
Kétegyháza	2	1
Kétsoprony	1	0
Kevermes	1	0
Kisdombegyház	0	0
Kondoros	1	0
Körösladány	1	0
Körösnagyharsány	1	0
Köröstarcsa	1	0
Körösújfalú	0	0

Kötegyán	1	0
Kunágota	1	0
Lókösháza	1	0
Magyarbánhegyes	1	0
Magyardombegyház	0	0
Medgyesbodzás	1	0
Medgyesegyháza	1	0
Méhkerék	1	0
Mezőberény	1	1
Mezőgyán	1	0
Mezőhegyes	1	1
Mezőkovácsháza	1	1
Murony	1	0
Nagybánhegyes	1	0
Nagykamarás	1	0
Nagyszénás	1	0
Okány	1	0
Orosháza	6	5
Örménykút	0	0
Pusztaföldvár	1	0
Pusztatottlaka	1	0
Sarkad	2	1
Sarkadkeresztúr	1	0
Szabadkígyós	1	1
Szarvas	6	3
Szeghalom	1	1
Tarhos	1	0
Telekgerendás	1	0
Tótkomlós	2	1
Újkígyós	1	0
Újszalonta	0	0
Végegyháza	1	0
Vésztő	2	0
Zsadány	1	0

29. táblázat: A népesség elvándorlásának változása 2001-ről 2006-ra
Békés megyében

Település	%
Almáskamarás	82,9
Battonya	109,3
Békés	122,9
Békéscsaba	123,9
Békéssámson	121,1
Békésszentandrás	105,7
Bélmegyer	112,8
Biharugra	123,4
Bucsa	148,4
Csabacsőd	148,4
Csabaszabadi	71,1
Csanádapáca	143,8
Csárdaszállás	146,4
Csorvás	107,1
Dévaványa	127,4
Doboz	146,1
Dombegyház	154,8
Dombiratos	193,5
Ecsegfalva	145,8
Elek	140,5
Füzesgyarmat	142,8
Gádoros	134,7
Gerendás	96,7
Geszt	250,0
Gyomaendrőd	104,7
Gyula	112,8
Hunya	200,0
Kamut	104,6
Kardos	54,7
Kardoskút	147,2
Kaszaper	131,3
Kertészsziget	83,3
Kétegyháza	162,3
Kétsoprony	125,0
Kevermes	106,4
Kisdombegyház	387,5
Kondoros	131,9
Körösladány	115,7
Körösnagyharsány	208,3

Település	%
Köröstarcsa	102,0
Körösújfalú	168,3
Kötegyán	152,6
Kunágota	168,5
Lókösháza	100,0
Magyarbánhegyes	144,2
Magyardombegyház	195,8
Medgyesbodzás	200,0
Medgyesegyháza	151,6
Méhkerék	152,6
Mezőberény	132,2
Mezőgyán	79,0
Mezőhegyes	113,7
Mezőkovácsháza	132,7
Murony	154,0
Nagybánhegyes	155,6
Nagykamarás	106,8
Nagyszénás	112,8
Okány	114,3
Orosháza	133,3
Örménykút	240,0
Pusztaföldvár	136,6
Pusztaottlaka	134,5
Sarkad	112,0
Sarkadkeresztúr	168,1
Szabadkígyós	118,1
Szarvas	124,0
Szeghalom	112,4
Tarhos	89,2
Telekgerendás	108,1
Tótkomlós	147,8
Újkígyós	116,8
Újszalonta	500,0
Végegyháza	148,7
Vésztő	134,0
Zsadány	141,0

30. táblázat: A közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők arányának változása 2001-ről 2006-ra Békés megyében

Település	%
Almáskamarás	124,6
Battonya	142,0
Békés	94,0
Békéscsaba	81,0
Békéssámson	79,7
Békésszentandrás	136,7
Bélmegyer	104,2
Biharugra	128,9
Bucsa	87,4
Csabacsőd	108,0
Csabaszabadi	73,3
Csanádapáca	95,7
Csárdaszállás	87,5
Csorvás	156,1
Dévaványa	104,3
Doboz	63,2
Dombegyház	75,9
Dombiratos	85,7
Ecsefalva	51,8
Elek	287,1
Füzesgyarmat	83,1
Gádoros	105,0
Gerendás	83,6
Geszt	103,1
Gyomaendrőd	106,8
Gyula	91,9
Hunya	77,6
Kamut	92,8
Kardos	55,2
Kardoskút	123,8
Kaszaper	106,8
Kertészsziget	108,7
Kétegyháza	87,3
Kétsoprony	102,4
Kevermes	93,6
Kisdombegyház	139,3
Kondoros	180,4
Körösladány	124,7
Körösnagyharsány	59,1

Település	%
Köröstarcsa	100,0
Körösújfalú	103,0
Kötegyán	136,6
Kunágota	109,7
Lőkősháza	125,0
Magyarbánhegyes	82,8
Magyardombegyház	217,6
Medgyesbodzás	97,9
Medgyesegyháza	108,0
Méhkerék	77,2
Mezőberény	142,9
Mezőgyán	51,3
Mezőhegyes	95,6
Mezőkovácsháza	78,7
Murony	74,7
Nagybánhegyes	92,3
Nagykamarás	116,2
Nagyszénás	141,7
Okány	119,4
Orosháza	71,2
Örménykút	88,6
Pusztaföldvár	139,8
Pusztatottlaka	100,0
Sarkad	177,0
Sarkadkeresztúr	136,5
Szabadkígyós	78,5
Szarvas	84,7
Szeghalom	47,0
Tarhos	94,1
Telekgerendás	122,2
Tótkomlós	78,5
Újkígyós	97,0
Újszalonta	100,0
Végegyháza	82,2
Vésztő	115,8
Zsadány	73,8

31. táblázat: Népszámszám változása 2001-ről 2006-ra Békés megyében

Település	%
Almáskamarás	-6,9
Battonya	-5,3
Békés	-3,6
Békéscsaba	-3,8
Békéssámson	-1,7
Békésszentandrás	-2,0
Bélmegyér	-6,2
Biharugra	-11,4
Bucsa	-1,9
Csabacsőd	-4,0
Csabaszabadi	-4,9
Csanádapáca	-0,3
Csárdaszállás	-4,0
Csorvás	-3,4
Dévaványa	-3,7
Doboz	0,2
Dombegyház	-2,0
Dombiratos	-9,8
Ecsefalva	-6,7
Elek	-2,5
Füzesgyarmat	-2,2
Gádoros	-0,8
Gerendás	-7,2
Geszt	-5,0
Gyomaendrőd	-2,7
Gyula	-2,1
Hunya	-8,5
Kamut	-3,8
Kardos	-10,5
Kardoskút	-1,2
Kaszaper	-3,0
Kertészsziget	-5,7
Kétegyháza	0,0
Kétsoprony	-0,6
Kevermes	-5,0
Kisdombegyház	-8,5
Kondoros	-4,3
Körösladány	-3,6
Körösnagyharsány	-6,1

Település	%
Köröstarcsa	-2,5
Körösújfalú	-4,6
Kötegyán	-2,5
Kunágota	-3,5
Lőkösháza	-3,4
Magyarbánhegyes	-8,3
Magyardombegyház	1,0
Medgyesbodzás	-3,3
Medgyesegyháza	-3,7
Méhkerék	-3,0
Mezőberény	1,1
Mezőgyán	-6,5
Mezőhegyes	-8,9
Mezőkovácsháza	-4,4
Murony	-3,2
Nagybánhegyes	-8,4
Nagykamarás	-5,9
Nagyszénás	-3,3
Okány	-4,9
Orosháza	-2,4
Örménykút	-4,4
Pusztaföldvár	-7,2
Pusztaottlaka	-6,9
Sarkad	0,1
Sarkadkeresztúr	-5,0
Szabadkígyós	-2,1
Szarvas	-1,2
Szeghalom	-3,3
Tarhos	-4,8
Telekgerendás	1,5
Tótkomlós	-2,0
Újkígyós	-1,3
Újszalonta	-9,9
Végegyháza	-4,0
Vésető	-1,6
Zsadány	-1,0

32. táblázat: 100 gyerekkorúra jutó idősorúak arányának változása 2001-ről 2006-ra

Település	%
Almáskamarás	129,8
Battonya	116,0
Békés	110,8
Békéscsaba	121,7
Békéssámson	112,9
Békésszentandrás	120,5
Bélmegyer	124,8
Biharugra	148,2
Bucsa	110,7
Csabacsőd	118,6
Csabaszabadi	143,5
Csanádapáca	114,4
Csárdaszállás	134,5
Csorvás	124,5
Dévaványa	126,0
Doboz	108,4
Dombegyház	118,2
Dombiratos	107,1
Ecsefalva	137,3
Elek	132,8
Füzesgyarmat	123,4
Gádoros	102,0
Gerendás	106,9
Geszt	96,2
Gyomaendrőd	114,2
Gyula	118,5
Hunya	136,2
Kamut	127,2
Kardos	141,7
Kardoskút	127,6
Kaszaper	96,4
Kertészsziget	153,5
Kétegyháza	103,7
Kétsoprony	142,9
Kevermes	100,5
Kisdombegyház	130,8
Kondoros	113,9
Körösladány	118,4
Körösnagyharsány	119,1

Település	%
Köröstarcsa	108,3
Körösújfalú	136,2
Kötegyán	115,2
Kunágota	102,3
Lőkösháza	124,3
Magyarbánhegyes	121,4
Magyardombegyház	101,2
Medgyesbodzás	110,2
Medgyesegyháza	100,8
Méhkerék	118,2
Mezőberény	117,4
Mezőgyán	99,9
Mezőhegyes	127,5
Mezőkovácsháza	121,5
Murony	126,0
Nagybánhegyes	113,1
Nagykamarás	99,9
Nagyszénás	112,8
Okány	115,6
Orosháza	113,1
Örménykút	156,2
Pusztaföldvár	103,6
Pusztatottlaka	114,4
Sarkad	112,4
Sarkadkeresztúr	125,3
Szabadkígyós	130,7
Szarvas	113,0
Szeghalom	130,6
Tarhos	174,8
Telekgerendás	165,5
Tótkomlós	107,2
Újkígyós	124,0
Újszalonta	142,0
Végegyháza	102,0
Vésztő	104,7
Zsadány	116,7

33. táblázat: Háztartások kábeltelevízió-ellátottságának változása 2001-ről 2006-ra Békés megyében

Település	%
Almáskamarás	0,0
Battonya	-8,3
Békés	9,8
Békéscsaba	7,4
Békéssámsón	0,0
Békésszentandrás	15,2
Bélmegyer	0,0
Biharugra	0,0
Bucsa	0,0
Csabacsőd	-1,2
Csabaszabadi	0,0
Csanádapáca	0,0
Csárdaszállás	-0,9
Csorvás	0,6
Déaványa	8,4
Doboz	13,3
Dombegyház	0,3
Dombiratos	0,0
Ecsegfalva	0,0
Elek	3,5
Füzesgyarmat	0,3
Gádoros	7,6
Gerendás	0,0
Geszt	0,0
Gyomaendrőd	2,2
Gyula	17,8
Hunya	2,1
Kamut	0,0
Kardos	0,0
Kardoskút	0,0
Kaszaper	0,0
Kertészsziget	0,0
Kétegyháza	-2,2
Kétsoprony	1,5
Kevermes	17,3
Kisdombegyház	0,0
Kondoros	3,9
Körösladány	13,9
Körösnagyharsány	0,0

Település	%
Köröstarcsa	0,8
Körösújfalú	0,0
Kötegyán	0,0
Kunágota	0,0
Lökösháza	7,3
Magyarbánhegyes	14,5
Magyardombegyház	0,0
Medgyesbodzás	0,0
Medgyesegyháza	2,1
Méhkerék	0,0
Mezőberény	1,1
Mezőgyán	0,0
Mezőhegyes	5,2
Mezőkovácsháza	2,0
Murony	8,7
Nagybánhegyes	-3,9
Nagykamarás	0,0
Nagyzénás	25,6
Okány	-1,9
Orosháza	9,5
Örménykút	0,0
Pusztaföldvár	0,0
Pusztaottlaka	0,0
Sarkad	4,5
Sarkadkeresztúr	1,6
Szabadkígyós	-0,5
Szarvas	0,4
Szeghalom	-6,6
Tarhos	0,0
Telekgerendás	2,5
Tótkomlós	21,7
Újkígyós	-0,6
Újszalonta	0,0
Végegyháza	17,1
Vésztő	-0,4
Zsadány	4,1

34. táblázat: Vezetékes gázellátottság változása 2001-ről 2006-ra Békés megyében

Település	%
Almáskamarás	4,2
Battonya	3,6
Békés	4,6
Békéscsaba	4,1
Békéssámson	10,3
Békésszentandrás	9,8
Bélmegyer	8,2
Biharugra	6,8
Bucsa	2,3
Csabacsőd	5,4
Csabaszabadi	1,6
Csanádapáca	3,2
Csárdaszállás	1,2
Csorvás	6,1
Dévaványa	5,5
Doboz	5,8
Dombegyház	3,7
Dombiratos	4,4
Ecseghalva	3,6
Elek	8,9
Füzesgyarmat	4,2
Gádos	4,4
Gerendás	2,8
Geszt	6,3
Gyomaendrőd	4,3
Gyula	5,0
Hunya	3,3
Kamut	3,6
Kardos	3,2
Kardoskút	2,7
Kaszaper	3,5
Kertészsziget	3,7
Kétegyháza	8,4
Kétsoprony	2,2
Kevermes	7,5
Kisdombegyház	2,2
Kondoros	4,1
Körösladány	6,5
Körösnagyharsány	9,7

Település	%
Köröstarcsa	4,2
Körösújfalú	8,4
Kötegyán	3,6
Kunágota	6,0
Lőkősháza	9,0
Magyarbánhegyes	2,0
Magyardombegyház	1,8
Medgyesbodzás	3,2
Medgyesegyháza	2,8
Méhkerék	2,6
Mezőberény	5,1
Mezőgyán	6,7
Mezőhegyes	1,6
Mezőkovácsháza	3,3
Murony	2,3
Nagybánhegyes	0,8
Nagykamarás	2,6
Nagyszénás	5,6
Okány	9,0
Orosháza	2,7
Örménykút	7,5
Pusztaföldvár	2,5
Pusztatltaka	7,2
Sarkad	5,8
Sarkadkeresztúr	5,1
Szabadkígyós	7,3
Szarvas	6,1
Szeghalom	6,5
Tarhos	26,7
Telekgerendás	3,3
Tótkomlós	1,0
Újkígyós	3,9
Újszalonta	6,7
Végegyháza	2,7
Vésztő	9,5
Zsadány	9,3

35. táblázat: Vezetékes ivóvíz-ellátottság változása 2001-ről 2006-ra
Békés megyében

Település	%
Almáskamarás	-0,9
Battonya	0,0
Békés	0,6
Békéscsaba	0,0
Békéssámsón	1,8
Békésszentandrás	-9,2
Bélmegyer	0,5
Biharugra	1,2
Bucsa	0,5
Csabacsőd	-0,5
Csabaszabadi	0,0
Csanádapáca	0,0
Csárdaszállás	-1,6
Csorvás	0,0
Dévaványa	0,0
Doboz	19,9
Dombegyház	2,0
Dombiratos	2,5
Ecsegfalva	-0,2
Elek	-0,5
Füzesgyarmat	1,0
Gádoros	0,2
Gerendás	3,9
Geszt	0,5
Gyomaendrőd	3,8
Gyula	0,2
Hunya	1,6
Kamut	0,6
Kardos	1,4
Kardoskút	2,0
Kaszaper	9,7
Kertészsziget	2,6
Kétegyháza	0,4
Kétsoprony	0,5
Kevermes	-5,1
Kisdombegyház	1,4
Kondoros	0,0
Körösładány	0,6
Körösnagyharsány	0,8

Település	%
Köröstarcsa	1,0
Körösújfalú	0,8
Kötegyán	2,8
Kunágota	2,1
Lökösháza	-0,2
Magyarbánhegyes	-22,3
Magyardombegyház	1,8
Medgyesbodzás	1,2
Medgyesegyháza	0,6
Méhkerék	30,7
Mezőberény	-0,1
Mezőgyán	1,1
Mezőhegyes	0,0
Mezőkovácsháza	8,2
Murony	1,0
Nagybánhegyes	5,1
Nagykamarás	1,6
Nagyszénás	0,7
Okány	-0,6
Orosháza	0,8
Örménykút	2,6
Pusztaföldvár	3,6
Pusztatölk	-4,1
Sarkad	1,2
Sarkadkeresztúr	3,1
Szabadkígyós	-0,2
Szarvas	1,4
Szeghalom	-1,2
Tarhos	0,2
Telekgerendás	-0,2
Tótkomlós	-0,2
Újkígyós	0,9
Újszalonta	-8,0
Végegyháza	1,0
Vésztő	2,1
Zsadány	0,9

36. táblázat: Működő vállalkozások számának változása 2001-ről 2006-
ra Békés megyében

Település	%
Almáskamarás	122,2
Battonya	101,6
Békés	100,9
Békéscsaba	101,2
Békéssámson	85,2
Békésszentandrás	116,1
Bélmegyer	113,8
Biharugra	86,1
Bucsa	90,9
Csabacsőd	85,6
Csabaszabadi	54,5
Csanádapáca	84,8
Csárdaszállás	108,7
Csorvás	108,6
Dévaványa	105,8
Doboz	109,6
Dombegyház	93,5
Dombiratos	112,5
Ecsegfalva	95,7
Elek	115,7
Füzesgyarmat	97,3
Gádoros	94,8
Gerendás	107,0
Geszt	73,3
Gyomaendrőd	94,9
Gyula	111,2
Hunya	100,0
Kamut	110,6
Kardos	124,0
Kardoskút	111,1
Kaszaper	92,9
Kertészsziget	175,0
Kétegyháza	93,4
Kétsoprony	93,4
Kevermes	126,0
Kisdombegyház	85,7
Kondoros	94,3
Körösladány	94,0
Körösnagyharsány	66,7

Település	%
Köröstarcsa	94,8
Körösújfalú	100,0
Kötegyán	81,4
Kunágota	81,5
Lőkösháza	92,3
Magyarbánhegyes	103,3
Magyardombegyház	100,0
Medgyesbodzás	142,9
Medgyesegyháza	112,3
Méhkerék	100,0
Mezőberény	105,9
Mezőgyán	86,4
Mezőhegyes	97,9
Mezőkovácsháza	97,5
Murony	108,0
Nagybánhegyes	109,3
Nagykamarás	69,0
Nagyszénás	101,4
Okány	100,0
Orosháza	101,0
Örménykút	100,0
Pusztaföldvár	91,9
Pusztatottlaka	200,0
Sarkad	101,0
Sarkadkeresztúr	95,7
Szabadkígyós	94,4
Szarvas	99,5
Szeghalom	101,9
Tarhos	73,3
Telekgerendás	105,9
Tótkomlós	106,4
Újkígyós	99,2
Újszalonta	150,0
Végegyháza	91,4
Vésető	109,0
Zsadány	97,1

37. táblázat: A személygépjárművek számának növekedése 2001-ről 2006-ra Békés megyében

Település	%
Almáskamarás	140,7
Battonya	131,0
Békés	122,8
Békéscsaba	115,8
Békéssámszon	128,7
Békésszentandrás	127,5
Bélmegyer	132,0
Biharugra	116,7
Bucsa	144,6
Csabacsőd	114,4
Csabaszabadi	143,6
Csanádapáca	122,3
Csárdaszállás	123,9
Csorvás	129,2
Déaványa	141,3
Doboz	128,9
Dombegyház	126,3
Dombiratos	129,9
Ecsefalva	152,1
Elek	136,5
Füzesgyarmat	134,8
Gádoros	129,5
Gerendás	116,4
Geszt	135,5
Gyomaendrőd	119,9
Gyula	119,6
Hunya	118,4
Kamut	119,0
Kardos	119,2
Kardoskút	121,8
Kaszaper	125,3
Kertészsziget	139,6
Kétegyháza	155,8
Kétsoprony	123,0
Kevermes	129,5
Kisdombegyház	117,5
Kondoros	118,9
Körösladány	130,2
Körösnagyharsány	151,1

Település	%
Köröstarcsa	134,9
Körösújfalú	132,4
Kötegyán	127,3
Kunágota	142,4
Lőkösháza	130,2
Magyarbánhegyes	131,5
Magyardombegyház	114,7
Medgyesbodzás	147,9
Medgyesegyháza	125,3
Méhkerék	118,1
Mezőberény	129,8
Mezőgyán	126,4
Mezőhegyes	116,7
Mezőkovácsháza	117,5
Murony	124,2
Nagybánhegyes	108,3
Nagykamarás	131,7
Nagyszénás	128,9
Okány	145,1
Orosháza	120,0
Örménykút	111,6
Pusztaföldvár	125,4
Pusztatottlaka	153,4
Sarkad	128,9
Sarkadkeresztúr	135,1
Szabadkígyós	135,8
Szarvas	119,0
Szeghalom	129,1
Tarhos	125,4
Telekgerendás	135,2
Tótkomlós	123,8
Újkígyós	124,6
Újszalonta	157,9
Végegyháza	141,0
Vésztő	140,3
Zsadány	139,0

1. melléklet

A települések vezetőivel készített kérdőív

Kérdőív

1. Kérem értékelje az emberi erőforrás egyes tényezőit fontosságuk szerint 5 fokozatú skálán az iskolai osztályzatoknak megfelelően! 5-ös értéket adjon a tényezőnek, ha kifejezetten fontosnak, 3-as értéket, ha közepesen fontosnak, 1-es értéket, ha lényegtelennek tartja!
2. Kérem értékelje a második oszlopban a saját települését 5 fokozatú skálán az iskolai osztályzatoknak megfelelően, hogy az adott tényező milyen szintet ér el véleménye szerint! 5-ös értéket adjon a tényezőnek, ha kiválónak, 3-as értéket, ha közepesnek, 1-es értéket, ha kifejezetten gyengének érzi a településén!

Tényező	Fontosság	A saját település értékelése
Demográfiai helyzet (halálozások magas aránya, születések alacsony száma, fiatalok elvándorlása)		
Egészségügyi ellátás színvonala (házi- és szakorvosi ellátás, orvosok elérhetősége)		
Oktatás, képzettség (analfabéták száma, általános iskolai végzettség aránya, érettségizettek, diplomások száma)		
Foglalkoztatás, munkaerő-piaci helyzet (foglalkoztatottak, munkanélküliek, inaktívak, eltartottak aránya)		
Gazdasági helyzet (személyi jövedelemadó mértéke, vállalozási aktivitás, stb.)		
Közművek állapota (víz-, gáz-, kábeltelevízió-hálózat, stb.)		
Kulturális tényezők elérhetősége (könyvtár, Internet, stb.)		
Magasabb szintű funkciókkal ellátott települések (városok, kistérségi központok, megyeszékhelyek) elérhetősége		

3. Kérem írja le, hogy településükön milyen tendenciát lát az emberi erőforrás minősége kapcsán!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Kérem fejtse ki, hogy milyen lépéseket tesznek az emberi erőforrás minőségének megőrzéséért, fejlesztéséért!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Köszönöm válaszait!

Ábrák jegyzéke

1. ábra: Kistérségek HDI változása Magyarországon, 1994-2005.	15. oldal
2. ábra: A GDP és a szubjektív jólét összefüggése országonként - szórásdiagramm	16. oldal
3. ábra: Az emberi erőforrások fejlettségét mutató HDI-index, 2005.	19. oldal
4. ábra: Életkereseti görbék iskolai végzettség szerint	27. oldal
5. ábra: A humán erőforrások és a regionális fejlődés	30. oldal
6. ábra: A települések tetraéder-modellje	32. oldal
7. ábra: A Human Development Index összetevői	33. oldal
8. ábra: A piramis-modell	38. oldal
9. ábra: Természetes szaporodás illetve fogyás 1000 lakosra (1997-2005)	46. oldal
10. ábra: A népességváltozás mértéke Békés megyében, 2001.	47. oldal
11. ábra: Belföldi vándorlási különbözet 1000 lakosra kistérségenként Békés megyében	48. oldal
12. ábra: A vándorlási különbözet Békés megyében, 2001.	49. oldal
13. ábra: 100 gyerekkorúra jutó öreg korúak száma Békés megyében, 2001.	50. oldal
14. ábra: A közgyógyellátottak aránya Békés megyében, 2001.	51. oldal
15. ábra: Egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakos, 2005.	52. oldal
16. ábra: Egy háziorvosra jutó lakosság szám Békés megyében, 2001.	53. oldal
17. ábra: Az általános iskola első évfolyamát el nem végzettek aránya Békés megyében, 2001.	55. oldal
18. ábra: Általános iskolai tanulók száma (fő) 1000 lakosra, 2005.	56. oldal
19. ábra: A 14 év fölötti általános iskolát el nem végzettek aránya Békés megyében, 2001.	57. oldal
20. ábra: Szakközépiskolai tanulók száma (fő) 1000 lakosra, 2005.	58. oldal
21. ábra: Középfokú képzőhelyek kistérségi megoszlása Békés megyében	58. oldal
22. ábra: 18 év feletti érettségizettek aránya Békés megyében, 2001.	59. oldal
23. ábra: A felsőoktatási intézmények nappali tagozatos hallgatói 1000 lakosra, 2005.	60. oldal
24. ábra: 24 év fölötti diplomások aránya Békés megyében, 2001.	61. oldal
25. ábra: A foglalkoztatottak aránya Békés megyében, 2001.	62. oldal
26. ábra: Regisztrált munkanélküliek aránya, 2005.	64. oldal
27. ábra: A munkanélküliek és inaktívak aránya Békés megyében, 2001.	64. oldal
28. ábra: Az eltartottak aránya Békés megyében, 2001.	66. oldal
29. ábra: Nyugdíjban, nyugdíjszerű járulékból részesülők száma 1000 lakosra, 2005.	66. oldal
30. ábra: Egy lakosra jutó GDP (országos átlag %-ában)	67. oldal
31. ábra: Személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem egy állandó lakosra, 2005.	68. oldal
32. ábra: Egy főre jutó személyi jövedelemadó Békés megyében, 2001.	69. oldal
33. ábra: Az egyéni vállalkozások aránya, 2005.	70. oldal
34. ábra: 100 főre jutó vállalkozások száma Békés megyében, 2001.	71. oldal
35. ábra: Közülemi vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya a lakásállomány százalékában, 2005.	72. oldal
36. ábra: 100 háztartásra jutó vízcsatlakozások száma Békés megyében, 2001.	73. oldal

37. ábra: A vezetékes gázt használó háztartások a lakásállomány százalékában, 2005.	74. oldal
38. ábra: 100 háztartásra jutó gázbekötések száma Békés megyében, 2001.	75. oldal
39. ábra: A személygépkocsik száma (db) 1000 lakosra, 2005.	76. oldal
40. ábra: 100 háztartásra jutó személygépjárművek száma Békés megyében, 2001.	76. oldal
41. ábra: 100 háztartásra jutó kábeltelevízió előfizetések száma Békés megyében, 2001.	77. oldal
42. ábra: 10 000 lakosra jutó könyvtárak száma Békés megyében, 2001.	79. oldal
43. ábra: 1000 lakosra jutó Internet csatlakozások száma Békés megyében, 2001.	80. oldal
44. ábra: Kistérségi központok elérhetőségeinek átlaga	82. oldal
45. ábra: Békés megye településeinek SHDI értékei	85. oldal
46. ábra: A települések vezetői által értékelt emberi erőforrás tényezők értékelése fontosság szerint	109. oldal
47. ábra: A vezetők véleménye a saját településükről az emberi erőforrás tényezők alapján	110. oldal
48. ábra: A népességszám változása Békés megyében, 2001-2006.	113. oldal
49. ábra: A népesség vándorlásának változása Békés megyében 2001-2006.	114. oldal
50. ábra: 100 gyerekkorúra jutó idős korúak arányának változása Békés megyében, 2001-2006.	115. oldal
51. ábra: Az általános és középiskolák elhelyezkedése Békés megyében, 2007.	117. oldal
52. ábra: A foglalkoztatottság változása Békés megyében, 1990-2001.	118. oldal
53. ábra: Az eltartottak arányának változása Békés megyében, 1990-2001.	119. oldal
54. ábra: A regisztrált munkanélküliek és inaktívak arányának növekedése Békés megyében, 1990-2001.	120. oldal
55. ábra: A tartós munkanélküliek arányának változása Békés megyében, 2001-2006.	121. oldal
56. ábra: A működő vállalkozások számának változása Békés megyében, 2001-2006.	122. oldal
57. ábra: A vezetékes ivóvíz-ellátottság változása Békés megyében, 2001-2006.	123. oldal
58. ábra: A vezetékes gázellátottság változása Békés megyében, 2001-2006.	124. oldal
59. ábra: A személygépjárművek számának változása Békés megyében, 2001-2006.	125. oldal
60. ábra: A kábeltelevízió ellátottság változása Békés megyében 2001-2006.	126. oldal

Felhasznált és hivatkozott irodalom

1. ABONYINÉ PALOTÁS J. 1981: Békés megye infrastruktúrája, In: Békési Élet, 1. szám, pp. 73-78.
2. ANDRÁSSY A, 1986: Gazdasági fejlődésünk néhány új jelenségének társadalmi hatása, In: Gazdaság és társadalom a nyolcvanas években Magyarországon II, Gazdasági fejlődés, kultúra, ideológia, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, pp. 109-129.
3. ANTAL L. 2004: Fenntartható-e a fenntartható növekedés? Az átmeneti gazdaságok tapasztalatai. Budapest, Közgazdasági Szemle Alapítvány. 435. p.
4. ANWAR, S. 2008: Foreign investment, human capital and manufacturing sector growth in Singapore, Science Direct, Journal of Policy Modelling, Vol. 30, No 3, pp. 447-453.
5. ARADSZKI J. 1986: Békés megye elmaradott területei. Településfejlesztés, 1986/4. VÁTI, pp. 36-42.
6. BALIPAP F. 1989: A magyarországi settlement története, Esély, 1989/2, Hilscher Rezső Alapítvány, pp. 60-71.
7. BARTLETT, C.A. – GOSHAL, S, 1992: Transnational Management Text, Cases, and Readings in Cross-Border Management. Irwin, Homewood
8. BEAUMONT, P. B. 1991: Trade Unions and HRM, Industrial Relations Journal, Vol. 22. No. 4, pp. 300-308.
9. BEAUMONT, P. B. – HUNTER, L. C. 1992: Competitive strategy, flexibility and selection: the case of Caledonian Paper, Towers, in Towers, B. (eds), A Handbook of Human Resource Management, Kogan Page, London, pp. 393-403.
10. BEER, M. – SPECTOR, B. – LAWRENCE, P. R. – WUINN–MILLS, D. – WALTON, R. E. 1984: Managing Human Assets: The Groundbreaking Harvard Business School Program
11. BECSEI J. 1975: A felszabadulás utáni urbanizálódás Békés megyében, In: Tanulmányok 1975, Szerk.: Juhász József, MSZMP Békés megyei Bizottsága Oktatási Igazgatóság, Békéscsaba, pp. 67-90.
12. BECSEI J. – TÓTH J. 1981: Az alföldi agrárvárosok fejlődése, In: Szociológia, 3-4. szám, pp. 342-344.
13. BECSEI J. 1985: Urbanizálódás Békés megyében, In: Békési Élet, 2. szám, pp. 135-153.
14. BECSEI J. 1994: A tanyai települések infrastrukturális adottságai a békési régióban, In: Békés megye jövője az európai régió együttműködése tükrében, (szerk.: Rakonczai János), Békéscsaba, pp. 122-129.
15. BECSEI J. 2003: Fejezetek az általános társadalmi földrajz tanulmányozásához I. (3. kiadás) Ipszilon Kiadó és Pedagógiai Szolgáltató Kft, Békéscsaba, p. 136.
16. BECSEI J. 2004: Fejezetek az általános társadalmi földrajz tanulmányozásához II (2. kiadás) Ipszilon Kiadó és Pedagógiai Szolgáltató Kft, Békéscsaba, p. 191.
17. BECSEI J. 2004: Népeségföldrajz. Ipszilon Kiadó Kft, Békéscsaba, pp. 259-282.
18. BECKER, G. S. 1964: Human Capital: Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education, Chicago, University of Chicago Press. ISBN 978-0-226-04120-9
19. BELUSZKY P. 1977: A lakosság életkörülményinek járásokénti színvonala és szerkezete, In: Földrajzi Értesítő, 1. füzet, pp. 87-177.
20. BLYTON, P. 1985: Corporate-wide transformations in human resource management, in Walton, R. E., Lawrence, P. R. (eds), Human Resource Management, Trends and Challenges, Harvard Business School Press, Boston
21. BLYTON, P. 1992: HRM: debates, dilemmas and contradictions, in Blyton, P., Turnbull, P. (eds), Reassessing Human Resource Management, Sage, London, pp. 1-15.
22. BODA ZS. – GULYÁS Á. – MATOLAY R. 1993: A fenntartható gazdasági jólét mutatója, ÖKO, IV. évf. 2-3. szám, pp. 2-7.
23. BOROS F. 1982: A szellemi élet egyes kérdései, In: Településfejlesztés, 3-4. szám, VÁTI, pp. 107-117.
24. BORZÁN A. 2004: Interregionalizmus a Dél-alföldi magyar-román határ mentén, TSF GFK, Békéscsaba, p. 126.
25. BUZÁS N. 2000: Klaszterek: kialakulásuk, szerveződésük és lehetséges megjelenésük a Dél-Alföldön. Tér és Társadalom, 4. pp. 109-123.
26. CHIKÁN A. 1992: Vállalatgazdaságtan, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Aula, 211. (564)
27. CIPPOLLONE P. 1995: Education and Earnings, In: International Encyclopedia of Economics of Education (ed. Carnoy, M.), Pergamon Press, Oxford, New York, pp. 145-149.
28. COBB C. – HALSTEAD, T. – ROWE, J. 1995: If The GDP is UP, Why is America Down? The Atlantic Monthly, October, 1995, pp. 59-78.

29. COBB C. – HALSTEAD, T. – ROWE, J. 1997: Ha a GDP felmegy, miért megy Amerika lefelé? Kovász, 1997/tél, pp. 30-47.
30. COULOMBE, S. – TREMBLAY, J-F. 2001: Human Capital and Regional Convergence in Canada, *Journal of Economics Studies*; Volume 28, No 3, pp. 154-180.
31. CSATÁRI B. 2004: A magyarországi vidékiségről, annak kritériumairól és krízisjelenségeiről. In: *Területi Statisztika*, 7. (44.) évfolyam 6. szám, pp. 532-543.
32. CSEHNÉ PAPP I. 2006: A szakmunkásképzés és a munkaerőpiaci helyzet vizsgálata Gödöllőn, *Szakközpontok*, 2006/4.
33. CSEHNÉ PAPP I. 2007: A közhasznú foglalkoztatás jogi és humán vonatkozású változásai az utóbbi tíz évben, *Munkaügyi Szemle*, április, 15-19 p. ISSN 0541-3559
34. CSEHNÉ PAPP I. 2008: Az oktatás és a munkaerőpiac, *Új Pedagógiai Szemle*, 10, 80-85 p. ISSN 1215-1807
35. CSITE A. – NÉMETH N. 2007: Az életminőség területi differenciái Magyarországon: a kistérségi szintű HDI becslési lehetőségei, In: *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek*, 3. szám, MTA KTI – Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék, Budapest, pp.
36. DALY, H. E.- COBB, J. B. 1989: *For the Common Good: Redirecting the Economy toward Community, the Environment, and a Sustainable Future*, Beacon Press, Boston, ISBN 0-8070-4705-8, p. 544.
37. DÖVÉNYI Z. 1974: Adalékok Békés megye munkaerőmozgásához, In: *Békési Élet*, 3. szám, pp. 500-511.
38. DÖVÉNYI Z. – TOLNAI GY. 1991: A falusi munkanélküliség néhány kérdése Magyarországon, In: Kovács T. (szerk.): *Válság és kiút - Falukonferencia*, MTA RKK, Pécs, pp. 102-108.
39. DREHER, G. F. – DOUGHERTY T. W. 2002: *Human resource strategy: A behavioral perspective for the general manager*. McGraw-Hill Irwin, New York
40. ENYEDI GY. 1991: Fordulópont előtt a magyar falu, In: Kovács T. (szerk.): *Válság és kiút - Falukonferencia*, MTA RKK, Pécs, pp. 10-17.
41. ERDEI F. 1971: *Város és vidék*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, p. 144. (445)
42. ERDEI F. 1985: *A falukutatástól a népi kollégiumokig*, Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest, 28. p. (195)
43. ERŐDI B. 1991: *A Főiskolai Szociális Telep pedagógiai vonatkozásai*, Magyar Pedagógia, 17. p.
44. FALUVÉGI A. 2000A: A magyar kistérségek fejlettségi különbségei. In: *Területi Statisztika*, 3. (40.) évfolyam 4. szám, pp. 319-348.
45. FALUVÉGI A. 2000B: Elmaradott, munkanélküliséggel sújtott települések. In: *Területi Statisztika*, 3. (40.) évfolyam 1. szám, pp. 3-16.
46. FARAGÓ T. 2007: Történeti mutatószám az „emberi fejlődés” ábrázolására Magyarországon (1910-2001). Elemzési kísérlet. In: *Demográfia*, 50. évf. 2-3. szám, pp. 173-196.
47. FARKAS F. – ELBERT, F. N. 1992: *Emberi erőforrás fejlesztés.* – In: Farkas F. – Karoliny M. – Poór J. (szerk.): *Személyzeti/emberi erőforrás menedzsment* – Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
48. FAZEKAS K. 1998: *A munkanélküliség regionális sajátosságai*, In: *Ezredforduló, Stratégiai Kutatások A Magyar Tudományos Akadémián*, 1998/4. szám, pp. 8-11.
49. FELLEGI M. 2005: *Hollandia és az újonnan csatlakozott országok*, In: Botos Katalin (szerk.): *Pénzügyek és globalizáció*, JATEPress, Szeged, ISSN 1588-8533, pp. 71-83.
50. FERRANS, C. E. – POWERS M. J. 1985: *Quality of Life Index: Development and psychometric properties*. *Advances in Nursing Science*, Vol. 8. pp. 15-24.
51. FERRANS, C. E. 2006: *Description of the Quality of Life Index*, <http://www.uic.edu/orgs/qli/overview/overviewhome.htm>, Letöltve: 2006. december 3.
52. FORRAY R. K. – KOZMA T. 1992: *Társadalmi tér és oktatási rendszer*. Akadémiai Kiadó, Budapest
53. FORRAY R. K. 1995. *Önkormányzatok és kisiskolák*, *Educatio*, 2. évf, 2. szám, pp. 173-397.
54. FORRAY R. K. - HEGEDŰS T. A. 2003: *Iskola, cigányok, oktatáspolitikai*, *Új Mandátum*, Oktatáskutató Intézet, Budapest, p. 294.
55. G. FEKETE É. 1991: *A regionális alapon szerveződő településszövetségek létrejöttének hátteréről*, In: Kovács T. (szerk.): *Válság és kiút - Falukonferencia*, MTA RKK, Pécs, 299. p. (299-302)
56. G. FEKETE É. 2005: *Új esély a perifériáknak*, In: *Falu-Város-Régió*, 1-2. szám, VÁTI Kht, Budapest, pp. 44-46.
57. GACS I. – GYEBROVSKAI J. 1972: *A közúti közlekedés infrastruktúra*. *Közúti Közlekedési Tudományos Kutatóintézet*, Budapest, p. 75.

58. GÁSPÁR L. 2000: Bevezetés az emberi erőforrások elméletébe, Pécsi Tudományegyetem, Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézete, Pécs, 11. p.
59. GÁSPÁR L. 1998: Nevelésemélet, Olkér Kiadó, pp. 21-22. (175)
60. GÖRBE A. - NEMCSICSNÉ ZSÓKA Á. 2006: A jólét mérése, avagy merre halad Magyarország. http://korny10.bke.hu/kovasz/kov2/gpi_hun.html, letöltve: 2006. január 14.
61. GROEN R. - VISSER A. 1993: Development chances for Békés county, Centre for Regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences, Alföld Institute, Békéscsaba Department, Utrecht – Békéscsaba, p. 109.
62. GYÖRGYI Z. 1997: Az iskolarendszerű felnőttoktatás kérdőjelei, *Educatio*, VI. évf, 2. szám, pp. 274 – 284.
63. HABLICSEK L. – PÁKOZDI I. 2004: Az előregedő társadalom szociális kihívásai, *Esély*, 2004/3, pp. 87-119.
64. HALÁSZ G. 1997 (SZERK): Jelentés a magyar közoktatásról 1997, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=kiadvanyok&kod=3>, letöltve: 2008. január 13.
65. HAGGETT, P. 2006: Geográfia – globális szintézis, Tipotex Kiadó, Budapest, p. 842.
66. HARBISON, F. – MYERS C. A, 1966: Elméletek az emberi erőforrás fejlődéséről. In: Illés Lajosné (szerk.): *Az oktatás gazdaságossága*. Budapest, Tankönyvkiadó, p. 95.
67. HÁRS Á. – PALÓCZ É. (2001): A foglalkoztatás, bérszínvonal és migrációs előrejelzések az EU-csatlakozás tükrében, MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézet, http://www.gvi.hu/data/economic_data_group/ght_t_0102.pdf, letöltve: 2008. december 7.
68. HELTAI L. 2006: Alternatív gazdasági mutatók, Eszmélet, <http://eszmélet.tripod.com/39/alternativ39.html>, Letöltve: 2006. december 2.
69. HORVÁTH GY. (SZERK.) 2006: Régiók és települések versenyképessége, MTA RKK, Pécs, p. 480.
70. HUSZ I. 2001: Az emberi fejlődés indexe. *Szociológiai Szemle*, 2. szám, pp. 72-83.
71. HUSZ I. 2002: Az emberi fejlődés indexe. In: Lengyel György (szerk.): *Indikátorok és elemzések. Műhelytanulmányok a társadalmi jelzőszámok témaköréből*, BKÁE, Budapest, pp. 23-35.
72. JAMES S. COLEMAN: A társadalmi tőke az emberi termelésben, In: Lengyel Gy. – Szántó Z. (szerk.) 1998: *Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*, Aula Kiadó, Budapest, 1998, 17. p.
73. JUHÁSZ J. – SZŐKE I. – O. NAGY G. – KOVALOVSKY M. (SZERK.) 1985: *Magyar értelmező kéziszótár*, Akadémiai kiadó, Budapest, p. 366.
74. KAROLINY M. 2007: Emberi erőforrás-biztosítás: toborzás, kiválasztás, leépítés. In: Karoliny M. – Farkas F. – László Gy. – Poór J. (eds.): *Emberi erőforrás menedzsment kézikönyv*. KJK-Kerszöv, Budapest, pp. 155-182.
75. KERÉKES S. - SZLÁVIK J. 2001: A környezeti menedzsment közgazdasági eszközei, Complex Kiadó, Budapest, ISBN: 9789632246161, p. 294.
76. KISS G. 2008: Analfabéták százezei, Állás, munka, kisvállalkozás – magazin és közösségi portál, <http://www.munka.org/analfabeta>, letöltve: 2008. január 13.
77. KOCSIS K. – KOVÁCS Z. 1988: A cigánynépesség társadalomföldrajza, In: *Ezredforduló, Stratégiai Kutatások A Magyar Tudományos Akadémián*, 1998/3. szám, pp. 17-20.
78. KOLTAI Z. 2002: A versenyképesség regionális dimenziói, *Tudásmenedzsment* 2. pp. 21-27.
79. KOPÁTSY S. 1993: A fogyasztói társadalom gazdaságtana, Privatizációs Kutatóintézet, Budapest, pp. 30-31.
80. KOVÁCS D. 1991: Új kihívások előtt az agrárértelmiség, In: Kovács T. (szerk.): *Válság és kiút - Falukonferencia*, MTA RKK, Pécs, pp. 71-77.
81. KOZMA F. 1981: *Az emberi tényező a gazdasági fejlődésben*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, ISBN: 963-09-1788-2, p. 349.
82. KOZMA T. 1975: Hátrányos helyzet: Egy oktatásügyi probléma társadalmi vetületei, Budapest, Tankönyvkiadó, p. 233.
83. KOZMA T. 1983: Szellemi életünk regionális központjai, In: *Magyar Tudomány*, 3. szám, pp. 181-194.
84. KOZMA T. 1987: Iskola és település, Regionális oktatásügyi kutatások, Akadémiai Kiadó, Budapest
85. KŐSZEGFALVI GY. 1976: *Településfejlesztés és infrastruktúra*, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, p. 235.
86. KŐSZEGFALVI GY. 1990: A szellemi infrastruktúra, In: *INFO-Társadalomtudomány*, 13. szám, 23. p. (23-28)
87. KŐVÁRI GY. 1995: *Emberi erőforrások fejlesztése*, Szókratész Kft, Budapest, 11. p.
88. KŐVÁRY E, 1999: *Békés megye kézikönyve*, Oktinfó-Szeged Bt. – Ceba Kiadó, Szeged, pp. 19-74.
89. KUGLER J. 1998: Vonzásviszonyok és térkapcsolatok Békés megyében (esettanulmány), Alföld II. Kutatási Program, KTM-MTA, Stratégiai Kutatások, Békéscsaba, p. 42.
90. KRISTÓ GY. 1981: *Békés megye a honfoglalástól a törökvilág végéig*, Békés megyei Tanács V.B. Művelődésügyi Osztálya, Békéscsaba, p. 272.

91. LAI D. 2000: Temporal analysis of human development indicators: principal component approach. *Social Indicators Research*, vol. 51. No. 3. Sept. pp. 331-366.
92. LÁKATOS GY. 2005: Az emberi tőke – Az önismeret gazdaságtana, Balassi Kiadó, Budapest, pp. 39-41.
93. LÁNG I. 1991: Hungary: the pitfalls of growth, In: *UNESCO Courier*, 1991/11, pp. 25-27.
94. LÁSZLÓ GY. 1995: Emberi erőforrás és munkaerőpiac, JPTE, Pécs, 336. p.
95. LÁSZLÓ T. 1997: Felsőoktatás, gazdaság, kutatás, Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 17-81.
96. LENGYEL GY. – HEGEDŐS R. 2002: A szubjektív jólét objektív tényezői nemzetközi összehasonlításban. In: Lengyel György (szerk.): *Indikátorok és elemzések. Műhelytanulmányok a társadalmi jelzőszámok témaköréből*, BKÁE, Budapest, pp. 87-103.
97. LENGYEL I. – BAURÓ M. 1986: Az infrastruktúra a fejlettségének területi különbségei Békés megyében, In: *Békési Élet*, 1. szám, pp. 95-103.
98. LENGYEL I. 1996: Határtalan lehetőségek? Békés megye gazdasága és határ menti kapcsolatai, Kőrösi Csoma Sándor Főiskola, Közgazdasági Intézet, Regionális és Település-gazdaságtani Tanszék, Békéscsaba-Gyula, p. 57.
99. LENGYEL I. – RECHNITZER J. 2000: A városok versenyképességéről, In: Horváth Gy. – Rechnitzer J. (szerk.): *Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón*, MTA RKK, Pécs, pp. 130-152.
100. LENGYEL I. 2001: Megjegyzések az alföldi régiók versenyképességének megítéléséhez, In.: Timár J. – Rakonczai J. (szerk.): *Alföldi tanulmányok, EU és az Alföld*, pp. 64-90.
101. LENGYEL I. 2003: Verseny és területi fejlődés: térségek versenyképessége Magyarországon, JATEPress, Szeged, 297. p.
102. LETTRICH E. 1965: Urbanizálódás Magyarországon, Akadémiai Kiadó, Budapest, p. 83.
103. LETTRICH E. 1975: Településhálózat-urbanizáció-igazgatás. MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének Kiadványa, Budapest
104. LIND, NIELS C. 1992: Some thoughts ont he Human Development Index. *Social Indicators Research* vol. 27. No. 1. Aug. pp. 89-101.
105. LIU, Z. 2008: Human capital externalities and rural-urban migration: Evidence from Rural China, *China Economic Review*, doi: 10.1016/j.chieco.2008.04.001
106. LUKOVICS M. 2004: A regionális identitás szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben. In: Czagány L. – Garai L. (szerk.) 2004: *A szociális identitás, az információ és a piac*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, JATEPress, Szeged, pp. 214-228.
107. MACHLUP, F. 1982: *Változások, váltások és válságok a gazdaságban*. Szerk.: Schmidt Ádám – Kemenes Egon, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 221. p.
108. MALATYINSZKI SZ. 2006: A Sarkadi kistérség humán erőforrásának elemzése, In: Madarász Balázs – Kovács Alexandra (szerk.): *A III. Magyar Földrajzi Konferencia tudományos közleményei*, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet
109. MALATYINSZKI SZ. 2007A: Human Capital Investments in two Counties in Hungary, *Journal of Economics and Social Research*, Banska Bystrica, Ekonomicá Faculta, UMB, ISSN 1335-7069, pp. 154-163.
110. MALATYINSZKI SZ. 2007B: The theoretical and practical sides of part-time employing, *Banska Bystrica, Ekonomická fakulta UMB, ETAP Today and Tomorrow II*.
111. MALATYINSZKI SZ. 2007C: A társadalmi környezet egészségi hatása Békés megyében, III. Kárpátmedencei Környezettudományi Konferencia, Sapientia Egyetem, ISSN 1842-9815, pp. 62-68.
112. MALATYINSZKI SZ. 2007D: A városok és falvak emberi erőforrásainak eltérése Békés megyében, Kopári L. – Tóth J. – Dr. Tóth J. (szerk.): *Tanulmányok a Pécsi Doktoriskolából IV*, PTE-TTK, Földrajzi Intézet, Pécs, 2007, ISSN 1417-7064, pp. 175-186.
113. MALCOLM S. 2000: *Quality of Life Index Projekt: Progress and Setbacks in Wuinte 1990-1999*. <http://www.qli-ont.org/spring2000/qlispring2000.html>. Letöltve: 2006. március 5.
114. MÁNDI P. 1975: *Oktatás és gazdasági növekedés a fejlődő országokban*. Budapest, Akadémiai Kiadó, p. 187.
115. MÁRKUS J. 1997: A humán erőforrások sajátosságai és szerepük a területfejlesztésben, a Heves megye déli részének példáján, In: *A fenntartható mezőgazdaságtól a vidékfejlesztésig*. IV. Falukonferencia. Szerk.: Kovács Teréz, Pécs, MTA RKK, pp. 322-328.
116. MARX, M. 1975: *Marx és Engels válogatott művei*, II. kötet, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, ISBN: 963-090-321-0, p. 613.
117. MAZUMDAR, K. 2000: Casual flow between human well-being and per capital real gross domestic product. *Social Indicators Research*, 50: (3), pp. 297-313.

118. MCKENNA, E. – BEECH, N. 1997: Emberi erőforrás menedzsment, Panem Kiadó, Budapest, ISBN: 9789635451593, p. 254.
119. MEJIA, D. – ST-PIERRE, M. 2007: Unequal opportunities and human capital formation, *Journal of Development Economics*, Vol. 86, pp. 395-413. doi:10.1016/j.jdeveco.2007.04.001
120. MENDÖL T. 1944: Város a Kárpát-medencében. Földrajzi Közlemények 71. 1-2. szám
121. MENDÖL T. 1963: Általános településföldrajz, Akadémiai Kiadó, Budapest, 567. p.
122. MENDÖL T. 2000: Város a Kárpát-medencében. Nagyszénás, Őnkorm. 2000. 123 p. (Fejezetek a község történetéből). A Földrajzi Közlemények 71. 1944. 1-2. számában megjelent különnyomat új kiadása.
123. MEZEI I. 1997: Területi különbségek a középfokú oktatásban, *Educatio*, VI. évf. 3. szám, pp. 490-500.
124. NAGY G. – KANALAS I. 2003: Régiók az információs társadalomban, MTA RKK ATI, Kecskemét, p. 167.
125. NEMES G. 1996: Vadkeleti farmerek – avagy – Egy gazdaság útja a háztájizástól a vállalkozásig, In: Társadalomkutatás, 3-4. szám, Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 194-213.
126. NEMES NAGY J. 1995: A GDP regionális számbavétele, In: *Pro Geographia Humana*, ELTE, Eötvös Kiadó, Budapest, pp. 99-118.
127. NEMES NAGY J. 1998: Tér a társadalomkutatásban, Bevezetés a regionális tudományba, *Dialóg Campus*, Budapest, p. 253.
128. NEMES NAGY J. – RUTTKAY É. 1992: Gazdasági társaságok az Alföldön. Alföldi társadalom, MTA RKK ATI, Békéscsabai Osztály, Békéscsaba, pp. 56-72.
129. NORDHAUS W. – TOBIN J. 1972: Is Growth Obsolete? *Economic Growth*, Fiftieth Aniversary Colloquium, Vol. 5, New York: National Bureau of Economic Research
130. OBÁDOVICS CS. – MOKOS B. – KULCSÁR L. 2001: A vidéki térségek emberi erőforrás-fejlettségének alakulása Magyarországon. *A Falu*, 4. szám, pp. 71-79.
131. PAP N. 2005: A terület- és településfejlesztés cél- és eszközrendszere. In: Pap N. – Tóth J. (szerk.) 2005: Terület- és településfejlesztés I. A terület és településfejlesztés alapjai, Alexandra Kiadó, Pécs, pp. 7-26.
132. PAWAR, M. 2006: „Social” „capital”? *The Social Science Journal*, Vol. 43, pp. 211-226.
133. Perczel K. 1981: Az urbanizáció minőségi tényezői, In: *Településfejlesztés*, 1-2. szám, VÁTI Kht, pp. 93-100.
134. POLÓNYI I. 2002: Az oktatás gazdaságtana, Osiris Kiadó, Budapest, 41. p.
135. POÓR J. 2006: HR mozgásban – nemzetköziesedés az emberi erőforrás menedzsmentben, MMPC Kiadó, Budapest, 15. p. (344)
136. PORTER, M. E. 2000: Location, Clusters, and Company Strategy. In Clark, G.L. – Feldman, M.P. – Gertler, M.S. (eds): *The Oxford Handbook of Economic Geography*. Oxford University Press, pp. 253-274.
137. PRENDERGAST, R. 2004: Development and freedom, *Journal of Economic Studies*, Vol. 31, No 1, pp. 36-56.
138. PRESCOTT-ALLEN, R. 2001: *The Wellbeing of Nations, A Country-by-Country Index of Quality of Life and the Environment*, Island Press, London, p. 343. ISBN 1-55963-831-1
139. RAFFAI Z. 1994: Az aktív keresők iskolázottsági képe Magyarországon és ennek összefüggése a munkanélküliség területi struktúrájával. Kézirat, OTDK dolgozat, Pécs, p. 30.
140. RAVALLION, M. 1997: Good and Bad Growth: The Human Development Reports. *World Development* vol. 25, No. 5. pp. 631-638.
141. RAO, BHANOJI V.V. 1991. Human Development Report 1990: review and assessment. *World Development*, Vol. 19, No. 10, pp. 1451-1460.
142. RECHNITZER J. (SZERK.) 1994: Fejezetek a regionális gazdaságtan tanulmányozásához, MTA RKK, Győr-Pécs, p. 60. (252)
143. RECHNITZER J. – SMAHÓ M. 2005: A humán erőforrások regionális sajátosságai az átmenetben. MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, pp. 9-15.
144. RÉDEI M. 2007: *Mozgásban a világ – A nemzetközi migráció földrajza*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
145. RITZEN J. M. M. 1978: Education, Economic Growth and Income Distribution, *Journal of Economic Literature*, Vol. 16. No. 4, pp. 1493-1495.
146. SAGAR, AMBUJ D. – NAJAM, A. 1998: *European Scientific Socio-Economic Reporting: State and Possibilities of Development*. *Social Indicator Research* Vol. 44. pp. 291-328.
147. SCHULTZ T. W. 1961: Investment in human capital, *American Economic Review*, Vol. 51, pp. 1-17.
148. SCHULTZ T. W. 1983: Beruházás az emberi tőkébe, *Közgazdasági és Jogi Könyvtkiadó*, 178. p.
149. SHOKOOFEH, F. 2003: Advances in Technology and Global Welfare, *Humanomics*, Vol. 19, No 3, pp. 36-40.
150. SMITH, A. 1950: *Vizsgálódások a nemzetek jólétének természetéről és okairól*. Budapest, 1950. 278. p.

151. SRINIVASAN, T. N. 1994. Human development: a new paradigm or reinvention of the wheel? *The American Economic Review: Papers and Proceedings*, Vol. 84, No. 2, pp. 238-243.
152. SOLOW R. 1957: Technical Change and the Aggregate Production Function. In: *The Review of Economics and Statistics*. XXXIX: A gazdasági fejlődés feltételei, 1967, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, pp. 127-139.
153. STARK, O, FAN – S. C. 2007: Rural-to-Urban Migration, Human Capital, and Agglomeration, *Journal of Economic Behavior & Organization*, doi: 10.1016/j.jebo.2008.04.003
154. SRINIVASAN, T. N. 1994: Human development: A New Paradigm or Reinvention of the Wheel? *The American Economic Review: Papers and Proceedings*, 84/2, pp. 238-243.
155. STOCKHAMMER, E. – HOCHREITER, H. – OBERMAYR, B. – STEINER, K. 1997: The index of sustainable economic welfare (ISEW) as an alternative to GDP in measuring economic welfare. The results of the Austrian (revised) ISEW calculation 1955-1992; *Ecological Economics*, Vol. 21, pp. 19-34.
156. SZPIRULISZ I. 1986: A társadalmi-gazdasági fejlődés emberi tényezői, In: Szpirulisz I. – Lengyel Zs: *Gazdaság és társadalom a nyolcvanas években Magyarországon I, Emberi tényezők, termelési viszonyok*, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, Budapest, pp. 11-26.
157. TÁNCZOS-SZABÓ L. 1981: Mezőberény és Sarkad kereskedelmi tevékenységének általános jellemzése. In: TÓTH J. (szerk.): A közép-békési centrumok koordinált fejlesztését megalapozó kutatások (1978-1980) részletes eredményei, V. kötet A közép-békési településegüttes nem városi jogállású települései, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet Alföldi Osztály, Békéscsaba, pp. 240-252.
158. TATA, R. – SCHULTZ, R. 1988: World Variation in Human Welfare: A New Index of Development Status, *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 78, No 4. pp. 580-593.
159. THE ECONOMIST, 2005: http://www.economist.com/media/pdf/QUALITY_OF_LIFE.pdf, letöltve: 2006. december 3.
160. TIMÁR J. 1995: Körösvölgy Területfejlesztési Program. Kistérségi vizsgálatok. KTM.
161. TIMÁR J. 1996 (témavezető): Békés megye térszerkezete, Kutatási zárójelentés, Békés Megye Önkormányzata – MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete Békéscsabai Osztálya
162. TÓTH J. 1981: A közép-békési centrumok koordinált fejlesztését megalapozó kutatások (1978-1980) részletes eredményei: A közép-békési településegüttes, 1-5. kötet
163. TÓTH J. 1981: A településhálózat és a környezet kölcsönhatásának néhány elméleti és gyakorlati kérdése - Földr. Ért. XXX. évf. 2-3. füzet, pp. 267-291.
164. TÓTH J. 1982: Békés megye népesedésének fő vonásai az utóbbi három évtizedben, In: *Békési Élet*, 1. szám, pp. 3-17.
165. TÓTH J. 1984: Az Alföld népessége. In: TÓTH J.: *Az Alföld gazdaságföldrajzi kutatásának eredményei és további feladatai*, I. plenáris ülés előadásai, Tudományos konferencia, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet Alföldi Csoportja, Békéscsaba, p. 93.
166. TÓTH J. 1990: A tudományos minősítéssel rendelkezők születési, lakó- és munkahelyinek területi sajátosságai, Tér-Idő-Társadalom, MTA RKK, Pécs, pp. 225-267.
167. TÓTH J. 1996: Határon innen – határon túl, In: *Nemzetközi Földrajzi Tudományos Konferencia kiadványa*, Szeged, pp. 27-44.
168. TÓTH J. 1996B: Településrendszerünk legkisebb elemei, In: *Tér-Gazdaság-Társadalom*, Huszonkét tanulmány Berényi Istvánnak, MTA FKI, Budapest, pp. 205-226)
169. TÓTH J. 1997: A Dél-Dunántúl történelmi és mai társadalmi-gazdasági problémái. 1997. In: Fata, M. (ed.): *Schweabische Türkei. (Historische und atuelle sozioökonomische Bestimmungsfaktoren der südtransdanubien Region.)* Sigmaringen, pp. 93-114.
170. TÓTH J. – TRÓCSÁNYI A. 1997: *A magyarság kulturális földrajza*. Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 226. p.
171. TÓTH J. 1999: A magyar településrendszer fejlődésének néhány kérdése. In: Bánlaky P. – Bokor B. – Tóth J. (szerk.): *A terület- és településfejlesztés társadalmi összefüggés-rendszere*, JPTE – Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézete, Pécs, 7. p.
172. TÓTH J. 2002: Általános településföldrajz. In: Tóth J. (szerk.): *Általános társadalomföldrajz I*, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, pp. 423-430.
173. TÓTHNÉ S. G. 2000: *Humán erőforrások gazdaságtana*, Bíbor Kiadó, Budapest, pp. 2-22.
174. TÓTHNÉ S. G. 1997: Emberi tőke, -erőforrás, -tényező. In: *Vezetéstudomány*, 1997/4. pp. 28-32.
175. TRABOLD – NÜBLER, HARALD 1991: The Humen Development Index – A New Development Indicator? *Intereconomics* No. 15. Sept/Oct. pp. 236-243.

176. TRÓCSÁNYI A. – WILHELM Z. 1996: A településimázs és a humán erőforrások szerepe a nagyközségek életében. In: Tóth J. – Trócsányi A. (szerk.) Összegzés „A magyarországi városhálózat és a városhiányos térségek vizsgálata” c. kutatás témakörében, JPTE, TTK, ÁTUT, Pécs, pp. 58-66.
177. TRÓCSÁNYI A. 1997: Regional differences in Hungary, In: Eurogeo, No. 8, Utrecht, Netherlands, pp. 79-80.
178. TRÓCSÁNYI A. 1997: Humán erőforrás-vizsgálat egy településtársulás példáján, In: A fenntartható mezőgazdaságtól a vidékfejlesztésig. IV. Falukonferencia, Szerk.: Kovács Teréz, Pécs, MTA RKK, pp. 475-480.
179. TRÓCSÁNYI A. 1999. A humán erőforrások területi egyenlőtlenségei Magyarországon. PhD disszertáció, p. 224.
180. ULRICH, D. – LAKE, D. 1991: Organizational capability: Creating competitive advantage, Academy of Management Executive, Vol. 5, pp. 77-92.
181. ULBERT J, 1992: A beruházások gazdaságtana, Janus Pannonius Egyetemi Kiadó, Pécs, 8. p.
182. VÁMOS A – FARKAS T. 2004: Az életminőség mérése a Bátorfyerenyei kistérségben. In: Területi Statisztika 7. (44.) évfolyam 1. szám, pp. 21-31.
183. VARGA J. 1998: Oktatás-gazdaságtan, Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, p. 162.
184. VUKOVICH GY. 1989: A népesség minőségi helyzete, In: INFO-Társadalomtudomány, 9. szám, pp. 55-60.
185. ZHONGMING, W. – ZHI, Z. 2005: Strategic human resources, innovation and entrepreneurship fit: A cross-regional comparative model, International Journal of Manpower, Vol. 26, No 6, doi: 10.1108/01437720510625458, pp. 544-559.

Kiadványok:

DHV Magyarország Kft: Békés megye területfejlesztési programja, Békéscsaba, 1999.
 Központi Statisztikai Hivatal: Leghátrányosabb helyzetű kistérségek, Budapest, 2003.
 UNDP Human Development Report, 1990-2007.